T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLAM EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

HOCA-ZÂDE AHMED KÂMİL EFENDİ VE DÎVÂN'I (İNCELEME-METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Ömer Suat İNAN

Ankara-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLAM EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

HOCA-ZÂDE AHMED KÂMİL EFENDİ VE DÎVÂN'I (İNCELEME-METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Ömer Suat İNAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Abdülmecit İSLAMOĞLU

Ankara-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLAM EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

HOCA-ZÂDE AHMED KÂMİL EFENDİ VE DÎVÂN'I (İNCELEME-METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdülmecit İSLAMOĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Doç. Dr. Abdülmecit İSLAMOĞLU	....
Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ	....
Doç. Dr. Bülent AKOT	....

Tez Sınavı Tarihi: 01. 07. 2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.s.	: Aleyhi's-selâm
Bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celâluhu
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
F.B.E.	: Fen Bilimleri Enstitüsü
h.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan(lar)
Hz.	: Hazret-i
İ.F.D.	: İlahiyat Fakültesi Dergisi
m.	: Milâdî
M.Ü.	: Marmara Üniveristesi
nr.	: Numara(sı)
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
s.a.v.	: Salla'llâhu aleyhi ve sellem
Ter.	: Tercüme, Tercüme eden

Ün.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

ÖNSÖZ

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yaşanan karışıklıklar ve siyasî sorunlar devletin her alanını etkilemiştir. XIX. yüzyıl, yaşanan sorunlara çözüm getirmek amacıyla Batı ile etkileşimin gerçekleştiği bir yüzyıl olmuştur. Batı ile gerçekleştirilen bu etkileşim diğer alanlarda olduğu gibi kültürel ve edebî hayatı da etkilemiştir. Osmanlı ve Batı arasındaki bu etkileşimin neticesinde birçok alanda yenilikler gerçekleştirilmiştir.

Edebiyatın yeni bir kimlik arayışına girdiği bu yüzyılda yaşayan şair Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, Klasik Edebiyat anlayışıyla bir eser meydana getirmiştir. Şairin Dîvân'ı dinî-tasavvufî bir çerçeve içerisinde kaleme alınmıştır.

Bu çalışmada Dîvân'ın metni yanında içeriği de göz önüne alınarak "inceleme-metin" şeklinde bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmada Dîvân'ın, İstanbul'da Hulûsî Efendi Matbaası'nda basılmış olan nüshası esas alındı.

Yapılan bu çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında şairin yaşadığı yüzyıldaki siyasî ve edebî durum hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölüm Ahmed Kâmil Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği ile Dîvân'ın şekil ve tür özelliklerine ayrılmıştır. İkinci bölümde ise eser dinî-tasavvufî muhteva açısından incelenmiştir. Dinî muhteva itikad, ibadet, âyetler, hadisler, diğer dinî mefhumlar ve dinî şahsiyetler yönünden ele alınmıştır. Tasavvufî muhteva ise tasavvufî kavramlar, tarikat ile ilgili mefhumlar, tasavvufî şahsiyetler, tarihî ve efsânevî şahsiyetler ile Ahmed Kâmil Efendi Dîvânı'nda yer alan bazı tipler çerçevesinde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise metnin transkripsiyonunda izlenilen yöntemler belirtilmiş, bilimsel çalışmalarda kullanılan transkripsiyon sistemi verilmiştir. Çalışma yapılırken istifade edilen kaynaklar sıralanmış; daha sonra ise Dîvân’ın transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Yaptığımız bu çalışmada konu tespitinden itibaren sabır ve titizlikle çalışmamızı yöneten, metni baştan sona özenle kontrol eden, engin bilgilerinden faydalandığım danışman hocam Doç. Dr. Abdülmecit İSLAMOĞLU'na şükranlarımı arz ederim. Çalışmalarımızda bizi teşvik eden, bizlere yol gösteren, bilgi ve tecrübelerini bizlerden esirgemeyen, kıymetli vakitlerini ayırarak karşılaştığımız müşküllerin hallinde bizlere yardımcı olan muhterem hocam Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca desteği ve katkılarından ötürü Muhammet Akif TİYEK'e ve her zaman yardımlarına başvurduğum değerli dostum İbrahim ORUÇ'a da teşekkür ederim.

Ömer Suat İNAN

Ankara, 2016

GİRİŞ

A. Siyasî Durum

XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti için hareketli, sancılı, yorucu ve uzun bir asır olmuştur. Osmanlı'nın geleceğini şekillendiren en önemli olaylar ve kurumlar bu asrın tarihini oluşturur.[1] Bu yüzyılın padişahları; III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud, I. Abdülmecid, I. Abdülaziz, V. Murad ve II. Abdülhamid'dir.[2] III. Selim'in amacı, devlet müesseselerini, başta Osmanlı Devleti'nin teminatı olan ordu ve donanma olmak üzere yeniden düzenlemektir. III. Selim'in hayata geçirmeyi planladığı reformların tümüne yeni düzen anlamına gelen Nizâm-ı Cedid adı verilmiştir. 1793'te başlayıp 1807'ye kadar devam etmiştir. Devleti girdiği buhranlı dönemden yenilikler yaparak kurtarmak isteyen III. Selim, Kabakçı İhtilâli ile tahttan indirilerek daha sonra öldürülmüştür. III. Selim'in tahttan indirilmesinden sonra IV. Mustafa tahta geçmiştir. Ancak IV. Mustafa'nın saltanatı çok kısa sürmüştür. Onun tahttan indirilmesinden sonra tahta III. Selim'in bütün fikirlerinin varisi olan II. Mahmud çıkmıştır. Devlet için sorun teşkil eden ve yeniliklerin önündeki engel olarak görülen Yeniçeri, ulemâ ve halkın desteğini alarak amcası III. Selim'in izinde yürüyen II. Mahmud döneminde kaldırılmıştır. Tarihte bu olaya Vaka-i Hayriye denilmiştir.[3] Kaldırılan Yeniçeri Ocağı'nın yerine ise Muhammed'in muzaffer askerleri anlamına gelen Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adlı yeni bir ordu kurulmuştur.[4]

---

[1] İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yılı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 37.

[2] Caroline Finkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı-Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*, Ter. Zülal Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul, 2007, s. 494.

[3] *Türk Ansiklopedisi*, "Osmanlı İmparatorluğu", Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1977, c. XXVI, s. 108-9.

[4] Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Ter. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, c. 5, s. 266.

II. Mahmud'un vefatından sonra yerine oğlu Abdülmecid geçmiştir. Gülhane meydanında halka okunan Tanzimat Fermanı, Sultan Abdülmecid zamanında ilan edilmiştir. Gülhane Hatt-ı Hümâyunu 3 Kasım 1839 yılında ilan edilmiştir.[5]

Sultan II. Abdülhamid, anayasaya dayalı meşrûtî bir idare kurmak amacıyla 31 Ağustos 1876'da tahta çıktığında Osmanlı en buhranlı günlerini yaşıyordu. Ancak birçok yenilik Sultan II. Abdülhamid döneminde gerçekleşmiştir. Siyaset, eğitim, hukuk, ticaret, sağlık vb. alanlarda birçok yenilik yapılmıştır.[6] Osmanlı Devleti için sıkıntılı geçen XIX. yüzyıl aynı zamanda yeniliklerin de gerçekleştiği bir yüzyıl olmuştur.

B. Kültürel ve Edebî Durum

XIX. yüzyılda Yeni Edebiyat karşısında gittikçe gücünü kaybeden Dîvân Edebiyatı, kendi geleneği içinde dahi değerini koruyamaz duruma gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin geçmiş asırlarında görülen padişahların şiir ve edebiyata olan ilgileri de XIX. yüzyılda azalmıştır.[7]

Bu yüzyılda, hat sanatı ve musiki ile uğraşan II. Mahmud, Adlî mahlasıyla şiirler yazmış, onun dışında müzik alanında sûz-ı dilârâ makamının mucidi olmasının yanı sıra bestekâr ve hattat olan III. Selim de İlhâmî mahlası ile şiirler yazmıştır.[8] Bu iki sultanın dışında asrın diğer sultanları edebiyat ve şiirle ilgilenmemişlerdir. Şeyh Gâlib'den sonra Eski Türk Edebiyatı'nın beslendiği kaynaklar kurumuş, orijinalliğini

[5] Ali Akyıldız, "Tanzimat", *D.İ.A.*, İstanbul, 2011, c. 40, s. 1-2.
[6] Cevdet Küçük, "Abdülhamid II", *D.İ.A.*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 216-24.
[7] Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyat Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015, s. 261.
[8] Mustafa İsen, Ali F. Bilkan, *Sultan Şairler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 288-89.

kaybetmiş, XIX. yüzyılın şairleri geçmiş asırların ustalarını tekrarlamaktan ileriye gidememişlerdir.[9]

Bu yüzyılın şairlerinin çoğunda, XVIII. yüzyılda Nedim'le başlayıp zirveye ulaşan mahallîleşme akımının etkisi görülür.[10] Mahallîleşme akımı; edebiyatta daha sade bir Türkçeyi, halk hayatını, zevkini, sanatını işleyen ve daha milli bir edebiyat anlayışını temsil eden bir akımdır.[11] Ancak bu yüzyılın şiirlerinde Nedim'deki zerafetin yerine, duygu derinliği ve hayal zenginliğinden yoksun, ahenksiz, bayağı ve titizlikten uzak bir dilin kullanıldığı görülmektedir.[12]

Osmanlı Devleti'nin her döneminde olduğu gibi XIX. yüzyılda da tasavvuf, şairlerin beslendiği önemli kaynaklardan biri olmuştur. Şairlerin bağlı olduğu tarikatlar şiirlerini etkilemiş, hemen hemen bütün şairlerin şiirlerinde dinî-tasavvufî etki görülmüştür. Herhangi bir tarikata bağlı olmayan şairler dahi tasavvuftan yararlanmıştır.[13]

XIX. yüzyılda kullanılan nazım şekilleri eskiye göre değişmemiş, bazı nazım şekillerinin sayılarında belli bir azalma veya artış görülmüştür. Daha önceki yüzyıllarda beyit sayıları binlerce olan mesneviler bu dönemde en az kullanılan nazım şekli olmuş ve yazılan mesneviler de kısa mesnevilerden oluşmuştur.[14]

---

[9] Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s. 613.
[10] Mengi, *Eski Türk Edebiyat Tarihi*, s. 261.
[11] Ali Budak, *Batılılaşma ve Türk Edebiyatı Lale Devri'nden Tanzimat'a Yenileşme*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 138.
[12] Şentürk ve Kartal, *a.g.e.*, s. 613.
[13] Mengi, *a.g.e.*, s. 261-2.
[14] Mengi, *a.g.e.*, s. 262.

Bu yüzyılın önemli temsilcileri Enderunlu Vâsıf, Keçeci-zâde İzzet Molla, Danîş, Pertev Paşa, Aynî, Şeyhülislâm Ârif Hikmet, Şeref Hanım, Leskofçalı Gâlib, Osman Nevres, Yenişehirli Avnî, Kâzım Paşa ve Hersekli Ârif Hikmet'tir.[15]

XIX. yüzyılda edebiyatta eskiye bağlı kalmak isteyen şairler mevcuttu. Bu amaçla 1861 yılında klasik anlayışı devam ettirmek isteyen şairler, kurdukları Encümen-i Şuarâ çatısı altında toplanmışlardır.[16] Bu topluluk, çalışmalarını bir yıl sürdürebilmiştir. Encümen-i Şuarâ'ya katılan şairler şunlardır: Eşref Paşa, Hâlet, Hersekli Ârif Hikmet, Hoca Nâ'ilî, Kâzım Paşa, Leskofçalı Gâlib, Osman Şems, Recâî-zâde Celâl, Üsküdarlı Hakkı, Yenişehirli Avnî Ziya Bey ve topluluğun en genç üyesi olan Nâmık Kemâl.[17] Salı günleri Hersekli Ârif Hikmet'in evinde toplanan ve yazdıkları şiirler üzerine sohbetler yapan grubun amacı genç şairlere yardımcı olmaktı.[18]

Bu asırdaki bir diğer edebî hareket, Encümen-i Dâniş'tir. 1839'da Reşid Paşa'nın sadrazamlık döneminde açılan bu kurumun amacı, Dârülfûnun'da okutulacak ders kitaplarının yazdırılmasını sağlamak ve Batı ile ilim ve fikir alışverişi görevini üstenmekti.[19] 11 yıllık çalışma hayatı süresince bu kurum Cevdet Paşa Tarihi, Tarih-i Katerina, İbn-i Haldun Tercümesi, Beyanü'l-Esfâr, Tarih-i Tabiî ve Kavâid-i Osmâniye gibi birçok eseri kültürümüze kazandırmıştır.[20]

---

[15] İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri" *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. XXXII-I, 1988, s. 132.
[16] Özcan Bayrak vd., *Yeni Türk Edebiyatı - I*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2015, s. 41.
[17] Ünver, *a.g.m.*, s. 133.
[18] Bayrak, *a.g.e.*, s. 41.
[19] Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s. 151.
[20] Bayrak, *a.g.e.*, s. 42.

İlhamını artık Doğu yerine Batı'dan alan Osmanlı şiirinin Modern Dönemi,[21] Tanzimat'ın ilanından sonra öğrenim için Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin Avrupa'da yeni bir edebiyat dünyasıyla tanışmasından sonra bu edebiyatın ilk örneklerini edebiyatımıza taşımasıyla başlar.[22] Tanzimat Edebiyatı'nın birinci neslini İbrahim Şinasi, Nâmık Kemâl, Ziya Paşa ve Ahmet Mithat Efendi[23] oluştururken ikinci nesil ise Recaîzade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmid Tarhan ve Sami Paşazade Sezaî'den oluşmaktadır.[24]

Birinci nesil toplumsal olayları ön plana çıkarırken ikinci neslin temsilcileri ise daha ferdiyetçi bir tutum sergilemişlerdir.[25] 1859 yılında başlayan Tanzimat Edebiyatı Dönemi, 1896'da Servet-i Fünûn Dönemi'nin başlamasıyla sona ermiştir.[26]

Siyasî ve kültürel duruma bağlı olarak Batı etkisinde hızla değişmeye başlayan Türk Edebiyatı'nın yeni bir kimlik arayışına girdiği bu dönemde Hoca-zâde Ahmet Kâmil Efendi bir Nakşî şeyhi olarak eski edebiyat anlayışına sâdık kalmıştır. Yazılı olarak ardında bıraktığı tek eseri olan Dîvân'ına bakıldığında yaşadığı dönemde batı etkisiyle belirmeye başlayan edebiyat alanındaki yeniliklerden etkilenmediği görülmektedir. Kendi yaptırdığı tekkesinde daha çok tasavvufla meşgul olan şairin yazdığı şiirler hem biçimsel hem de içeriksel olarak Klasik Edebiyat anlayışına bağlıdır.

---

[21] E.J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi*, Terc. Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, c. V, s. 512.
[22] Bayrak, *Yeni Türk Edebiyatı - I*, s. 31.
[23] Cafer Gariper, "Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri" Ramazan Korkmaz (ed.), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2009, s. 43.
[24] Ali İhsan Kolcu, "Yenileşmenin ikinci kuşağı" Ramazan Korkmaz (ed.), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2009, s. 85.
[25] Bayrak, *a.g.e.*, s. 36.
[26] Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, s. 55.

BİRİNCİ BÖLÜM

HOCA-ZÂDE AHMED KÂMİL EFENDİ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve DÎVÂN'I

A. HAYATI

1. Adı ve Mahlası

Şairin tam adı, Hoca-zâde Şeyh Ahmed Kâmil Efendi'dir.[27] Şiirde belli bir yer edinmek ve diğer şairlerden ayrılmak amacıyla şairin şiirlerinde kullandığı ikinci ada mahlas denilmektedir.[28] Kendilerine aile büyükleri tarafından verilip belli bir döneme kadar tanınmalarını sağlayan adların, tamamen unutulmaması düşüncesiyle olsa gerek bazı şairler adlarını ya da adlarının bir kısmını mahlas olarak seçmişlerdir.[29] Ahmed Kâmil Efendi'de bu düşünceyle olsa gerek Kâmil adını şiirlerinde mahlas olarak kullanmıştır:

Defter-i ʿuşşāḳa ġayrı yazdı *Kāmil* nāmını
Virdi şöhret ʿāleme hem beyne arżı ve's-semā (8/7)[30]

2. Doğum Tarihi ve Yeri

Kaynaklarda Ahmed Kâmil Efendi'nin doğum tarihi ile ilgili bilgiye rastlanmamaktadır. *Sicill-i Osmanî*'de şairin Silivrili olduğu belirtilmektedir.[31] Ancak diğer kaynaklarda bu bilgiye rastlayamadık.

---

27 İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, c. 2, s. 8001.
28 Ali Yıldırım, *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 11.
29 Yıldırım, *a.g.e.*, s. 76.
30 Beyitlerden sonra parantez içerisinde belirtilen ilk rakam şiir numarasını, ikinci rakam ise beyit numaralarını göstermektedir.
31 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, Haz. Mustafa Keskin vd., Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996, c. 4/1, s. 81.

3. Babası

Şairin babası Silivri Müftüsü Gürcü Osman Efendi'dir.[32] *Hâtimetü'l-eş'âr*'da babası Ahıshalı[33] Osman Efendi olarak geçmektedir.[34] Bu bilgiler *Tuhfe-i Nâilî* adlı eserde aynı şekilde aktarılmştır.[35] Tespit edebildiğimiz kadarıyla Osman Efendi'nin iki çocuğu vardır. Bunlardan biri şair Ahmed Kâmil Efendi, diğer çocuğu ise İsmail Hakkı Efendi'dir. İki oğlunu da çok iyi yetiştirmiştir. Oğlu Ahmed Kâmil Efendi, şeyhlik vazifesinde bulunmuş, müderrislik yapmış mutasavvıf bir şairdir. Diğer oğlu İsmail Hakkı Efendi de müderrislik yapmış, nâiblik[36] vazifesinde bulunmuş ve aynı zamanda tıpkı kardeşi şairimiz Ahmed Kâmil Efendi gibi şair kimliği olan bir

---

[32] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 2, s. 8001.

[33] Aẖısẖa: Gürcistan'da ve Ardahan'ın şimâle doğru on beş kilometre ilerisinde bir şehirdir. Burası mukaddemen Devlet-i ‘Aliyye memâlikinde iken (h. 1244, m. 1828) tarihinde kısm-ı a’zamı Rusya devletine intikal etti. Ahısha'nın arazisi dağlık ve mahsuldârdır ve ahâlisi (Laz) ve (Gürcü) ve (Etrâk)’dan ibaret olarak otuz bin tahmin olunmaktadır ve derûnunda dört bin kadar hâne ve (Ahmediyye) nâmında bir güzel câmi-i şerîf vardır. Ahısha'nın arazi-i mütebâkîyesi dahi (h. 1294, m. 1877) tarihinde Kars ve Ardahan ile beraber Rusya'nın yed-i istilasına düştü. Bkz.: Ahmed Rıf'at Efendi, *Lugât-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul, 1299, c. 1, s. 105.

[34] Fatîn Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, Haz. Ömer Çiftçi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 355. (http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78465/fatin-davud---hatimetul-esar.html)

[35] İnehân-zâde Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, 1949, c. 2, s. 841-42.

[36] Naip: Şer'i mahkemelerin hâkimlerine verilen unvandır. Kadı yerinde kullanılırdı. Naip tâbiri naiplerin Anadolu ve Rumeli kazaskerlerinin niyabetini (vekilliğini) yapmalarından dolayı idi. Esas itibariyle Rumeli vilâyetlerinin kadısı «Rumeli Kazaskeri», Anadolu vilâyetlerinin kadısı da «Anadolu Kazaskeri»idi. Kazaskerler İstanbul'da otururlar, taşralara kendilerine vekâlet suretiyle kadılık etmek üzere birer vekil gönderirlerdi. İşte bu vekillere «naip» denilirdi. Naibin lugât manası da vekildir. Lugâtlardaki izahı vekil, kaimmakam, kadıvekili, sultan tarafından hükme mezun şer'i memur suretindedir. Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1951, c. 2, s. 644.

şahıstır.[37] Osman Efendi, çocuklarına Arapça dersleri vermiştir.[38] Osman Efendi, Silivri'de Piri Mehmed Paşa Camii haziresinde medfundur.[39]

4. Tahsili

Kemal İnal, Ahmed Kâmil Efendi'nin tahsilini babası Osman Efendi'den yaptığını belirtmiştir.[40] Fatîn Davud'un eserinde ise babasından Arapça ve Hâce Kerîmî Efendi'den Farsça öğrendiği belirtilmiştir.[41]

5. Müderrisliği

Kaynaklarda Ahmed Kâmil Efendi'nin müderrislik yaptığı belirtilmektedir. Fatîn Davud eseri *Hâtimetü'l-Eş'âr*'da Ahmed Kâmil Efendi'nin bir müddet müderrislik yaptığını söyler. *Sicill-i Osmânî*'de h.1262, m. 1846 yılında müderris olduğu ifade edilmiştir.[42]

6. Ailesi

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, Revnak Hanım ile evlenmiştir.[43] Şairin eserinden tespit edebildiğimiz kadarıyla Ahmed Kamil Efendi'nin iki erkek çocuğu olmuştur. Çocuklarının adları Muhyiddin ve Muhammed'dir. Kendisine Fûad

---

[37] Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, c. 2, s. 258.
[38] Fatîn, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, s. 105; 355.
[39] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 2, s. 8001.
[40] İnal, *a.g.e.*, c. 2, s. 8001.
[41] Fatîn, *a.g.e.*,, s. 355.
[42] Süreyya, *a.g.e.*, c. 4/1, s. 81.
[43] *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, c. 7, s. 172.

mahlasını vermiş olduğu oğlu, kaynaklarda[44] "Mehmed" şeklinde geçerken yazar, eserinde oğlunun adını "Muhammed" olarak kaydetmiştir.

Ahmed Kâmil Efendi, oğlu Muhyiddin'in 3 yaşındayken havuza düşüp boğularak öldüğünü eserinde belirtilmiştir.

- Oğlu Muhammed'in doğumu için yazdığı tarih-i viladet:

  Ẕikr idüp baʿde'd-duʿā nāmını iʿlān eyledi
  İsmine dinsün Muḥammed maḫlaṣı olsun Fu´ād (32/3)

  İftiḫāra yazdı Kāmil cevher-i tārīḫini
  Ṭoğdı yümnile cihāna ʿömrimüñ varı Fu´ād (32/6)

  طوغدي يمنيله جهانه عمرمك واري فوأد

- Oğlu Muhyiddin için yazdığı tarih-i viladet:

  Ṣulb-ı ʿācizden gelüp bir ṭıfl-ı maʿṣūm-ı güher
  Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a teşekkür eylerüm rūz u şebān (134/2)

  Çıḳdı bir ḫarf-i nidā Kāmil didüm tārīḫini
  Ṭoğdı Muḥyī'd-dīn cihāna ḥamd ider Ḥaḳḳ'a hemān (134/5)

  طوغدي محي الدّين جهانه حمد ايدر حقّه همان

---

[44] *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* c. 7, s. 172; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Ün. F.B.E., İstanbul, 1998, s. 30

- Vefat eden oğlu Muhyiddin için yazdığı tarih-i vefat:

Bir melek ḥaṣlet güzīndi üç yaşında bu ṭıfıl
ʿAḳl u fehmine taʿaccüb eyler idi ḫāṣṣ u ʿāmm (125/1)

Ḫalḳa-i tevḥīdde ẕikr eylerdi iḫvānlar ile
ʿĀḳıbet ḥavża düşüp ġarḳ oldı kendi ḳaldı nām (125/2)

İsmi Vāḥid ile itmām oldı bu tārīḫ ḥazīn
Uçdı Muḥyī'd-dīnüm elden itdi firdevsde maḳām (125/3)

اوچدي محي الدّنيم الدن ايتدي فردوسده مقام

7. Tarikatı

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde Ahmed Kâmil Efendi'nin, Nakşibendî tarikatının şeyhlerinden Kütahyalı Evliyâ-zâde İsmail Hakkı Efendi'nin adına Edirnekapı'da bir tekke yaptırdığını belirtir.[45] Şairin şiirlerinde de açık bir şekilde Nâkşî olduğu görülmektedir. Sultan-ı Nakşibend, şairin dest-gîri olup Kâmil Efendi ona teslim olmuştur:

Ḥamdü li'llāh dest-gīrüm oldı Sulṭān Naḳşibend
Bendegān-ı mücrīmine itdi iḥsān Naḳşibend (31/1)

Münāfıḳ münkirüñ ṭaʿnına incinme ṣaḳın aṣlā
Ṭarīḳ-i şāh-ı Naḳşīye benüm teslīmgāhum vardur (35/3)

On iki pīrān bābında faḳīr ü kemterem
Ḥażret-i şāh-ı ṭarīḳ-i Naḳşībenddür menbaʿum (119/2)

[45] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 2, s. 8001.

Nakşibendiyye tarikatı, Şâh-ı Nakşıbend adıyla anılan Muhammed Bahâuddin Nakşbend Buhârî tarafından kurulmuştur.[46] Farsça nakış yapan anlamına gelen Nakşbend, kalbi işleyip üzerine süsler yaptığı için bu adı almıştır.[47] Nakşîlik tam anlamıyla sünnî bir tarikat olup zikir ve âdâbında sâkinlik ve tevâzu hâkimdir.[48] Nakşibendiyye Tarikatı, XIX. yüzyılın ortalarındaki aktifliği sayesinde Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da en yaygın tarikat haline gelmiş ve nüfuzunu maharetli üstatların birbirini takip etmesi sonucunda imparatorluğun sonuna kadar devam ettirmiştir.[49]

Şair sadece bir tarikata mensup olmakla kalmamış birçok tarikata muhabbet beslemiş, diğer tarikatlara da gönül kapılarını açmıştır. Ahmed Kâmil Efendi'nin diğer tarikatlara, tarikat ehline beslediği muhabbeti, aşağıdaki beyitlerde görebilmekteyiz:

Mā´il-i yār oldıġum günden berü dertli menem
Cismümi maḥv eyleyüp şām u seḥer Naḳşī menem (124/1)

Eyledüm gūş "fe'zḳürū" emrin hele rūz-i elest
Ḥüccetüm var dilde yā Hū dā´imā Ḳādrī menem (124/2)

Ḫalvetīyem Celvetīyem Mevlevīyem Sünbülī
Hem ṭarīk-i nāzenīnde mest olup Bekrī menem (124/3)

---

[46] Kâmil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar*, Ensar Neşriyat Yayınları, İstanbul, 2009, s. 289.
[47] Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013, s. 234.
[48] Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 372.
[49] Itzchak Weisman, *Nakşibendilik*, Ter. İrfan Kelkitli, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 188-89.

Gülşenī vü Rūşenīyem hem daḫı Bayrāmīyem
Ḍarb urup oldum Rufāʿī her vaḳit Saʿdī menem (124/4)

Dā´im tevḥīd içre baʿżan oluram ben Bedevī
Kāmilā ʿuşşāḳ içinde maḥrem-i rāzī menem (124/5)

8. Mürşidi

Ahmed Kâmil Efendi'nin mürşidi Evliyâ-zâde İsmail Hakkı Efendi'dir. Kütahyalıdır. Nakşibendî şeyhlerindendir. h. 1282, m. 1865 tarihinde Kayseri'de vefat etmiştir. *Miftâhü't-Tefâsîr* ismindeki mufassal Fatiha-i Şerife tefsiri matbu eserlerindendir.[50] Şair akrostiş sanatı ile mürşidinin ismini 128 numaralı gazeline işlemiştir. Gazelde mürşidin "İsmâʿil" ismi işlenmiştir:

Āh idüp ʿaşḳuñla yandum dest-gīrü'l-ʿālemīn
Semʿ-i cāna irdi bir āvāz hātifden mübīn (128/1)

Maḥrem itdi baʿżı esrārı efendim ḳulına
İnkişāfı ġayr-ı mümkin kenz-i esrār-ı yaḳīn (128/2)

ʿAşḳile yaḳdı vücūdın cümle evlād uġrına
Yād ider āyāt ile hep "fedḫulūhā ḫālidīñ" (128/3)

Lā-cerem taṣdīḳ itdüm ẓāhirā hem bāṭınā
Ḥaḳ ile ḥaḳdur efendim eyledüm bi'llāh yaḳīn (128/4)

[50] Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1333, c. 1, s. 38.

Ḳurʿa itdüm ḥarf-i evvel her saṭırdan Kāmilā
Yād ider ismile maẖlaṣ mürşidümdür bil hemīn (128/5)

Şairin mürşidinin adının geçtiği beyitler aşağıda verilmiştir.

Ṭarīḳat bābına ẖidmet idüp Kāmil ḥaẕer itme
Benüm Ḥaḳḳı gibi mürşidden istimdādgāhum vardur (35/5)

Şirk-i münkirligden āzāde idüp insān ider
Hem mürebbī Ḥaḳḳı ekremdür efendim mürşidüm (108/3)

ʿAşḳ-ı ḥālāta düşüp farḳ idemezdüm kendüm
Sāye-i mürşid-i Ḥaḳḳı ile himmet buldı (188/3)

9. Vefatı

Şair, babasının ölümünden sonra Silivri'deki malını mülkünü satıp İstanbul'a gelir. Mürşidi Evliyâ-zâde İsmail Hakkı Efendi'nin adına Edirnekapı'da bulunan Keçeçi Piri Mahallesi'nin Tekke Sokağı’nda bir tekke yaptırır ve orada uzun müddet şeyhlik yapar. Ahmed Kâmil Efendi h. 12 safer 1312, m. 15 Ağustos 1894'te İstanbul'da vefat etmiştir. Edirnekapı'da yaptırdığı tekkesine defnedilmiştir.[51]

10. Tekkesi

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi'nin yaptırdığı tekke Ahmed Kâmil Efendi Tekkesi, Şeyh Türlü Tekkesi, Fuad Efendi Tekkesi[52], Hakkı Efendi Tekkesi, İsmâil

[51] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 2, s. 8001.
[52] Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, s. 30.

Hakkı Efendi Tekkesi ve Sarmaşık Tekkesi isimleriyle bilinir.[53] Bânisi ve ilk şeyhi olan Ahmed Kâmil Efendi tekkeyi h.1294, m. 1877'de yaptırmıştır. Tekkeye şeyh olanlar şunlardır: Ahmed Kâmil Efendi (ö. 1894), oğlu Mehmed Fuad Efendi (ö.1901), Ahmed Şevki Efendi (ö. 1910) ve Osman Fazıl Efendi (ö. 1954). Tekke binası h.1314, m. 1896'da yanmış ve aynı yıl Hazine-i Hassa'dan sağlanan yardımla yeniden inşa edilmiş ve 5 Ramazan 1314/7 Şubat 1897' de resmi törenle açılmıştır. Tekkeye mermer kaplı büyük bir kapıdan girilir. Tekke gerçekte üç ayrı binadan oluşur. Bunlar harem ve selamlık binaları ile tevhidhanedir. Tekke Fatih ilçesinde, Edirnekapı'da Hatice Sultan Mahallesinde, Niyâzî Mısri Sokağında yer almaktadır.[54] İnal, tekke'nin Edirnekapı'da bulunan Keçeçi Piri Mahallesi'nin Tekke Sokağı'nda olduğunu söyler.[55]

B. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, Türk Edebiyatı'nın yeni bir kimlik arayışına girdiği XIX. yüzyılda dinî-tasavvufî mahiyette eser veren şairlerdendir. Şair, tek eseri olan Dîvân'ında yer alan şiirlerini hem biçimsel hem de içeriksel bakımdan Klasik Edebiyat anlayışıyla yazmıştır. Fâtin Davud'un *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ında babası Osman Efendi'den Arapça ve Hâce Kerîmî Efendi'den Farsça eğitimi aldığı ifade edilir. Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi bir müddet müderrislik yapmış ve Edirnekapı'da yaptırdığı tekkede de şeyhlik vazifesini icra etmiştir. Dinî-tasavvufî kimliliğinin oluşmasında bağlı bulunduğu Nakşîbendiye tarikatı önemli bir etkiye sahiptir.

---

[53] A. Hâki Demir vd., *Fâtih Camileri ve Diğer Târihî Eserler*, Türkiye Diyanet Vakfı Fâtih Şubesi, İstabul, 1991, s. 295.
[54] *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, s. 172-73.
[55] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 2, s. 8001.

Şair Ahmed Kâmil Efendi tarîkat âdab ve erkânına bağlı bir zât olup, tevâzu sahibi ve gönül ehli bir kimsedir.

Ahmed Kâmil Efendi dinî ve tasavvufî hakikatleri anlatmak isterken çoğu kez yalın bir dil kullanmıştır. Şair, kimi şiirlerinde okuyucuyu sıkmadan, okunmasından büyük bir zevk alınacak kadar sade ve akıcı bir dil kullanmıştır:

Dervīşleri sevmek gerek
İçlerine girmek gerek
Kāmil olup bilmek gerek
Gel dervīş ol Allāh'ı bul (194/5)

Ṣūfīlere cennet gerek
ʿĀşıḳlara vuṣlat gerek
Fāsıḳlara şiddet gerek
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā (202/5)

Dinî-tasavvufî nitelikli birçok eserde başvurulan ana kaynaklar olan Kur'ân-ı Kerîm ve hadislere Ahmed Kâmil Efendi de başvurmuş, okurlara hakikatleri anlatırken bu kaynakları şiirlerinde kullanmış, şiir dilini bu kaynaklarla güçlendirmiştir:

"Küntü kenzen" bu ḥadīs-i ḳudsīnüñ aḥkāmını
Eyleyüp icrā hemān rūḥunı ḫāndān eyle gel (95/4)

Geldi bir hātif ḫiṭābı ricʿat eyle aṣlına
"Küllü şey´in hālikün" āyāt-ı daʿvet vaṣlına
İḫtiyārum gitti elden bī-mecālüm vaṣfına

"İrciʿī" āvāzı irdi murġ-ı cānum semʿine

Bī-ḳarār oldı anuñçün virdi ḫandān istemez (198/5)

Arapça ve Farsça eğitimi almış olan Ahmed Kâmil Efendi eserinde bu dillere ait edebî malzemeleri kullanmıştır. Özellikle yazmış olduğu mülemmâ gazel ile Ahmed Kâmil Efendi'nin Arapçaya ne kadar hâkim olduğunu görübilmekteyiz:

Rūz u şeb ʿuşşāḳa ancaḳ virdi naġme sāz-ı nūn

Eyyühe'l-iḫvān ecībū inneküm lā tesmaʿūn (199/1)

Sāz-ı nūn mest itdi cümle sāmiʿīni ʿaşḳ ile

Lā yaẓunnu sekrehum bilḫamri mālā tuşrābūn (199/2)

Şair kendi şiiri üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Şâirâne bir üslup kullandığını, şiirinin akıcı, düzgün ve âhenkli olduğunu, kelimeleri yerinde düzgün ve doğru kullandığını belirtmiştir:

Ḥamdü li'llāh şāʿirāne söyledüm bir nev-ġazel

Kāmilā naẓm-ı selīsüñ pek feṣāḥat gösterür (57/5)

Kaynaklarda şairin edebi kişiliğine ilişkin sadece İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal görüşlerini bildirmiştir. İnal şu değerlendirmeleri yapmaktadır: "Gazel tarzında söylediği mutasavvıfâne sözler, aruz veznine tatbik olunmuştur. Fakat kelimeleri yerli yerinde kullanamamak, sözü muntazam surette tertib ve maksadı lâyikiyle ifade edememek gibi kusurlara pek çok tesadüf edilmekte ise de,

"Mâcerâ-yı ‘aşkımı bilmez benim erbâb-ı kâl

Her ne derlerse desinler mutribâ kânûnu çal" (94/1)

demesine göre bizim gibi kâl erbâbı, şeyh merhûm gibi hâl ashâbının, kâl ü hâline karışmamak icab ediyor."[56]

"Eserlerinde tasavvufî muhtevâya yer veren şâirlerin, iki grupta değerlendirilmesi mümkündür. Bunlardan ilki, tasavvufu şiirlerinde bir zenginlik unsuru olarak kullanan; ancak sanatı ön planda tutan şâirlerdir. Bu gibi şâirlerin "sûfî-meşrep" olarak tanımlanması mümkündür. İkinci grup şâir ise şiiri, tasavvufî hakîkatleri anlatmakta bir araç olarak görmekte ve şiirin çekiciliğinden, akıcılığından sırf bu nedenle faydalanmayı istemektedirler. Bu gruptakiler, bir tarîkata mensup "mutasavvıf şâirler"dir."[57] Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi'nin ikinci grupta yer alan şairlerden olduğunu ve şiiri düşüncelerini iletmede bir araç olarak kullandığını, bundan dolayı biçimden çok muhtevaya ehemmiyet verdiğini söyleyebiliriz.

C. DÎVÂN'I

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi'nin elimizdeki tek eseri Dîvân'ıdır. Şairin Dîvân'ı iki defa basılmıştır. İlk baskı h. 1289, m. 1872'de yapılmıştır. Kemal İnal, ilk baskıda eserin 68 sayfadan oluştuğunu belirtmektedir.[58] Ancak ilk baskıya ait tespit ettiğimiz dîvânlardan biri 62, diğeri ise 64 sayfadan oluşmaktadır. Eserin ikinci baskısı ise İstanbul'da Hulûsî Efendi Matbaası'nda basılmış olup h. 1325, m. 1907-8 yılına aittir. 80 sayfadan oluşmaktadır. Bu çalışmada, İstanbul'da Hulûsî Efendi Matbaası'nda basılmış olan Dîvân esas alınmıştır. Dîvân'ın ilk sayfasına aşağıdaki not düşürülmüştür:

---

[56] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 2, s. 8001.
[57] Abdülmecit İslamoğlu, *Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd'i*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s. 43.
[58] İnal, *a.g.e.*, c. 2, s. 8001.

"Ḳuṭbü'l-ʿārifīn ġavs̱ü'l-vāṣılīn imāmü'l-ʿāşıḳīn ṣāḥibü's-sırrı'l-maʿānī meşāyiḫ-i ʿiẓām ve mürşidān-ı fiḫāmdan müellif-i *Miftaḥu't-Tefāsīr* ʿazīz-i rūşen-i żamīr ṣāḥibü'l-maḳāmi'l-ʿaşḳ eş-Şeyḫ Kütahyevi Evliyā-zāde İsmāʿīl Ḥaḳḳı ḳuddise sırrıhu'l-bāḳī ḥażretleriniñ ḫulefā-yı maʿārif iḫvānlarından olup Edirne ḳapusı civārında sarmaşık mahallesinde kā´in Naḳşī dergāhı post-nişīni iken vāṣıl-ı ḳubūr-ı ilāhī olaraḳ dergāh-ı mezkūr-ı derūnında defin-i ḥāḳ-ı ʿıtırnāk olan Şeyḫ Aḥmed Ḳāmil Efendi'nin Dīvānı'dır. Sene h. 1325. Ketebehu Şeyḫ es-Seyyid Mūsā ʿAzmī el-Āmidī."

İkinci baskı, Dîvân'da belirtildiği üzere şaire ait na't-ı şerîf, mersiye ve gazeller eklenerek basılmıştır.

Dilde lez̲z̲et bulmadum bi'llāhi ben ʿaşḳdan lez̲īz̲
Rūz u şeb eyler teşekkür Kāmil-i bīçāresi (189/5)

Yukarıda verilen 189 numaralı gazelin makta beyitinden sonra Dîvân'a şu not düşürülmüştür: "İkinci defʿa ki ṭabʿında mü´ellifüñ ās̱ārından olaraḳ naʿt-ı şerīf, mersiye ve ġazeller ʿilāvesiyle ṭabʿ olunmuşdur."

1. Tertip Şekli

Eski edebiyatta dîvân tertibinde esas olan şiirlerin şekil bakımından teşkil ettikleri kategorilerdir. Şair şiirlerini belli bir hiyerarşiye göre tertipler. Şairler dîvânlarında ilk olarak değerler silsilesinin en üst makamı olan tevhîd ve münacât manzumeleriyle Allah'a yönelir. Daha sonra na't ve mi'raciyyelerle Hz. Muhammed (s.a.v.) övülür. Peygamber Efendimiz övüldükten sonra Dört halife ve tarikat

büyükleri ve ardından hükümdar ve yüksek makamlara sahip saray erbabının övüldüğü şiirler yer alır. Bundan sonra dîvânın asıl ağırlık ve hacmini bulduğu; kafiyelerinin son harflerine göre sıralandığı gazeller, rubai, kıta, nazım, lugaz, muamma, müstakil beyit ve mısralar sıralanır. Böylece şair, kasidelerle başlayan dîvânını nazım şekillerinin en küçüğüyle sonlandırır. Bu şekilde tertiplenmiş dîvâna mürettep dîvân denilir.[59] Bu tertip şekline, mutasavvıf şairlerin dîvânında pek rastlanmaz.[60] Mutasavvıf bir şair olan Ahmed Kâmil Efendi'nin de Dîvân'ı, bu esaslara göre tertip edilmemiştir. Ahmed Kâmil Efendi, mürettep divanlarda yer alan nazım şekillerinin tümüyle şiirler kaleme almamıştır. Şair sadece gazel, muhammes, tahmîs, müstezâd, müseddes, tesdîs, murabba ve kıt'a nazım şekilleri ile şiirler kaleme almıştır. Mürettep divanlarda şairler şiirlerini belli bir hiyerarşiye göre tertip eder. Ancak Ahmed Kâmil Efendi, şiirlerini kaleme alırken herhangi bir sıra takip etmemiştir. Dîvân mutavvel bir gazel ile başlar. Ardından bir münacaat ile devam eder. Mürettep dîvânlarda münaccat ile birlikte tevhid türünde de şiir yazılırken Ahmed Kâmil Efendi tevhid türünde şiir yazmamıştır. Mürettep dîvanlarda şairler münacaat ve tevhitten sonra Peygamber, dört halife ya da hükümdar ve saray erbabını överler. Şair, bu kurala bağlı kalmamıştır. Hükümdar ya da saray erbabanı övmemiştir. Ahmed Kâmil Efendi, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ali için na'tlar yazmıştır. Ancak bu na'tlar dîvânda belli bir sıra ile yazılmamıştır. Şair bütün şiirlerini yukarıda isimlerini yazdığımız nazım şekilleri ile oluşturmuş ve bunları kaleme alırken herhangi bir sıra izlememiştir.

---

[59] Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı*, İsam Yayınları, İstanbul, 2015, s. 54-59.
[60] Bilal Kemikli, *Sun'ullâh-i Gaybî Divanı (inceleme-metin),* Doktora Tezi, Ankara Ün. S.B.E., Ankara, 1998, s. 75.

Ahmed Kâmil Efendi'nin Dîvân'ı, mürettep dîvân esaslarına göre tertip edilmemiştir. Mutasavvıf bir şair olan Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi eserinde şeklinden ziyade muhtevaya ehemmiyet vermiştir.

2. Nazım Şekilleri ve Türleri

2.1. Şekil Özellikleri

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, eserinde beyitlerden oluşan gazel, kıt'a ve müstezad nazım şekillerini kullanmış; bentlerden oluşan nazım şekillerinden ise murabba, muhammes, tahmis, müseddes ve tesdîs yer almaktadır. Şair Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi'nin Dîvân'ında yer alan nazım şekilleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

	Nazım Şekli	**Şiir Sayısı**	**Beyit/Bend Sayısı**
1	Gazel	204	1.113
2	Muhammes	7	42
3	Tahmîs	4	20
4	Müstezâd	2	10
5	Müseddes	1	5
6	Tesdîs	1	5
7	Murabba	2	10
8	Kıt'a	1	5
Toplam		222	1.210

2.1.1. Gazel

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi'nin en çok kullandığı nazım şekli gazeldir. Dîvân'da 204 gazel bulunmaktadır. Dîvân'da yer alan 1 numaralı gazel, gazel-i mutavve1dir. Gazel-i mutavvel, 15 beyitten uzun olan gazellerdir.[61] Dîvân'daki 199 numaralı gazel ise mülemma gazeldir. Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinin ikisi veya üçüyle karışık olarak söylenmiş gazellere Mülemma gazel denir.[62] Şairin kaleme aldığı gazellerin birçoğu yek-âvâz gazeldir. Dîvân'da yer alan 90 numaralı *kākülüñ* redifli gazel, yek-âhenk gazele örnektir. Müretteb dîvânlarda kolay bulunabilmeleri için gazeller; kayfiyelerinin son harfleriyle, Arap alfabesine göre sıraya dizilmişlerdir. Bundan dolayı müretteb dîvân sahibi şairler, her harfle en az bir gazel söylemeye özen göstermişlerdir.[63] Ahmed Kâmil Efendi hemen hemen bütün harflerle gazel yazmıştır. En çok ر harfi ile gazeller yazmış, س harfi ile hiç gazel yazmamıştır. Ahmed Kâmil Efendi'nin hangi harfle kaç gazel yazdığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Harf	**Gazel Sayısı**
ا	7
ب	3
ت	4
ث	1
ج	4
چ	1
ح	2

[61] Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s. 19.
[62] İpekten, *a.g.e.*, s. 20.
[63] İpekten, *a.g.e.*, s. 21.

خ	1
د	5
ذ	1
ر	29
ز	8
ش	3
ص	1
ض	1
ط	1
ظ	1
ع	1
غ	1
ف	3
ق	12
ك	3
ل	10
م	25
ن	26
و	6
ه	20
لا	1
ى	17

2.1.2. Muhammes ve Tahmisler

Muhammes, edebiyatta beş mısralık bendlerden oluşan nazım şeklidir.[64] Beşleme anlamına gelen tahmîs de aslında bir muhammestir. Bir gazelin ya da bir kasidenin her beyitinin önüne aynı vezin ve kafiyede üç mısra eklenmesiyle oluşturulan muhammeslere tahmîs denilmiştir.[65] Ahmed Kâmil Efendi'nin yazdığı 7 muhammes ve 4 tahmîs bulunmaktadır.

Son iki mısrası nakarat olan muhammeslere, muhammes-i mütekerrir denilir ve kafiye düzeni aaaAA bbbAA cccAA şeklindedir.[66] Dîvân'da yer alan 27, 200 ve 202 numaralı muhammesler, muhammes-i mütekerrirdir.

Māh-ı enver ṭalʿatuñla oldı ʿālem dil-pesend
Sen şefīʿü'l-müẕnibīnsüñ kemterin āh itme redd
Mücrim-i ʿāṣīlere senden şefāʿat oldı vāʿd
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded (27/1)

Nūruñ içün eyledi ḫalḳ on sekiz biñ ʿālemi
Bī-ḥisāb peyġamberüñ olduñ Efendim ḫātemi
Evliyā vü aṣfiyānuñ cümlesinüñ rehberi
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded (27/2)

Dîvân'da yer alan ve kafiye düzeni aaaa bbbba cccca şeklinde olan muhammes-i müzdevicler ise; 112, 192, 195 ve 198 numaralı muhammeslerdir.

---

[64] İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz,* s. 96.
[65] İpekten, *a.g.e.*, s. 100.
[66] İpekten, *a.g.e.*, s. 96.

Ḥasretüm dildār içündür çeşm-i giryān mürşidüm
Ṭāḳatüm yoḳ iftirāḳa ṣabra amān mürşidüm
Bu dil-i maḥzūnumı sen eyle ḫandān mürşidüm
Baḥr-ı ġam ġavvāsıyam āh derde dermān mürşidüm
Sā´ilem bābü'l-amānda ṣāḥib iḥsān mürşidüm (112/1)

Ahmed Kâmil Efendi eserinde Fehmî, Râsim, Rahmî ve Veysî adlarındaki şahısların her birine birer tahmîs yazmıştır. Tahmîs edilen şiirlerin numaraları şunlardır: 123, 178, 193, 196. Dîvân'da yer alan tahmîsler beşer bendlerden oluşmaktadır. Edebiyat tarihimizde yukarıda adı geçen mahlasları kullanan birden çok kişinin bulunduğunu testip ettik. Şairimizin şiirlerini tahmîs etmiş olabileceği muhtemel şairler şu şekilde sıralanabilir:

<u>Fehmî</u>: Şair, Fehmî için bir mersiye de yazmıştır. Ölüm tarihini göz önüne alarak şairimizin kendisi için mersiye yazdığı ve şiirini tahmîs etmiş olabileceği isimler şunlardır: Fehmi Bey (h. 1270, m. 1853), Fehmi Mazlum Paşa (h. 1278, m. 1861), Fehmi Efendi (h. 1291, m. 1874)[67], Uncu-zâde Fehmi Mustafa Efendi (h. 1265, m. 1849), Hacı Fehmi Efendi ve (h. 1299, m. 1882)[68] ve Malkoç-zâde Hacı Mehmed Fehmi Eendi (h. 1291, m. 1874)[69].

<u>Râsim</u>: Seyyid Ömer Rasim Efendi (h. 1262, m. 1846), Fodlacı-zâde Ahmed Rasim Efendi (h. 1270, m.1853), Ahmed Râsim Efendi (h.1351, m. 1932)[70], Rasim Mustafa Efendi (h. 1200, m. 1786), Şaban-zâde Rasim Feyzullah Efendi (h. 1206, m.

---

67 İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 1, s. 381-89.
68 Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, c. 4, s. 34.
69 Nâilî, *Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, c. 2, s. 797.
70 İnal, *a.g.e.*, c. 2, s. 1338-44.

1791), Rasim Ali Efendi (h.1223, m. 1808), Hafız Rasim Mustafa Efendi (h. 1243, m. 1828), El-Hâc Rasim Mustafa Efendi (h. 1246, m. 1831), Rasim Mehmed Ağa (h. 1291, m. 1874), Rasim Paşa (h. 1303, m. 1886)[71].

Rahmî: Rahmi Efendi (h. 1301, m. 1884) İbrahim Rahmî Efendi (h. 1312, m. 1894), Rahmi Efendi (h.1328, m.1910), Mehmed Rahmi Bey (h. 1324, m. 1924)[72] Rahmî Pîr Muhammed Çelebi (h.975, m.1567), Hoca Rahmî Efendi (h. 1301, m.1883)[73], Rahmi Mehmed Bey (h. 1826, m. 1832), Rahmi Efendi (h. 1223, m. 1808), Kuburî-zâde Rahmi Abdurrahman Efendi (h. 1127, m. 1715), Rahmi Pir Mehmed Çelebi (h. 975, m. 1567), Rahmi Mustafa Efendi (h.1164, m. 1751)[74].

Veysî: Veysî Efendi (h. 1274, m.1859), Hacı Darbaz Ağa Veysî Paşa, Alaşehirli Veysî Efendi (h. 1307, m. 1628)[75]

2.1.3. Müseddes

Aynı vezinde altı mısralık bendlerin birleşmesiyle meydana gelen nazım şekline müseddes denilir. Müseddesler, genelikle 5-7 bend arasında yazılmışlardır[76]. Dîvân'da yer alan 89 numaralı müseddes, müseddes-i mütekerrirdir. Müseddes, aaaaAA bbbbAA ccccAA şeklinde kafiyelenmiştir.

Bir gedā-yı ʿāṣiyem raḥmuñla ḫāndān eyle señ
Bu ġarīb bī-çāreye luṭfuñla iḥsān eyle señ

---

[71] Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, c. 2, s. 386-87.
[72] İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. 2, s. 1327-35.
[73] Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 2, s. 180; 206.
[74] Süreyyâ, *a.g.e.*, c. 4/2, s. 414-15.
[75] Süreyyâ, *a.g.e.*, c. 4/2, s. 220-21.
[76] İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, s. 104.

Maḫzen-i ġamdan çıḳar ʿafvuñla şādān eyle señ

Çār u nā-çār derde düşdüm derde dermān eyle señ

Cürm ü taḳṣīrātumı ʿindinde pinhān eyle señ

Ben żaʿīfi itme maḥzūn ʿafv u ġufrān eyle señ (89/1)

Nefs-i ġaddār ḫudʿasıyla baḥr-i ẕenbe ṭalmışam

Rūzigāra karşu cismüm bād-bānsız ṣalmışam

Vaḥşī ḥayvānāt ile berr ü yabānda ḳalmışam

Ḥamdü li'llāh nisbet-i cānānı ṣoñra almışam

Cürm ü taḳṣīrātumı ʿindinde pinhān eyle señ

Ben żaʿīfi itme maḥzūn ʿafv u ġufrān eyle señ (89/2)

2.1.4. Tesdîs

Tesdîs, bir gazelin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiyede dört mısra eklenerek yapılan müseddeslere denir. Aaaa(aa), bbbb(ba), cccc(ca) şeklinde kafiyelenir. Usulüne uygun tesdîsler çok az yapılmıştır. Buna karşın şairler bir gazelin matlaını alıp önüne dört mısra eklemekle mütekerrir müseddes yapmışlar ve buna da tesdîs demişlerdir. Bu şekil ile yapılan tesdîsler daha çoktur.[77] Şairin eserinde yer alan 99 nolu şiir bu nazım şekli ile yazılmıştır.

Disem mihr-i zamānsuñ yoḳ ḫilāfum

İdemez şānını tavṣīf zebānum

Bu rütbe ḥamd ola var iʿtiḳādum

Münāfık münkire iṡbāt ne lāzım

ʿİnāyet ḳıl baña ġayrı hemān-dem

Ġarībem bī-kesem va'llāh ḥazīnem (99/4)

---

[77] İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, s. 108.

Nice biñ vardur evlāduñ cihānda

Hele ez-cümle Fehmi'dür lisānda

Maʿārif maʿdeni tekmildür anda

Bu Kāmil'dür hep ednā ʿāşıḳānda

ʿİnāyet ḳıl baña ġayrı hemān-dem

Ġarībem bī-kesem va'llāh ḥazīnem (99/5)

2.1.5. Müstezâd

Müstezad Arapça "arttırılmış, eklenmiş" anlamlarına gelip nazım şekli olarak ise gazelden türetilmiş bir şekildir. Aruzun "Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün" kalıbıyla yazılır ve her mısranın altına "Mefʿūlü Feʿūlün" cüzleriyle yazılmış kısa bir mısra eklenerek oluşturulur.[78] Şairin kaleme aldığı iki müstezâd da adı geçen aruz kalıbıyla yazılmıştır. Dîvân'da yer alan müstezâdlar, 12 ve 184 numaralı şiirlerdir.

ʿUşşāḳ-ı cihān ʿaşḳını eylerse ḥikāyet

Sen ṣanma şikāyet

ʿĀşıḳ kişi maʿşūḳını görmeklige ṭālib

Elbet ola rāġıb (12/1)

2.1.6. Murabba

Murabba, "dört köşeli, dörtlü" anlamına gelir. Aynı vezinde dörder mısralık bendlerin birleşmesinden oluşan bir nazım şeklidir. Bendlerin sonlarındaki mısralar aynen tekrar edilirse bunlara murabba-ı mütekerrir denilir. Kafiye düzeni ise aaaA

78 İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, s. 35.

bbbA cccA şeklindedir.[79] Dîvân'da yer alan 66 ve 194 nolu iki murabba da murabba-ı mütekerrirdir.

Cümle ʿuşşāḳ saña oldı ʿāşıkān
Luṭf idüp maḥzūn bıraḳma el-amān
İşte iḥsānuña muḥtāc bende-gān
ʿĀşıḳın serdārı sensüñ yā Üveys (66/3)

Aṣlı Ḳarānī olupdur şöhreti
Yemen elinde göründi behçeti
Faḫr-i ʿālem itdi tevdīʿ ümmeti
ʿĀşıḳın serdārı sensüñ yā Üveys (66/4)

2.1.7. Kıt'a

Sözlükte "parça" anlamına gelen kıt'a, nazım terimi olarak iki ya da daha çok, 9-10 beyte kadar olan, matla ve mahlas beyti bulunmayan, xa xa xa şeklinde kafiyelenen nazım şeklidir. Beyit sayısı daha fazla olan kıt'alar da yazılmıştır. Böyle uzun kıt'alara kıt'a-i kebîre denilmiştir. Şairler uzun kıt'alarda çoğunlukla mahlaslarını söylemişledir. Kısa kıt'alarda az da olsa mahlas söylendiği olmuştur. [80] Ahmed Kâmil Efendi kıt'a nazım şekliyle sadece bir şiir kaleme almıştır. 5 beyitten oluşan 149 numaralı bu kıt'ada şair mahlasını kullanmıştır.

Bu gice gülzār-ı ʿaşḳum oldı reng-āmīz yine
Nefḫa-sāz-ı bülbülān eṭrāfum aldı Hū diyü (149/1)

Pür-ṣadā itdi ẓuhūr ʿaşḳuñla yandum yā Resūl
Ehl-i tevḥīd cümleten ser-mest ḳaldı Hū diyü (149/2)

---

[79] İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, s. 85.
[80] İpekten, *a.g.e.*, s. 53-54.

Zaḫm-ı ʿaşḳuñ yarasile yana gör kim Kāmilā
Cümle ʿuşşāḳ cānını ʿummāna ṣaldı Hū diyü (149/5)

2.2. Tür Özellikleri

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi Dîvânı'nda yer alan türler ise münâcât, na't, mersiye, medhiye ve tarihtir. Bu türlerden 27, 192, 200 numaraları na'tlar muhammes nazım şekli ile yazılmış, 99 numaralı na't ise tesdis şekli ile yazılmıştır. 89 numaralı münâcât, müseddes; 202 numaralı münâcât ise muhammes nazım şekli ile yazılmıştır. 66 ve 194 numaralı medhiyeler murabba nazım şekli ile yazılmışken 112 numaralı medhiye ise muhammes şekli ile yazılmıştır. Geriye kalan ve aşağıda numaraları verilen türlerin tümüyse gazel nazım şekliyle yazılmıştır.

Dîvân'da yer alan na'tlar genellikle Hz. Muhammed (s.a.v.) için yazılmıştır. Bunun yanında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali için de yazılmış iki na't bulunmaktadır. Dört halifeyi övmek için yazılan manzumlere *na't-ı çâr-yâr* denilir.[81] 82 numaralı şiir Hz. Ebû Bekir için yazılmış, 181 numaralı şiir ise Hz. Ali için yazılmıştır.

Şair, oğlu Muhyiddin'in doğumu ve vefatı, oğlu Muhammed'in ise sadece doğumu için tarih düşmüştür. Arkadaşlarından Şerif Efendi, Salim Efendi ve Sırrı Efendi'nin çocuklarının doğumu ve Abdurrahman adında bir gencin vefatı için tarih düşmüştür.

Ahmed Kâmil Efendi mürşidi İsmail Hakkı Efendi, Veysel Karanî, Hz. Ali'nin çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için medhiye yazmıştır. Şair ayrıca

[81] Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2014, s. 173.

eserinde Hz. Hüseyin için bir mersiye kaleme almıştır. Aşağıda bu türlere ait olan şiirlerin numaraları verilmiştir:

Münâcât: 2, 29, 30, 49, 73, 89, 129, 177, 202.

Na't: 13, 18, 27, 28, 82, 99, 152, 171, 174, 181, 192 197, 200.

Medhiye: 16, 31, 65, 66, 108, 112, 133, 194.

Mersiye: 4, 127, 221.

Tarih: 32, 116, 125, 134, 137, 138, 217.

3. Vezin

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi şiirlerini aruz vezni ile kaleme almıştır. Remel, hecez ve recez bahirlerini kullanmıştır. En çok "Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün" kalıbını kullanmıştır. Dîvân'da kullanılan bahir ve kalıplar şu şekildedir:

	Bahirler	**Kalıplar**	**Şiir Sayısı**
1	**Remel**	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	143
2	**Remel**	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	14
3	**Remel**	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	2
4	**Hecez**	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	37
5	**Hecez**	Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefaʿīlü Feʿūlün	17
6	**Hecez**	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	3
7	**Recez**	Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün	4
8	**Recez**	Müstefʿilün Müstefʿilün	2

4. Kafiye

Dize sonlarında bulunan iki sözcüğün anlam bakımından ayrı, ses bakımından ise aralarında benzerliğin bulunmasına denir.[82] Dîvân'da kullanılan kafiye çeşitleri aşağıda belirtilmiştir:

4.1. Yarım Kafiye

Tek ses benzerliğinden meydana gelen kafiyedir.[83]

Her ne ki oldıysa olmış ezel ḳısmet b**u**
Yoḳ yire dime ṣaḳın āh sebeb oldı ş**u** (213/4)

ʿUḳde itdi ʿāḳl u fikrüm zülfine ol dil-küş**ā**
İtmem ārām bir maḥalde mübtelāyum mübtel**ā** (8/1)

4.2. Tam Kafiye

İki ses benzerliğine dayanan kafiye çeşididir.[84]

Şemʿa-i yārdan çerāġ-ı ʿaşḳumı y**aḳ**dum bugün
Nūr-ı esrār-ı cemāle ḫaylīce b**aḳ**dum bugün (215/1)

Bir gül-i zībāya ʿāş**ıḳ**dur göñül
ʿAhd ü mis̱āḳında ṣād**ıḳ**dur göñül (216/1)

---

82 Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 59.
83 Dilçin, *a.g.e.*, s. 86.
84 Dilçin, *a.g.e.*, s. 87.

4.3. Zengin Kafiye

İkiden fazla ses benzerliğinden oluşan kafiye çeşididir.[85]

Bu sevdā-yı maḥabbetden fi**rār** iden olur küstāẖ
Varup mülḥid ḥużūrunda ḳa**rār** iden olur küstāẖ (26/1)

Rāh-ı maḳṣūda hemāñ üç ḥarf ile n**ā΄il** olur
Rehberi Ḥaḳ olur ise māsivā z**ā΄il** olur (42/1)

4.4. Tunç Kafiye

Kafiyeyi oluşturan sözcüklerden birinin, öteki sözcüğün içinde aynı şekilde yinelenmesi ile oluşan kafiyedir.[86]

Çeşme-i ʿaşḳum ḥarārātile bu şeb **aġladum**
Bir ʿaẓīm ʿummān gibi meydān-ı ʿaşḳa ç**aġladum** (110/1)

Maʿşūḳına itse naẓar ʿummān gibi ç**aġlar** göñül
Maḥzūn görürse ḥālini ṣubḥ u mesā **aġlar** göñül (96/1)

5. Redif

Redif, sözlükte "arkadan gelen" anlamına gelip kafiye sözcüğünün son harfinden sonra gelen harf, ek, takı ve sözcüklere denir.[87] Dîvân'da yer alan redif türleri şunlardır:

---

[85] Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 89.
[86] Dilçin, *a.g.e.*, s. 89.
[87] Dilçin, *a.g.e.*, s. 67.

5.1. EkleYapılan Redifler

Ey raḳīb bed baḳma yārum şimdi tenhā**lardadur**
Āteş-i ʿaşḳile dā´im yüce ṣaḥrā**lardadur** (52/1)

Geldi ol meh-liḳā ʿīd eylesün iẖvān**ımuz**
Ẕikr ü tevḥīd eyleyüp ẖandān ola cānān**ımuz** (58/1)

5.2. Kelimeyle Yapılan Redifler

Ey göñül bir derde düş kim vuṣlāt-ı ẖandān **olur**
Raḥmı yoḳ aġyār olursa raġbet-i zindān **olur** (39/1)

Yār içün aġyāra minnet **eylerem meşreb bu yā**
Minnet-i cānuma ẖidmet **eylerem meşreb bu yā** (5/1)

5.3. Ek ve Kelimeyle Yapılan Redifler

Gel ey zāhid ṭarīkat bābına gir de riyā**dan gec**
Taʿannud eyleme yāhū hele ḥubb-ı sivā**dan gec** (23/1)

Müşkil ey dil derde düş**düm el-amān yā Rābb meded**
Hicr-i ġamla çāre buld**um el-amān yā Rābb meded** (29/1)

İKİNCİ BÖLÜM

HOCA-ZÂDE AHMED KÂMİL EFENDİ DÎVÂNI'NDA DİNÎ-TASAVVUFÎ MUHTEVÂ

1. DİN

1.1. İTİKAD

1.1.1. ALLAH

İsm-i a'zam olan Allah lafzı, Cenâb-ı Hakk'ın en muazzam ismi olup bütün Esmâ-i Hüsnâ'nın anlamlarını kendinde toplar.[88] Ahmed Kâmil Efendi Dîvânı'nda Cenâb-ı Hak çeşitli isim ve sıfatlar ile zikredilmektedir: Allah, Hak, Rab, İlâhî, Hak Teâlâ, Mevlâ, Hâkim-i Mutlak, Hallâk-ı Âlem, Hallâk-ı Cihân, Cenâb-ı Hak, Cenâb-ı Kibriyâ, Sâhib-i Meydân, Hâlık, Mucîb, Hudâ, Vedûd, Cenâb-ı Hazret-i Rabbü'l-İbâd, Mahbûb-ı Hakîkî, Sultân, Gafûr, Çalab, Rahîm, Rahmân, Hafız, Hû, Kerîm, Lem-yezel, Allâmü'l-Esmâ, Pür-'Atâ, Şâh, Cânân, Dost, Yezdân, Gaffâr, Şâh-ı Cihân, Rabbü'l-Enâm, İlâhü'l-Âlemîn, Yâr, Sübhân, Settârü'l-'Uyûb, Cenâb-ı Müste'ân, Cenâb-ı Zât-ı Settâr.

Hoca-zâde Ahmed Kamil Efendi eserinde Allah'ı zikretmenin önemi üzerinde çokça durmuştur. Âşık seher vakti gözyaşları içerisinde Allah'ı zikredip gönlünü daima ilahî aşk ile meşgul etmelidir. Gece gündüz zikre devam ederek Esmâ-i Hüsnâ'ya sarılmalıdır. Aklı olan insan, zikri hiçbir zaman terk etmez, ona rağbet eder. Günahkârların dahi, Allah'ın ismini zikredince gönülleri aşk ateşi ile yanar. Allah (c.c.), yüce kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de kullarına "Beni anın ki bende sizi

[88] Süleyman Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 37.

anayım."[89] diye buyurur ve yine "Bilesiniz ki gönüller ancak Allah'ı zikrederek huzura kavuşur"[90] diye seslenmektedir:

Ḳıblegāhı ʿārifāndur ʿayn şīn ḳāf Kāmilā
Ẕikr-i ismu'llāh idince müẕnibān par par yanar (34/7)

Ey ʿāşıḳ uyan ẕikr idelüm vaḳt-i seḥer bu
Gözyaşı döküp āh iderek tevḥīdüñ oḳu (222/1)

Devām it rūz u şeb ẕikre eger insān olam dirseñ
Bulup bir mürşid-i dānā temessük eyle esmāya (159/2)

ʿAḳl u idrākı olan eẕkāra raġbet eylesün
Ḥaḳ Teʿālā ʿāḳıbet dürlü saʿādet gösterür (57/2)

"Fe'ẕkürūnī eẕkürküm" sırrı ola āşikār
Ol vaḳit maʿlūm olurdı ʿarş-ı Raḥmān'dan ġaraż (71/6)

Cenâb-ı Hak, insanı bir avuç topraktan yaratmıştır. İnsanların kibirlenip övünmeleri yersizdir. İnsanın hayra yarar bir ameli yoksa hiçbir ehemmiyeti yoktur. Nefsini hor gören, onu tahkir eden insanı Allah aziz kılar. İnsan daima tevazu içerisinde olmalıdır:

---

89 Bakara 2/152. Çalışmamızda verilen âyet meâlleri bir komisyon tarafından hazırlanan "*Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*"inden alınmıştır. Bkz.: Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014.
90 Ra'd 13/28.

Bir avuç ṭopraḳ degül mi ḫalḳ olunmaġa sebeb
Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı ʿālem itdigi raḥmet nedür (1/20)

Neye kibr ü nene faḫr eyler iseñ bilmem ʿaceb
Ḫayra yarar bir ʿamel yoḳ sendeki ḳudret nedür (1/21)

Nefsini teẕlīl iderseñ Ḥaḳ seni ʿazīz ider
Dā´imā eyle tevāżuʿ sen de bil ʿizzet nedür (1/22)

Şair sürekli Allah'a yalvarıp yakarmaktadır. Ahmed Kâmil Efendi mutasavvıflara yaraşır bir şekilde, tevazu ile, kendisini en günahkâr kul olarak kabul eder. Allah'ın yardımı ve rahmeti olmadan halinin perişan olduğunu söyler ve Allah'tan Gaffâr isminin yüzü suyu hürmetine bağışlanma diler. Ahmed Kâmil Efendi Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyip kapısına geldiğini ve ellerini açarak dua ettiğini ifade etmektedir. Şair ümidini "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin."[91] âyetine bağlamaktadır:

Senden olmazsa meded ḥāl-i perīşānuma ger
Kime ityān-ı beyān eyleyeyüm ḥālüm amān (129/2)

İsm-i Ġaffār'a bağışla sen günehkār Kāmil'i
Ol ḥabībüñ ḥürmetine ulu Allāhum amān (129/5)

Ey efendim ḳoyma maḥzūn Kāmil-i bī-çāreyi
Dest açup ḳapuñda ġayrı başladum duʿāya ben (139/7)

[91] Zümer 39/53.

Gerçi ʿāṣī defterüñ ser-levḥası ismüm benüm
Raḥmetinden kesmem ümmīd hüccetüm "lā-ṭaḳnatū" (150/3)

Şair, dünya namına hiçbir şey istemediğini belirtmektedir. Cenneti de arzulamadığını, heşt cennet içinde olsa dahi Allah'ı, Allah'ın cemalini görmeyi istediğini belirtir. Âşıklar, cenneti istemezler; onlar vuslatı arzularlar. Gerçek sevgiliye, Allah'a kavuşmayı isterler:

Rūz u şeb āh u enīnüm eylesün ʿarşa resīd
Heşt cennet içre olsam vaṣl-ı cānān isterem (100/2)

Ḳaṣr-ı firdevse degişmem bir daḳīḳa ẕevḳini
Nūr-ı esrār-ı Ḫudā'dur ʿāşıḳān sāl-ḫānesi (176/4)

Âşıklar ne bu dünyanın zevklerini ne de diğer âlemdeki cennet zevklerini isterler. Onlara vuslat gerek. Onlar sadece Allah'a kavuşmayı isterler. Cennet, aşkın manasını anlamayan sufilere gerektir. Hak yoldan sapanlara da şiddet gerektir:

Ṣūfilere cennet gerek
ʿĀşıḳlara vuṣlat gerek
Fāsıḳlara şiddet gerek
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā (202/5)

1.1.2. MELEKLER

Melek sözlükte "haberci ve kuvvet" anlamına gelir. Melekler nurdan yaratılmış, yemeyen, içmeyen, erkeklik ve dişiliği olmayan, uyumayan, gençliği ve ihtiyarlığı olmayan, günah işlemeyen, ağırlığı olmayan, latif, ruhanî ve nurâni varlıklardır. Melekler yüklendikleri görevler itibariyle farklı isimlerle anılır. Cebraîl, Mikaîl, İsrafil ve Azrail en büyük dört melek olarak bilinir.[92] Ahmed Kâmil Efendi'nin eserinde dört büyük meleğin adları zikredilmemiştir. Eserde sadece cennetin kapıcısı olan Rıdvan'ın adı zikredilir:

Ḥüsn-i ḥāline şehādet eylerüz her bir zamān
Cennet-i aʿlāda itsün cümle Rıḍvān ile keyf (217/4)

Ahmed Kâmil Efendi, kendisinin perişan haline yerde insanların, semâda meleklerin acıdığını belirtir. Şair, Allah uğrunda ömrünü feda edip canını vermekten hiç çekinmeyeceğini ve tıpkı meleklerin boyun eğdiği gibi kendisinin de O'na boyun eğdiğini ifade eder:

Ne yerde ḳalmadı insān felekde hem meleklerde
Perişān ḥālümi görmiş baña cümle dedi ḥayfā (3/6)

Bir melekāsā efendim ġayra itmem ser-fürū
Uġruna ʿömrüm fedā cānumı ḳurbāñ isterem (100/8)

[92] İsmail Karagöz vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 422.

1.1.3. KİTAPLAR

1.1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi Dîvânı'nda dört mukaddes kitaptan sadece Kur'ân-ı Kerîm zikredilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm, Kitabu'llah şeklinde ifade edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan bazı sûrelerin adları da zikredilmiştir. Dîvân'da Yâsîn, Tâhâ ve İsrâ sûrelerinin adları geçmektedir:

Āyet-i ḥüsnüñ kitābu'llāha tenzīl eylerüm
Levḥden bu ṣūretle biñ sūre tenzīl eylerüm (195/1)

"Küntü kenzen" sırrı ifşā olmadı hīç kimseye
Cān u dilden sūre-i İsrā'ya baḳ da ʿibret al (92/4)

Cenāb-ı Ḥażret-i Nevres Efendi cedd-i ʿālīsi
Bu dem maḥẓūẓ olup şükrān oḳur Ṭā-hā ile Yāsīn (137/2)

1.1.4. PEYGAMBERLER

Farsça bir kelime olan ve sözlükte "haber getiren" manasına gelen peygamber[93], Allah'tan haber getirerek ilâhî emir ve yasakları halka tebliğ eden kişidir. Peygamberlere iman, İslâm itikadının esaslarından biridir.[94] Ahmed Kâmil Efendi Dîvânı'nda on bir peygamberin adı zikredilmiştir. Bunların içerisinde en çok Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'den bahsedilmiştir.

---

[93] Ziyâ Şükûn, *Farsça-Türkçe Lügat*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996, c. 1, s. 90.
[94] Hasan Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2005, s. 377.

1.1.4.1. Hz. Muhammed

Ahmed Kâmil Efendi, Peygamber âşığı bir şair olup şiirlerinde Hz. Peygamber'e olan sevgisini ve özlemini dile getirmiştir. Dîvân'da Hz. Peygamber'in Muhammed, Mustafa ve Ahmed isimleri kullanılmıştır. Ahmed Kâmil Efendi bu isimlerin yanı sıra Hz. Peygamber'i övmek, yüceltmek ve ona hitab etmek için çeşitli isim ve sıfatlar kullanmıştır: Resûlullâh, Resûl, Ḥabību'llāh, Ḥabīb, Ḥabīb-i Kibriyā, On Sekiz Biñ ʿĀlemüñ Sulṭānı, Şāh-ı Maḥbūb-ı Ḫudā, Ḫātem-i Enbiyā, Nebīler Ḫātemi, Ẕāt-ı Mir´āt-ı Ḫudā, Ḳıblegāh-ı ʿĀşıḳān, Ṣāḥib-i ʿArşü'l-ʿAlā, Şāfiʿ-i Rūz-ı Cezā, Şāfiʿ-i Rūz-ı Ḳıyāmet, Şefīʿü'l-Müẕnibīn, Resūller Ser-firāzı, Risālet Aʿẓamı, Maʿden-i Bāġ-ı Nübüvvet, Bedrü'l-Münīr, Bedrü'd-Dücā, Evliyā vü Aṣfiyānuñ Rehberi, Behcet-nümā, Menbāʿ-ı Hācet Revā, Kân-ı Kerem, Müctebā.

Ahmed Kâmil Efendi, Dîvân Edebiyatı'nda birçok şairin yaptığı gibi, Hz. Peygamber'e olan sevgisini eserinde yazdığı na'tlarla dile getirmiştir. Onun şefaatine nâil olmak istediğini şiirlerinde belirtmiştir. Bütün âlemler onun yüzü suyu hürmetine yaratıldı. Ahmed Kâmil Efendi, Peygamberimizin ümmetine olan düşkünlüğünü ifade etmek için onun şefaatinin anne babasından/ailesinden ziyade ümmetine olduğunu söylemektedir:

Şānuña "levlāke levlāk"[95] çün buyurdı Ḥaḳ senüñ
Vālideyninden ziyāde ümmetüñe şefḳatüñ (27/3)

[95] "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." Bkz.: Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Mûzilü'l-İlbâs Amme'Ştehira mine'l-Ehâdîsi alâ El-sineti'n-Nâs (I-II),* Mektebetü'l-Kudsî, Beyrut, 1351, c. II, s. 164, (Hadis nr.: 2123).

On sekiz bin âlem, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in nuru için yaratılmıştır. O, Cenâb-ı Hakk'ın gönderdiği sayısız peygamberlerin sonuncusudur. O, evliya ve hak yolunu tutanların rehberidir:

Nūruñ içün eyledi ḫalḳ on sekiz biñ ʿālemi
Bī-ḥisāb peyġamberüñ olduñ Efendim ḫātemi
Evliyā vü aṣfiyānuñ cümlesinüñ rehberi
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded (27/2)

Ahmed Kâmil Efendi tevâzu içerisinde, kendisinin hayırlı bir ameli olmayıp günahkâr olduğunu belirterek bağışlanmaya muhtaç olduğunu söyler. Hz. Peygamber'in inayeti olmazsa halinin vahim olduğunu belirtir. Hz. Peygamber'in kendisini ümmetinden kabul etmesini ister ve onun şefaatini diler:

Ben gedā-yı mücrimem iḥsāna muḥtācem amān
Ḫayra yarar yoḳdur aʿmālüm muḳirrem her zamān
Senden olmazsa ʿināyet ḥālüm olur pek yaman
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded (27/4)

Şair, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e muhabbetin, iman gereği olduğunu ifade eder. Ona muhabbet beslemeyenlerin mahşer günü imandan nasiplenmeyecekleri belirtilmektedir. "Hiçbiriniz, beni kendi canından, ana-babasından, çoluk-çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz."[96]:

---

[96] İmam Buhârî, *Sahih-i Buhari Muhtasarı*, Polen Yayınları, İstanbul, 2008, s. 74.

Kim maḥabbet eylemez hīç sen gibi peyġambere
Seni sevmeyen umar mı rūz-ı maḥşerde īmān (197/4)

Ahmed Kâmil Efendi, Hz. Peygamber'in kıyamet gününde ümmetine şefaat etmesi, ümmetine ihsanda bulunmasını diler. Cenab-ı Hak, onu peygamberlerin sonuncusu olarak göndermiştir. Onun varlığı, günahkâr kulları hakka, doğru yola sevk eder:

Elā ey Şāfīᶜ-i rūz-ı ḳıyāmet
Şefāᶜatle bize eyle ᶜināyet (13/1)

Nebīler ḫātemi ḳıldı seni Ḥaḳ
Vücūduñ biz günehkāra hidāyet (13/2)

Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.), Allah'ın nurunun tecellisi, âleme behcet-nümâdır:

Ẕāt-ı mir´āt-ı Ḫudāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā
ᶜĀleme behcet-nümāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā (171/1)

1.1.4.2. Hz. Âdem

Hz. Âdem yaratılan ilk insan ve ilk peygamberdir. Cenâb-ı Hak, Hz. Âdem'e bütün isimleri yani maddi ve manevi varlıkların isimleriyle bunların özelliklerini öğretti.[97] Kur'ân-ı Kerîm'de "Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır."[98]

[97] Hayrettin Karaman, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, c. 1, s. 105.
[98] Tîn 95/ 4.

denilmektedir. Allah'ın razı olduğu, O'nun sevdiği kul olmak için insan, Hz. Âdem'e öğretilen esmânın anlamlarını idrak etmelidir:

Aḥsen-i taḳvīm taḫtında bulunmaḳ isteyen
Ādem'e taʿlīm olan esmāya baḳ da gel (92/6)

1.1.4.3. Hz. Nûh

"Ulü'l-azm" olarak nitelendirilen peygamberlerden birisi olan Hz. Nûh,[99] puta tapan, zâlim, fâsık, kötü ve vicdansız olan bir kavmi uyarmak için peygamber olarak gönderildi.[100]Ancak kavmi onu dinlemedi. Cenâb-ı Hak bu sapkın, inkârcı kavmi tufanla yeryüzünden sildi:

Kendini is̱bāt içün ḫalḳ itdi Allāh Ādem'i
Münkiri ihlāk içündür Nūḥ-ı ṭūfāndan ġaraż (71/4)

1.1.4.4. Hz. İbrahim

Hz. İbrahim Kur'ân'da "Allah'ın dostu" sıfatıyla anılır.[101] Putlara tapan, bâtıl yollara sapan Bâbil kavmine tebliğ etmesi için Hz. İbrahim gönderilmiştir. Ancak kavmi ona inanmadı ve onu ateşe atmak istediler.[102] Allah (c.c.), ateşe "Ey ateş! İbrahim için serin ve zararsız ol!"[103] emrini verdi ve dostunu kurtardı. Şair de Allah'ın tecellisi ile Hz. İbrahim'in aşk ateşinde yandığını, mâsivâdan soyutlandığını ve varlığını Allah'a teslim ederek O'na kavuştuğunu belirtir:

---

[99] Mustafa Âsım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2015, s. 11.
[100] İsmail L. Çakan, N. Mehmed Solmaz, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2015, s. 45-46.
[101] Nisâ sûresi 3/125.
[102] Çakan ve Solmaz, *a.g.e.*, s. 75-88.
[103] Enbiyâ 21/69.

ʿAşḳ-ı ḥarruñ şiddetinden ṣoldı İbrāhīm bugün

Çün tecellī ẕāt ile hep ṭoldı İbrāhīm bugün

Kāmilā vaṣlu'llāhı buldı İbrāhīm bugün

Māsivā'llāhdan mücerred oldı İbrāhīm bugün

Varını dildāra virdi vaṣl-ı hicrān istemez (198/6)

1.1.4.5. Hz. Ya'kûb

Hz. Ya'kûb (a.s.) evlat acısı ve evlat ihaneti ile imtihan edildi. Hz. Yûsuf'un hasretiyle yıllarca yanıp durdu.[104] Ahmed Kâmil Efendi de eserinde Hz. Ya'kûb'un oğlu Yûsuf'a duyduğu özlemi, hasreti şiirlerinde işlemiştir:

Ḥüzn-i Yaʿḳūb ḥasretinden āh enīn eyler iken

Mıṣr ilinde Yūsuf-ı Kenʿān hemān par par yanar (34/3)

Yaʿnī ḥasretgāh ile maḥzūn olup Yaʿḳūbveş

Yūsufāsā ṣabr eyle hem ola bir cāh Fehmiyā (4/4)

1.1.4.6. Hz. Yûsuf

Dîvân'da kardeşleri tarafından kuyuya atılan Hz. Yûsuf'un kuyudan çıkarılıp Mısır'a götürülerek pazarda köle olarak satılması, efendisi Zelihâ'nın ona olan aşkı ve Hz. Yûsuf'un yaşadıklarına sabredip Allah tarafından Mısır'a sultan oluşu söz konusu edilir:

Bir maḥalden geldüm ammā görmedüm pāzārını

Mıṣr iḳlīminde ġayrı Yūsuf-ı Kenʿān menem (113/3)

---

[104] Çakan ve Solmaz, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, s. 116.

ʿAşḳile işte Zelīḫā bir zamān ġamnāk iken
Nā´il-i maḳṣūdı oldı Yūsuf-ı Ken´ān-ı dost (14/4)

İtme taʿcīl sen de ṣabr it dā´imā Eyyūb gibi
İtdi Ḥaḳ Yūsuf'u sulṭān Mıṣr ilinde bir zamān (135/4)

1.1.4.7. Hz. Eyyûb

Kur'ân-ı Kerîm'de kendisi için "Gerçekten biz onu sıkıntılara dayanaklı bulduk."[105] denilen Hz. Eyyûb, hastalık karşısında gösterdiği sabır ile edebiyatta sabrın simgesi olmuştur. Ahmed Kâmil Efendi de sabır konusunu işlediği beyitlerinde hep Hz. Eyyûb'u örnek göstermiştir:

Ser-te-ser seyyāḥ olup itmekdedür āh u enīn
Ṣabr-ı Eyyūb'dan ayırma dervīşānı yā Ḥafīẓ (73/2)

Āh göñül sen itme taʿcīl lā-cerem şeyṭānīdür
Ḫaẓret-i Eyyūb gibi ṣabr-ı vaḳāruñ beklerüm (104/4)

İtme taʿcīl sen de ṣabr it dā´imā Eyyūb gibi
İtdi Ḥaḳ Yūsuf'u sulṭān Mıṣr ilinde bir zamān (135/4)

1.1.4.8. Hz. Mûsâ

Ahmed Kâmil Efendi, eserinde Hz. Mûsâ'nın Cenab-ı Hakk'ın cemalini görme arzusu işler. "Mûsâ, tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de rabbi onunla konuştuğunda o, "Rabbim! Bana görün; sana bakayım" dedi. Rabbi, "sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin"

---

[105] Sâd 38/44.

buyurdu. Rabbi dağa tecelli edince onu paramparça etti; Mûsâ da bayılıp düştü. Kendine gelince dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tövbe ettim; ben inananların ilkiyim."[106]:

"Len terānī" çün buyurdı Ḥażret-i Mūsā'ya Ḥaḳ
Aldı Mūsā varlığını oldı tecelli ʿāyān (135/3)

1.1.4.9. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman hem padişah hem peygamber olup Allah tarafından kendisine birçok mucize verilmiştir. Hayvanlarla konuştuğu gibi cinlere ve rüzgâra emretme yetkisine sahiptir.[107] Doğu ve batıya hükmeder. Şair, Hz. Süleyman ve karınca arasındaki olaya telmih yoluyla işaret etmiştir. "Nihayet karınca vadisine geldiklerinde, bir karınca şöyle dedi: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; aman, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin!"[108] Bunu duyan Hz. Süleyman gülümseyip karınca beyini yanına davet etti. Karınca beyi, bir çekirge budu ile onu ziyarete geldi. Hz. Süleyman'ın duasıyla but bereketlendi ve budun yarısıyla bütün ordu doydu.[109]:

Şarḳ u ġarba ḥükm-i cārī hem Süleymān-ı zamān
Çāk çāk itdüm derūn bī-çāre itdüm elvedāʿ (74/3)

Menem hem mūr-ı eżʿaf kim melaẖ pāyuñ Süleymān'a
Çeküp taḳdīm ile himmet keşānum artar eksilmez (63/4)

106 A'râf 7/143.
107 İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 411.
108 Neml 27/18.
109 Pala, *a.g.e.*, s. 412.

1.1.4.10. Hz. Lokman

Kur'ân-ı Kerîm'de adına bir sûre bulunan, peygamber veya nebî olduğu hakkında rivayetler olan Hz. Lokman (a.s.), hikmet ve hekimliğin sembolü olarak kabul edilir.[110] Şair, hastalığa dûçar olduğunda, sevgilinin hasretiyle yandığında, ayrılık acısı çektiğinde, derdine derman aradığında Hz. Lokman (a.s.)'dan meded umar:

Göñül bir yār içün ḫaste olup dermānını ister
Ḥayāt-ı cāvidān bulmaḳlıġa Loḳmān'ını ister (211/1)

Ṣıḥḥatümden nā-ümīd itmiş iken efkār-ı ʿaşḳ
Ḫaste-i sevdāya Loḳmān olmışam yā Rabbenā (2/3)

Var mı çāre vaṣlıñuzdan başḳa bu derde devā
Yoḳsa feryādumla artıḳ bārī Loḳmān isterem (100/6)

Nefsini tevhid zikriyle terbiye eden kişi hastalığa düşmez, tevhid zikri onu nefsin kötülüklerinden korur. Tevhid kalkanı onu korur, nefsin fenalıklarına karşı Lokman (a.s) gibi olur:

Ẕikr-i tevḥīd ile terbiyye iden nefsini er
Olmaz ʿilletde vücūdu gūyā Loḳmān gibidür (43/3)

1.1.4.11. Hz. Îsâ

Hz. Îsâ için Kur'ân-ı Kerîm'de "Ona ruhumuzdan üfledik."[111] buyrulmaktadır. Bundan dolayı diğer bir adı Rûhullâh'tır.[112] Yahudiler onu öldürmek isteyince

---

[110] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 290.
[111] Enbiyâ 21/91.

Cenab-ı Hak, Hz. Îsâ'yı göğe yükseltmiştir. Âhir zamanda yeryüzüne ineceği vakte kadar orda kalacaktır. Hz. Îsâ, kavmine Hz. Muhammed (s.a.v.)'i müjdelemiş[113] ve onun ümmetinden olmayı arzu etmiştir:

Eyledi ʿĪsā resūlken ümmetüñ olmak ṭaleb
İdecek elbet nüzūl yeryüzüne āḫir zamāñ (197/3)

1.1.5. Âhiret ve İlgili Mefhumlar

İman esaslarından biri olan âhiret; ölümden sonraki sonsuz hayat, ebedî yaşam, insanoğlunun kalacağı sonsuzluk âlemidir. Burada, Ahmed Kâmil Efendi'nin çeşitli yönlerle ele aldığı âhiretle ilgili mefhûmları inceleyeceğiz.

1.1.5.1. Kıyamet

Allah'ın ezelde takdir ettiği zamanın gelip dünyadaki bütün canlıların öldüğü, bütün ölmüşlerin diriltildiği, mahşer yerinde toplanıp hesaba çekildiği ve dünyadaki işlerinin karşılıklarının verildiği gündür.[114] Şair o günde, Hz. Peygmaberin şefaatine sığınarak yardımını istemektedir:

Elā ey Şāfiʿ-i rūz-ı ḳıyāmet
Şefāʿatle bize eyle ʿināyet (13/1)

Âşık kıyamete dek sevgiliye kavuşma ümidiyle yaşar. Bunun için her türlü zorluğa göğüs gerer. Âşık için sevgiliye giden yol zor olsa da o, huzuru ancak bu yolda bulur:

---

[112] Hz. İsa Hakkında yapılmış bir Yüksek Lisans tezi için Bkz.: Seydi Kiraz, *Türk İslam Edebiyatında Hz. İsa*, Cumhuriyet Ün. S.B.E., Sivas, 2013.
[113] Saf 61/6.
[114] Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü,* s. 377.

Vaṣl-ı dildāra doyulmaz tā ḳıyāmet tā ebed

Rāh-ı ʿaşkdan başḳa ġayrı ʿāşıḳa rāḥat mı var (40/2)

1.1.5.2. Sûr ve Ecel

Cenab-ı Hakk'ın emriyle Hz. İsrâfil'in sûra üflemesinden sonra kıyamet kopacaktır. Kıyamet günü sevgiliye kavuşacak olan âşık, o gün geldiğinde vuslatın hazzıyla neşelenir. Şair, Allah'a kavuşacakları gün olan vuslat gününde din kardeşleriyle birlikte olmak ister. Vuslat yoluna kardeşleriyle birlikte çıkmak ister. Bu yüzden o gün gelene dek ecel rüzgârının kardeşlerinden uzak durmasını diler:

Dil neş´elenür meclisimüz yevm-i ḳıyāmet

Āh rīḥ-i ecel ṣūra dek iḫvānuma degme (166/4)

Şair, Abdurrahman isimli gencin vefatına tarih düşerken ecelin cihanın belini büktüğünü söyler:

Āh dirīġā bu cihānuñ ḳaddīni büḳdi ecel

Firḳat-i ḥasretle iḫvān cümlesi didi ḥayf (217/1)

1.1.5.3. Berzah

İki ortam arasında yer alan ara bölge[115], ölüm ile haşr arasında geçen zamanda ruhların bulunduğu âlemdir.[116] Âşık sevgiliye kavuşma yolunda türlü sıkıntılara uğrar. Aşk yolunda arada kalır. Bu durumdan kurtulmak için yardım ister:

Rāh-ı ʿaşḳ berzaḫına düşdüm hele amān didüm

Ẕikr ü tevḥīdüñ külünki yüce ṭağlar düzlerüm (122/2)

---

115 Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 72.

116 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Otto Yayınları, Ankara, 2014, s. 77.

1.1.5.4. Cennet

Sözlükte "bitki ve ağaçlarla örülü yer ve bahçe" anlamına gelen cennet, îmân edip sâlih amel işleyenlere, âhirette vaad edilen nimet ve mükafât yurdudur.[117] Kur'ân ve hadislerde cennet sekiz mertebeye ayrılmıştır. Bunlar: Firdevs, Adn, Me'vâ, Naîm, Huld, Karâr, Dârüsselam ve Dârulmukâme'dir.[118] Âşıkların sevgiliye kavuşma hasretiyle gece gündüz ettikleri feryat ve figan arşa erişir. Âşıklar cenneti arzu etmezler. Onlar cenneti değil Allah'a kavuşmayı talep ederler:

Rūz u şeb āh u enīnüm eylesün ʿarşa resīd
Heşt cennet içre olsam vaṣl-ı cānān isterem (100/2)

Âşık, vuslata nâil olmazsa cennetin bütün lezzetleri onun için cehennemden farksız olur:

Vuṣlat olmazsa eger ẕevḳ-i cinān dūzaẖ gibi
Niʿmet-i vaṣla iren ʿāşıḳ hemān dīdāresi (189/4)

Gönül ne cennetleri ister ne de cehennemden korkar. O sadece sevgilinin güzel yüzünü seyretmek ister:

Ne temennā cinān eyler ne de dūzaẖdan hirās
Ey melek simā temāşā-yı cemāl ister göñül (196/2)

Hak âşıklarında cehennem korkusu yoktur. Onlar ne cennetleri ne de içindeki hûrî ve gılmanı isterler:

---

117 Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 96.
118 Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 78.

Cennet içre ṭamudan ḳorḳmaz Ḥaḳ ʿāşıḳları
Ḥaḳ budur erbāb-ı ʿaşḳ cennāt u ġılmān istemez (198/3)

1.1.5.4.1. Hûrî ve Gılmân

Cennete gireceklere hizmet edecek olan hûrîler, gözlerinin akı karasından çok olan ceylan gözlü cennet kızlardır.[119] Gılmân ise cennetteki erkek hizmetkârlardır.[120] Allah'a kavuşanlar başka sevgili istemezler. Onlar ne cenneti ne de içindeki hûrî ve gılmânı isterler. Onlar yalnızca Allah'a kavuşmayı dilerler:

Vāṣıl-ı cānān olanlar ġayrı cānān istemez
Gül-ʿizār-ı vuṣlatından ḥūrī ġılmān istemez (59/1)

Âşıklar, Allah'ın cemâlini görmediklerinde firdevs cennetindeki hûrî ve gılmân dahi onlarla birlikte ağlar:

Eger olmazsa temāşā-yı cemāl-i yārüñ
Bāġ-ı firdevsde olan ḫūrile ġılmān aġlar (41/4)

1.1.5.4.2. Tûbâ

Kökü yukarıda, dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen ilâhî bir ağaç olup boyu ve gölgesinden dolayı dîvân şiirine konu olmuştur.[121] İnce ve zarif olan tûbâ, Hz. Peygamber'in heybetini görünce kendinden utanır. Işıltılı ay da onun yüzünün güzelliğini görünce parlaklığı önünde eğilir:

Serv ḳaddüñ ʿarʿar-ı ṭūbāya sulṭānlıḳ virür
Ṭalʿat-ı ḥüsnüñ meh-i ġarrāya sulṭānlıḳ virür (192/1)

---

119 Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 212.
120 Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 158.
121 Pala, *a.g.e.*, s. 459.

1.1.5.5. Cehennem

Dîvân'da tamu ve dûzah olarak adlandırılan cehennem, günahkârların öbür dünyada cezalarını çekeceği yerdir. Şair günahkâr olduğunu, sevgilinin aşkıyla deliye döndüğünü belirtir. Cennetten ümidi olmadığını ve cehennem azabından da korkmadığını söyler:

Ben gedā-yı mücrimem ʿaşḳuñ ile divāneyüm
İḥtirāzum yoḳ ṭamudan itmem ümmīd cenneti (175/5)

Benliğini aşk ateşiyle yakan âşık cehennemin ateşinden korkmaz. Mâsivâdan geçip Mevlâ'ya kavuşmaya çalışır:

Nār-ı ʿaşḳa yaḳ vücūduñ itme ṭamudan ḥaẕer
Kāmilā beyhūde gezme vuṣlāt-ı Mevlā'ya gel (91/5)

1.1.5.6. Kader ve Kazâ

Ezelden ebede kadar olacak, meydana gelecek bütün olaylarda ve durumlarda hâkim olan küllî ilâhî hüküm kader olarak tanımlanmakta; ezelde verilen bu ilâhî hükmün gerçekleştirilmesine de kaza denilmektedir.[122] Âşık her zaman sevgiliden ayrı düşer. Vuslat yolunda ömrünü tüketir. Bu hususta yapacak bir şeyi yoktur. Maşûk, âşığı hüzün mahzenine terk eder. Yüce Mevlâ, âşığın kaderini ezelde böyle tayin etmiştir:

N´ideyüm ki bu ḫuṣūṣa yārdan olduḳda cüdā
Maḫzen-i ḥüzne o demde beni itdi ilkā

[122] Cihat Tunç, "Kader ve Kaza Hakkında Düşünceler", *Erciyes Ün. İ.F.D.*, 1987, sy. 4, s. 1.

Kāmilā ḳısmetini böyle virürmiş Mevlā
Fehmiyā ṭāliʿ ini yazmış ezel böyle Ḫudā
Diye gör dil ḳaderümdür ḳaderümdür ḳaderüm (123/5)

Aşka duyduğu iştiyak, âşığı vatanından koparır. Onun halini kimse anlamaz. Sevgiliye kavuşma uğruna bu yolda benliğini feda eder. Bu durumdan şikâyet etmez. Âşıklar bunun Allah'ın kendilerine berlirlediği kader olduğunu bilir ve buna hamd ederler:

Vaṭanumdan beni dūr eyledi hep lez̲z̲et-i ʿ aşḳ
Bilmedi ḥālumı kimse kime diyem ḫaberi (186/2)

Rāh-ı vuṣlatda fedā eylemişem cism ü tenüm
Ḥamdü li'llāh bu da bir ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ḳaderi (186/3)

1.2. İBADET

İbadet; insanın Allah'a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle yaptığı fiillerdir.[123] İnsan ibadetlerinin kusursuz olduğunu düşünüp ibadetlerine güvenerek kurtuluşa ereceğini sanmamalıdır. İnsanın doğru yola yönebilmesi için kalbine dönüp bakması gerek. Gerçek kurtuluş kalbin arındırılması ile olur:

Savm ile ṣalāt ile oldum ḫalāṣ ẓann eyleme
Rāh-ı ḥaḳda sen s̲ebāt it ḳalbine eyle naẓar (53/3)

[123] Mustafa Sinanoğlu, "İbadet (Etimoloji ve Tanım)", *D.İ.A.*, İstanbul, 1999, c. 19, s. 233.

Ben ʿibādetden ḳuṣūr itmem diyü itme ʿinād

S̱ümme bi'llāh yoḳdur encām-ı necātuñ ey beşer (53/4)

1.2.1. Namaz ve Oruç

Ahmed Kâmil Efendi eserinde namaz ve orucu birlikte işlemiştir. Farsça "namâz" ve "oruç" kelimeleri yerine Arapça "salât" ve "savm" kelimelerini kullanmıştır. Namâz, Müslümanlara belli esaslara uygun olarak günde beş vakit kılmaları emredilmiş olan farz ibadettir.[124] Oruç ise gündüz vakti yiyip içmekten sakınılarak yapılan ibadettir.[125] Namâz ve oruç, İslâm inancının temel esaslarındandır. İnsan namazlarını kılıp, orucunu tutmalıdır. Vaktini boşa harcamamalıdır:

Sen ṣalāt ü ṣavm ile ol itme fevt evḳātını

Ben daẖı ʿaşḳuñ yolunda terk idem cānum benüm (102/6)

Müslümanlık, sadece oruç tutup namaz kılmak değildir. Kişi sırrını; nefsini terbiye etmiş, Rabbini bilen, O'nun sırlarına eren kimselere açmalıdır:

Ṣanma zāhid müslimānlıḳ ṣavm u ṣalāt iledür

"Men ʿaref"den ders alan bir ṣāhib-i esrāra ac (22/4)

Namazını kılıp orucunu tuttun diye kurtuldum sanma. Önemli olan hak yolundan sapmamaktır. Kalbine nazar kıl, onu mâsivâdan temizle:

Savm ile ṣalāt ile oldum ẖalāṣ ẓann eyleme

Rāh-ı ḥaḳda sen s̱ebāt it ḳalbine eyle naẓar (53/3)

---

[124] Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 351.
[125] Akay, *a.g.e.*, s. 370.

1.2.1.1. Namaz İle İlgili Mefhumlar

1.2.1.1.1. Abdest

Abdest, belli ibadetleri yerine getirebilmek için önceden bazı âzâların usûlüne uygun olarak yıkanmasıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de "Ey iman edenler namaz kılmaya kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı meshedin, ayaklarınızı da topuk kemiklerine (küçük topuklara) kadar (yıkayın)"[126] buyrulmaktadır. Âşık ve ma'şûkun arasındaki sevgi çok güçlüdür. Her zaman birliktedirler, ayrılmazlar. Her daim üns halindedirler. Onların arasına kimse giremez. Şeriat kurallarına bağlı olan ve şeklen bir dinî hayat süren sufi sevgililerin bu halini ayıplar, günah olduğunu düşünür. Bu günahla kirlendiğini düşünen sufi bu hali görünce abdest alıp kaçar:

Giremez ʿāşıḳ u maʿşūḳınuñ mā-beynine kimse
Görünce ṣūfī bu ḥāli hemān āb-dest alup ḳaçar (44/3)

1.2.1.1.2. Gusül

Yukarıda zikredilen âyetin devamında "Eğer cünüp olursanız temizlenin." buyrulmaktadır. Gusül cünüplük, hayz ve nifas gibi hükmî kirlilik halinden kurtulmak için yapılması gereken dinî temizliktir.[127] İnsan kalbini, gönül dünyasını mâsivâdan temizlemelidir. Onu nefsî arzulardan arındırmalı ve "Lâ ilâhe illa'llâh" zikriyle temizlemelidir:

Derūnuñ ġusl idüp tevḥīd suyuyla eyle taṭhīr
Musaffā eyle ḳalbini ṭahāret olsun istersen (190/3)

---

[126] Mâide 5/6.
[127] Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 203.

Âşığın halini, aşk yolunda incinen ama buna aldırış etmeyerek sabredip kulluk makamına eren, benliklerini aşk hamamında yıkamış ârifler anlar:

Rencīde-i ṣabrı çeküp gencīne-i sırra irüp
Ḥammām-ı ʿaşḳda ġusl idüp ʿirfān olan anlar bizi (209/3)

1.2.1.1.3. Kıble

Cihet, yön gibi anlamlara gelen kıble dinî bir kavaram olarak, Müslümanların namaz kıldıkları esnada yöneldikleri taraf, cihettir. Müslümanların kıblesi, Mekke'deki Kâbe'dir.[128] Dîvân'da kıble; insan-ı kâmilin Hak'la beraber olması, O'na yönelmesi şeklinde ifade edilir.

Âriflerin kıblesi aşktır. Günahkârlar dahi Allah'ın adını anınca gönülleri şiddetle yanar:

Ḳıblegāhı ʿārifāndur ʿayn şīn ḳāf Kāmilā
Ẕikr-i ismu'llāh idince müẕnibān par par yanar (34/7)

Gönül ehlinin meclisine yönel, orada bulun, âşıklarla birlikte ol. Bu cihanda âşıklar, sana vuslat yolunu gösterecek olan kılavuzlardır:

Ḳıblegāh-ı ehl-i diller meclisinde ḥāżır ol
Reh-nümā-yı bāb-ı vuṣlatdur cihānda ʿāşıḳīn (130/2)

1.2.1.1.4. Secde

Sözlükte "itaat ve tevâzu içinde eğilmek, boyun eğmek, yere kapanmak, yüzü yere sürmek" gibi anlamlara gelen secde Allah'ın emirlerine boyun eğmek, Allah'a

[128] Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 374.

kulluk etmek amacıyla ayaklar, dizler ve ellerle beraber alnı yere koymaktır.[129] Nefsi, şeytanî arzulardan arındırıp temizleyerek boyun eğmesini ve secde etmesini sağlamak gerekir. Onu secdeye isteklendirmek gerekir:

Nefs-i şeyṭāniyeyi secdeye terġīb iderek
Rūḥ-ı ādemle muṣaffā ola ṣulṭān eyle (205/3)

Dîvân şiirinde şairler güneş, ay ve yıldızların Hz. Yusuf'a secde etmeleri, meleklerin Hz. Âdem'e secde etmeleri gibi konuları şiirlerinde kullanırlar.[130] Ahmed Kâmil Efendi de ayın, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e secde edişini şiirinde işler. Ay, Hz. Peygamber'in tek bir işaretiyle ikiye ayrılır. Onun emrine boyun eğer, secde eder. O, Arşü'l-alânın sahibidir:

Yek işāretle ḳamer şaḳḳ olup secde eyledi
Ṣāḥib-i ʿarşü'l-ʿalāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā (171/2)

Âşık, sevgiliye tam bir teslimiyetle secde edererek aşkın sırrına erer. Secde kulların ve kölelerin sahipleri için yaptıkları bir saygı ifadesidir. Âşık, kulu ve kölesi olduğu sevgiliye secde ettiğinde kul ya da köle değil, aksine sultan olur:

Ḳaşlaruñ miḥrābına āh secde itse Kāmilā
Sırr-ı ʿaşḳ meydān görüp bi'llāhi sultān oluram (105/7)

1.2.1.1.5. Seccâde, Tesbih

Seccade, üzerinde namaz kılınan dikdörtgen şeklinde küçük boyutlu halıdır. Tasavvufta şeriat, tarikat ve hakikati temsil eder. Bu üç hususu tam olarak

[129] Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 581.
[130] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 391.

gerçekleştiren dervişe seccade denir. Gerçekleştiremeyen dervişe de mecazen secadde denir.[131] Tesbih ise, Hakk'ı takdis ve tenzih etmek, onun her türlü kusurdan arınmış olduğunu dile getirmektir. Bunun yanı sıra 33, 99 veya 1001 taneli bilinen, çekilen tesbihin ve zikrin sayısını tespit etmeye yarayan nesnedir.[132] Zahid seccadesinin üzerinde tesbih çekip durur. İbadeti sadece şeklen yapar. İbadetin özünü anlamaz. Aşkın gerçek manasını kavrayamaz:

Zāhidā seccāde üzre dā´imā tesbīḥ çeküp
Bilmedi maʿnā-yı ʿaşḳı didiler eyne'l-ḥaẕer (54/4)

1.2.1.1.6. İmam

Hz. Muhammed (s.a.v.) henüz hiçbir şeyin yaratılmadığı yokluk âleminde insanların önderi, rehberi ve imamıdır. Cihandaki her şey, herkes onun suyu yüzü hürmetine yaratıldı. Onun huzuruna gelenler, yüz sürenler arzularına erişir. Yüzünü görmek, cemâlini seyretmek dîvâne gönüllere hayat verir:

Bendegānuñdur hep cümle maḫlūḳ ḫaṣṣ u ʿāmm
Muḳtedā-bihsüñ efendim ʿāmmeye olduñ imām
Ḫāk-i pāye yüz sürenler oldılar nā´il merām
Zümre-i ʿuşşāḳa kūyuñ ʿumre-i ḥaccü'l-ḥarām
Vaṣl-ı ruḫsāruñ dil-i şeydāya sulṭānlık virür (192/3)

1.2.2. Hac, Kurban

İslâm'ın beş şartından biri olan hac, imkânı olan her Müslüman'ın yılın belli bir vaktinde Kâbe'yi, Arafat, Müzdelife ve Mina'yı ziyaret etmek ve belli bazı dini

---

131 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 421.
132 Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 354.

görevleri yerine getirmek suretiyle yaptığı ibadettir.[133] İnsan, kötü tabiatlı nefsini küçük görüp aşağılarsa nefsini yenebilir. Nefsi ona galip gelemez. Gittiği yolda sâdık olan, mürşidinin öğüdüyle amel eder. Şair Cenâb-ı Hakk'ın adını anarak kurbanlarını kestiğini söyler. Bu yılın Hacc-ı ekber[134] yılı olduğunu, sevgiliye kavuşmak için yola koyulduklarını ve kervanlarının vuslata yakın olduğunu bildirir. Maksadına ermek isteyen kervandan geri kalmamalıdır:

Nefs-i bed-girdār maḳhūr eyle ġālib olmasun
"Fe'ẕkürūnī " āyetile ẕebḫ olur kurbānımuz (58/2)

Pend-i mürşidle ʿamel ḳıl sālik-i ṣādıḳ iseñ
Ḥacc-ı ekber sālıdur bī-hūde degül seyrānımuz (58/3)

Rāh-ı maḳṣūda irem dirseñ eger ḳalma girü
Vaṣl-ı dildār çoḳ ḳarībdür göc ider kārbānımuz (58/4)

1.2.2.1. Ka'be

"Tasavvufta Ka'be bir semboldür. Asıl Ka'be, gönüldür. İlâhî aşk gönülde tecellî ettiği için, gönül de bir Ka'be sayılır. Allah'ın evi olduğu için de gönül ile benzerlik kurulur."[135] Allah âşıkların gönlüne nazar eder. Ahmed Kâmil Efendi, gönlünde aşığa bir Ka'be inşa ettiğini belirtir:

Āteş-i sevdā ile yandurdı şevḳüñ göñlümi
Bir teleẕẕüẕ-ḫāne itdi şimdi ẕevḳüñ göñlümi
Maḥrem-i sırr-ı ḥaḳīḳat ḳıldı ṣıdḳuñ göñlümi

---

[133] Ömer Faruk Harman, "Hac (İslâm'dan Önceki Dinlerde Hac)", *D.İ.A.*, İstanbul, 1996, c. 14, s. 382.
[134] Ayrıntılı bilgi için Bkz. Salim Öğüt, Hac (Hacla İlgili Fıkhî Hükümler), *D.İ.A.*, İstanbul, 1996, c. 14, s. 389-97.
[135] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 245.

Maẓhār-ı esrār-ı "levlāk" itdi ʿaşḳuñ göñlümi

ʿĀşıḳa göñlümde ben bir Kaʿbe teşkīl eylerüm (195/2)

1.3. ÂYETLER

Kur'ân-ı Kerîm, dinî-tasavvufî nitelikli eser veren şairlerin başvurduğu ana kaynaklardan biridir.[136] Şairler iktibas yoluyla Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerini şiirlerinde işlerler. İktibas, şairlerin eserlerinde işledikleri düşünceleri desteklemek, sözü güzel söylemek amacıyla âyet ve hâdislerden bir kelimeyi ya da cümleyi tam, yarım veya manası ile alıp aktarmasıdır.[137] Ahmed Kâmil Efendi de Dîvân'ında Kur'ân-Kerîm âyetlerinden önemli derecede iktibas yoluyla yararlanmıştır. Dîvân'da zikredilen âyetler şu şekildedir:

1. "Kün"[138]

"Kün" ḫiṭābı ṣādır oldı ḫalk olundı kā´ināt

Eyledi daʿvā-yı iḳrār emr-i Mevlā ḳandadur (38/3)

2. "Fe'ẕkürūnī eẕkürküm"[139]

"Fe'ẕkürūnī eẕkürküm" sırrı ola āşikār

Ol vaḳit maʿlūm olurdı ʿarş-ı Raḥmān'dan ġaraż (71/6)

3. "İrciʿī"[140]

ʿĀlem-i fānīye gelmekden murād bildüñ ise

"İrciʿī" emri ḫiṭābıyla olan daʿvet nedür (1/6)

---

[136] Ayrıntılı bilgi için Bkz. Zülfikar Güngör, "Türk-İslam Edebiyatının Kaynağı Olarak Kur'ân-ı Kerîm", I. Kur'ân Sempozyumu*,* *İslamî İlimler Dergisi*, 2007*,* s. 178-188.

[137] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 228.

[138] "Bir şey murat ettiğinde, O'nun buyruğu "ol" demekten ibarettir..." Yasin 36/82.

[139] "Siz beni anın ki bende sizi anayım." Bakara 2/152.

[140] "Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak rabbine dön." Fecr 89/28.

4. "Küllü şey´in hālikuñ"[141]
"Küllü şey´in ẖālikün" āyetini bilmez iseñ

Pīş-i gāhında giden mevtāya baḳ da ʿibret al (92/3)

5. "ʿAllāme'l-esmā"[142]
Kāmilā himmet gerekse mürşidinden iste hep

Ṣıdḳile ṭut dāmenini "ʿalleme'l-esmā"yı bul (98/5)

6. "Lā-taḳnaṭū min-raḥmeti"[143]
Var mıdur ʿiṣyānı çoḳ āh ḳullarında ben gibi

Müẕnibāne sen buyurduñ "lā-taḳnaṭū min-raḥmeti" (175/3)

7. "Ḳul hüva'llāhu aḥad"[144]
Dersimüz ʿuşşāḳ içinde "ḳul hüva'llāhu aḥad"

Birligüñ taṣdīḳ idüp ġayrı çalabın bilmeyüz (62/5)

8. "Ḳābe ḳavseyn"[145]
İrişdi "ḳābe ḳavseyn"e vücūd-ı lāmiʿü'n-nūruñ

Risālet aʿẓamı sensüñ nihāyet yā Resūla'llāh (152/3)

9. "Len terānī"[146]
"Len terānī" çün buyurdı Ḥażret-i Mūsā'ya Ḥaḳ

Aldı Mūsā varlıġını oldı tecelli ʿāyān (135/3)

10. "Fedẖulūhā ẖālidīñ"[147]
ʿAşḳile yaḳdı vücūdın cümle evlād uġrına

Yād ider āyāt ile hep "fedẖulūhā ẖālidīñ" (128/3)

---

141 " ...O'nun kendinden başka her şey yok olacaktır..." Kasas 28/88.
142 "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti." Bakara 2/31.
143 " ... Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin..." Zümer 39/53.
144 "De ki: "O, Allah'tır, tektir." İhlâs 112/1.
145 "O kadar ki iki yay kadar hatta daha yakın oldu." Necm 53/9.
146 "...Rabbi, "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin" buyurdu." A'râf 7/143.
147 "...Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete diyecekler." Zümer 39/73.

11. "Yefʿ alü'llāh mā-yeşā´"[148]
Sen ḥabībine buyurduñ "yefʿ alü'llāh mā-yeşā´"

Ben gedāya maġfiret ḳıl sırr-ı Sübḥānum amān (129/3)

12. "Fī sebīli'llāh"[149]
"Fī sebīli'llāh" cihādı eyledi icrā tamām

Geldi hātifden ṣadā-yı ġāzīdür ḥaḳḳa metīn (144/2)

13. "Aḥseni taḳvīm"[150]
"Aḥsen-i taḳvīm"de insān olmaġa ṭālib olan

Şeyẖinüñ pendiyle ʿāmil olması miʿyār ola (154/3)

14. "Yusrā", "ʿusriñ"[151]
Aġla Kāmil gice gündüz ḥasretile yāruñ

Ola "yusrā" ber- "ʿusriñ" işte burhān gibidür (46/5)

15. "Eyne'l-mefer"[152]
Nīm nigāhuñ ʿāleme hep virdi ʿaşḳından eṡer

Luṭf idüp göster cemāl itme celālinden naẓar

Ḳorḳup ʿuşşāḳ çaġrışur eyne'l-ḥaẕer "eyne'l-mefer"

Kāmilā iẖvānına naẓmuñ ile olsun ẖaber

Cürm ü taḳṣīrātumı ʿindinde pinhān eyle señ

Ben żaʿīfi itme maḥzūn ʿafv u ġufrān eyle señ (89/5)

---

148 "... Allah dilediğini yapar." İbrahim 14/27.
149 "Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin." Bakara 2/154.
150 "Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır." Tîn 95/4.
151 "Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır..." İnşirâh 94/5-6.
152 "İşte o gün insan "Kaçacak yer var mı? diyecektir." Kıyâmet 75/10.

17. "Faṣbir"[153]
"Faṣbir" emrinde s̱ebāt it rāh-ı ʿaşḳda ey göñül

Baḳ ne iḥsānlar idüpdür çoḳ şükür Yezdānuma (168/3)

18. "Hāzihī cennātü ʿadnin fe'dḫulūhā ḫālidīn"[154]
Ḥaḳḳ-ı ṣādıḳda buyurdı Ḥaḳ Teʿālā müjdeler

"Hāzihī cennātü ʿadnin fe'dḫulūhā ḫālidīn" (130/5)

19. "Elestü"[155]
"Elestü" bezmini eyle tefekkür

Cevābı dürr-i yektādur ṭarīḳat (16/5)

20. "İnnā ileyhi rāciʿūn"[156]

Kāmilā sen rāh-ı ʿaşḳda cānını virseñ gerek

Felyaḳūlu's-sāmiʿīn "innā ileyhi rāciʿūn" (199/5)

21. "Rāżiyye marżiyye"[157]
Hele "rāżiyye marżiyye" gürūhu

Bütün anlara tūtyādur ṭarīḳat (16/8)

22. "Raḥmeten li'l-ʿālemīn"[158]
Eyledün teşrīf cihānı yā şefīʿa'l-müznibīn

Cümle maḫlūḳāta olduñ "raḥmeten li'l-ʿālemīn" (200/4)

---

[153] "Rabbinin rızasına ermek için sabret." Müdessir 74/7.
[154] "Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin, altlarından ırmaklar akan adn cennetlerine..." Fâtır 35/33; Zümer 39/73.
[155] "...Ben sizin Rabbiniz değil miyim?.." A'râf 7/172.
[156] "Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde , "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz" derler." Bakara 2/156.
[157] "Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön." Fecr 89/28.
[158] "Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ 21/107

1.4. HADİSLER

Dinî-tasavvufî nitelikli eser veren şairlerin Kur'ân-ı Kerîm'den sonra başvurduğu bir diğer önemli kaynak da hadislerdir.[159] Bu tür şairler eserlerinde bu kaynaklardan önemli derecede istifade ederler. Ahmed Kâmil Efendi Dîvânı'nda zikredilen hadisler şu şekildedir:

1. "Küntü kenzen"[160]
"Küntü kenzen" bu ḥadīs-i ḳudsīnüñ aḥkāmını
Eyleyüp icrā hemān rūḥunı ḫāndān eyle gel (95/4)

2. "Levlāke Levlāk"[161]
Oḳundı şānuña "levlāke levlāk"
Ki sensüñ maʿden-i bāġ-ı nübüvvet (13/3)

3. "Men ʿaref"[162]
Nefsini maġlūb idüp eyle cihād-ı ekberi
"Men ʿaref" sırrına vāḳıf olmaġa eẕkār ola (154/4)

4. "Mūtū ḳable en temūtū"[163]
Mekteb-i ʿirfān içinde "men ʿaref"den ders alan
"Mūtū ḳable en temūtū" sırrına irmez mi hīç (20/4)

---

[159] Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Zülfikar Güngör, "Türk-İslam Edebiyatının Kaynağı Olarak Hadisler", Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu*, İslamî İlimler Dergisi*, Çorum, 2007, s. 201-211.
[160] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım." Bkz.: Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Mûzilü'l-İlbâs Amme'Ştehira mine'l-Ehâdîsi alâ El-sineti'n-Nâs (I-II),* c. II, s. 132, (Hadis nr.: 2016).
[161] "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." Bkz.: Aclûnî, *a.g.e.*, c. II, s. 164, (Hadis nr.: 2123).
[162] "Nefsini bilen Rabbini bilir." Bkz.: Aclûnî, *a.g.e.*, c. II, s. 262, (Hadis nr.: 2532).
[163] "Ölmeden evvel ölünüz." Bkz.: Aclûnî, *a.g.e.*, c. II, s. 291, (Hadis nr.: 2669).

5. "Lā-fetā illā ʿ Alī"[164]

Ḥaḳ şānında buyurdı faḫr-i ʿ ālem çün senüñ

"Lā-fetā illā ʿ Alī" şems-i dıraḫşānum ʿ Alī (181/2)

6. "Faḳru faḫr"[165]

Biz "faḳru faḫr"ı giymişüz himmet yerinden almışuz

Her bir ṭarafdan ṭalmışuz alan alur iḥsānımuz (64/6)

7. "Lī meʿ a'llāh"[166]

"Lī meʿ a'llāh" sırrı ẓāhir oldı ẕāt-ı şānına

"Ḳābe ḳavseyn" viṣāli şübhesiz burhānına (200/3)

8. Şehr-i ʿ ilmüñ bābı[167]

Şehr-i ʿ ilmüñ bābı sensüñ yā ʿ Alīyyü'l-Murtażā

Maʿ rifet mir´āt-ı ḥüsnüñ māh-ı tābānum ʿ Alī (181/4)

---

164 "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur." Bkz.: Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Mûzilü'l-İlbâs Amme'Ştehira mine'l-Ehâdîsi alâ El-sineti'n-Nâs,* c. II, s. 363, (Hadis nr.: 3069).

165 "Fakirlik benim övüncümdür. Onunla övünürüm." Bkz.: Aclûnî, *a.g.e.*, c. II, s. 87, (Hadis nr.: 1835).

166 "Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir." Bkz.: Aclûnî, *a.g.e.*, c. II, s. 173-74, (Hadis nr.:2159)

167 "Ben ilmin şehriyim ve Ali de onun kapısıdır." Bkz.: Aclûnî, *a.g.e.*, c. I, s. 203, (Hadis nr.: 618)

1.5. DİĞER DİNÎ MEFHUMLAR

1.5.1. Din

Din Allah'tan gelen, peygamberler tarafından tebliğ edilen, insanları kendi istekleriyle hayırlı olan şeylere, dünya ve âhiret saadetine götüren, içerisine iman, amel ve hayatla ilgili bütün hükümleri alan insanüstü bir sistemdir.[168] Allah ile kul arasındaki münasebetleri düzenleyen kurallar bütünüdür.[169] Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın nuru, O'nun habibidir. Hz. Peygamber'in varlığı bütün âlemleri şereflendirmiştir. Bunu tasdik etmek dinin, imanın gereğidir:

Ey nūr-ı Ḫudā ʿāleme teşrīf-i vücūduñ
Taṣdīḳ idenüñ dīnine īmānına bāʿiṯ (18/4)

Şair bütün ömrünü aşk yolunda feda eder. İnandığı din ve sahip olduğu iman gereği ömrünü ümmetin doğruyu, hak yolu bulması için sarf ettiğini belirtir:

ʿÖmrümi ʿaşḳuñ yolunda eyledüm bi'llāh fedā
Dīnüm īmānum buyurdı ümmeti vā ümmeti (175/2)

1.5.2. İmân

İnanma, inanç anlamına gelen imân, Hak dini tasdik etmek ve İslâm esaslarını kabul etmektir.[170] Şair, âşıklarla dostluk kurup onlarla sohbet eder. Allah yolunda olanlarla beraberdir. İmanın delili Allah dostları ile birlikte olmaktır:

Kāmil senüñ bu ṣoḥbetüñ ʿuşşāk iledür ülfetüñ
El-ḥamdü li'llāh ḥüccetüñ dost iledür īmānımuz (64/7)

---

168 Hüseyin Kerim Ece, *İslâm'ın Temel Kavramları*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2013, s. 139.
169 Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Dîvânı*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 258.
170 Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 219.

Âşıkların yolu hak yoludur. Bu yol hakkın sırlarıyla doludur. Bu yola duyulan aşk ancak iman ile olur. Bu yolda gidenler Allah'a yakın olurlar:

Sırr-ı ḥaḳdur rāhımuz ʿaşḳiledür īmānımuz
Ḥaḳ ile Ḥaḳḳ'a yaḳīnüz zād-ı rāhın bilmeyüz (62/6)

1.5.3. Müslim, Müslümân

Müslim; İslâm'a inanan, Allah'a teslim olan ve din olarak İslâm'ı seçen kimsedir. "Müslim", "esleme" (teslim olmak, Müslüman olmak, kurtulmak) fiilinin fâil (özne) ismidir ve teslim olan, kurtulan, Müslüman anlamına gelmektedir. Kur'ân'da müslim olarak geçmektedir. Türkçede kullanılan Müslüman kelimesi, Farsçadaki "müselmân" söyleyişinin bozulmuş şeklidir.[171] Şair, Allah'tan Müslüman'ı kimseye muhtaç etmemesini dilemekte ve sâliklerin iki cihanda da hüzne uğramamaları için yalvarmaktadır:

Bend-i aġyāra düşürme Müslimānı yā Ḥafīẓ
Dū cihānda itme maḥzūn sālikānı yā Ḥafīẓ (73/1)

İnsan şeyhinin peşinden ayrılmamalı, öğütlerini dinlemelidir. İnsan, hayvanî sıfatlara dahi sahip olsa, o nasihatler saysesinde âşıklar sınıfına yükselir. Şeyh, bir kere nazar etse nice mülhidleri Müslüman eder:

Ṣaḳın kim dāmen-i şeyḫi bıraḳma nuṣḥını diñle
Eger ḥayvān daḫı olsa anı ol ʿāşıḳān eyler (48/4)

Buña ḥācet mi istidlāl saña Kāmil hele ġayrı
Naẓar itse nice mülḥidleri hep müslimān eyler (48/5)

[171] Ece, *İslâm'ın Temel Kavramları*, s. 468.

1.5.4. Şirk

Şirk Allah'a ortak koşma, O'ndan başka yaratıcının veya tanrının bulunduğuna inanmaktır.[172] Şirk, en büyük günahtır. Bu günahı işleyen insanlar için Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimseyi bağışlar."[173] denilmektedir. Ahmed Kâmil Efendi, mürşidin insanı şirkten ve inkârdan kurtarıp terbiye ettiğini ifade eder:

Şirk-i münkirligden āzāde idüp insān ider
Hem mürebbī Ḥaḳḳı ekremdür efendim mürşidüm (108/3)

1.5.5. Münkir

Sözlükte reddetmek, hoş görmemek, bilmemek, yasaklamak anlamlarına gelen inkâr, din dilinde ise Allah'ın varlığını ve birliğini, O'nun gönderdiği hükümleri kabul etmemek, reddetmek anlamına gelir. Münkir Allah'ı ve O'nun dinini inkâr edendir.[174] Şair herkesle ahpaplık eder. Herkese hakkı anlatmaya çalışır. Münkirleri umursamaz. Kendisini ayıplamalarına aldırış etmez, onlara kulak asmaz:

Münkirānuñ ṭaʿnını gūş eylemez hīç Kāmilā
Herkesüñ ḥālince ülfet eylerem meşreb bu yā (5/5)

Hak, insanı inkârdan kurtarır. İnsan hak kelamını dinlemeli, inkâr içerisinde olmamalıdır. Hak kelamı, inkârı çürütüp hakikati açığa çıkarır. Hakikatte insanın ne olduğunu anla, hak sonunda münkirleri itiraf noktasına getirip gerçeği itiraf ettirir:

---

[172] Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 443.
[173] Nisâ 4/48.
[174] Ece, *İslâm'ın Temel Kavramları*, s. 461.

Gūş idüp Ḥaḳ[ḳuñ] kelāmı itme inkār dime lā
Anı is̱bāt ider elbet olur iẓhār dime lā (170/1)

Tecrübe eyle ḥaḳīḳatdeki insān ne imiş
Eyledür hep nice münkirleri iḳrār dime lā (170/2)

1.5.6. Mülhid

Mülhid; Allah'ı inkâr eden, Hak dine inanmayan, İslâm dininden ayrılan imansız kişidir.[175] Mülhid, ilhad eden kimsedir. İlhad kelimesinin aslı lahd'dır. Lahd kelimesi doğru yoldan sapan anlamına gelir. İlhad dinden sapma, din ile mücadele etme, dinî hükümlerle keyfine geldiği gibi münakaşa etme, Allah hakkında şüphe içinde olma vb. anlamlara da gelir. Bu anlamlar İslâm'dan sapmayı anlatmaktadır ve bu şekilde haktan sapana da mülhid denmektedir.[176] Aşk yolu meşakkatli bir yoldur. Bu yoldan sapan, bu yoldan kaçan küstah olur. Mülhidin yanında karar kılan, bu yolu inkâr eden küstah olur:

Bu sevdā-yı maḥabbetden firār iden olur küstāḫ
Varup mülḥid ḥużūrunda ḳarār iden olur küstāḫ (26/1)

Şair, insanın günahlarının bağışlanması için af dilemesini ve hatalarını kabul edip itiraf etmesini söyler. Allah'ı zikretmek, O'nu anmak nice mülhidleri hak yola döndürür, onları yüceltir:

Hele müstaġfir olup eyle ḫaṭānı iḳrār
Nice mülḥidleri ben ẕikrile iʿlā itdüm (118/12)

[175] Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 333.
[176] Ece, *İslâm'ın Temel Kavramları*, s. 448.

1.5.7. Münâfık

Kur'ân-ı Kerîm'de münâfıklar için "İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları halde 'Allah'a ve âhiret gününe inandık' derler."[177], "Akıllarınca Allah'ı ve iman edenleri aldatmaya çalışırlar; hâlbuki onlar ancak kendilerini aldatmış olurlar."[178] denilmektedir. Münâfık ikiyüzlüdür. Sûrette insan görünüp gerçekte ise inkâr üzeredir. Şair kendi devrinde sözü ile özü bir olan bir kimseyi bulmanın güç olduğunu belirtir:

Ṣūretā insān olup sīret münāfıḳ gösterür
Ḳavl ü fiʿline muṭābıḳ şu zamānda pekçe güç (21/2)

İnsan hayvanî sıfatlardan arınıp kendini münâfıklıktan kurtarmalıdır. Her kim ikiyüzlülüğü, hayvanî sıfatları terk ederse işte gerçek insan odur:

Münāfıḳ sīretin redd it ṣıfāt ḥayvān ile ḳalma
Helāk eyler ise destile her kimse o insāndur (45/3)

1.5.8. Âsî

Âsî, isyan eden anlamına gelip terim olarak ise Allah'ın emir ve buyruklarını yerine getirmeyen, yasakladığı şeylerden kaçınmayan günahkâr kimsedir.[179] Âsîlerin kayıtlı olduğu defterin en başında Kâmil'in adı vardır. Ancak şair Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez:

Gerçi ʿāṣī defterüñ ser-levḥası ismüm benüm
Raḥmetinden kesmem ümmīd hüccetüm "lā-ṭaḳnatū" (150/3)

---

[177] Bakara 2/8.
[178] Bakara 2/9.
[179] Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 39.

Şair âsî olduğunu, günahlarının haddi hesabı olmadığını söyler. Cenâb-ı Hakk'ın kendisini bağışlamasını diler:

Yā İlāhī maġfiret ḳıl ʿāṣīdür Kāmil ḳuluñ
Ẕenbimüñ taʿdādı yoḳ ḥayrānda ḳaldum yā Ġafūr (49/5)

1.5.9. Ümmet

Hak dine davet etmek için Allah tarafından kendilerine peygamber gönderilen topluluk anlamına gelen bu terim, özellikle İslâm'ın gelişinden sonra sadece İslâm'ı kabul eden toplum için kullanılır hale gelmiştir.[180] Kıyamet gününün şefâatçisi olan Hz. Muhammed (s.a.v), her zaman kendisine bağlı olanları düşünür, onların iki cihanda da mutlu olmalarını ister, bağışlanmaları için yakarırdı. "Ümmetim âh ümmetim" sözü onun ümmetinin tasasını çektiğinin bir ifadesidir[181]:

Yevm-i biʿs̱etde buyurduñ "ümmetī vā ümmetī"
Şāfīʿ-i rūz-ı cezāsuñ yā Resūla'llāh meded (28/2)

Günahkârlar, âlemlere rahmet olarak gönderilen, on sekiz bin âlemin sultanı olan Resûlallâh'tan meded bekler, onun şefaâtine nâil olmayı diler:

On sekiz biñ ʿālemüñ sulṭānı sensüñ yā Resūl
Ümmet-i mücrimlere senden şefāʿat el-amāñ (197/2)

---

[180] Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 485.
[181] Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklpoedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 159.

1.5.10. Dua

Dua, kulun bütün benliğiyle yüce yaratana yönelerek aczini ifade edip O'ndan istek ve dilekte bulunmasıdır.[182] Ahmed Kâmil Efedi, sürekli bir yakarış ve dua halindedir. Gece gündüz ellerini açıp Mevlâ'ya dua eder. Şair, eserinde birinin doğumunu ya da ölümünü işlerken Allah'tan şükür veya merhamet dileyip dua eder:

Hem peder māder ile Allāh ḫaṭādan ṣaḳlasun
Didi bu duʿāya āmīn ḳā´ināt u āsumān (138/6)

Efendim mürşidüm himmet idüp ḥamden duʿā itdi
Mürīdān cümleten destin açup eylediler āmīn (137/5)

Ẕikr idüp baʿde'd-duʿā nāmını iʿlān eyledi
İsmine dinsün Muḥammed maḫlaṣı olsun Fu´ād (32/3)

Şair, Allah'a yalvarıp kapısında ellerini açarak duaya başladığını söyler, çaresizliğini dile getirip kendisini hüzünde bırakmamasını diler:

Ey efendim ḳoyma maḥzūn Kāmil-i bī-çāreyi
Dest açup ḳapuñda ġayrı başladum duʿāya ben (139/7)

1.5.11. Âb-ı Hayât

İçeni ebedî hayata kavuşturan, ölümsüzlüğe ulaştıran sudur.[183] Aşkının bir dalgası coştuğunda âb-ı hayâta döndüğünü söyleyen şair bu haletle bir damla olduğunu ancak okuyanus istediğini söyler:

---

[182] Osman Cilacı, "Dua", *D.İ.A.*, İstanbul, 1994, c. 9, s. 529.
[183] Âmil Çelebioğlu, "Âb-ı Hayât (Edebiyat)", *D.İ.A.*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 3.

Mevc-i ʿaşḳum cūşa geldükde olur āb-ı ḥayāt

Ḳatreyüm gerçi ve-līkin baḥr-ı ʿummān isterem (100/9)

Âb-ı hayâtı iç ki mest halinin ne olduğunu bilesin; ta ki bâkî olasın:

Ṣahbāyı mı nūş idelüm sāḳī elinden
Geç ṣūfī odundan
Mest ḥālini bil leẕẕet al tā ola bāḳī
İç āb-ı ḥayātı (184/4)

1.5.12. Haram

Sözlükte "yasak, memnu" anlamına gelen haram[184] İslâm hükümlerine göre yasaklanmış, helâl olmayan şeyledir.[185] Şair sûfîye şöyle seslenir: İkiyüzlü olma, riyâ haramdır. Allah'ın isimlerine sarıl ve O'nu bütün âzâlarınla zikret:

Riyā eyleme ey ṣūfī bütün aʿżā ile ẕikr it

Dime ḥarām degül ḥāşā temessük eyle esmāya (159/5)

1.5.13. Günah, Cürm

Günah, Allah'ın emirlerine aykırı davranmaktan dolayı âhirette cezayı gerektiren dinî suçtur.[186] Şair tevazu ile günahkâr bir kul olduğunu bundan dolayı hiç iyi bir ameli olmadığını söyler. Boynunu büküp aman diler. Allah'ın Gaffâr ismine sığınır:

Menem müẕnib günāhkār kim bir aḥsen yoḳdur aʿmālüm

Büküp boynum amān didüm ṭayandum ism-i Ġaffār'a (167/2)

---

[184] Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 231.
[185] Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 176.
[186] Akay, *a.g.e.*, s. 161.

Şair yine günahlarının affı için Allah'a yakarır: Ey sonsuz kerem sahibi Allah, sen ki günahları örtensin. Günahları senden başka affedecek kimse yok, affet beni:

Sen ki Settārü'l-ʿuyūbsuñ ey Kerīm-i Lem-yezel
Cürmümi ʿavf idecek yoḳ işte Sübḥānum gibi (177/3)

1.5.14. Şeytan

Şeytan, ilahî emre uymadığı için kovulan, kıyamete kadar insanları doğru yoldan saptırmaya çalışan lânetlenmiş varlıktır.[187] İnsanın en büyük düşmanı şeytandır. Şeytan bütün kandırmaların, kötülüklerin, hak yoldan sapmaların ortak adıdır. Bu anlamda birçok şeytan olabilmektedir.[188] İnsan gece gündüz zikirle meşgul olmalıdır. Dünya zevklerine kapılmamalıdır. Çünkü dünya zevkleri, insanı yoldan çıkaran şeytan gibidir:

Rūz u şeb ẕikre vücūduñ hele ḥaşr it Kāmil
Zevḳ-i dünyāya kapılma saña şeyṭān gibidür (43/5)

Âşıklar, göz ucuyla dahi olsa sevgilinin kendilerine bakmasını beklerler. Sevgiliyi görmeyi dilerler. Sevgiliyi bugün görmeseler de yarın yine onu beklerler. Âşık olan acele etmemelidir; çünkü acele davranmak şeytancadır:

Nīm-nigāha muntaẓır ʿuşşāḳ seni görmek diler
Çünki bugün olmadı elbetde yaruñ beklerüm (104/3)

Āh göñül sen itme taʿcīl lā-cerem şeyṭānīdür
Ḫaẓret-i Eyyūb gibi ṣabr-ı vaḳāruñ beklerüm (104/4)

---

187 Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, s. 441.
188 Ece, *İslâm'ın Temel Kavramları*, s. 275-76.

Alçak ve soysuz olan bu dünyanın hileleri, insanı aldatır. Bu hileler insanı yolundan eder. Nefis, şeytanının vesveselerine aldanıp dünyanın hilelerine kanmamalıdır:

Böyle bir dünyā denīnüñ mekrine aldanmayup
Vesvese şeyṭānına aldanmasun nefsüñ senüñ (88/6)

1.6. DİNÎ ŞAHSİYETLER

1.6.1. Çâr-Yâr

Çâr-yâr, dört büyük halife olan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye verilen isimdir. Şair günahkâr olduğunu söyler. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kendisini şefâatiyle şereflendirmesini diler. Bunu da Hz. Peygamber'in en yakın dört dostunun hürmetine sığınarak ister:

Sen şefāʿatle müşerref eyle müẕnib Kāmil'i
Çār-yāruñ ḥürmetine vaṣlile ḳıl şādān (197/5)

Ahmed Kâmil Efendi, gençken vefat eden Abdurrahman'ın ölüm tarihini dört halifenin mânevi yardımıyla yazdığını söyler:

Çār-yāruñ himmetiyle söyledüm tārīḫ-i tām
Genc iken gitti fenādan ʿAbdu'r-Raḥmān pek ḥayf (217/5)

1.6.2. Hz. Ebû Bekir

Ahmed Kâmil Efendi eserinde Hz. Ebû Bekir için bir na't kaleme almıştır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir halife olup kâfirlerle savaştı. Cenâb-ı Hak, Hz. Ebû Bekir'den razı oldu. Hiç kimse buna nâil olmadı. Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir'e "Sıddık" ünvanını verdi:

Sen şāh-ı ḫilāfetlik idüp baʿde nübüvvet
Kāfirlere hem itdi ġazā ḥażret-i Ṣıddīḳ (82/2)

Ḥaḳ rāżī olup niʿmetini eyledi iḥsān
Nā´il olamaz kimse buña ḥażret-i Ṣıddīḳ (82/3)

Ṣıddīḳ diyü tesmiyye idüp şāh-ı nübüvvet
ʿUşşāḳa bütün virdi ṣefā ḥażret-i Ṣıddīḳ (82/4)

1.6.3. Hz. Ali

Şair eserinde Hz. Ali için de bir na't kaleme almıştır. Beyitlerde Aliyyü'l-Murtazâ, Haydar-ı Kerrâr, Şems-i Dırahşan, Mâh-ı Tâbân gibi isimlerle anılır. Hz. Ali, Hz. Peygamber'in damadı ve Zülfikâr'ın sahibidir. Hz. Ali ile ilgili iki hadis beyitlerde işlenmiştir. Bunlardan birisi, "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur."[189], diğeri ise "Ben ilmin şehriyim ve Ali de onun kapısıdır."[190]

Sen ki dāmād-ı nübüvvet ṣāḥibi hem Ẕü'l-fiḳār
Şāfiʿ-i rūz-ı cezāsuñ dīnüm īmānum ʿAlī (181/3)

Ḥaḳ şānında buyurdı faḫr-i ʿālem çün senüñ
"Lā-fetā illā ʿAlī" şems-i dıraḫşānum ʿAlī (181/2)

Şehr-i ʿilmüñ bābı sensüñ yā ʿAlīyyü'l-Murtażā
Maʿrifet mir´āt-ı ḥüsnüñ māh-ı tābānum ʿAlī (181/4)

---

189 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Mûzilü'l-İlbâs Amme'Ştehira mine'l-Ehâdîsi alâ El-sineti'n-Nâs*, c. II, s. 363, (Hadis nr.: 3069)
190 Aclûnî, *a.g.e.*, c. I, s. 203, (Hadis nr.: 618)

1.6.4. Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in aşığı olan şair Ahmed Kâmil Efendi, Hz. Peygamber'in torunları olan Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan’a tıpkı babaları Hz. Ali'ye beslediği gibi derin muhabbet beslemiştir. Onlar, Hz. Ali'nin goncaları, iki cihanın sultanı Hz. Peygamerin torunlarıdır. Cennet bahçelerinin efendileri ve şehitlerin önderleridir:

Şāh-ı kevneyn-i ḥafīdāndur efendim Aḥsaneyn
Server-i rāh-ı şehīdāndur efendim Aḥseneyn (133/1)

Nūr-ı çeşm-i ol ʿAlīyyü'l-murtażānuñ ġoncası
Ṭıfl-ı gülzār-ı cināndandur efendim Aḥsaneyn (133/2)

Sāḳiyān-ı ḥavż-ı Kevserdür Emīrü'l-mü´minīn
Pençe-i Āl-i ʿabādandur efendim Aḥsaneyn (133/3)

1.6.4.1. Kerbelâ

Kerbelâ, 10 Muharrem 61/10 Ekim 680 tarihinde Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in torunu Hz. Hüseyin'in ve beraberindekilerin şehit edildiği hadisedir.[191] Muharrem ayı, matem ayıdır. Muharrem ayında âşıkların sabra takatleri kalmaz, gözleri ağlamaktan kan döker. Muharrem ayı, Habibullah'ın gözünün nurunun şehadet şerbetini içtiği aydır. Âşıklar bu ayda gülmezler:

Aġlamaḳdan ḳan döker hep ʿāşıḳānuñ dīdesi
Ṣabra ṭāḳat mı kalur hīç āh Muḥarremdür gelen (127/1)

---

[191] Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Ünal Kılıç, "Kerbela Vakası: Tarihi Süreç", Âlim Yıldız (ed.), *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri)*, Sivas, 2010, c. 1, s. 15-48.

Ḳurretü'l-ʿayn-i Ḥabību'llāh efendim Aḥsaneyn
İtdi nūş şurb-ı şehādet āh Muḥarremdür gelen (127/3)

Aġla Kāmil rūz u şeb gülmez bu ayda ʿāşıḳān
Çün şehīd-i Kerbelā bi'llāh Muḥarremdür gelen (127/5)

1.6.5. Ehl-i Beyt

Ev halkı anlamına gelen ve ev sahibi ile onun eşini, çocuklarını, torunlarını ve yakın akrabalarını kapsayan ehl-i beyt terkibi, İslâmî dönemden günümüze kadar sadece Hz. Peygamber'in ailesi ve soyunu temsil eder hale gelmiştir.[192] Kim ehl-i beyt hanedanına hakaret ederse onun küfrüne şüphe yoktur:

Ḥānedān-ı ehl-i beyti kim ki taḥḳīr eylese
Küfrine hīç şübhe yoḳdur böyledür şerʿ-i mübīn (221/3)

Şair Yezid'e lânetler okur. Kıyamete kadar lânet olsun Yezid'e. Çünkü o lânetlenmiş Yezid, Resûl'un torunlarını şehid etti. Gece gündüz o zalime lanet oku. Şüphesiz ki kâfirler ölümden sonra hüsrana uğrayacaklardır:

Laʿnet olsun ol Yezīd'e tā ḳıyām-ı ḥaşre dek
Çünki ḳaṣd itdi Ḥafīdān-ı Resūl'e ol laʿīn (221/2)

Kāmilā laʿnetle yād it rūz u şeb ol ẓālimi
İnneme'l-küffāru kānū baʿde mevti'l-ḫāsirīn (221/4)

192 Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *D.İ.A.*, İstanbul, 1994, c. 10, s. 498.

2. TASAVVUF

2.1. Aşk

Edebiyatta aşk, ilahî ve beşerî olmak üzere iki anlamda kullanılmıştır. İlahî aşktan maksat, hakikî aşk; beşerî aşktan maksat ise mecazî aşktır.[193] "Dîvân ve tasavvuf edebiyatlarında mutlak hakikat olan Allah'a varmanın (vuslat) aşk ve akıl olmak üzere belli başlı iki yolu vardır. Âşık aşkı, zâhid ise aklı temsil eder. Maksada en kestirme ulaştıran, fakat en çetin olan aşk yoludur ve bu daima akılla çatışma halinde ele alınmıştır. Aşk yolunda daha ilk adımda baş vermek lâzımdır. Aşk, dünya ilmiyle medresede kavranamaz. Fuzûlî'nin çok tanınmış, "Aşk imiş her ne var âlemde / İlm bir kîl ü kâl imiş ancak" beyti bunun en meşhur ifadesidir. Akıl, gönlü aşktan ayırmak ister, gönül ise aşka koşar, onu her şeye tercih eder. Bu yüzden âşık akla değil aşka uyar, aklı ve aklın meseleIerini bir tarafa bırakır. Aklın temsilcisi olan zâhidi de devamlı tenkit ederek aşkı zühde tercih eder. Aşk o kadar yüce bir değerdir ki bu uğurda niceleri İbrâhim Edhem gibi taç ve tahtını yağmaya verip Hallâc-ı Mansûr ve Nesîmî gibi seve seve ölüme koşmuştur."[194] Şair Ahmed Kâmil Efendi mecâzî aşkı ilâhî aşka, gerçek sevgiliye ulaşmada bir basamak olarak görür:

Mecnūn'a su´āl eyleseler ʿaşḳ ne dimekdür
Leylā'dur iken bir daḫı Mevlā'ya geçer ʿaşḳ (78/4)

Âşığı, Mecnun gibi bu dünyaya rezil eden şey aşktır. Cihanı bu hale getiren cihanın başını yakan, kavgaya tutuşturan hep aşktır:

---

[193] Metin Hakverdioğlu, "Fuzûlî'de 'Aşk ve Âşık Kavramı", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2012, c. 5, sy. 1, s. 132.
[194] Mustafa Uzun, "Aşk (Edebiyat, Kültür ve Sanat)", *D.İ.A.*, İstanbul, 1991, c. 4, s. 19.

Beni Mecnūn gibi rüsvā iden dünyāya hep üç ḥarf
Cihānuñ başını böyle yaḳan ġavġāya hep üç ḥarf (77/1)

Şair aşkın aslını bir müftüye sorduğunu, onca fıkıh kitabına baktığını ancak aşkın fetvasını görmediğini söyler:

ʿAşḳuñ aṣlın müftī-yi dānāya itdüm ben su´āl
Bunca kitāb-ı fıḳıhda görmedüm fetvā-yı ʿaşḳ (79/4)

Âşıklar aşk ateşiyle benliklerini yakarlar. Âşıkların bütün bildikleri şey Allah'ın Hû ismini zikretmektir:

İsm ü cismüñ nār-ı ʿaşḳa sen hebā it Kāmilā
ʿĀşıḳānuñ ẕikr ü fikri dā´im oldı ism-i Hū (150/5)

Cihanda aşktan maksat, muhabettir. Bu dünyadan maksat, kâinâtın iftihar kaynağı Hz. Muhammed (s.a.v.)'e muhabbetir:

Bir maḥabbetdür cihānda ʿaşḳ u sevdādan ġaraż
Ḥubb-ı ẕāt-ı faḫr-i ʿālemdür bu dünyādan ġaraż (71/1)

2.2. Bezm-i Elest

Elest bezmi, Allah (c.c.) ile kulları arasındaki sözleşmedir[195]. Bu durum Kur'an-ı Kerîm’de şöyle anlatılmaktadır: "Rabbin Âdemoğulları'ndan, onların sırtlarından zürriyetlerini alıp bunları kendileri hakkındaki şu sözleşmeye şahit tutmuştu: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" "Elbette öyle! Tanıklık ederiz" dediler.

[195] Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü,* s. 71.

Böyle yaptık ki kıyamet gününde, "Bizim bundan haberimiz yoktu" demeyesiniz."[196]

Şair, elest bezminde ilahî ahdi kabul ettiklerini ve Allah'ın kendilerine sundukları aşk kadehini içip sarhoş olduğunu söyler:

Cām-ı ʿaşḳı ṣundı sāḳī evvelā bezm-i elest
Hamdü li'llāh eyledüm nūş ben daḫı mestāneyüm (106/1)

İnsan gafil olmamalı, elest bezmini idrak etmelidir. Verdiği sözü unutmamalıdır. Çünkü insan aslına geri dönecektir. İnsan bu âlemde seferdedir ve bir gün, geldiği yere göç edecektir:

Elest bezmini idrāk hīç itmezsüñ behey ġāfil
İdersüñ aṣlına ricʿat bu ʿālemde seferdür bu (151/3)

2.3. Cân

Âşık sevdiği için canını ortaya koyar, canıyla oynar. Sevdiğinin uğrunda canını feda eder. Onun yolunda canını kurban eder. Âşığın binlerce canı olsa hiç çekinmeden sevgili uğruna hepsini feda etmeye hazırdır.[197] Şair de sevdiğinin yolunda canını feda etmeye hazırdır. Eğer mâşuk, âşığa vuslatı müjdelerse âşık da onun için canını hiç çekinmeden feda eder:

İderse vuṣlatı tebşīr fedā-yı cān müjdemdür
Hele nisbetle dil ḫasta gelen melceʹ penāhum mı (180/4)

[196] A'râf 7/172.
[197] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 83.

Bütün âşıklar, mâşuk için canlarını feda eder. Şair sûfînin bu aşka şaşırmamasını söyler. Bu aşkın sonu yoktur. Nice âşıklar bu uğurda kendini feda eder:

Taʿaccüb eyleme ṣūfī bu ʿaşḳa hīç nihāyet yoḳ
Bütün ʿuşşāḳ fedā-yı cān ider hep gördigi yerde (158/4)

Nice âşık, sevgilinin yolunda sadakatlerini sunar. Ona olan bağlılıklarını bildirir. Canlarını feda ederler:

Fedā-yı cān idüp dildārile iḳrārımuz vardur
Ṣadāḳat ʿarż ider rāhında çoḳ ʿuşşākımuz vardur (210/1)

Aşka, sevgiliye giden yol zahmetlidir. Gam doludur. Âşıklar bu yolda canlarını feda etmekten çekinmezler:

Hep fedāke cān itdi ʿāşıḳānuñ cümlesi
Āh u zārdan başḳa var mıdur bunuñ hīç çāresi (173/3)

2.4. Cemâl, Celâl

"Cemâl ve celâl Allah'ın, heybet ve üns insanın niteliğidir. Ârifler celâli müşâhede ettiklerinde heybete kapılır ve daralırlar; cemâli müşâhede ettiklerinde ise üns haline geçerler ve açılırlar. Böylelikle onlar celâli kahra; cemâli rahmete bağlamışlar."[198] Şair sevgiliye şöyle seslenir: Senin âleme göz ucuyla bakışın aşkından nişân verir. Lutf edip âşıklara cemâlini göster, celâlinden nazar kılma:

[198] Abdürrezzak Kaşanî, *Tasavvuf Sözlüğü*, Ter. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 186.

Nīm nigāhuñ ʿāleme hep virdi ʿaşḳından es̱er
Luṭf idüp göster cemāl itme celālinden naẓar (89/5)

Âşığın gönlü, ne zaman sevgilinin cemâline baksa onun güzelliğinden dolayı yaralanır, incinir. Celâline bakıp azametini ve kahrını gördüğünde ise hayrete düşer:

Bu dil mecrūḥ olur her dem cemāl-i yāre baḳduḳça
Taḥayyürde ḳalur ḳalbüm celāl-i yāre baḳduḳça (169/1)

2.5. Dünya

Dünya insanı yoldan çıkaran, Allah'tan uzaklaştıran, gaflete düşüren her şeydir[199]. Bu dünya boş ve geçicidir. Şair; Dünyayı alçak, soysuz, bayağı olarak görür. Dünyayı sevmez, ona karşı bir muhabbet beslemez. Dünya hayatı Kur'ân-ı Kerîm'de "Bu dünya hayatı hakikatte sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir; âhiret yurduna gelince, işte asıl hayat odur; keşke bunu bilselerdi!"[200] şeklinde ifade edilir:

Ḳangı bir demden su´āl itseñ baña virsem cevāb
Boş yere virmem maḥabbet şu denī dünyāya ben (139/5)

Dünyanın hileleri insanı aldatır. Ona aldanana yazık olur. Son pişmanlık fayda vermez:

Ḥīle-i dünyā seni aldatmasun ḥayfā ṣaḳın
Soñ nedāmet fā´ide virmez ḳalursıñ ẖāsirīn (130/6)

Dünya mülküne olan bu hırs, ona olan bu rağbet insanı aldatır. Bu cihânın aslı yoktur. İnsanın bunu anlaması gerekir:

199 Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 112.
200 Ankebût 29/64.

Bu cihānuñ bī-esās oldığını fehm eyleyüp
Mülk-i dünyāya ḥarīṣ olmaklıġa raġbet nedür (1/7)

Cihânın yüceliğini, şanını görüp ona meyl etmemeli. Bu dünya ezelî değildir. Sonu olan geçici bir dünyadır. Ona bağlananın sonu hüsran olur:

Cihānuñ ʿizz ü şānını görüp meyl itme ey Kāmil
Bu bir dünyā-yı ḥādisdür gerekdür soñu virāndur (45/5)

2.6. Fakr

Arapça fakirlik, yoksulluk anlamına gelen fakr, varlıktan kurtulup Allah'ta fânî olmaktır. Bu şerefli bir makamdır. Mutasavvıflar içlerindeki mal-mülk sevgisini yok etmişlerdir. Bundan dolayı onlara fukarâ adı verilir. Fakr, Allah'tan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymamaktır.[201] Şair bu halde bulunmaktan memnun olup bununla iftihâr etmektedir:

Biz "faḳr u faḫr"ı giymişüz himmet yerinden almışuz
Her bir ṭarafdan ṭalmışuz alan alur iḥsānımuz (64/6)

Şair bu cihânda hiçbir zaman gülmediğini, hep kederli olduğunu söyler ve bu haline şükreder. Peygamber Efendimizin "Fakirlik benim övüncümdür. Onunla övünürüm." hadisinin önemini, manasını idrak ettiğini belirtir:

Gülmedüm aṣlā cihānda hele maḥzūnum şükür
"Faḳru faḫrī" dersin aldum el-amān yā Seyyidī (174/3)

201 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 158.

Fakr hali kimseye söylenmemelidir. İnsanı yaratan Yüce Allah, insanın halini en iyi bilendir. Herkese ihsanda bulunur da sana ihsan etmez mi hiç:

Ḥāl-i faḳruñ itme iʿlān Ḫālıḳuñ bilmez mi hīç

Cümleye inʿām idüp de yā saña virmez mi hīç (20/1)

2.7. Fenâ

Sözlükte yokluk, hiçlik anlamına gelen fenâ[202], varlığı Hakk'ın varlığında yok etmektir.[203] Şair fenâ mülkü, dâr-ı fenâ, fenâ âlemi gibi ifadelerle geçici olan âlemden bahseder. Bu geçici âlemden, makam, mevki sevdasından vazgeçmeli, ona muhabbet beslememelidir. Bunlar insanı yolundan alıkoyar, tembelleştirir:

Terk-i ḥubb it bu fenā mülkine virme cāhuñ

Olur elbetde umūrında tekāsül rāhuñ (178/4)

Vuslatı isteyen kişi fânî olan bu âlemi, makamı, mevkiyi istemez. Bunları yok eder, aradan çıkarır. Vuslata ermeye çalışır:

ʿAşḳ ḫānesini parlada gör şemʿ-i çerāġdan
Vazgeç o cāndan
Maḥvine gir vuṣlatı bul isteme cāhı
Bu dār-ı fenāyı (184/2)

İnsanoğlu doğru yolu bulmak, vuslat yolundaki engelleri aşarak Hakk'a ulaşmak için fenâ âlemine geldi. Bu âlem geçicidir. Bir gün bu âlemden göçecektir:

Rāh-ı rāst üzre ḳāfile uġradı fenāya

Kāmil bu fenā ʿālemine göçmege geldüm (218/5)

---

[202] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 134.

[203] Cemâl Kurnaz, *Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2012, s. 81.

2.8. Gönül, Kalp, Dil

Gönül; ilâhî isim ve sıfatların tecelli ettiği, yere ve göğe sığmayan Allah'ın içine sığdığı yerdir. İlâhî hitabın mahalli ve muhatabıdır. [204] Tasavvufta bir ayna olarak ele alınan gönül, ilâhî tecellinin zuhur ettiği yerdir. İnsan bütün âlemin özüdür. Bundan dolayıdır ki insanın hakikati de gönüldür.[205] Şairin deyimiyle gönül, nazargâh-ı ilahîdir. Bir misafirhaneden ibaret olan dünyanın faniliğini idrak eden kul, kalbinde Allah'tan başka misafir istemez:

Bu müsāfir-ḫānenüñ fānīligüñ fehm eyleyen
Ḫāne-i ḳalbinde Ḥaḳ'dan ġayrı mihmān istemez (198/2)

Kalbi temiz tutup onu zikir ve tevhid ile parlatmak gerekir. Kalp Allah'ın nazargâhıdır. İnsan gözlerini hakikate kapayan câhillerden, körlerden olmamalıdır. Her daim dayanağı esmâ-i ilahî olmalıdır:

Mücellā eyle ḳalbini naẓargāh-ı İlāhī'dür
Ṣaḳın ḳalmayasun aʿmā temessük eyle esmāya (159/4)

Hakk'a ulaşmayı murad eden gönül, gaflette kalıp da seher vakti uyumamalıdır. Gaflet uykusundan uyanıp vuslat yolunu gözetlemelidir:

Ey göñül ārzū idersüñ vāṣıl-ı Ḥaḳ olmaġı
Ġāfil olma nevm-i ġafletden uyan vaḳt-i ṣeḥer (50/1)

---

[204] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 205.
[205] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 169.

2.9. Hâl

İnsanın iradesi ve gayreti olmadan sırf Allah'ın bir lütfu olarak kalbe gelen manalardır.[206] Tasavvufta hâl ehli ile kâl ehli diye iki gruptan söz edilir. Kâl ehli, manevi hallere sahip değildir. İşin sadece lafını ederler. Hâl ehli ise gerçeği bulanlar, marifete erenler olup tevhidi yaşayanlardır.[207] Kâl ehli, hâl ehlinin hâlini hiç anlamaz. Âlemdeki bu kavganın ne olduğunu, mücadelenin ne için olduğunu bilmez:

Ehl-i ḥālüñ ḥālüni fehm eylemez hīç ehl-i ḳāl
Çünki bilmez yok yere bī-hūde bu ġavġā nedür (36/3)

Şair, kâl ehlinin kendisini anlamadığını ve aşk yolunda neler çektiğini bilmediğini söyler. Kâl ehlinin söylediklerine hiç aldırış etmez. Her ne derlerse desinler sen boşver mutribâ[208] kanunu çal:

Mā-cerā-yı ʿaşḳumı bilmez benüm erbāb-ı ḳāl
Her ne derlerse disünler muṭribā ḳānūnu çal (94/1)

2.10. Himmet

Himmet, insanın bir kemal halini veya başka bir şeyi elde etmek için bütün kalbiyle Hakk'a yönelmesi[209], sâlikin çabasına karşılık mürşidin manevi yardımıdır.[210] Şair, şiirlerinde himmetin yüceliğine ve önemine değinir. Ey Kâmil gâfil olma. Âşıkların himmetini al:

ʿĀşıḳānuñ himmetīn al olma ġāfil Kāmilā
Ḥaline şefkāt dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel (93/5)

---

[206] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü,* s. 154.
[207] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 189.
[208] Mutrib: çalgı çalan, şarkı okuyan kişidir. Divan şiirinde, bezmin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Bkz.: Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 337.
[209] Uludağ, *a.g.e.,* s. 170.
[210] Tatçı, *Yunus Emre Dîvânı,* s. 424.

Himmete ihtiyacı olan insan, her zaman mürşidinden istemelidir. Sadâkatle onun yolunu tutmalı, onun rehberliğinde olmalıdır:

Kāmilā himmet gerekse mürşidinden iste hep
Ṣıdḳile ṭut dāmenini "ʿalleme'l-esmā"yı bul (98/5)

Mürşidin himmeti yâr ile ağyârı müttefik yapar. Onun himmeti, düşmanı dost eyler:

Yār ile aġyārı gördüm birbiriyle müttefiḳ
Himmet-i mürşiddür ancaḳ eyledür düşmān-ı dost (14/1)

2.11. İhsan

Şair beyitlerde ihsan kavramını bağışlanmak, iyilik etmek, ikram ve lütufta bulunmak anlamlarında kullanmıştır. Şair gece gündüz Hz. Peygamber'in ihsanını dilenmekte, ihsanına muhtaç olduğunu belirtmektedir. Âşıklar, âlemlerin sevgilisi Hz. Peygamber'in yardımını, ihsanını bekler:

Sā´ilem muḥtācınam ṣubḥ u mesā iḥsānuña
El-meded maḥbūb-ı ʿālem munṭaẓırdur ʿāşıḳān (126/4)

Aşk yolunu candan, gönülden tutup bırakmamak gerek. Bin yıl da geçse o yolu beklemek gerek. Elbet bir gün mâşuk, âşığına ihsanda bulunacaktır:

Ṣıdḳile ṭut dāmen-i ʿaşḳuñ bıraḳma Kāmilā
Bir gün iḥsānı olur bīn yılda rāhuñ beklerüm (104/5)

Şair, kendisini gam denizindeki dalgıca benzetir. Mürşidinden yardım istediğini belirtir. Derdine derman ister. Yardım kapısında ihsan bekleyen dilenci gibidir o:

Baḥr-ı ġam ġavvāsıyam āh derde dermān mürşidüm
Sā´ilem bābü'l-amānda ṣāḥib iḥsān mürşidüm (112/1)

Ey gönül aşk yolunda, "Faṣbir"[211] emrinde kararlılık göster, sabret. Bak, Allah sana ne ihsanlarda bulunacaktır:

"Faṣbir" emrinde s̱ebāt it rāh-ı ʿaşḳda ey göñül
Baḳ ne iḥsānlar idüpdür çoḳ şükür Yezdānuma (168/3)

2.12. İnayet

Sa'y, himmet, gayret, kerem, ihsan, lütuf anlamlarına gelen inayet[212], Cenâb-ı Hakk'ın kuluna lütufda bulunması ve ona yardım etmesidir.[213] Ahmed Kâmil Efendi, Peygamber Efendimizin inayetini ister. Şair; ey kıyamet gününde ümmetine şefâat eyleyen, bize de inayet eyle diye peygambere seslenir:

Elā ey Şāfiʿ-i rūz-ı ḳıyāmet
Şefāʿatle bize eyle ʿināyet (13/1)

Şair, Hz. Peygamber'in inayeti olmazsa halinin çok kötü olduğunu söyler. Kendisini ümmetinden saymasını diler:

---

[211] "Rabbinin rızasına ermek için sabret." Müdessir 74/7.
[212] Şemdeddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1317, s. 903.
[213] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 242.

Senden olmazsa ʿ ināyet ḥālüm olur pek yaman

El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿ add (27/4)

Şairin kelâmını işiten, manasını idrak eden kişi eğer işin sonunda inayet isterse, onu açığa çıkarıp ağyara bildirmemelidir:

Kelām-ı Kāmil'i gūş eyleyüp aġyāra keşf itme

Eger encām-ı kārında ʿ ināyet olsun istersen (190/11)

2.13. Lâ, İllâ

"*Lâilahe illallâh*, kelime-i tevhidindeki “lâ”, olumsuzluk edatı, “illâ” ispat içindir. Lâ (yok) ile mâsivânın ve ağyârın yokluğuna, illâ (vardır) sözüyle de Allah'ın varlığına hükmedilir."[214] "Nakşî ve Halvetîlerde, "Lâ ilâhe" sözcüğü ile birlikte, kulun kendi vücudu dâhil her şeyi fâni ve yok ettiğini; "İllallâh" ifadesiyle de o yokluğun yerini Allah'ın aldığını görüyoruz." [215] Ey gönül sen “lâ” deme, inkârda kalma, “illâ”ya bak da ibret al. Varlık âlemiden geç de Cenâb-ı Hakk'a yönel:

Ey göñül sen lā dime illā'ya baḳ da ʿ ibret al

Eyle is̱bāt-ı vücūd daʿ vāya baḳ da ʿ ibret al (92/1)

Ḥarf-i nefy-i lā'da ḳalma gel hemāñ illā'ya gel

Geç bu varlıḳ ʿ āleminden "ʿ alleme'l-es̱mā"ya gel (91/1)

[214] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 226.
[215] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 301.

2.14. Mâsivâ

Mâsivâ, Allah'ın dışındaki her şeydir. Mâsivâ kelimesinin bütün yaratılanları içine alan bir sınırı vardır. Kalpte Allah'tan başka neyin sevgisi varsa, onun sevgilisi, hatta ilâhı odur.[216] Mâsivâ Allah'ı unutturan her şeydir. Kalp mâsivâdan arındırılmalıdır. İnsan dünyalık mevkilere aldanıp ömrünü beyhude yere tüketmemelidir. Mâsivâya duyduğu muhhabeti terk ederek yüzünü ukbâya çevirmelidir:

Cāh-ı dünyāya ḳapılma ʿömrüñi ifnā ider
Māsivādan ḥubbını terk eyleyüp ʿuḳbāya gel (91/3)

İnsanı yürüdüğü yolda muradına eriştirecek olan ilâhî aşktır. Kişinin rehberi Allah (c.c.) olursa mâsivâ aradan çıkar, yok olur:

Rāh-ı maḳṣūda hemāñ üç ḥarf ile nā´il olur
Rehberi Ḥaḳ olur ise māsivā zā´il olur (42/1)

Mâsivâyı terk eyle, ona aldanıp asıl maksadını unutan câhillerden olma. Hiç kimse kesret içerisinde vahdeti bulmuş değildir:

Māsivāyı eyle terk nā-dān sīret olma sen
Kimseler bulmış degüldür kes̱ret içre vaḥdeti (175/6)

[216] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 320.

2.15. Nefs

" 'Nefs', öncelikli olarak bir kimsenin kendisi veya özü anlamına gelir. Açık ve gizli, dünyaya ve âhirete bakan duyuları, maddi ve manevi becerileri, arzu, heves ve ihtiyaçları, canı, ruhu, hayatı ve istekleriyle kişinin bizzat kendisi demektir."[217] Sûfîlerin nefs kelimesinden maksatları, kulun kötü vasıfları ile yerilen huy ve fiilleridir.[218] Nefis, vücutta bulunan ve faaliyet gösteren bir kuvvettir ve bu kuvvet, bütün kötü vasıfların, beğenilmeyen hareketlerin kaynağıdır. Sûfîler nefsi mutlak düşman olarak görmüşlerdir.[219] Sûfîlere göre sülûkun başlangıcı; insanın, nefsini yok ederek Hakk'ın varlığıyla bâki kalmaya çalışmasına bağlıdır.[220] Cihanı yaratan Allah insanı ne için yarattı. İnsanın bunu düşünüp boş meselelerle uğraşmaması gerekir. Kişi, nefsini insan eylemeli, onu terbiye etmelidir:

Her ne içün ḫalḳ idüpdür seni Ḫallāk-ı cihān
Eyleme beyhūde daʿvā nefsi insān eyle gel (95/2)

İnsan, âriflerin meclisinde ma'rifet tahsil etmelidir. İnsanın, yaradılışın gayesini anlaması için nefsini ve Rabbini bilmesi gerekir:

Ehl-i ʿirfān meclisinde maʿrifet taḥṣīl idüp
Nefsini bil Rabbini bil añla kim ḫilḳat nedür (1/18)

Nefsini terbiye eden iki cihanda da selâmette olur. Benliğini ıslâh etmek isteyen kötü ahlâkı terk eder:

---

217 Ece, *İslâm'ın Temel Kavramları*, s. 503.
218 Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s. 181.
219 Tatçı, *Yunus Emre Dîvânı*, s. 361.
220 Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 558.

Nefsiñi terbiyyet eyle dū ciḥānda gör felāḥ
Redd idüp aḫlāḳ-ı ẕemīm ẕātına irsün ṣālāḥ (25/1)

Gaddâr nefsini ıslâh etmek isteyen kişi tevhid halkasına girer. İnsanı yoldan çıkaran mâsivânın hilesine aldanmaz:

Nefs-i ġaddārı eger istersen ıṣlāḥ itmege
Ḫudʿa-i iġvāya baḳma ḫalḳa-i tevḥīde gir (203/2)

2.16. Rûh

Can, nefs, anlamlarına gelen, madde ve cisim halinde olmayan ruh insanda ilâhî hakîkatleri idrak ve müşâhede eder. İnsanda maddi ruh, nebati ruh ve hayvani ruh vardır. [221] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."[222] kudsî hadisinin hükümlerini yerine getiren kişi ruhunu şâd eder:

"Küntü kenzen" bu ḥadīs-i ḳudsīnüñ aḥkāmını
Eyleyüp icrā hemān rūḥunı ḫāndān eyle gel (95/4)

İnsan, dünya malını bir kenara atıp aslına dönmelidir. Vücud şehrine hükmeden, ruhunu dünyevî zevklerden arındırıp temizleyen kişi ruhunu mesrûr eder:

Terk idüp variyyetüñ ʿaṣlına ricʿat eyleyen
Bu vücūd iḳlīmine ḥükmile rūḥun şād ider (51/3)

---

[221] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 298.
[222] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Mûzilü'l-İlbâs Amme'Ştehira mine'l-Ehâdîsi alâ El-sineti'n-Nâs*, c. II, s. 132, (Hadis nr.: 2016).

Kişi, görünüşte insan olup da sîreten hayvan olmamalıdır. Kâmil bir insan olmak isteyen kişi hayvanî ruhunu, insana yaraşmayan hallerini yok etmelidir:

Ṣūreti insān olup sīretde ḥayvān olma sen
Rūḥ-ı ḥayvāniyyetüñ ḳır āyet-i kübrāya gel (91/2)

2.17. Sabır

Sabır, başa gelen musibetlere, sıkıntılara dayanmak, Allah'a ibadette devam etmek ve isyandan sürekli kaçmaktır. Gerçek sabır, musibet anında gösterilen sabırdır.[223] Âşık, ne dünyayı ister ne de ukbâyı. O yalnızca sevgiliye kavuşmayı arzu eder. Ayrılığa dayanacak takati yoktur. Vuslatı ister:

Baña dünyā degül lāzım ne ʿuḳbāda ümīdüm var
Viṣāli eylerem ārzū benüm ṣabra mecālüm yoḳ (83/3)

Şair tefekkür deryasına daldığını, gözünden yaşlar akıttığını ve sabır gömleğini giyidiğini ifade eder:

Tefekkür baḥrına ṭaldum aḳıtdum dīdeden eşküm
Ṣabır pīrāhenin giydüm dimez Kāmil anı ferde (158/5)

Gece gündüz sabır kapısında durmak gerek. İnsan kendini sabır kapısında tutmalı ki o sabrın sonunda feraha ersin:

Rūz u şeb bāb-ı ṣabırda Kāmilā ṭut kendini
Ṣabr-ı miftāḥü'l-ferec cümleye iʿlān eyledi (179/5)

223 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 409.

2.18. Sır, Râz

Gizem, esrar anlamına gelen sır, gönül ehlinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediği husustur.[224] Sır gönülde mekân tutmuştur. Allah'ın zatı hususunda zikredilen bir kavram olup bunun anlaşılması "hâl" makamında münkündür.[225] Şair, sırrını gizleyecek bir er kişi bulamadığını, sırrını ancak sâdık bir ihvânına açıklayabileceğini söyler:

Maḥrem-i rāz itmege bir er bulunmaz neyleyem
Sırrumı ifşāya ancaḳ ṣādıḳ iḫvān isterem (100/10)

Kişi sırrını kimseye ifşâ etmemeli, sadık bir dosta söylemelidir. Sırrını başkasına açmamalı, açacaksa da sevdiğine açmalıdır:

Dil-berā fāş itme sırruñ dost-ı ṣādıḳ yāre ac
Açma aġyāra ṣakın illā hemān dildāra ac (22/1)

Şair, iç âleminin perişan bir halde olduğunu söyler. Allah'ın kendisinin halini bildiğine inanır ve sırrını açığa vurmayacağını belirtir:

Perişāndur derūnum pek tefekkür eylemez ẕihnüm
Hemān ḥālüm bilir Allāh ki sırrum itmezem ifşā (3/2)

Eşyanın hakikatine, yaratıcının eşyadaki tecellilerine, ledünnî sırra erenler boş sözlere kulak asmazlar:

Her bir eşyānuñ ḥaḳīḳat ḥāline vāḳıf olan
ʿĀlem-i sırr-ı ledündür dinlemezler ḳīl ü ḳāl (191/2)

224 Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 317.
225 Tatçı, *Yunus Emre Dîvânı*, s. 295.

2.19. Tecellî

Tecellî, bir şeyin ortaya çıkması, âşikâr olması, görünmesidir. Tasavvufta gaybden gelen ve kalpte zuhur eden nurlardır.[226] Şair, kavuşma nimetinden kendisinin mahrum edilip uzak tutulmamasını dilemektedir. Şair, vuslat anında sevgilinin tecellisi ile benliğinin yanacağını ifade eder:

Vuṣlatuñ niʿmetini eyleme benden dūr hīç
Nām u şānum bu tecellīde hemān oda yanar (56/4)

Şafak vakti, âşıkların Allah'a yalvarıp yakardıkları zamandır. O vakitte O'na duydukları aşk, çoşup dalgalanır. Çünkü tecellî o vakitte lutf edilir:

ʿĀşıḳānuñ ʿaşḳı mevc eyler hemān ol demdeki
Çün tecellī ol vaḳit iḥsān olur vaḳt-i şafaḳ (80/2)

2.20. Tevbe

Kulun, işlediği kötü ve günah işlerden pişman olup Hakk'a yönelmesidir.[227] Cenâb-ı Hak kullarının tevbe etmelerini ister.[228] Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah çok tövbe edenleri sever."[229] denilmektedir. Nefsi ıslah edip temizleyen tevbedir. Kalbi aydınlatan, nurlandıran, ona ferahlık veren hep tevbedir:

Nefsini ıṣlāḥ idüp pāk eyleyen hep tevbedür
Ḳalbini tenvīr ferahnāk eyleyen hep tevbedür (47/1)

---

[226] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü,* s. 346.
[227] Uludağ, *a.g.e.*, s. 356.
[228] Ayrıntılı bilgi için Bkz.: H. Mehmet Soysaldı, "İslâm'da Tevbe", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara, 2001, c. 2 , sy. 6, s. 81-90.
[229] Bakara 2/222.

Kişi işlediği günahları itiraf edip tevbe etmelidir. Günahlar, Kafdağı kadar da olsa onları yok edecek olan hep tevbedir:

Kāmilā gel tevbe eyle ẕenbini iḳrār idüp
Kūh-ı Ḳāf olsa [da] helāk eyleyen hep tevbedür (47/5)

2.21. Tevekkül

Kulun gerekli bütün çabayı, gayreti sarf ederek, her türlü tedbiri aldıktan sonra işini tam bir inançla Allah'a havale etmesidir.[230] İnsanın başına gelenler, kendisi hakkında ezelde tayin edilen, takdir edilen nasibidir. İnsan yok yere âh ederek, hâlime şu sebep oldu, dememelidir. Halinden şikâyet etmemelidir. Bu, kaderle ilgilidir:

Her ne ki oldıysa olmış ezel ḳısmet bu
Yoḳ yire dime ṣaḳın āh sebeb oldı şu (213/4)

İtme ḥālinden şikāyet ḳadere rāciᶜ bu
Hep tevekkülde olup er-rızḳu ᶜala'llāh oḳu (213/5)

2.22. Tevhid

İslâm dininin temel ilkesi tevhiddir. Tevhid Allah'tan başka yaratıcının olmadığına, mutlak ve yegâne yaratıcının Yüce Allah olduğuna ve O'nun her yönden mutlak "bir" olduğuna inanmaktır.[231] Tasavvufta ise Allah'ın zatını, aklen tasavvur edilen ve zihnen tahayyül edilen her şeyden tecrit etmektir.[232] Tevhid konusunda "Cüneyd şöyle der: Sûfîlere mahsus olan tevhit şudur: Kâdim olanı hâdis olandan

---

[230] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 494.
[231] Abdurrahim Güzel, "Kelam ve Tasavvuf Açısından Tevhid", *Erciyes Ün. S.B.E. Dergisi*, 2001, sy. 11, s. 193.
[232] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü,* s. 359.

ayırt etmek, vatandan çıkmak (maddî ve manevî mesken, makâm, mevki ve hallerden ayrılmak) nefsin sevdiği ve düşkün olduğu şeylerden alâkayı kesmek, malumu ve meçhulu terk etmek, bunların hepsinin yerine Hak Sübhânehu ve Taâlâ'yı ikame etmek."[233]

Şair, ilâhî aşkın mekânı olan tekke ehlinden olduklarını belirtir. Tek kazancımız, kârımız tevhiddir. Dünyanın süslerinden, insanı cezbeden her türlü zevklerinden kendimizi arındırmışız, onlarla aralarına engel koyanlardanız der:

Biz ḫarābāt ehliyüz tevḥīd iledür kārımuz
Zīnet-i dünyāya ġayrı ḥā΄il olmışlardanuz (60/3)

İnsan hak yolunda gayretini arttırıp ölüm anına kadar bundan vazgeçmemelidir. Tevhid yolunda tembellik edilmez. Mezara kadar bu yolda kalınmalıdır:

Saʿyini eyle ziyāde mevte dek olma ferāġ
İtme tevḥīdde tekāsül laḥde dek olma ferāġ (75/1)

Nefis insanın düşmanıdır. Kişi ona mağlup olmamalıdır. Cihâd-ı ekbere, nefisle olan mücadeleye devam etmelidir. Bu düşmana karşı yardım isteyen kişi zikir ve tevhid halkasına girmelidir:

Olma maġlūb sen ʿadūya it cihād-ı ekberi
Düşmene nuṣret dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel (93/2)

Hayvânî, nefsâni tabiatınla kendini insan sanma. İnsanın asıl amacı, Allah'ı zikretmek ve tevhid inancıyla yaşamaktır:

---

[233] Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, s. 399.

Ḫulḳ-ı ḥayvāniyyetüñle ṣanma insān kendini
Ẕikr ü tevḥīd eylemekdür işte insāndan ġaraż (71/2)

İnsan olmayı talep eden kişi, dünyanın aldatıcı süslerine kanmaz. Tevhid halkasına girer:

Ḥüsn-i taḳvīmde insān olmağı iden ṭaleb
Zīnet-i dünyāya ṭapma ḫalḳa-i tevḥīde gir (203/4)

2.23. Vahdet-Kesret

Kesret, bir olan Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk halinde görünmesine denir. Bu çokluğun hakikî bir varlığı olmadığını kavrayıp var olarak yalnızca Hakk'ı görmeye ise vahdet denir.[234] Vahdeti bulmak için kesreti terk etmek gerekir. Mâsivâya duyulan zerre miktarı muhabbet, vuslata engel olur:

Kes̱reti terk eyle Kāmil vaḥdeti bulmaḳ içün
Ẕerre miḳdārı maḥabbet vuṣlata ḥā´il olur (42/5)

Mâsivâya gönül veren kesrette kalır. Vahdete ermek ise zikir ve tevhîd halkasına girmekle mümkündür:

Māsivāya virme ḫubbuñ ḳalma kes̱retde saḳın
Sen daḫı vaḥdet dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel (93/3)

Vahdeti kesrette bulmak isteyen kişi, gelip geçici olan bu varlık âleminden kurtulmalıdır ki murâdına ersin:

---

[234] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü,* s. 212.

Vaḥdeti kes̱retde bulmaḳ ister iseñ Kāmilā

Geç bu varlıḳ ʿāleminden maṭlabuñ iẓhār ola (154/5)

Vahdetin lezzetini alan, onun tadına varan kişi kesreti terk eder. Kesret makamında oturmaz:

Lez̠z̠et-i vaḥdet bulan kes̱retde iskān istemez

Kūşe-i ḫalvetde sulṭān bāġ u bostān istemez (198/1)

2.24. Vücûd, Ten, Cisim

"Vücûd: Vecd hâlinden yükselenlerin ulaştığı mertebedir. Hakk'ı bulmak ancak beşerî his ve sıfatlar söndükten ve kaybolduktan sonra mümkün olur."[235] Şair sevgiliye kavuşma yolunda vücudunu, benliğini yok ettiğini ifade eder:

Rāh-ı vuṣlatda fedā eylemişem cism ü tenüm

Ḥamdü li'llāh bu da bir ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ḳaderi (186/3)

Aşk ehli, her defasında aşk ateşiyle cismini yakar. Tevazu kapısında devamlı zikir çeker:

Nār-ı sevdā ile cismün yaḳdı her bār ehl-i ʿaşḳ

Bāb-ı maḥviyyetde dā´im ider ez̠kār ehl-i ʿaşḳ (86/1)

Âşık, aşk ile vücudunu, benliğini yok eder. Varlıkta kalmaz. İnsan, güle olan aşkından dîvâneye dönen bülbülün sevdasına bakıp da ibret almalıdır:

ʿAşḳile maḥv it vücūduñ ḳalma varlıḳda hemān

Bülbül-i şeydādaki sevdāya baḳ da ʿibret al (92/2)

---

[235] Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, s. 156.

2.25. Zikir

Arapça anmak, hatırlamak yâd etmek anlamına gelen zikir tasavvufta Allah'ı anmak, O'nu hatırlamak, O'nu unutmamak ve gaflette olmamak anlamlarında kullanılır.[236] Sûfîler, zikirden daha sahîh ve daha açık bir seyr ü sülûk yolunun olmadığı görüşünde olup onlara göre bir kimse zikre devam ederek Allah'a vâsıl olur.[237] Ahmed Kâmil Efendi de eserinde zikrin önemi üzerinde durmuştur. Kalp, zikir ile kâmil olur. İnsan zikirle aşk meclisinde irfân sahibi olur:

Ey dil idelüm ẕikir de insān olalum
Hem meclis-i ʿaşḳ içre de ʿirfān olalum (121/1)

Sûfîlere göre zikrin amacı, yaratılışta var olan gönüldeki Allah sevgisini ortaya çıkarmak, kalbin sevgi ve hürmetle sürekli Allah ile birlikte olmasını sağlamaktır.[238] Gönül zikrin tadını, zevkini alsa onu bir daha terk etmez. Gönül, zikir anında mâsivâdan sıyrıldığında şân kazanır:

Bu ẕikrüñ ẕevḳini alsa göñül terk eylemez aṣlā
Bütün aġyārı redd ile o anda kesb-i şān eyler (48/2)

Allah'ı devamlı hatırlamak, O'nu yâd etmek samimi Müslüman'ın özelliğidir. Sevilen uğrunda yapılan fedakârlık ona duyulan sevginin delilidir. Bunun için zikrin en güzel vakti herkesin uykuda olduğu seher vaktidir.[239] İnsan sadakat ile bütün âzâlarıyla seher vakti Allah'ı zikretmelidir:

---

[236] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 393.
[237] Ali Tenik, Vahit Göktaş, "Tasavvufi Düşüncede Zikir ve Zikrin Benlik İnşâsına Etkisi", *Toplum Bilimleri Dergisi*, 2014, c. VIII, sy. 15, s. 271.
[238] Tenik ve Göktaş, *a.g.m.*, s. 278.
[239] Tenik ve Göktaş, *a.g.m.*, s. 267.

Her bir aʿżā ile ẕikr it ol vaḳitde ṣıdḳile
Cümle ʿuşşāḳa sebeb oldı hemān vaḳt-i ṣeḥer (50/2)

2.26. Zühd

"Sözlükte 'bir şeye önem ve değer vermemek, yüz çevirmek' anlamında 'rağbet' kelimesinin karşıtı olan zühd, genellikle İslâm'da mal, makam, şöhret gibi dünyevi her şeyi kalpten çıkarıp terk etmek ve âhiretle ilgili hususlara yönelmektir."[240] Ahmed Kâmil Efedi, sûfînin zühdü üzerinde durur. Onun zühdünü kabul etmez. Sûfînin zühdünün riyadan ibaret olduğunu, zühdünde hiçbir lezzetin olmadığını söyler. Sûfînin zühdünü kabul etmediklerini, onun nasihatlarine kulak asmadıklarını belirtir:

Ṣūfiyā yan ʿaşḳa sen māniʿ olma kimseye
Ṭabʿ-ı zühdüñ bir riyādur bu da leẕẕet mi ʿaceb (9/5)

Cām-ı ʿaşḳı dest-i mürşidden içüp medhūş iken
Vaʿẓ-ı dersüñ itmeyüp gūş zühd ḥālüñ bilmeyüz (62/3)

2.2. TARİKAT İLE İLGİLİ MEFHUMLAR

2.2.1. Şeyh, Mürşid

Arapça yaşlı, ihtiyar anlamlarına gelen şeyh; tasavvufta nefsinden fâni, Hak'ta bâkî olan Hak dostudur. Tâliplere rehberlik eden, onları irşat etmek vazifesine sahip olan insan-ı kâmildir.[241] Tasavvufta mürşit ve pîr ile eş anlamlıdır. [242] Aşk yolunda

---

[240] Semih Ceyhan, "Tasavvufun Doğuş Devrini Anlamada Anahtar Kavram Olarak Zühd'ün Hakikati ve Dereceleri: Gazzâlî Yaklaşımı", *900. Vefât Yılında İmâm Gazzâlî,* M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No. 271, İstanbul, 2011, s. 462.
[241] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 334.
[242] Uludağ, *a.g.e.*, s. 263.

hizmetçi olmayı arzu eden, bu yola baş koyan daima şeyhinin yanında bulunmalı, tevhid halkasına girmelidir:

Ey göñül raġbet iderseñ ʿaşḳa ḫuddām olmaġa
Dāmen-i şeyḫi bıraḳma ḫalḳa-i tevḥīde gir (203/1)

İnsanın Hakk'a ulaşması ve marifet elde etmesi için ona rehberlik edecek bir mürşide ihtiyacı vardır:

Kişiye mürşid gerekdür Ḥaḳḳ'a vāṣıl itmege
Maʿrifet kesb eyleyüp envārı ḥāṣıl itmege (160/1)

2.2.2. Derviş

Farsça fakir, dilenci anlamına gelir. Derviş, dünyadan yüz çevirip kendini Allah'a veren kişidir.[243] Derviş olan akıllı olur. Mâsivâyı aradan çıkarır. Maksadına erişir. Ahmed Kâmil Efendi; dervişleri sevmemiz gerektiğini, içlerine girmemiz gerektiğini belirtir. Derviş ol ki Allah'ı bulasın:

Dervīş olan ʿāḳil olur
Maḳṣūdına nāʾil olur
Ḥubb-ı sivā zāʾil olur
Gel dervīş ol Allāh'ı bul (194/1)

Dervīşleri sevmek gerek
İçlerine girmek gerek
Kāmil olup bilmek gerek
Gel dervīş ol Allāh'ı bul (194/5)

---

[243] Cebecioğlu *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 124.

2.2.3. Tâlib, Mürîd, Sâlik, Vâsıl

Tarikat yoluna giren ve o yolda yürüyen kişilerin geçmesi gereken mertebeler; "tâlib, mürîd, sâlik ve vâsıl" şeklinde sıralanır.[244] Tâlib bu mertebelerin ilki olup, talep eden, isteyen anlamına gelir ve tasavvuf okuluna kaydını yaptıranlara denir.[245] Ey Kâmil aşkı, aşkın hallerini tâliblere öğret. Gece gündüz durmadan kardeşlerin için çalış:

Ḥāl-i ʿaşḳı eyle taʿlīm Kāmilā ṭāliblere
Rūz u şeb saʿyüñ senüñ olsun hemān iḫvān içün (220/5)

Tarikat yolundaki ikinci mertebe mürîdliktir. Mürîd, Hakk'ın irade ettiğinden başka bir şey irade etmeyen, Hakk'ın iradesi karşısında kendi iradesini hiçe sayan kişidir.[246] Mürîd, sa'y ve gayrette kusur etmez. Hak yolunda her şeyden vazgeçer:

Saʿy ü ġayretde ḳuṣūr itmez mürīd-i ṣādıḳān
Cān u başuñ terk ider elbetde miḥnetde gerek (206/3)

Allah'a giden yolu tutana, mürit ile vâsıl arasındaki mutavassite sâlik denir.[247] Sadâkatle tarikat kapısında hizmet eden sâlike sayısız ihsan vardır:

Ṭarīḳat bābına ḫidmet iderse ṣıdḳile sālik
Fevā'llāhi aña bī-ḥad büyük iḥsānımuz vardur (210/6)

---

244 Abdülmecit İslamoğlu, *Vâhib Ümmî Dîvânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli*, İlahiyat Yayınları, Ankara, 2013, s. 246-47.
245 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 472.
246 Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 263.
247 Uludağ, *a.g.e.*, s. 306.

Vâsıl, vuslata erendir. Hakk'a ulaşandır. Sığınılacak yer isteyen, dermân arayan kişi Hakk'a vâsıl olanların yanında olmalıdır:

Vāsıl-ı ehl-i ilā'llāh melce´-i dermānumuz
Ehl-i ʿaşḳ derdine merhemdür efendim mürşidüm (108/2)

2.2.4. Dergâh, Tekye, Hangâh

Farsça bir kelime olan dergâh; "kapı, eşik, kapı yeri, sığınılacak yer, makam, tekke" anlamlarına gelir. Tarikat mensubu şeyh ve dervişlerin ikametgâhı olan büyük tekkelere dergâh denilmektedir.[248] Sufilerin toplandığı yerler, küçükten büyüğe zâviye, tekke ve hangâh şeklinde sıralanır.[249] Şair sâdıkların hallerini bildiğini söyler. Sevgilinin yolunda sâdık olanlar türlü zahmetlere katlanırlar. Şair, sâdıkların bu hallerini inkâr etmediğini söyler. Çünkü sâdıkların yolu budur. Bu yol, dergâh ehlinin yoludur:

Bilürem ḥāl-i ṣıddīḳuñ itmem inkār ḥāşā
Bu ṭuruḳ nāz-ı ṭarīḳ-i ḫāniḳāh-ı dergāhum (101/6)

Şair, halktan ve süflî duygulardan geçip mürşidin emrine durarak tekkede misafir olursam kime ne, der:

Cümle ḥālinden geçüp de emr-i mürşidde ṭurup
Tekyede Kāmil yine mihmān olursam kime ne (156/9)

[248] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 124.
[249] Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 196.

2.2.5. İrşâd

İrşâd rehberlik etme, manen aydınlatma ve gafletten uyandırmadır. İrşad doğru yolu, hak yolu göstermektir.[250] Âşıklar mürşidin irşâd nasihatleriyle lezzet alır. Bütün bendeler onunla iftihar eder. Âşıklar, mürşidin gölgesinde gölgelenir. Merhammette benzeri bulunmaz:

Nuṣḥ-ı irşāduñ ile hep leẕẕet aldı ʿāşıḳān
Ḳuvve-i ḳuṭbiyye envārile memlūdur cihān
İftiḫār itmez mi şāhum buña cümle bende-gān
Sāyeñüzde bunca ʿuşşāḳ sāyelenmişdür hemān
Merḥametde misli nā-yāb māh-ı tābān mürşidüm (112/3)

2.2.6. Hırka

Yamalı elbise anlamına gelen ve çeşitli kumaş parçaları birbirine dikilerek yapılan bir elbise olup dervişlerin toplu zikir yaptıkları esnada giydikleri yelektir. Bir mürit adayı belli bir deneme ve hazırlık döneminin ardından tarîkata ehil ve şeyhe layık görülürse ona tekkede yapılan bir törenle hırka giydirilir. Hırka giyen talip artık bundan böyle şeyhin müridi, tarîkat mensubu ve diğer müritlerin kardeşi olur.[251] Mürid giydiği hırka ile şeyhinin terbiyesi altına girer. Hırkasını hırstan, sonu gelmeyen arzulardan ve nefsin açgözlülüğünden arındırmalıdır:

Ġam ḥırḳasını terk idelüm ḥırs u ṭamaʿdan
Seyyāḥ-ı cihānlar gibi ḫandān olalum (121/4)

---

[250] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 245.
[251] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 166. Hırka giyme ve giydirme geleneği hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Tahir Uluç, *Tasavvuf Geleneğinde Hırka Giymek ve Giydirmek*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Ün. S.B.E., Konya, 2001.

2.2.7. Tâc, Abâ

Tâc, tarikat şeyhlerinin ruhani saltanat ve manevi devlet simgesi olarak giydikleri külaha verilen isimdir.[252] Abâ ise dervişlerin ve müritlerin giydikleri kalın ve kaba kumaşla yapılan uzun ve bol elbiseye verilen isimdir. Yoksul ve züğürtlerin giydiği basit bir elbise olduğundan dolayı sûfîler ve dervişler abâyı fakr alâmeti ve züht nişanesi olarak giymeyi tercih etmişlerdir. Halk, abâ giyen sûfilere evliya ve ermiş nazarıyla bakıp saygı gösterdikleri için bazı kurnaz kişiler sırf çıkar sağlamak amacıyla abâ giymiş bu yüzden de halkın bu kıyafete olan güvenini kötüye kullanmışlardır.[253] Şair Ahmed Kâmil Efendi de bu hususu bir beyitte dile getirmiş, tâc ve abâ giyen her kişinin mürşid olmadığını belirtmiştir:

Tāc ile ʿabā giyen hep ṣanma mürşid Kāmilā
Ḫānkāh-ı ʿāşıkānda maʿden-i eẕkāra ac (22/5)

2.3. TASAVVUFÎ ŞAHSİYETLER

2.3.1. Veysel Karanî

Şair eserinde hak dostu Veysel Karanî için bir şiir kaleme almıştır. Veysel Karanî, Yemen'de bulunan Murâd kabilesinin Karan aşiretine mensuptur.[254] *Tezkiretü'l-Evliyâ*'da Veysel Karanî için "Peygamberler Efendisi buyurur: "Allah'ın en fazla sevdiği veliler müttaki ve gizli olanlardır." Bazıları, böyle birini aramızda bulamıyoruz, dediklerinde Peygamber Efendimiz, o Yemen ellerinde bir çobandır. Kendisine Veysel derler, ayağınızı onun ayağının üzerine koyunuz, izini takip ediniz. Nakledilir ki Resûl-i Ekrem'in vefatı yaklaşınca, ya Resûlallah, hırkanı kime verelim

---

[252] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü.*, s. 340.
[253] Uludağ, *a.g.e.*, s. 17.
[254] Necdet Tosun, "Veysel Karanî", *D.İ.A.*, İstanbul, 2013, c. 43, s. 74.

diye sordular. Veysel Karanî'ye, diye buyurdu."[255] denilir. Şair de bu büyük zâtın Yemenli olup, aslının Karan'dan olduğunu ve kendisinin âşıkların önderi olduğunu şöyle dile getirir:

Aṣlı Ḳarānī olupdur şöhreti
Yemen elinde göründi behçeti
Faḫr-i ʿālem itdi tevdīʿ ümmeti
ʿĀşıḳın serdārı sensüñ yā Üveys (66/4)

2.3.2. Hallâc-ı Mansûr

Hallâc-ı Mansûr himmeti yüce, kadri büyük, samimi ve bağrı yanık bir âşıktır. Allah yolunda Allah'ın şehididir.[256] Mutasavvıfların en meşhurlarından olan Hallâc-ı Mansûr, bütün tasavvuf meclislerini meşgul eden "Ene'l-Hak" sözünün sahibidir. Bu sözü söyledikten sonra katledilmiştir. Samimiyetin, sadâkatin ve cezbenin sembolü olmuştur.[257] Şair sûfîye seslenerek, Mansûr'un davasını inkâr etmemesini söyler. Rahmân'a duyulan aşkın meydana getirdiği cezbe, bazen bazı sırları, hakikatleri ortaya çıkarır, onları söyletir:

Manṣūr'uñ daʿvāsını hīç itme inkār ṣūfīyā
Söyledür esrārı baʿżan cez̠be-i raḥmān-ı ʿaşḳ (87/4)

---

[255] Ferîdüddin Attar, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Ter. Süleyman Uludağ, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2015, s. 73.
[256] Ferîdüddin Attar, *Tezkiretü'l-Evliyâ,* s. 704.
[257] Ömür Ceylan, *Tasavvufi Şiir Şerhleri*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 395.

"Men ͑arefden"[258] ders alan kişide bazı haller âşikâr olur. Kişi bu sırrı ifşâ etmemelidir. Bazıları bu sırrı Mansûr gibi karşılıksız, bedelsiz ifşâ etmiştir:

"Men ͑arefden" ders alan er maẓhar-ı ḥükmündedür
Ba͑ żılar Manṣūrveş hem itdi sırrı rāyegān (135/2)

2.4. TARİHÎ VE EFSÂNEVÎ ŞAHSİYETLER

2.4.1. Leylâ ile Mecnûn

"Asıl adı Kays-ı Âmirî olan Mecnûn, Leylâ'nın aşığıdır. Şark edebiyatında âşık timsalidir. Bunun aşkına dair Arap, Acem ve Türk edebiyatında sayısız hikâyeler yazılmıştır."[259] Leylâ ile Mecnûn, edebiyatta aşk denince akla gelen ilk ve en meşhur aşk hikâyelerinin kahramanlarındandır. Mecnûn'a aşk nedir diye sorsalar, aşk Leylâ'dayken ondan sıyrılıp Mevlâ'ya ulaşmaktır der. Bu aşk, mecâzî aşktan geçip İlâhî aşka ulaşmanın hikâyesidir:

Mecnūn'a su´āl eyleseler ͑aşḳ ne dimekdür
Leylā'dur iken bir daḫı Mevlā'ya geçer ͑aşḳ (78/4)

Âşığı, Mecnûn'a döndüren aşktır. Âşığa her seher vakti dağları mesken tutturan, ona çölleri gezdirten hep aşktır:

Her seḥer Mecnūn mis̱āli ṭağları meskān ider
İşte bir Leylā içün hep gezdirür ṣaḥrā-yı ͑aşḳ (201/2)

---

[258] "Nefsini bilen Rabbini bilir." Bkz.: Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Mûzilü'l-İlbâs Amme'Ştehira mine'l-Ehâdîsi alâ El-sineti'n-Nâs*, c. II, s. 262, (Hadis nr.: 2532).
[259] Ahmet Talât Onay, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2014, s. 288.

2.4.2. Ferhâd ile Şirin

Aşk söz konusu olunca akla gelen bir diğer hikâye ise Ferhâd ile Şirin'in hikâyesidir.[260] Şair, aşk yolunda katlandığı zahmetleri, çektiği sıkıntıları kimsenin bilmediğini ve bazen Ferhâd'a kavuşmak ümidiyle ayrılık acısı çeken Şirin gibi acı çektiğini, bazen de aşkı için dağları delen Ferhâd gibi zorluklara katlandığını söyler:

Bir zamān Ferhād gibi ṭaġ delmege başlar iken
Bir zamān Şīrīn gibi hicrān olursam kime ne (156/5)

Ferhâd gibi âşık olmuş kimseler zâhidin acı nasihatlerine kulak asmaz. Onlar gönüllerini hoş edecek güzel sözler işitmek isterler:

Telḫ-i nuṣḥuñ zāhidā gūş eylemez Ferhād-ı ʿaşḳ
Ḳıṣṣa-i ṭūṭī gibi şīrīn-maḳāl ister göñül (196/4)

2.4.3. Hâtem-i Tâî

Cömertliği ve yiğitliği ile ile ün salmış, Arapların Tayy kabilesinden olan bir şahıstır. Cömertliği ve kahramanlığı ile daha hayattayken bir darbımesel haline gelmiştir. Araplar tarihinde cömertliğiyle nam salmış ve kendisinden sonraki dönemlerde hemen hemen bütün şairler tarafından şiirde cömertliğin bir sembolü haline gelmiş bir şahsiyettir.[261] Ahmed Kâmil Efendi de cömertliğin söz konusu olduğu bir beyitte Hâtem-i Tâî'yi örnek göstermiştir:

Bendesi Kāmil ḳuluñ söyler saḫāvet baḫşini
Ḫātem-i Ṭay mis̱li oldı ṣāḥib iḥsān kākülüñ (90/5)

---

[260] Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Onay, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, s. 177.
[261] Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 454-55.

2.4.4. İskender

İskender-i Zülkarneyn olarak da anılan İskender, ordusu ile beraber karanlıklar ülkesine ölümsüzlük suyunu aramaya gitmiş, veziri olan Hızır suyu bulup içtiği halde âb-ı hayât İskender'e nasip olmamıştır.[262] Boş yere yazıklanma, insanlar her zaman âşıkların arkasından konuşurlar. Âşıklar böyledir işte, hallerini kimseye söylemezler. Kişi her ne etse kendine eder, istediğin şeyi elde etmene en büyük engel, onu çok arzu etmendir. Âb-ı hayât, İskender'e[263] dahi nasip olmamıştır:

İtme beyhūde yere ḥayf ola her dem aḳvāl
Böyledür meslek-i ʿāşıḳ söylemezler aḥvāl
Kişi kendine ider her ne ki itse efʿāl
Kes̱ret-i ḫ˘āhiş olur mānіʿ neyl-i āmāl
Āb-ı ḥayvān Skenderse de maḥrūm oldı (178/3)

2.4.5. Şeyh-i San'ân

Feridüddin Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'da anlattığı Şeyh-i San'ân[264] kıssası tasavvufî açıdan oldukça öğretici ve dikkat çekici bir kıssadır. Şeyh-i San'ân, Doğu edebiyatlarında, sevgili ve aşk için her şeyi feda etmenin sembollerinden biridir. Şeyh-i San'ân zühd ve takva sahibi bir şeyh olup bir gün bir Hıristiyan güzelini görerek âşık olur. Zühd ve takvayı bırakır, senelerce domuz çobanlığı yapar.[265] Şairler, sevgilisine kavuşabilmek için elindeki tüm maddî-manevî makamları terk

---

[262] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 236.
[263] Ayrıntılı bilgi için Bkz.: İsmail Avcı, "İskendernâmelerde Ölümsüzlüğe Yolculuk: İskender-i Zülkarneyn ve Hızır", *Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu*, Adana, 2012, s. 28-40.
[264] Feridüddin Attâr, *Mantık al-Tayr*, Çev. Abdülbâki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 83-107.
[265] Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s. 148.

etmesi, içki içmesi ve zünnâr bağlaması gibi hususlardan dolayı şiirlerinde Şeyh-i San'ân kıssasına telmihte bulunmuşlardır.[266] Ahmed Kâmil Efendi de bu kıssaya telmihte bulunmuştur:

Yoḳdur ʿāṣī Kāmilā senden ziyāde tevbe it
Ṣıdḳını muḥkem idüp ṭut Şeyḫ-i Ṣanʿānum gibi (177/5)

2.4.6. Behzâd (Bihzâd)

Dîvân şiirinde, resim sanatındaki ustalığından dolayı övülen bir ressamdır. Klâsik şiirde sevgilinin güzelliği, vasıfları Behzâd'ın bile çizemeyeceği kadar olağanüstüdür. Genellikle kıyas unsuru olarak kullanılmıştır.[267] Behzâd, Herat'ta yaşamış büyük bir minyatür ressamıdır.[268] Gül bahçesindeki bülbüller, âşıkların feryadını terennüm eder. Behzâd, Mecnûn gibi her seher vakti sevgilisini ve ona duyduğu aşkı resmeder:

Bāġ-ı gülde ʿandelībler eyliyor feryād-ı ʿaşḳ
Her seḥer Mecnūn mis̱āli eyledi Behzād-ı ʿaşḳ (196/4)

2.4.7. Bekrî Mustafa

Bekrî Mustafa, Genç (II.) Osman ve IV. Murat döneminde yaşamış bir şahsiyettir. İçkiciliği, kabadayılığı ve hazırcevaplılığı ile şöhret kazanmış bir tiptir. Güzel ahlâklı, hayırsever, hoş sohbet, latifeler söyleyen, hakperest, iyi karakterli bir kişidir. Bekrî sıfatını alması ile ilgili iki görüş varıdır. Bunlardan biri sevdiği kızın ailesinin, Mustafa'nın izdivaç teklifini reddetmesinden dolayı kendini içkiye

---

[266] Yusuf Babür, "Şeyh-i San'ân Kıssasına Dair", *Electronic Turkish Studies*, Ankara, 2013, s. 510-16.
[267] Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, s. 121.
[268] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 72.

vermesidir. Diğer görüş ise annesinin vefatıyla yalnız kalması ve bundan duyduğu üzüntüyü gidermek için arkadaşlarının ısrarı sonucu içkiye başlamasıdır. Bekrî Mustafa sözü dinlenen, söyledikleri tesir eden, saygı ve hürmetle karşılanması gereken bir zattır. Gerek halk tabakası gerek entelektüel zümresi bu şahsa büyük bir ilgi göstermiştir. Şöhreti Osmanlı sınırlarını aşmıştır.[269] Aşk sarhoşu olan şair, aşkını haykırmaktan, mâşûkuna olan sevgisini dile getirmekten hiç çekinmez. Bekrî gibi kimseyi umursamaz, kimseden de çekinmez:

At naʿrayı ṣūfī yanında hīç ḥazer itme
Dirlerse disünler saña da Kāmil Beḳrī (208/5)

2.5. AHMED KÂMİL EFENDİ DÎVÂNI'NDA BAZI TİPLER

2.5.1. Ricâlü'l-Gayb, Abdâl

Ricâlü'l gayb; yeryüzünde adlarını ve yerlerini Allah'tan başka kimsenin bilmediği, gayb erenleri diye de adlandırılan, kendisine verilen bilgileri ve rızıklarını gayb âleminden alan, insanlar tarafından tanınmayan veliler zümresidir. Ricâlü'l gayb kavramı, hiyerarşik olarak da bir sınıflandırmaya tâbidir.[270] "Sûfîler, velîleri hadislerden mülhem olarak farklı derece ve sınıflara ayırmışlardır. Bunların en ilki ve yaygın olanı "abdal" tâbiridir."[271] Âşıkların kalbinde mâsivâya ait hiçbir şey yoktur. Onlar kanaatkârdır. Kalplerinde yalnızca sevgiliye duyulan aşk ve özlem vardır. Onların kalplerini süsleyen tek şey sevgilidir. Kalplerinde övünme, iftihar gibi

---

269 Abdülkadir Emeksiz, *Bir İstanbul Kahramanı Bekri Mustafa (İnceleme-Metin)*, Mühür Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 1-9.
270 Ahmet Atlı, *Tasavvufta Ricâlu'l-Gayb*, Doktora Tezi, Ankara Ün. S.B.E., Ankara, 2011, s. 14-15.
271 Selvi Dilaver, "Sûfîlerin Ricalü'l-Gayb Tanımı, Taksimi ve Buna Dayanak Yaptıkları Hadisler", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2013, c. XIV, sy. 32, s. 113.

süflî duygulara yer yoktur. Gönül, sarhoş bir abdal gibidir. Sevgiliye duyduğu özlem onu dîvâneye çevirir:

Tezeyyün ḳalb-i ʿuşşāḳuñ libāsı faḫrile olmaz
Göñül abdāl-ı ser-mestdür külāhum ḳanda ben ḳanda (155/3)

Abdâl dış görünüşe önem vermez. Onun için önemli olan gönüldür. Gönlünde sadece ilahî aşka yer verir. Gönül dünyasını, tasavvufî ve dinî hakikatlerle süsler. Bundan dolayı kimi zaman süslü elbiseler giyip dolaşır, kimi zaman çıplak dolaşır. Dış âlemin bir ehemmiyeti yoktur. Önemli olan iç âlemdir:

Zīnet-i elbās ile tezyīn vücūdum eylesem
Bir zamān abdāl olup ʿüryān olursam kime ne (156/7)

2.5.2. Âkil

Âkil kişi, düşünceli ve mantıklı hareket eden, dünyevî arzuların tuzağına düşmeyen kimsedir. Bekâ yurdunu sever, fenâdan hoşlanmaz, gerektiği kadar konuşur. Dünya uşaklarının meclislerine girmez.[272] İrfan, kişinin nerden gelip nereye gideceğini bilmesidir. Âkil olan nefsine bakar. Ne halde olduğuna bakıp onu terbiye eder:

Kişi ḳandan gelüp gitdigüñi bilmek budur ʿirfān
Ḳamu menzildedür nefsüñ anı tertīb it [ey] ʿāḳil (97/2)

Âkil olan gâfil olmaz. Bu dünya bir misafirhanedir. Kimse bu âlemde kalmadı; gelenler hep göçüp gitti:

---

[272] Uludağ, , *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 32.

ʿĀḳil iseñ olma ġāfil bu müsāfir-ḫānedür

Hep gelenler göç iderler görmiseñ riḥlet nedür (1/13)

Âkil olan, hak yol üzerinde olur. Allah'a giden yolu arar, o yola girer. Kendini hak yola teslim eder:

ʿĀḳil iseñ sende yā Hū gel ṭarīḳa teslīm ol

Pertev-efzā-yı cihāndur nuṭḳ-ı burhān Naḳşibend (31/2)

2.5.3. Âlim

Bilgin, ilim ehli kimsedir. Allah'ın kendi zatının, sıfatlarının, fiillerinin ve isimlerinin tecellîlerini yakînen yani ilme'l-yakîn ile temaşa etme mertebesine ulaşan kimselerdir.[273] Gerçek aşkı bilmeyenler onun lezettini almazlar. Âşkın lezzetini tatmış âşığın hâlini bilenler, gerçek âlimlerdir:

Kim ki ʿaşḳı bilmedi leẕẕātını hīç almadı

Kāmilā ḥālüñ bilenler işte ʿālimdür baña (6/5)

2.5.4. Ârif

Ârif, Cenâb-ı Hakk'ı gerçek yönüyle bilen kişidir.[274] Onda haller zuhûr eder. Mârifet makamı ârifin halidir.[275] Kuşeyrî de eserinde ârifin sahip olduğu bütün nitelikleri açıklar ve onun bu haline de marifet denildiğini belirtir.[276] Ârif, Hakk'a yönelen, O'nun sırrını bilen kişidir. Dünyadan yüz çevirip ona iltifat etmeyen kimsedir:

[273] Uludağ, , *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 36.
[274] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 52.
[275] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 363-64.
[276] Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, s. 398.

Bāġ-ı ʿaşḳuñ dāʾimā mekşūf olur hep gülleri
Her seḥer feryād iderler anda Ḥaḳ bülbülleri
İltifāt itmez cihāna sırr-ı Ḥaḳ ʿārifleri
Cennet içre ṭamudan ḳorḳmaz Ḥaḳ ʿāşıḳları
Ḥaḳ budur erbāb-ı ʿaşḳ cennāt u ġılmān istemez (198/3)

Aşk kadehini dost elinden içenin halini, insanlar bilmez. Bunu ancak ârif olan bilir:

Cām-ı ʿaşḳı nūş iderse dost elinden şübhesiz
Ḥāluhum lā yaʿlamu'n-nāsü ve illā ʿārifūn (199/3)

Allah'ı zikredenlerin nuru karanlık geceyi aydınlatır. Âriflerin bütün sırları Cenâb-ı Hak'ta gizlidir:

Şuʿle virdi leyle-i ẓulmetde nūr-ı ẕākirīn
Maḥrem oldı cümle esrārı Ḫudā'ya ʿārifīn (130/1)

2.5.5. Âşık

"Aşk (ışk) kelimesinin sözlük anlamı "sarmaşık" demektir. Bahçeye düşen sarmaşık tohumu nasıl bütün bahçeyi sarıp sarmalar, hatta dışarı taşarsa; gönle düşen aşk tohumu da bütün bedeni sarıp sarmalar, oradan etrafa yayılır. Nice fidanlar, selviler, çınarlar, bir sarmaşık tarafından sarılınca gitgide sarmaşık dalları arasında görünmez oluyorsa, aşk sarmaşığı da insan fidanını öyle kaplayıp görünmez eyler, yok eder. Sarmaşığın özelliği, sarıldığı ağacı içteniçe kurutması, bitirmesi, sonunu hazırlamasıdır. Nitekim aşk da insanı sarınca onu içten içe eritip yok eder. Dıştan görünen yalnızca aşktır ve âşık da çevresini görmez olur. Çünkü sarmaşık onu öyle

çevrelemiştir ki, dışarıda olup bitenleri ne duyar, ne görür; hatta duymak ve görmek de istemez."[277] Böyle bir halde olan âşık ilahî aşkla yanıp tutuşur. Gerçek âşık, bâkî olan Cenâb-ı Hakk'a tutunan O'nun isimlerine sarılan kişidir:

Eger ʿāşıḳ iseñ Ḥaḳḳ'a temessük eyle esmāya
Ḥayāt-ı cāvidān cānā temessük eyle esmāya (159/1)

Âşıklar, Allah'ın bir ve tek olduğunu tasdik eder. Allah'tan başka bir tanrı bilmezler:

Dersimüz ʿuşşāḳ içinde "ḳul hüve'llāhu aḥad"
Birligüñ taṣdīḳ idüp ġayrı çalabın bilmeyüz (62/5)

Âşık, hak yoluna candan ve gönülden Allah diyerek girer. Aslını tefekkür edip benliğini yok eder. Dünyadan kendini soyutlar:

Girdi ʿāşıḳ rāh-ı ḥaḳḳa ṣıdḳile Allāh diyü
Cezbe-i envāra irdi ẕikrile Allāh diyü (148/1)

Aṣlını itdi tefekkür vārlıġuñ atdı hemān
ʿUẓlet eyledi cihāndan fikrile Allāh diyü (148/2)

Tıpkı bir sultan gibi uzlet köşesine çekilen âşık her katresi bir okyanus olan aşk ateşiyle yanar tutuşur:

ʿAşḳ odile yanar ʿāşıḳ yine sulṭān gibidür
Ḳaṭresi mevce gelince yaʿnī ʿummān gibidür (46/1)

---

[277] İskender Pala, *Kitâb-ı Aşk*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2016, s. 35.

2.5.6. Câhil

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, aşkı sadece mârifet ehlinin bileceğini, câhillerin ise bunu anlamayacağını söyler. Bundan dolayıdır ki câhillerle bir kelam bile edilmez:

Senüñ ʿaşḳından ey Kāmil bilür ehl-i maʿārifler
Ṣaḳın nādān olan bilmez anuñla hīç kelāmum yoḳ (83/5)

Câhiller, aşkı bilmez âşığın halinden de anlamaz. Bundan dolayı âşıklar câhillerle sohbet etmez, onlarla dertleşmezler. Âşık derdini anlatmak için kendisi gibi bir ehl-i hâl ister:

Hīç tenezzül eylemez ṣūfiyle daʿvā itmegi
Ḥāl-i ʿaşḳı bilmeyen cāhile şekvā itmegi
Dā´imā ārzū ider ʿuşşāḳa ṣahbā itmegi
İstemez nādāna ʿarż-ı hāl-i sevdā itmegi
Sırr-ı ʿaşḳ iẓhārına bir ehl-i ḥāl ister göñül (196/3)

2.5.7. Gâfil

Gâfil, nefsinin arzularına uyan, zamanını boşa geçiren, değerli bir şeyin kıymetini takdir edemeyen kişidir. Kalbin Hak'tan gâfil olması, Allah'ı zikretmekten mahrum bırakılmasıdır.[278] Gâfil, "Siz beni anın ki bende sizi anayım."[279] emrini bilip de Hak'tan, hak yolundan habersiz olan kimsedir:

Rāh-ı ḥaḳdan olma ġāfil "fe'ẕḳürū" emrin bilüp
Kāmilā mürşid gerekdür nefsi kāmil itmege (160/5)

---

278 Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 141.
279 Bakara 2/152.

Ey Kâmil, hâline şefkat dilersen zikre devam edip tevhîd yoluna gir. Gaflette kalmamak için âşıkların yardımını al:

ʿĀşıḳānuñ himmetīn al olma ġāfil Kāmilā
Ḥaline şefkāt dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel (93/5)

2.5.8. Sûfî

Kelimenin kökeni ile ilgili çeşitli görüşler belirtilmiştir. Bu görüşlerden en çok benimsenen ve dil bilgisi kaidelerine de en uygun olanı, sûfi kelimesinin yün anlamına gelen "suf"tan türediği görüşüdür.[280] Sûfîler "Rableri katından kendilerine gösterilen yakın dostlukla saf oldular. Saf olan insan da sûfîdir (saftır)."[281] Sûfî nefsinden fânî, Hak ile bâkî, zâhirde halk ile bâtında Hak ile olandır.[282] Sûfî Hakk'a vâsıl olan kişidir.[283]

Birçok alanda olduğu gibi tasavvufî anlayışın da ortaya çıkmasıyla birlikte “hakiki olan” ve “sahte olan” konusu gündeme gelmiştir. İlk asırlardan itibaren tasavvuf klasiklerinde zâhid olan, zâhidlik taslayan, sûfî olan, sûfîlik taslayan gibi söylemler bulunmaktadır. Her sûfî kendi yaşadığı asrı anlatırken “bu işin gerçek sahiplerinin yok olup gittiğini” söyler.[284] Tasavvuf tarihinin en eski kaynaklarından olan *et-Ta’arruf li-mezhebi ehli’t-tasavvuf* isimli eserin müellifi olan Kelâbâzî de eserinde bu durum ile ilgili görüşlerini bildirmiştir. "Nihayet mana gitti, isim kaldı. Hakikat kayboldu, şekil zuhur etti. Sonuç olarak hakikati aramak bir süs, onu tasdik

---

280 Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, s. 23.
281 İmam Beyhakî, *Kitabü'z-Zühd Allah için Yaşamak*, Ter. Enbiya Yıldırım, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2012, s. 42.
282 Uludağ *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 322.
283 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 444.
284 Mustafa Kara, *Dervişin Hayatı Sûfînin Kelâmı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 211-12.

etmek bir zinet haline geldi. Tasavvuftan anlamayanlar sûfîlik iddia etti, sûfîlik vasfına haiz olmayanlar tasavvufla süslenmeye özendi. Tasavvufu kabul ettiklerini dilleriyle ikrar edenler, davranışlarıyle bu yolu inkâr etti."[285] Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi de eserinde bu türdeki sûfîyi işlemiş ve onu tenkit etmiştir. Eserinde sûfînin şeklen bir tasavvufî hayat sürdüğünü söyleyen şair, sûfînin aşkı anlamadığını, aşkın gerçek manasını kavrayamadığını söyler. Aşkın manasını idrak edemeyen sûfîye de aşkın sırrı sorulmaz:

Sırr-ı ʿaşḳı ṣorma ṣūfī ṣaḳın bilmez anı
Ṣorar iseñ ṣor anı Kāmil-i divāneden (219/5)

Şair, sûfinin ikiyüzlü olduğunu, Cenâb-ı Hakk'ı gerçek anlamda bütün âzâları ile zikretmediğini söyler. İkiyüzlülüğü bırakıp Allah'ın isimlerine sarılmasını istemektedir:

Riyā eyleme ey ṣūfī bütün aʿżā ile ẕikr it
Dime ḥarām degül ḥāşā temessük eyle esmāya (159/5)

Şair, sûfîye güvenmez. Sûfînin yanında sırların anlatılmaması gerektiğini ifade eder:

Ṣaḳın esrārını ṣūfī yanında fāş itme zīrā
Yecūz ü lā-yecūz dir şemāmet olsun istersen (190/8)

285 Kelâbâzî, Muhammed b. İshak Buhârî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf et-Ta'arruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013, s. 50-51.

2.5.9. Zâhid

Zâhid dünyaya rağbet etmeyen, dünyadan yüz çeviren, el etek çeken, kendini bütünüyle âhirete ve Hakk'a veren kişidir. Diğer anlamı ise hâm sofu, hâm ruhlu, pişmemiş, olgunlaşmamış ârif ve âşık olmayan kişi demektir.[286] Bu zâhidler ibadetlerin şekline sıkı sıkıya bağlı olan ancak özünden ve maksadından da habersiz kuru ve katı bir din anlayışına sahiptirler.[287] Zâhid hırslı, açgözlü, başkalarına yüksekten bakan özü sözü bir olmayan ikiyüzlü bir kimse olup insanın içine değil dış görünüşüne, kalıbına değer verir. Şairler, zâhidi kınarken alaycı bir dil kullanırlar.[288]

Şair Ahmed Kâmil Efendi de şiirlerinde hâm sofu olan zâhidi işleyip onu yermiştir. Ey zâhid, gönül boş sözleri dinlemez. Dünya malına rağbet etmez. Derdini, halini anlayan, dertleşecek bir sohbet arkadaşı ister. O, ayrılık hasretine tutulmuştur. Sadece vuslatı ister:

Zāhidā ẓann itme aṣlā ḳīl ü ḳāl ister göñül
Bir muṣāḥib bulmaġa ṣāḥib kemāl ister göñül
Ḥālüme vāḳıf olanla ḥasb-i ḥāl ister göñül
Ṣanmasunlar irtifāʿ ḳadar māl ister göñül
Mübtelā-yı hecrdür ẕevḳ-i viṣāl ister göñül (196/1)

Tevhid ehlini sakın ayıplama zâhid. Özünü hakka salanlar daima tevhîd ile meşgul olur:

Ehl-i tevḥīdi ṣaḳın ṭaʿn itme zīrā zāhidā
Özini ḥaḳḳa ṣalanlar dā´imā tevḥīd ider (212/2)

---

[286] Uludağ, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, s. 389.
[287] Süleyman Uludağ, *Dört Kapı Kırk Eşik*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s. 83.
[288] Mine Mengi, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014, s. 284-285.

Zâhidin riyâya olan düşkünlüğü bütün âlemde bilinir. Kendini büyük görenler, kibirlenenler sonunda mağlup olup küçük düşerler:

Mutaʿaẓẓımlar hele ʿāḳıbet maḳhūrdur
Zāhidüñ hubb-ı riyāsı ʿāleme meşhūrdur (193/1)

Ey zâhid gel tarikat kapısına gir. Bu kapı senin riyâdan kurtulmana vesile olur. İnat etme, dünyaya olan rağbetinden, sevginden kurtul:

Gel ey zāhid ṭarīkat bābına gir de riyādan gec
Taʿannud eyleme yāhū hele ḥubb-ı sivādan gec (23/1)

Âlemin aslı, hakikati aşkın özüyle bilinir. Sır, zâhide sorulmaz çünkü sırrı bilmediğinden senin kâfir olduğunu sanır:

Māye-i ʿaşḳla bilünür ʿālemüñ aṣlı hemān
Ṣorma sırrı zāhide sen küfrine ḳā´il olur (42/2)

Şair, zâhidin de sûfî gibi ikiyüzlü olduğunu söyler. Onun özü sözü bir değildir. Ona kimse kulak vermez, âşıklar onu dinlemezler. Âşıklar tekkeyi, padişahların köşklerine dahi değişmezler:

Zāhid riyāyı işlemem ḥāşā kelāmuñ diñlemem
Ḳaṣr-ı mülūkı istemem yeter bize vīrānemüz (64/2)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HOCA-ZÂDE AHMED KÂMİL EFENDİ DÎVÂNI

A. METİN TRANSKRİPSİYONUNDA İZLENİLEN YÖNTEMLER

Transkribeli metin oluşturulurken yazarın Dîvân'ına ait olan birinci ve ikinci baskılar incelenmiştir. İncelemede şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur.

1. Metinde yer alan Arapça ve Farsça kelimerin yazımında İsmail Ünver'in *"Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler"*[289] adlı makalesi esas alınmıştır.

2. Bütün şiirlerin arûzun hangi kalıbı ile yazıldıkları, ilk beyitlerinden önce verilmiştir.

3. Vezin hatası tespit edilen mısra ve beyitler dipnotlarda belirtilmiştir.

4. Vezin ve anlam gereği eklenen kelimeler köşeli parantez [...] içinde gösterilmiştir.

5. Metinde yer alan âyet ve hadisler tırnak içinde ("...") gösterilmiştir.

6. Arapça tamlamalar *Şefīᶜü'l-müẕnibīn,* Farsça tamlamalar ise *Ehl-i tevḥīd* şeklinde yazılmıştır.

---

[289] İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, c. IX., sy. 1, Ankara, 1993, s. 51-89.

7. Farsça vâv-ı ma'dûleler, uzun a'dan önce üst konumda (˘) işareti ile gösterilmiştir. ḫ˘āb, ḫ˘āce vb. şeklinde yazılmıştır.

8. Arapça ve Farsça med harfleri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

   ا: **Ā, ā** و: **Ū, ū** ی:**Ī, ī**

9. Şairin tarih düşürdüğü gazellerin son mısraları, Latin alfabesinin yanı sıra Arap alfabesi ile de yazılmıştır.

B. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Arap harfli eski alfabede varolan fakat bugünkü alfabede bulunmayan harf ve işaretler için tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde kullanılan aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

ء : `

ث : S̱ s̱

ح : Ḥ ḥ

خ : Ḫ ḫ

ذ : Ẕ ẕ

ص : Ṣ ṣ

ض : Ż ż Ḍ ḍ

ط : Ṭ ṭ

ظ : Ẓ ẓ

ع : ʿ

غ : Ġ ġ

ق : Ḳ ḳ

ك : Ñ ñ

METİN

Dīvān-ı Kāmil
Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm
Destūr

1
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Kā´inātuñ ḫalḳına bāʿis̱ olan ḥikmet nedür
Yoḳ iken bu ʿālemi var eyleyen ṣanʿat nedür

2 Keşf olunmaz bir maʿānidür hele esrār-ı Ḥaḳ
Cümle eşyānuñ ẓuhūrundaki ol neş´et nedür

3 Aḥsen-i taḳvīmde insān ḫalḳ olunup esfele
Redd olunmaḳlıġa vardur bir sebeb elbet nedür

4 Maʿrifet taḥṣīl itmek ʿālem-i nāsūtda
Nefsini bilmeklige mevḳūf olan ḫidmet nedür

5 Çün ezelde nūr iken ol ḳadr-i şānuñ nerdedür
Bu ʿanāṣır bendine düşmekle hem ẕillet nedür

6 ʿĀlem-i fānīye gelmekden murād bildüñ ise
"İrciʿī"[290] emri ḫiṭābıyla olan daʿvet nedür

7 Bu cihānuñ bī-esās oldıġını fehm eyleyüp
Mülk-i dünyāya ḥarīṣ olmaklıġa raġbet nedür

8 Māl u evlād fitne oldıġına şübhe istemez
Naṣṣ-ı ḳāṭıʿ ile s̱ābit başḳaca ḥüccet nedür

9 Rāh-ı Ḥaḳ ẓāhirdedür şerʿ-i şerīf ḥükmü ile
Bunları terk eyleyüp ʿālemdeki bidʿat nedür

10 Manṣıb-ı cāh-ı ṭalebde ʿömrini ifā idüp
Ḫalḳ-ı ʿālemde ʿaceb bu maʿden-i ḳasvet nedür

11 Ehl-i tevḥīdüñ kemāl ü faḍlı āşikār iken
Böyle cemʿiyyetden eyā ne sebeb nefret nedür

---

[290] "Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak rabbine dön."

12 Bilmedi nā-dān olan ṣāḥib-ʿirfān ḳadrini
Hem muṣāḥib olsalardı bilseler[291] leẕẕet nedür

13 ʿĀḳil iseñ olma ġāfil bu müsāfir-ḫānedür
Hep gelenler göç iderler görmiseñ riḥlet nedür

14 Bu cihāna bir naẓar ḳıl çeşm-i inṣāf ile sen
Senden evvelki gelenler nerdedür ricʿat nedür

15 Ḥākim-i mutlaḳ olan Allāh ṣorar aʿmālini
Rūz u şeb ʿiṣyān ile itdiklerüñ töhmet nedür

16 İstimāʿ eyle kelāmum ehl-i inṣāfsañ eger
Ḳıl tefekkür bu cihānda çekdigüñ zaḥmet nedür

17 Geç bu varlıḳ ʿāleminden maḥviyyet bābuñ gözet
Ol zamānda fehm idersüñ sendeki ġaflet nedür

18 Ehl-i ʿirfān meclisinde maʿrifet taḥṣīl idüp
Nefsini bil Rabbini bil añla kim ḫilḳat nedür

19 Aç gözüñ aḥmaḳlıḳ itme ḫ˘āb-ı ġafletden uyan
Ḥaḳ Teʿālā ḳullarına virdigi niʿmet nedür

20 Bir avuç ṭopraḳ degül mi ḥalḳ olunmaġa sebeb
Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı ʿālem itdigi raḥmet nedür

21 Neye kibr ü nene faḫr eyler iseñ bilmem ʿaceb
Ḫayra yarar bir ʿamel yoḳ sendeki ḳudret nedür

22 Nefsini teẕlīl iderseñ Ḥaḳ seni ʿazīz ider
Dā´imā eyle tevāżuʿ sen de bil ʿizzet nedür

23 Silsileñle iftiḫār itme ṣaḳın beyhūdedür
Maʿrifet taḥṣīl idüp de bilmeli rifʿat nedür

24 Bu kimüñ oğlıdur diyü ṣormazlar saña[292]
ʿAmel-i ṣāliḥ olup da görmeli devlet nedür

---

[291] Vezinden dolayı böyle okunmuştur. Kelime metinde "bilse" şeklindedir.
[292] Mısrada vezin hatası vardır.

25 Sen de insān olmaḳ ister iseñ eger ṣor Kāmil
Zümre-i ʿirfāna dāḫil olmaġa ġayret nedür

Dīvān-ı Kāmil
Bismillahi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

2

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿAndelīb-i bāġ-ı hicrān olmışam yā Rabbenā
Gül-ʿiẕār-ı mest ü ḥayrān olmışam yā Rabbenā

2 Müddet-i ʿömrüm içinde bir nefes güldürmedi
İştiyāḳ-ı ḥasret-i cān olmışam yā Rabbenā

3 Ṣıḥḥatümden nā-ümīd itmiş iken efkār-ı ʿaşḳ
Ḫaste-i sevdāya Loḳmān olmışam yā Rabbenā

4 Ḥüsn-i mir´ātuñ mücellā eylemiş ḳudret ile
Öyle bir maḥbūba biryān olmışam yā Rabbenā

5 ʿUḳde itdi ʿaḳlumı şimdi benüm sevdā-yı ʿaşḳ
Yüce maḥellerde mesken olmışam yā Rabbenā

6 Sırrumı ifşāya bir maḥrem bulunur mı ʿaceb
Kūşe-i ġamlarda pinhān olmışam yā Rabbenā

7 Ḥamdü li'llāh çün yetişdi bizlere elṭāf-ı Ḥaḳ
Çoḳ şükürler şimdi ḫandān olmışam yā Rabbenā

8 Nisbet-i yārı irişdürdi baña bād-ı ṣabā
Leẕẕet-i şevḳümle şādān olmışam yā Rabbenā

9 Rūzigārum rāh-ı cānāndan yine virdi ḫaber
Murġ-ı dil ṣaydına fermān olmışam yā Rabbenā

10 Şevḳ-i dildārum ile devrān idüp raḳṣ eyledüm
Cümle ʿālemlere seyrān olmışam yā Rabbenā

11 Yā İlāhī ḥasb-ı ʿaşḳdan sen ayırma Kāmil'i
Cānumı cānāna ḳurbān olmışam yā Rabbenā

3

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Yine cūş eyleyüp açdum suḫan fetvāsını cāna
Nedür çekdüklerüm bilmem teraḥḥum eylesün Mevlā

2 Perişāndur derūnum pek tefekkür eylemez ẕihnüm
Hemān ḥālüm bilir Allāh ki sırrum itmezem ifşā

3 Gülistān içre olsam da yine maḥzūn olur göñlüm
Nevā-yı bülbül olsa da ṣafā-yāb olmazam aṣlā

4 Ne ʿaḳlum eyledi idrāk ne fikrüm fā´ide virdi
Ġamuñ pīrāhenin giydüm ne itsün ḫāˇce-i dānā

5 Ne gül bülbülsüz olmışdur ne bülbül gülsüz olmışdur
Ġarībem ḳaldum illerde gülüm ḳapdırmışam zīrā

6 Ne yerde ḳalmadı insān felekde hem meleklerde
Perişān ḥālümi görmiş baña cümle dedi ḥayfā

7 Bilür mecnūn olan derdüm ne dertdür bu benüm derdüm
Ḳanı Ferhād ḳanı Şīrīn ḳanı Mecnūn ḳanı Leylā

8 Ḳanı ḫāˇce ḳanı vāʿiẓ ḳānı ʿābid ḳanı zāhid
Ḳanı ḳāḍī ḳanı müftī cemiʿān bizlere aʿdā

9 Ḥakīmā gel ʿilāc eyle eger varsa hüner sende
Ṭabībler cümlesin gezdüm dediler āh bu bī-edvā

10 Görünce ḥālümi bilmiş ʿāceb var mı bu ʿālemde
Maʿārif maʿdeni olmış sezādur ẕātına ḥaḳḳā

11 Benem ol bülbül-i efṣaḥ benem ṣāḥib-ṣüḫān ammā
Şikeste-ḫāṭır olmışdur zebānum söylemez aṣlā

12 Ṣaḳın ẓann itmesün aḥbāb benüm ḥālüm şikāyetdür
Ḥikāyetdür murādum hep şikāyet olmasun ḥāşā

13 Emān ḥālüme luṭf eyle meded Allāh meded Allāh
Ḥalāṣ eyle beni yā Rāb bi-Ḥaḳḳ-ı ʿarş-ı kürs aʿlā

14 Cenāb-ı Ḥażret-i Allāh hemān ʿafv itsün ʿisyānum
Ḳuṣūrum ḥadden efzūndur bi-Haḳḳ-ı Sūre-i Ṭā-hā

15 Nedür ḥikmet ʿaceb bilmem bu bir mümtāz-ı aḳrānken
Görünce ṭavrını Kāmil didüm ḥayfā emān ḥayfā

4

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 İftirāḳuñ yaḳdı dil vīrānemi āh Fehmiyā
Cisr ḳapandıḳ da elvedāʿ āh Fehmiyā[293]

2 Firḳatine ṣabr ola olsun mülākāt ʿan-ḳarīb
Böyledür ḳānūn-ı maʿşūk ʿāşıḳa āh Fehmiyā

3 Cümlemüze bir ḥüzün sizlere olmış ṣad hezār
Oldı ḳālbūra müşābih ol cigergāh Fehmiyā

4 Yaʿnī ḥasretgāh ile maḥzūn olup Yaʿḳūbveş
Yūsufāsā ṣabr eyle hem ola bir cāh Fehmiyā[294]

5 Hep ḳarındaşlarla ḳalduḳ Kāmilā eytām gibi
İştibāhum ḳalmadı hīç s̱ümme bi'llāh Fehmiyā

5

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Yār içün aġyāra minnet eylerem meşreb bu yā
Minnet-i cānuma ḫidmet eylerem meşreb bu yā

2 Ḥāl-i maḥzūniyyetüm gördükde luṭf eyler ise
Ben daḫı ḳahrına şefḳat eylerem meşreb bu yā

3 Ġonça-i gül ḫār içinde oldıġına ġam yemem
Nisbet-i ḥāline raġbet eylerem meşreb bu yā

---

[293] Mısrada vezin hatası vardır.
[294] Mısrada vezin hatası vardır.

4 Pençe-i aġyāra düşmiş şūḫ-ı mümtāz-ı cihān
Himmet-i mürşidle sirḳat eylerem meşreb bu yā

5 Münkirānuñ ṭaʿnını gūş eylemez hīç Kāmilā
Herkesüñ ḥālince ülfet eylerem meşreb bu yā

6

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Nāz iden ʿuşşāḳ içinde şimdi yārumdur baña
Nāzına ṣabr itmek hep böyle ḥālümdür baña

2 Rūy-ı ḫandān gördigümde başḳa bir leẕẕet virür
Gāh tekellüm gāh sükūniyyetde cānumdur baña

3 Var iken mādām ki bende böyle sevdā yāresi
Terkine kim nuṣḥ iderse o da ẓālimdür baña

4 Bu ṭarīḳ-i ʿāşıkāndur vāʿiẓā pend diñlemem
Böyle bir sermāyedür ʿaşḳ hem de maʿlūmdur baña

5 Kim ki ʿaşḳı bilmedi leẕẕātını hīç almadı
Kāmilā ḥālüñ bilenler işte ʿālimdür baña

7

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bāġ-ı ḥüsnüne irer bād-ı semūm eyler fenā
Ṣahbāya muḥtāc olursañ virmez edviye devā

2 Eyle vaḳtinde tīmār bāġ dal olmazdan evvel
Ṣoñra tīmār eylemek bir fāi´de virmez saña

3 Görmedüñ mi fitnenüñ meyvesini kim pek leẕīẕ
Ḳart olınca maḥṣūlü maṣrāfına itmez vefā

4 Körpe bir fidanı ḥaşlar ise hem[295] ḥāẕıḳ ṭabīb
Ḳanġı ḳalemden urursa ṭutmamaḳ olmaz aña

5 Terbiyye it bāġuña Kāmil küçüklükde hemān
Eyle düşmāndan viḳāye girmesün ḫırsız aña

8
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿUḳde itdi ʿāḳl u fikrüm zülfine ol dil-küşā
İtmem ārām bir maḥalde mübtelāyum mübtelā

2 Bāġ-ı ḥüsn-i ṭalʿatından sünbüle nisbet virür
Ġonca-i gülzār içinde mis̱line olmaz bahā

3 Geçdi kes̱ret ʿāleminden varlıġuñ itdi fenā
Maḥv idüp itdi fidāke eyledi ol meh-liḳā

4 Hem cihād-ı ekberīde ḥükmini icrā idüp
Eylesün şāh-ı şehīdān ʿāşḳına her dem ġazā

5 "Küntü kenzen"[296] sırrını bilmek murād itdi ise
Ṣalṭanat iḥsān ider elbet Cenāb-ı Kibriyā

6 Dest-i sāḳīden idüp nūş bāde-i ʿaşḳı hele
Ḥāl-i sekrāniyyeti artmaḳdadur ṣubḥ u mesā

7 Defter-i ʿuşşāḳa ġayrı yazdı Kāmil nāmını
Virdi şöhret ʿāleme hem beyne arżı ve's-semā

---

[295] Kelime metinde "hemān" şeklindedir. Vezin icabı böyle okunmuştur.
[296] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."

9

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿĀşıḳa itmek cefā maʿşūḳa ʿādet mi ʿaceb
Yoḳsa ʿaşḳın mı teraḳḳīsine ḥüccet mi ʿaceb

2 ʿAşḳ-ı ʿāşıḳ ḳatre iken baḥr-ı ʿummān hīç gibi
Mevc ider hep nār-ı maḥbūb bu saʿādet mi ʿaceb

3 Her seḥer vaḳtinde bülbül nāle vü feryād ider
ʿAşḳ-ı gülden midür ancaḳ yoḳsa şöhret mi ʿaceb

4 Zümregāhı ʿāşıḳāne itseler ḥālden su´āl
Yalıñuz bir āh dimek mi yoḳ ḥaḳīḳat mi ʿaceb

5 Ṣūfiyā yan ʿaşḳa sen māniʿ olma kimseye
Ṭabʿ-ı zühdüñ bir riyādur bu da leẕẕet mi ʿaceb

6 Nār-ı ʿaşḳuñ sende iken itme tamudan ḥazer
Āteş-i dūzaḫ ḥarārātı da şiddet mi ʿaceb

7 Vaṣl-ı yārı ḳıl tefekkür dā´imā sen Kāmilā
Ḳıṣṣa-i Mecnūn gerekse o da ʿibret mi ʿaceb

10

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Nār içün hep nār-ı ʿaşḳa yandıġum şebdür bu şeb
Hem daḫı ser-mest ü ḥayrān ḳaldıġum şebdür bu şeb

2 Ṣubḥa dek āh u enīnüm ʿarşa çıḳmışdur benüm
Dāl-ı ṭūbāda ḥüseynī çaldıġum şebdür bu şeb

3 Bāb-ı cennet fetḥ olur mı nāmını yād itmedüñ
İsm-i maʿşūḳumı bi'llāh andıġum şebdür bu şeb

4 Bilmedi leẕẕāt-ı ʿaşḳı zāhidā tesbīḥ çeker
Sīne ṣāfum ḥāl-i meste ḳandıġum şebdür bu şeb

5 Gün-be-gün zāruñ teraḳḳī Kāmilā olsun senüñ
Cismümi ben baḥr-ı ʿaşḳa ṣaldıġum şebdür bu şeb

11

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ġonca-i gülden su´āl itdüm açılsun ġoncası
Bād-ı bārid eyledi tesmīm diyü virdi cevāb

2 Dāne-i gendümi niçün ḫāṣṣ ögütmezdi ʿaceb
Rūzigāruñ şiddetinden yaḳdı seng-i āsiyāb

3 Fülk-i ʿaşḳa bād-bān itdüm küşāde yürimez
Bād-ı ṣabā esmeyince oldı cerr üzre ḫarāb

4 Eylerüm büryān cismüm hem ḥarārāt şems ile
Çünki ṭabbāḫ baḳmayınca yandı bütün hep kebāb

5 Bu muḫālif rūzigārdan Kāmilā itdüm su´āl
Ḥāl-i maʿşūḳ böyledür encāmı olur müsteṭāb

12

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 ʿUşşāḳ-ı cihān ʿaşḳını eylerse ḥikāyet
Sen ṣanma şikāyet
ʿĀşıḳ kişi maʿşūḳını görmeklige ṭālib
Elbet ola rāġıb

2 Derdine devā itmege muḥtāc mı ṭabībüm
Āh öyle ḥabībüm
Loḳmān daḫı bulmazdı bunuñ şimdi devāsın
Ḥāşā ki gedāsın

3 ʿĀrif olayum dirseñ eger ḳāl ile olmaz
Kimsede bulunmaz
Bir mürşid-i Ḥaḳ emrine gir baḳma girüden
Ayrılma sürüden

4 Bildire senüñ aṣlını insān ne dimekdür
Baḥr içre semekdür
Ricʿat ide gör aṣlıña aḫlāḳ-ı ḥamīdle
Sen çalış edīble

5 Gel tevḥīde gir cān-ı göñül muḥkem olasuñ
Allāhı bulasuñ
Kāmil bu imiş leẕẕet hemān ġayrīya baḳma
Bi'llāhi bıraḳma

13
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1 Elā ey Şāfiʿ-i rūz-ı ḳıyāmet
Şefāʿatle bize eyle ʿināyet

2 Nebīler ẖātemi ḳıldı seni Ḥaḳ
Vücūduñ biz günehkāra hidāyet

3 Oḳundı şānuña "levlāke levlāk"[297]
Ki sensüñ maʿden-i bāġ-ı nübüvvet

4 Resūller ser-firāzısuñ bilā-şek
Teşekkür eylerüm oldum ben ümmet

5 Yem-i ʿişyāñda ḳoyma Kāmil'ini
Şefāʿat yā Resūla'llāh şefāʿat

14
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Yār ile aġyārı gördüm birbiriyle müttefiḳ
Himmet-i mürşiddür ancaḳ eyledür düşmān-ı dost

2 ʿİlm-i edviyyesinüñ çāresin bilmez ṭabīb
Raḥm-ı ʿaşḳa mübtelāyum böyledür hicrān-ı dost

3 Āh u zārum ʿarşa çıḳsa fā´ide yoḳ kimseden
İmtiḥāndur mürşidümden dā´imā fermān-ı dost

4 ʿAşḳile işte Zelīẖā bir zamān ġamnāk iken
Nā´il-i maḳṣūdı oldı Yūsuf-ı Ken´ān-ı dost

[297] "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."

5 Biz gürūh-ı ʿāşıḳanuz ḳīl ü ḳāle baḳmayuz
Kāmilā olsa gerekdür ʿāḳıbet sulṭān-ı dost

15

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Yaḳdı cigerüm deldi amān hüznile firḳat
ʿĀşıḳ olalı kevn ü mekān hüznile firḳat

2 ʿUşşāḳa meger ʿādet imiş āteş-i hicrān
Ey dil çekelüm rūz u şebān hüznile firḳat

3 Mātemde iken yaş yerine ḳan döker idüm
Ceyḥūn gibi çeşmümden aḳan hüznile firḳat

4 Raḥm eyle meded ḥālüme ey ṣāhib-i meydān
Ṭāḳat mi gelür bunca zamān hüznile firḳat

5 Kāmil bilinür şiʿrüñ ile ḥāl-i taʿaşşuḳ
Mecnūn gibi āh eyle hemān hüznile firḳat

16

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1 Viṣāl-i rāh-ı Mevlādur ṭarīḳat
Künūz-ı sırr-ı esmādur ṭarīḳat

2 Hele insānı ḥayvāndan mufārıḳ
İder ancaḳ mücellādur ṭarīḳat

3 Şerīʿatden ṣaḳın noḳṣān bıraḳma
Şerīʿatsiz hemān "lā"dur ṭarīḳat

4 Bu fażla lafẓını nerden bulursuñ
Kişiye farż-ı kübrādur ṭarīḳat

5 "Elestü"[298] bezmini eyle tefekkür
Cevābı dürr-i yektādur ṭarīḳat

---

[298] "...Ben sizin Rabbiniz değil miyim?..."

6 Ṭarīḳatsiz ḥaḳīḳat yok cihānda
Hemān maʿrifet-i esrārdur ṭarīḳat[299]

7 Ḫiṭāb-ı muṭmaʾinneye bu nefsi
İder terbiyye ʿuẓmādur ṭarīḳat

8 Hele "rāżiyye marżiyye"[300] gürūhu
Bütün anlara tūtyādur ṭarīḳat

9 Ṭarīḳat emr-i mürşidde s̱ebātdur
İder Kāmil pek aʿlādur ṭarīḳat

17
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ġamze-i āhū ile āh söyledür dildārı dost
Mest ü ḥayrān eyleyüp dāʾimā iden bīdārı dost

2 Bāġ-ı ʿaşḳda ʿandelibān her seḥer feryād idüp
Kūşe-i ḫalvetde nāẓır şimdilik gülzārı dost

3 Levḥa-i ʿaşḳı temāşā eylese ṭālib olan
Ḥālet-i sekrān mis̱āli ʿāḳıbet serdārı dost

4 Hīç tefekkür eylemez aġyār ẕihn-i ʿāşıḳuñ
Kendi ḥükmüñ eylemez idrāk ancaḳ zārı dost

5 İtme şekvā Kāmilā sen ḥāl-i ʿaşḳdan bir vaḳit
Yane yane maḥv olunca gösterür envārı dost

[299] Mısrada vezin hatası vardır.
[300] "Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak rabbine dön."

18

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ey kān-ı kerem ümmet imdādına bāʿis̱
Mücrim ḳulunuñ şefḳati şādānına bāʿis̱

2 İns ile melek cümle cihān ẕātuñ içündür
Bu kevn ü mekānuñ hele īcādına bāʿis̱

3 H̱alḳiyyet āh bezm-i elest mir´āt-ı H̱udādur
Nā´il olanuñ ʿaşḳile ʿuşşāḳına bāʿis̱

4 Ey nūr-ı H̱udā ʿāleme teşrīf-i vücūduñ
Taṣdīḳ idenüñ dīnine īmānına bāʿis̱

5 Kāmil gibi hīç var mı ʿaceb ʿāṣī ümmet
Bu kemterinüñ ʿafv ile ġufrānına bāʿis̱

19

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Şaşırma puṣlayı ḳayuğda muẖālif bād-bāñ açma
Bu bir limān-ı kesretdür selāmet vārṭadan gör gec

2 Ekālīm rubʿ-ı meskūnı müsaẖẖar eyleyüp durma
Metāʿ-ı tācire ḳıymet kesüp ġayrısını gör gec

3 Ālāyiş şehre aldanma yolundan girü ḳalursuñ
Hele kārbāndan ayrılma refīḳile dā´im sür gec

4 Libās-ı faẖre kapılma günüñ aẖşama ḳarībdür
Müsāfir-ẖānedür zīrā hemān bir sāʿati ḳur gec

5 Şikāyet itme ey Kāmil cihānuñ ʿizz ü şānına
Esāsı yoḳ ḳuru daʿvā dimekdür sen daẖı ẖor gec

20

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥāl-i faḳruñ itme iʿlān H̱ālıḳuñ bilmez mi hīç
Cümleye inʿām idüp de yā saña virmez mi hīç

2 Gice gündüz nār-ı firḳatle yanup aġlar iken
Raḥm idüp eşk-i sirişkiñ giceler silmez mi hīç

3 Ṣıdḳile teslīm olup sen kesme ümmīd-i viṣāl
Rāh-ı ʿaşḳda bulunanlar ʿāḳıbet gülmez mi hīç

4 Mekteb-i ʿirfān içinde "men ʿaref"[301]den ders alan
"Mūtū ḳable en temūtū"[302] sırrına irmez mi hīç

5 Minnet-i cānına ẖidmet eyler iseñ Kāmilā
Yāre-i ʿaşḳuñ nişānı ḳalbine girmez mi hīç

21

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Kişi insān olmaḳ isterse cihānda pekçe güc
Bā-ẖuṣūṣ evvel degül şimdiki anda pekçe güc

2 Ṣūretā insān olup sīret münāfıḳ gösterür
Ḳavl ü fiʿline muṭābıḳ şu zamānda pekçe güc

3 Ādem olmaḳ ister iseñ mekteb-i ʿirfāna gel
Ṭıfl iken saʿy it ki zīrā ṣoñ ḳalanda pekçe güc

4 Ẕevk-i sufliyyātda ḳalma ey birāder ḥayf olur
Ṣāhibi yoḳ yalıñuz ḳalmāḳ yabānda pekçe güc

5 Kāmilā ḥıfẓ it metāʿuñ hem baṣīret üzre ol
Mālını yaġmā idüp düşmān çalanda pekçe güc

---

[301] "Nefsini bilen Rabbini bilir."
[302] "Ölmeden evvel ölünüz."

22

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Dil-berā fāş itme sırruñ dost-ı ṣādıḳ yāre ac
Açma aġyāra ṣakın illā hemān dildāra ac

2 İt temāşā ʿālem-i nāsūta baḳ ʿibret ile
Ḳudret-i ṣunʿ-ı İlāh iñkār iden mekkāra ac

3 Noḳṭa-i remli bilüp ʿilm-i ledün ẓann eyleme
Ṣūfiyā aḥkām-ı necmi sebʿa-i seyyāra ac

4 Ṣanma zāhid müslimānlıḳ ṣavm u ṣalāt iledür
"Men ʿaref"[303]den ders alan bir ṣāhib-i esrāra ac

5 Tāc ile ʿabā giyen hep ṣanma mürşid Kāmilā
Ḫānkāh-ı ʿāşıkānda maʿden-i eẕkāra ac

23

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Gel ey zāhid ṭarīkat bābına gir de riyādan gec
Taʿannud eyleme yāhū hele ḥubb-ı sivādan[304] gec

2 Enāniyyet ḥicābın çāḳ idüp dest-i tevāżuʿla
Faḳīr dervīşe yoldaş ol bu daʿvā-yı fenādan gec

3 Kemāl ehli ḳıyās idüp ṣaḳın sen iftiḫār itme
Netīce yoḳ bu ʿālemde bütün ʿizz ü cihāndan gec

4 Ḫayālāt-ı cihān içre maḥabbet virme aġyāra
Efendim rāḥ-ı ʿaşḳında fedāk eyle cāndan gec

5 Maḥabbet bādesin nūş eyle sen bir dest-i Kāmilden
Ḥayāt-ı cāvidān bulsun vücūd tebdīl hevādan gec

---

[303] "Nefsini bilen Rabbini bilir."

[304] İbare metinde "hubb u sevdādan" şeklindedir. Vezin ve anlam yukarıdaki şekilde okumamızı gerekli kılmıştır.

24

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Muṭribā ḳanūn çal da dinlesünler her ṣabāh
Meclis-i ʿuşşākda nāmuñ söylesünler her ṣabāh

2 Bāġ-ı ʿaşḳda gül-ʿizāruñ ġoncası açılmamış
ʿAndelībler inkişāfuñ beklesünler her ṣabāh

3 Ṭūṭī-i meşreb fütūḥāt-ı ezelde naġmesi
Hep gürūh-ı ʿāşıḳānlar inlesünler her ṣabāḥ

4 Ehl-i diller ʿaşḳ-ı ḥālāt ile meşġūl oldılar
Vuṣlat-ı cānān içün hem aġlasunlar her ṣabāh

5 Ḥavż-ı dil-cū şerbetinden virse sākī Kāmile
Zencīr-i ʿaşḳile muḥkem baġlasunlar her ṣabāḥ

25

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Nefsiñi terbiyyet eyle dū ciḥānda gör felāḥ
Redd idüp aḫlāḳ-ı ẕemīm ẕātına irsün ṣālāḥ

2 ʿAsker-i aġyārına hem it cihād-ı ekberi
Virile Ḥaḳ'dan saña hep nūr-ı ẕikrile felāḥ

3 Mürşid-i ḥaḳḳuñ birine eyle teslīm kendüñi
Eylesün seni hemān-dem ḥażret-i pīre nikāḥ

4 Ders-i ẕikrine devām it rūz u şeb terk itme hīç
Bārgāh ʿuşşāḳ içinde bend iderler dū cenāḥ

5 Ḳapudan ol bu vücūduñ fülkine sen Kāmilā
Emrine itsün iṭāʿat baḥr-ı ʿuşşāḳda mellāḥ[305]

[305] Mısraın son teʿfilesi "melāh" şeklinde okunursa hata düzelecektir.

26
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bu sevdā-yı maḥabbetden firār iden olur küstāẖ
Varup mülḥid ḥużūrunda ḳarār iden olur küstāẖ

2 Kelām-ı mürşidi gūş eyleyüp ṭutmazsa nuṣḥuñ hīç
Münāfıḳ sīretinden āh u zār iden olur küstāẖ

3 Ṭarīḳat rāhı taḥṣīl itmesi bir şeyẖe muḥtācdur
Tekebbürle su´āl itmege ʿār iden olur küstāẖ

4 Bulup bir mürşid-i dānā devām itmek daẖı şarṭdur
S̱ebāt itmez ise geşt ü güzār iden olur küstāẖ

5 Maḥabbet virme ey Kāmil bu [bir] mekkāra dünyādur
Maḳām-ı süflīyi kendine dār iden olur küstāẖ

27
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Māh-ı enver ṭalʿatuñla oldı ʿālem dil-pesend
Sen şefīʿü'l-müẕnibīnsüñ kemterin āh itme redd
Mücrim-i ʿāṣīlere senden şefāʿat oldı vāʿd
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded

2 Nūruñ içün eyledi ḫalḳ on sekiz biñ ʿālemi
Bī-ḥisāb peyġamberüñ olduñ Efendim ẖātemi
Evliyā vü aṣfiyānuñ cümlesinüñ rehberi
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded

3 Şānuña "levlāke levlāk"[306] çün buyurdı Ḥaḳ senüñ
Vālideyninden ziyāde ümmetüñe şefḳatüñ
Dū cihānda sāye-bāndur müẕnibīne raḥmetüñ
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded

306 "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."

4 Ben gedā-yı mücrimem iḥsāna muḥtācem amān
Ḫayra yarar yoḳdur aʿmālüm muḳirrem her zamān
Senden olmazsa ʿināyet ḥālüm olur pek yaman
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded

5 Nice yüz biñ kerre yüz biñ ʿāşıḳuñ var yā Ḥabīb
Olsam ednālardan ednā şükr iderüm yā Mucīb
Bendegān-ı şāʿirāndan işte Kāmil'dür ġarīb
El-amān yā Muṣṭafā ümmetden olsun nāmum ʿadd
Ḳıl şefāʿat yā Resūla'llāh baña senden meded

28
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿĀleme behcet-nümāsuñ yā Resūla'llāh meded
Maʿdelet ṣāḥib-vefāsuñ yā Resūla'llāh meded

2 Yevm-i biʿs̱etde buyurduñ "ümmetī vā ümmetī"
Şāfiʿ-i rūz-ı cezāsuñ yā Resūla'llāh meded

3 Ẕātuñ içün iftiḫār eylerdi cümle kā´ināt
Ḫātem-i hep enbiyāsuñ yā Resūla'llāh meded

4 Ḳıblegāh-ı ʿāşiḳānsuñ sen eyā bedrü'l-münīr
Şāh-ı maḥbūb-ı Ḫudāsuñ yā Resūla'llāh meded

5 Yazma ʿāṣī defterine Kāmil-i bī-çāreyi
Menbāʿ-ı ḥācet revāsuñ yā Resūla'llāh meded

29
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Müşkil ey dil derde düşdüm el-amān yā Rābb meded
Hicr-i ġamla çāre buldum el-amān yā Rābb meded

2 Bir enīsi hem-demüm yoḳ keşf-i zār itmeklige
Āh idüp yüz yere sürdüm el-amān yā Rābb meded

3 Bir maḥabbet şemʿ ine yanmaḳdayum pervāneveş
Ṭaʿn-ı zāhidāne güldüm el-amān yā Rābb meded

4 Āh Efendim ḥasretüñle ṣabra ṭāḳat mi kalur
Dün gice rü΄yāda gördüm el-amān yā Rābb meded

5 Mevc-i baḥr-ı ʿaşḳile ʿummāna ṭaldum Kāmilā
Rūyumı dildāre döndüm el-amān yā Rābb meded

30

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Meyl-i dünyā içre ben zaḥmetde ḳaldum yā Vedūd
H̬aksār oldum amān miḥnetde ḳaldum yā Vedūd

2 Bir ṭarafum sūz-i firḳat bir ṭarafum nār-ı ʿaşḳ
Ben hevā-yı nefsile şiddetde ḳaldum yā Vedūd

3 Rūz u şeb ʿiṣyānımuñ hīç ḥadd ü pāyānı yoḳ
Oldıġum ġam-h̬āne-i ġurbetde ḳaldum yā Vedūd

4 İh̬tiyār itdüm diyār-ı ġurbeti oldum cüdā
Çār ʿanāsır cemʿile ḥayretde ḳaldum yā Vedūd

5 Cümle esmādan birisin Kāmilā evrād ider
Eyle teshīl-i umūr ʿusretde ḳaldum yā Vedūd

31

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥamdü li'llāh dest-gīrüm oldı Sulṭān Naḳşibend
Bendegān-ı mücrīmine itdi iḥsān Naḳşibend

2 ʿĀḳil iseñ sende yā Hū gel ṭarīḳa teslīm ol
Pertev-efzā-yı cihāndur nuṭḳ-ı burhān Naḳşibend

3 Rāh-ı Ḥaḳḳ'ı gözle dervīş "fe'ẕkürū"[307] emrin bilüp
Melce-i dermān -ı ʿuşşāḳ pīr-i merdān Naḳşibend

---

[307] "Siz beni anın ki bende sizi anayım."

4 Nūr-ı ẕikri naḳş idüp ḳalbüñ mücellā eyle sen
Keşf ider esrārı her dem sırr-ı Sübḥān Naḳşibend

5 Naḳşī iseñ Kāmilā sen ḫatm-i ḫāˇce eyleyüp
Mürde cismüñ ḥayy ider himmetle her an Naḳşibend

32

TĀRĪḪ-İ VİLĀDET

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bāreka'llāh böyle bir maḫdūm-ı pāk-ı gevheri
Eyledi iḥsān Cenāb-ı Ḥażret-i Rabbü'l-ʿibād

2 Ḥaẓret-i ʿOs̱mān Efendi ceddi olmışdur anuñ
Ṣāḥib-i fażl-ı kemāldür nefsile eyler cihād

3 Ẕikr idüp baʿde'd-duʿā nāmını iʿlān eyledi
İsmine dinsün Muḥammed maḫlaṣı olsun Fuʼād

4 Ṣulb-ı ʿācizden gelince şükr idüp ḥamd eyledüm
ʿİlm ü ʿirfān ile Allāh ʿömrini ḳılsun ziyād

5 Ḥaḳḳ'a tefvīz eyledüm her bir umūrile hemān
Ḫayrile rızḳın virüp itsün cihānda ber-murād

6 İftiḫāra yazdı Kāmil cevher-i tārīḫini
Ṭoġdı yümnile cihāna ʿömrimüñ varı Fuʼād

طوغدي يمنيله جهانه عمرمك واري فوأد

33

Meʿfūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 ʿAşḳ āteşine yanmaġa her cān mütelez̠z̠iz̠
Maḥbūb-ı ḥaḳīḳī olana cānān mütelez̠z̠iz̠

2 Ḳul bende olup itse de her emre iṭāʿat
Ḫāndān olaraḳ ẕevk ide sulṭān mütelez̠z̠iz̠

3 Bir ḳatresini nūş idecek bāde-i ʿaşḳuñ
Mestānelige gitmedi her ān müteleẕẕiẕ

4 Ey ṣūfī ṣaḳın bizleri daḫl eyleme zinhār
Hep çektigimüz āh ile efġān müteleẕẕiẕ

5 Kāmil bu gice ʿaşḳ ile deryāya düşünce
Bī-çāre olup ḥāl ile ʿummān müteleẕẕiẕ

34

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şemʿa-i ʿaşḳum yanarsa tende cān par par yanar
Vasl-ı cānāna irerse hep cihān par par yanar

2 Ḫāḳ-i pāy-ı ḥażrete yüz sürmek iden ārzū
Şuʿle-i ʿaşḳile artıḳ ʿāşıkān par par yanar

3 Ḥüzn-i Yaʿḳūb ḥasretinden āh enīn eyler iken
Mıṣr ilinde Yūsuf-ı Kenʿān hemān par par yanar

4 Rāh-ı sevdādan geçer ẓann eyleme sen ẓāhidā
Ṣunsalar peymāneyi sākiyān par par yanar

5 Mest olup mestāne gel kim olma seccāde-nişīn
Bāde-i ʿaşḳı iden nūş her zamān par par yanar

6 Bāġ-ı ʿaşḳda bülbül-i şeydā fiġān eyler ise
Neş´e-i gül nerde ḳaldı bāġbān par par yanar

7 Ḳıblegāhı ʿārifāndur ʿayn şīn ḳāf Kāmilā
Ẕikr-i ismu'llāh idince müẕnibān par par yanar

35

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bu şeb meydānı ʿaşḳ içre benüm cevlāngāhum vardur
Ḥużūr-ı nezd-i mürşidde yine ārāmgāhum vardur

2 Beni bu faḳr-ı ḥālümden görüp ecvef ṣanur aġyār
Gülistān-ı maḥabbetde nice meydāngāhum vardur

3 Münāfıḳ münkirüñ ṭaʿnına incinme ṣaḳın aṣlā
Ṭarīḳ-i şāh-ı Naḳşīye benüm teslīmgāhum vardur

4 Ġubārīyāyı ehlu'llāh sürünce dīdene sürme
Żiyā-yı çeşm-i ekḥalden bütün seyrāngāhum vardur

5 Ṭarīḳat bābına ḫidmet idüp Kāmil ḥaẕer itme
Benüm Ḥaḳḳı gibi mürşidden istimdādgāhum vardur

36

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿĀşıḳānuñ ḥāl-i ʿaşḳı düşse istiġrāḳa ger
Farḳa gelmezse hemān mecnūn gibi sevdā nedür

2 Şemʿaya kendin yaḳar pervāneyi görmez misüñ
Her seḥerde nāle giryān bülbül-i şeydā nedür

3 Ehl-i ḥālüñ ḥālüni fehm eylemez hīç ehl-i ḳāl
Çünki bilmez yok yere bī-hūde bu ġavġā nedür

4 "Fe'zkürūnī"[308] āyeti tefsīrini bilmiş iken
Cehr-i iḫfādan sebeb ʿālemde ki daʿvā nedür

5 Māsivādan geçmeden Kāmil bilmez sırr-ı ʿaşḳ
On sekiz biñ ʿālemi seyrān [iden] ʿanḳā nedür

[308] "Siz beni anın ki bende sizi anayım."

37

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Yine geldi bahār māhı küşād oldı bütün eşcār
Naẓar ḳılmaz buña ʿibret ile 'illā ulü'l-ebṣār'

2 Açılmış dürlü nīk-āmīz şukūfe bāġ-ı bostānda
Temāşā eylesün cümle gerek yār u gerek aġyār

3 Hemān cinsile ünsiyyet ider ḫalḳiyyetin icrā
Ḫilāf-ı cins ile olmaz açar mı servi hīç ebhār

4 Kimi meyve kimi sünbül kimisi aḫḍar olmışdur
Gülüñ ẕī-ḳıymeti ancaḳ hemān kendindeki ol ḫār

5 Hele efkār-ı ẕihn itseñ ḥaḳīḳat ḥāle ey Kāmil
Bilinmez sırr-ı ṣunʿu'llāh meger mekşūf ola esrār

38

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Murġ-dil bülbül mis̱āli ʿāşıḳ oldı bir güle
Ṣanmañuz Mecnūn gibidür şimdi Leylā ḳandadur

2 Eyledi taʿlīm ʿaşḳı yanmaġa pervāneden
Şemʿa āteş ʿarż olınca sırr-ı sevdā ḳandadur

3 "Kün"[309] ḫiṭābı ṣādır oldı ḫalk olundı kā´ināt
Eyledi daʿvā-yı iḳrār emr-i Mevlā ḳandadur

4 "Küntü kenz"[310] içün buyurdı bil ḥaḳīḳat ḥālini
ʿĀlem-i ṣuġrā içinde cemʿ-i kübrā ḳandadur

5 Şān-ı insāniyyet ancaḳ "men ʿaref"[311]dür Kāmilā
Kendini bilmezden evvel Ḥaḳḳ'a daʿvā ḳandadur

---

309 "Bir şey murat ettiğinde, O'nun buyruğu "ol" demekten ibarettir..."
310 "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."
311 "Nefsini bilen Rabbini bilir."

39

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ey göñül bir derde düş kim vuṣlāt-ı ḫandān olur
Raḥmı yoḳ aġyār olursa raġbet-i zindān olur

2 Bir çiçekle olmadı yaz bu da bir meşhūr kelām
Rāyıḥa ṣādık olursa hep giyāh gülşen olur

3 Dil nevāziş iltifāta baḳma resmīdür hemān
ʿAn-ṣamīmü'l-ḳalb maḥabbet cān içinde cān olur

4 Yine sevdā başḳa şeydür aṣlını bilmek gerek
Ẕerre miḳdārı derūn da bir ʿaẓīm hicrān olur

5 Biñ yere virme maḥabbet aldanursuñ Kāmilā
Öyle bir maḥbūbı sev kim derdine dermān olur

40

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Mübtelā-yı derd-i ʿaşḳuñ meşrebi bī-ḳayd olur
Çekmesi raḥmetdür ancaḳ zaḥmete ṭāḳat mi var

2 Vaṣl-ı dildāra doyulmaz tā ḳıyāmet tā ebed
Rāh-ı ʿaşkdan başḳa ġayrı ʿāşıḳa rāḥat mı var

3 Hem ṭuruş-rūy baḳma[312] zāhid bu da bir dem-ḫānedür
Ḥāl-i ʿaşḳ maʿlūm olınca ṣormaġa ḥācet mi var

4 Kimle is̱bāt eylesün bir sırr-ı ḥaḳdur söylemez
ʿĀşıḳa mecnūn dirler böyle bir ʿādet mi var

5 Sevdi Kāmil terk olınmaz böyle bir maḥbūb kim
Görmedüm bi'llāhi mis̱līn böylece ḳāmet mi var

---

[312] Kelime metinde "yaḳma" şeklindedir. Anlam açısından yukarıdaki şekilde okunması daha doğru olacaktır.

41

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Bilseler ḥāl-i perişānumı her cān aġlar
Hicr ü ġam miḥnet ile hep baña iḫvān aġlar

2 Nice biñ derdile āh eyler idüm ṣubh u mesā
Raḥm idüp ḥālüme bi'llāh daḫı düşmān aġlar

3 Rūz u şeb vuṣlat itmekde tefekkür ẕihnüm
Bu derūnumdaki āteşlere yārān aġlar

4 Eger olmazsa temāşā-yı cemāl-i yārüñ
Bāġ-ı firdevsde olan ḥūrile ġılmān aġlar

5 Yalıñuz niʿmet-i cennet baña dūzāḫ gibidür
ʿArş-ı kürs levḥ-i ḳalem hem daḫı vildān aġlar

6 Hele gör bülbül-i şeydādaki ʿaşḳı güle ṣor
Muṭṭaliʿ olsa eger ḥālüne bostān aġlar

7 Bu da taḳdīr-i Ḫudādur ḫandemüz girye olur
Seni Kāmil daḫı gördükde perīşān aġlar

42

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Rāh-ı maḳṣūda hemāñ üç ḥarf ile nā΄il olur
Rehberi Ḥaḳ olur ise māsivā zā΄il olur

2 Māye-i ʿaşḳla bilünür ʿālemüñ aṣlı hemān
Ṣorma sırrı zāhide sen küfrine ḳā΄il olur

3 Bilmedi ṣūfī ne itsün ʿaşḳuñ encāmını hīç
Añın içün ṭaylasāne cümlesi mā΄īl olur

4 Noḳṭası düşse derūna geşt ü güẕār eyledür
Kesb-i ʿirfāniyyetüñ taḥṣīline sā΄il olur

5 Kes̱reti terk eyle Kāmil vaḥdeti bulmaḳ içün
Ẕerre miḳdārı maḥabbet vuṣlata ḥā΄il olur

43

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Dām-ı tevḥīde giren meh şeh-i devrān gibidür
Rūḥ ile nefs arasında kişi sulṭān gibidür

2 Mürşide eylese teslīmiyyetin ṣıdḳile ger
Şeyḫinüñ nuṭḳı mürīde daḫı burhān gibidür

3 Ẕikr-i tevḥīd ile terbiyye iden nefsini er
Olmaz ʿilletde vücūdu gūyā Loḳmān gibidür

4 Rūḥ-ı ḥayvāniyyetüñ ḳır olma esīr-i aġyār
Ola maġlūb saña nefsüñ ʿaynı düşmān gibidür[313]

5 Rūz u şeb ẕikre vücūduñ hele ḥaṣr it Kāmil
Zevḳ-i dünyāya kapılma saña şeyṭān gibidür

44

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bu dem dīdār-ı ʿuşşāḳdan cemālüñ seyr idüp baḳar
Derūnı nār-ı ḥasretden ciğer büryān olup baḳar

2 Ṭarīk-i nāzile maʿşūḳına bilsen ki her neyler
Kemālile maḥabbetden hemān-dem serpilüp yatar

3 Giremez ʿāşıḳ u maʿşūḳınuñ mā-beynine kimse
Görünce ṣūfī bu ḥāli hemān āb-dest alup ḳaçar

4 Bunuñ leẕẕātını zāhid eger bilse idi şāyed
Muḳaddem zühdile misvāk ile tesbīḥini atar

5 Ḥaḳīḳat ʿaşḳına nā´il olursuñ Kāmilā encām
Maḥabbet itdigi şey´e kişi elbetde ki çatar

---

[313] Mısrada vezin hatası vardır.

45

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Döner çarḫı hemān evḳāt-ı ʿaṣr üzre bu devrāndur
Kişi ġamnāk daḫı olsa hele encāmı şādāndur

2 Libās-ı faḫr ile geşt ü güẕāruñ salṭanat ṣanma
Hemān ḫırḳa geyüp lā-ḳayd olan elbetde sulṭāndur

3 Münāfıḳ sīretin redd it ṣıfāt ḥayvān ile ḳalma
Helāk eyler ise destile her kimse o insāndur

4 Hele bir mürşide ḫidmet idüp terbiyye it nefsüñ
Girüp bu dām-ı tevḥīde ṭarīk-i rāh-ı ʿirfāndur

5 Cihānuñ ʿizz ü şānını görüp meyl itme ey Kāmil
Bu bir dünyā-yı ḥādisdür gerekdür soñu virāndur

46

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 ʿAşḳ odile yanar ʿāşıḳ yine sulṭān gibidür
Ḳaṭresi mevce gelince yaʿnī ʿummān gibidür

2 Hele bir nār-ı ṭarīkde bulunursa ʿāşık
Daḫı maʿşūḳına cevr itmesi iḥsān gibidür

3 Seni maḥzūn u mükedder görür ise şāhum
Aḳıdur dīdeden eşki gūyā bārān gibidür

4 Rāh-ı ʿaşḳ başḳa ṭarīḳ bilemezsüñ ṣūfī
Görünüşde öyle ẓāhir saña ʿiṣyān gibidür

5 Aġla Kāmil gice gündüz ḥasretile yāruñ
Ola "yusrā" ber- "ʿusriñ"[314] işte burhān gibidür

---

[314] "Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık vardır..."

47

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Nefsini ıṣlāḥ idüp pāk eyleyen hep tevbedür
Ḳalbini tenvīr ferahnāk eyleyen hep tevbedür

2 Eyle teslīm kendini bir mürşid-i dānāya sen
Ẕenbinüñ es̱vābını çāk eyleyen hep tevbedür

3 Nefs-i emmāre ġurūriyyet gelür ḥāli odur
Aṣlına ricʿat idüp ḥāk eyleyen hep tevbedür

4 Terk idüp bed ḥālini taḥṣīl-i istiġfār ile
Ṭabʿ-ı murdārını ġamnāk eyleyen hep tevbedür

5 Kāmilā gel tevbe eyle ẕenbini iḳrār idüp
Kūh-ı Ḳāf olsa [da] helāk eyleyen hep tevbedür

48

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ṭarīḳat ṣāḥibi taḳvāda olsa ʿāşıḳan eyler
Geçer nefsüñ hevāsından gice gündüz amān eyler

2 Bu ẕikrüñ ẕevḳini alsa göñül terk eylemez aṣlā
Bütün aġyārı redd ile o anda kesb-i şān eyler

3 Bu rāhda ṣıdḳını muḥkem iden yolda ḳalur mı hīç
Hemān maṭlūbına nā΄il olup ṭayy-ı mekān eyler

4 Ṣaḳın kim dāmen-i şeyḫi bıraḳma nuṣḥını diñle
Eger ḥayvān daḫı olsa anı ol ʿāşıḳān eyler

5 Buña ḥācet mi istidlāl saña Kāmil hele ġayrı
Naẓar itse nice mülḥidleri hep müslimān eyler

49

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 El-amān yā dest-gīr ʿiṣyānda ḳaldum yā Ġafūr
Nefsüme ṭābiʿ olup ṭuġyānda ḳaldum yā Ġafūr

2 Var mıdur müẕnib günāhkār bu cihānda ben gibi
Gice gündüz āh ile giryānda ḳaldum yā Ġafūr

3 Luṭf idüp eyle şefāʿat yā Şefīʿü'l- müẕnibīn
Raḥma muḥtācem amān büryānda ḳaldum yā Ġafūr

4 Nefs-i ẓālim eylemiş żabṭ bu vücūdum şehrini
Olmadum insān ḥaḳīḳat ḥayvānda ḳaldum yā Ġafūr[315]

5 Yā İlāhī maġfiret ḳıl ʿāṣīdür Kāmil ḳuluñ
Ẕenbimüñ taʿdādı yoḳ ḥayrānda ḳaldum yā Ġafūr

50

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ey göñül ārzū idersüñ vāṣıl-ı Ḥaḳ olmaġı
Ġāfil olma nevm-i ġafletden uyan vaḳt-i ṣeḥer

2 Her bir aʿżā ile ẕikr it ol vaḳitde ṣıdḳile
Cümle ʿuşşāḳa sebeb oldı hemān vaḳt-i ṣeḥer

3 Zümregāh-ı ehl-i ʿāşıḳdan olam dirseñ eger
Ḫᵛābı terk it aġla dā´im her zamān vaḳt-i ṣeḥer

4 Nisbet-i yārdan ḫaber virse gerek bād-ı ṣabā
Ehl-i ẕikrüñ ʿaşḳına virdi nişān vaḳt-i ṣeḥer

5 Nefse rāḥat virmeyüp Kāmil hele vuṣlat gözet
ʿĀşıḳānuñ derdine dermāñ olur vaḳt-i ṣeḥer[316]

---

315 Mısrada vezin hatası vardır.

316 "derdine dermāñ olur" ibaresi metinde "derdine olur dermāñ" şeklindedir. Vezin gereği yukarıdaki şekilde okunması daha doğru olacaktır.

51

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿĀşıḳ-ı şūrīde-dil ʿaşḳile her bār āh ider
Her seḥer bülbül miṡāli bāġ-ı gülde āh ider

2 Vaṣl-ı dildāra irişmek isteyenler dā'imā
Varını hem yoġını terk eyleyüp hem-rāh ider

3 Terk idüp variyyetüñ ʿaṣlına ricʿat eyleyen
Bu vücūd iḳlīmine ḥükmile rūḥun şād ider

4 Nefs-i ġaddāruñ şerārından emīn olmaz iseñ
ʿĀḳıbet varṭaya uġrar ṣoñra çok eyvāh ider

5 Kāmilā bulmaḳ dilerseñ iki ʿālemde necāt
Emr-i mürşidde s̱ebāt it vaṣl-ı Ḥaḳ bi'llāh ider

52

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ey raḳīb bed baḳma yārum şimdi tenhālardadur
Āteş-i ʿaşḳile dā'im yüce ṣaḥrālardadur

2 Sūzinākdan beste bulup dost deyüp mevvāl oḳur
Ẕikr-i Allāh fikr-i Mevlā böyle sevdālardadur

3 Giceler tā be-seher maṭlūbına vuṣlat diler
Allāh Allāh "fāṣbir"[317] emri ile daʿvālardadur

4 Vaḳti gelmezden muḳaddem bir mesāʿī var mıdur
Ḳāḍīḫān'dan buldı fetvā ḳavl fetvālardadur

5 Yā İlāhī nūr-ı Aḥmed ḥürmetine raḥmet it
Kāmilā düşmān ile her demde şekvālardadur

[317] "Rabbinin rızasına ermek için sabret."

53

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Noḳṭa-i vāḥidle ḫalḳ itdi cihānı Lem-yezel
Kendini ol noḳṭada bul sālik-i ḥaḳsañ eger

2 İftiḫār itme ced-i emcād ile ismüñ ile
Dāmenin ṭut mürşidüñ senden saña virsün ḫaber

3 Savm ile ṣalāt ile oldum ḫalāṣ ẓann eyleme
Rāh-ı ḥaḳda sen s̱ebāt it ḳalbine eyle naẓar

4 Ben ʿibādetden ḳuṣūr itmem diyü itme ʿinād
S̱ümme bi'llāh yoḳdur encām-ı necātuñ ey beşer

5 Dest açup göz yaşile eyle amān sen Kāmilā
Vaṣl-ı Ḥaḳḳ'a başḳa çāre bulmadı hīç kimseler

54

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥāne-i ʿaşḳumda ey dil var mıdur nārdan es̱er
Yandı cismüm bu ne āteşdür eyā virseñ ḫaber

2 Derd-i ʿaşḳuñ merheminden bir varaḳ şerḥ idemem
Vuṣlat-ı yārı temāşā eylerem ben her seḥer

3 Ṣanma kim seylān iden ʿālemde Nildür yā Furāt
Eşk-i çeşmüm ḳatresinden cemʿ olup aḳup gider

4 Zāhidā seccāde üzre dā΄imā tesbīḥ çeküp
Bilmedi maʿnā-yı ʿaşḳı didiler eyne'l-ḥaẕer

5 Kāmilā mey-ḫᵛār-ı ʿaşḳum ḳīl ü ḳāle baḳmazam
Olmışam seyyāḥ-ı ʿālem bu cihānda ser-te-ser

55

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bu şeb bir bāġ-ı ʿaşḳ içre öter bir bülbülüm vardur
Anı ʿāşıḳ idinmiş kendine ġonca gülüm vardur

2 Şükūfe oldı reng-āmīz bahār eyyāmıdur zīrā
Virür hem nisbet-i yārı açılmış sünbülüm vardur

3 Bütün geşt ü güẕār itdüm bulunmaz derdine çāre
Yine seyyāḥ olup gezdüm yedümde keşkūlüm vardur

4 Bu rütbe sür´at-i seyrüm hecīn ʿālemde bir şey mi
Süvār olmaḳ içün ḥāżır güzel bir düldülüm vardur

5 Şeb-i yeldā mürūr itdi yine ḫāb nāzda mı Kāmil
Uyandurmaḳlıġa ʿuşşāḳı ancaḳ ġulġulum vardur

56

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 İdebilmem ki taḥammül bu cihān oda yanar
Eylesem āh derūnumdan āsumān oda yanar

2 Ḳapladı ʿālemi āhum hicr-i yāruñ elemi
Ṣad hezār ʿāşıḳ-ı şūrīde nişān oda yanar

3 Beni firḳatde koyup cenneti mekān itme
Āh u zārum işidüp ehl-i cinān oda yanar

4 Vuṣlatuñ niʿmetini eyleme benden dūr hīç
Nām u şānum bu tecellīde hemān oda yanar

5 Kāmilā sen yana dur ʿaşḳile Ḥaḳ'da dā´im
Diyeler hep hele bir günde fülān oda yanar

57

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Pend-i mürşid dā´imā rāh-ı delālet gösterür
Şeyḫ-i ekber mis̱li envāʿ-ı kerāmet gösterür

2 ʿAḳl u idrākı olan eẕkāra raġbet eylesün
Ḥaḳ Teʿālā ʿāḳıbet dürlü saʿādet gösterür

3 Nefy ider ḥarf-i nefiyle der-ʿaḳab is̱bāt ider
Allāh Allāh ẕikr idince çok selāmet gösterür

4 Bilmedi nādān olanlar lā nedür illā nedür
Behredārān rūyınūn nūrı beşāret gösterür

5 Ḥamdü li'llāh şāʿirāne söyledüm bir nev-ġazel
Kāmilā naẓm-ı selīsüñ pek feṣāḥat gösterür

58

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Geldi ol meh-liḳā ʿīd eylesün iḫvānımuz
Ẕikr ü tevḥīd eyleyüp ḫandān ola cānānımuz

2 Nefs-i bed-girdār maḳhūr eyle ġālib olmasun
"Fe'ẕkürūnī "[318] āyetile ẕebḫ olur kurbānımuz

3 Pend-i mürşidle ʿamel ḳıl sālik-i ṣādıḳ iseñ
Ḥacc-ı ekber sālıdur bī-hūde degül seyrānımuz[319]

4 Rāh-ı maḳṣūda irem dirseñ eger ḳalma girü
Vaṣl-ı dildār çoḳ ḳarībdür göc ider kārbānımuz

5 Ḥasret-i mürşidle yanup ʿaşḳa girseñ Kāmilā
Dāmen-i ḥaḳḳı bıraḳma dīnimüz īmānımuz

[318] "Siz beni anın ki bende sizi anayım."

[319] Mısrada vezin hatası vardır.

59

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Vāṣıl-ı cānān olanlar ġayrı cānān istemez
Gül-ʿizār-ı vuṣlatından ḥūrī ġılmān istemez

2 Leẕẕet-i ʿaşḳuñ şarābın çün ezelden itdi nūş
Ol ḥayāt-ı cāvidāndur şimdi Loḳmān istemez

3 Ṣūfiyā vāḳıf olamaz sırr-ı ʿāşḳ maʿnāsına
Ders-i āḫardur bu ʿaşḳ kim bu ne burhān istemez

4 Kendi ʿaşḳile yanup ḥalvet-nişīn-i ʿāşıḳān
Ẕevḳ-i seyrāngāh-ı engūr ṭaşra seyrān istemez

5 Hicr-i yāre it taḥammül Kāmilā sen rūz u şeb
Cilvegāh-ı ʿāşıḳāndur sürʿat-i şān istemez

60

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥubb-ı ʿaşḳı māsivādan pāk iderse ehl-i ʿaşḳ
Cān u baş üzre efendim ḳā´il olmışlardanuz

2 Feyż-i ʿaşḳı baḫş ider ʿāşıḳlara eyle ṭaleb
Dest açup Allāh deyüp āh mā´il olmışlardanuz

3 Biz ḫarābāt ehliyüz tevḥīd iledür kārımuz
Zīnet-i dünyāya ġayrı ḥā´il olmışlardanuz

4 Cān u baş terk eyleyüp teslīmiyet göstermişüz
Bāb-ı mürşidde ṭurup biz sā´il olmışlardanuz

5 Ehl-i zāhid daḫl iderse şübhe itme Kāmilā
ʿAyn şīn ḳāf-ı ḥaḳīḳat nā´il olmışlardanuz

61

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥamdü li'llāh bāġ-ı cennetden nişāndur ẕikrimüz
Himmet-i mürşidle nisbetle beyāndur ẕikrimüz

2 Var mı hīç aḥkām-ı şerʿa bir muḫālif resmimüz
Hep meşāyiḫ meclisinde rāyegāndur ẕikrimüz

3 Cümle erbāb-ı maʿārif gelsün itsün tecrübe
Sāye-i pīrānda dā´im pek ʿayāndur ẕikrimüz

4 Ḥaḳ ile nā-ḥaḳḳı tefrīḳ eylemek müşkil midür
Ur meḥenke çıḳsun aġyār bak ne şāndur ẕikrimüz

5 Mürşid istimdādile bi'llāh baḳır altun olur
Ḳorḳma Kāmil eyle iʿlān ʿāşıḳāndur ẕikrimüz

62

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şevḳ-i dildār-ı maḥabbetden ḥicābın bilmeyüz
Māsivāyı terk idüp ġayrı kelāmın bilmeyüz

2 Biz gürūh-ı ʿāşıḳāne pend olmışlardanuz
Ṣūfiyā leb debredüp aṣlā maḳāluñ bilmeyüz

3 Cām-ı ʿaşḳı dest-i mürşidden içüp medhūş iken
Vaʿẓ-ı dersüñ itmeyüp gūş zühd ḥālüñ bilmeyüz

4 Ẓāhiren ʿüryān gezüp ṣanma bizi sen kimsesüz
Bāṭınen sulṭān-ı ʿadlüz başḳa cāhın bilmeyüz

5 Dersimüz ʿuşşāḳ içinde "ḳul hüve'llāhu aḥad"[320]
Birligüñ taṣdīḳ idüp ġayrı çalabın bilmeyüz

6 Sırr-ı ḥaḳdur rāhımuz ʿaşḳiledür īmānımuz
Ḥaḳ ile Ḥaḳḳ'a yaḳīnüz zād-ı rāhın bilmeyüz

---

[320] "De ki: O, Allah'tır, tektir."

7 Şöhret-i şān-ı neseb ẕāt-ı zamāna baḳmayuz
Ḫāne-i ʿaşḳında s̱ābit māʿ-adāsın bilmeyüz

8 Ḫānedān-ı ehl-i ʿaşḳa bende olduḳ Kāmilā
Giceler mātem idüp bizler nehārın bilmeyüz

63
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Yanup çün nār-ı ʿaşḳa ben fiġānum artar eksilmez
Ġam-ı hicrüñle her dā´im nişānum artar eksilmez

2 Hele bu āh ile zārum bütün āfāḳa çıḳmışdur
Nihāyet yoḳ benüm evrād zebānum artar eksilmez

3 Menem ol aḥḳar-ı kemter menem ʿāşıḳlara ḫādim
Menem sevdā kişi mürşid zamānum artar eksilmez

4 Menem hem mūr-ı eżʿaf kim melaḫ pāyuñ Süleymān'a
Çeküp taḳdīm ile himmet keşānum artar eksilmez

5 Zamān-ı vaḳtile Kāmil [bu] ʿaşḳı hūdan almışdur
Çalup bir nāy ṣadāsıyle kemānum artar eksilmez

64
Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Mecnūn gibi ṣubh u mesā artar bizim efġānımuz
ʿAşḳ āteşile yanmada ṣūfī bütün ebdānımuz

2 Zāhid riyāyı işlemem ḥāşā kelāmuñ diñlemem
Ḳaṣr-ı mülūkı istemem yeter bize vīrānemüz

3 Bāġ-ı maḥabbetde amān gel ṭutalum biz bir mekān
Bülbül ile memlū hemān şimdi hele bostānımuz

4 Münkir münāfıḳ neylesün her dem yine daḫl eylesün
Eṭvārımuz hīç bilmesün pek āşikār nişānımuz

5 Aḥvāl-i ʿuşşāḳ bellidür derūnları hep tellüdür
Cümle saḫāvet illüdür yüce olur erkānımuz

6 Biz "faḳr u faḫr"[321]ı giymişüz himmet yerinden almışuz
Her bir ṭarafdan ṭalmışuz alan alur iḥsānımuz

7 Kāmil senüñ bu ṣoḥbetüñ ʿuşşāk iledür ülfetüñ
El-ḥamdü li'llāh ḥüccetüñ dost iledür īmānımuz

65

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Sāye-i mürşidde bulduḳ vüsʿatı Bektāşīyüz
Ḫāniḳāh-ı pīrde itdük ḫidmeti Bektāşīyüz

2 Ḥażret-i Ḫünkār efendim bendesiyüz bendesi
Ḥaydar-ı Kerrār'dan alduḳ nisbeti Bektāşīyüz

3 Meşrebimüz lā-ubālī hem mürāʾī degülüz
Mest-i ʿaşḳuz itmeyüz terk sünneti Bektāşīyüz

4 Virmeyüz meyl-i maḥabbet cāh-ı dünyāya ebed
İḫtiyār itdük cihānda ʿuzleti Bektāşīyiz

5 Heft iḳlīm çār kūşeye dest uzatdum Kāmilā
Ḥamdü li'llāh bunda bulduḳ ʿizzeti Bektāşīyüz

66

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿĀşıḳın serdārı sensüñ yā Üveys
ʿĀrifīn dīdārı sensüñ yā Üveys
Māhitāb-ı nūr-ı esrār-ı Ḫudā
Vāṣılın dīdārı sensüñ yā Üveys

[321] "Fakirlik benim övüncümdür. Onunla övünürüm."

2 Zümregāh-ı ʿāşıḳānuñ melceʾi
Hem füyūżāt-ı İlāhī menbaʿı
Teşne-gān ʿaṭşāna ʿaşḳuñ maḥremi
ʿĀşıḳın serdārı sensüñ yā Üveys

3 Cümle ʿuşşāḳ saña oldı ʿāşıkān
Luṭf idüp maḥzūn bıraḳma el-amān
İşte iḥsānuña muḥtāc bende-gān
ʿĀşıḳın serdārı sensüñ yā Üveys

4 Aṣlı Ḳarānī olupdur şöhreti
Yemen elinde göründi behçeti
Faḫr-i ʿālem itdi tevdīʿ ümmeti
ʿĀşıḳın serdārı sensüñ yā Üveys

5 İs̱rine giden żaʿīf serdār ola
Niʿmet-i peyġā ile himmet bula
Dest-gīr ol ʿāsī-i Kāmil ḳula
ʿĀşıḳın serdārı sensüñ yā Üveys

67

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Meclis-i ʿuşşāḳa yārüm ḫaylī müddet gelmemiş
Ṭavr-ı efʿāline aṣlā raḥm-ı şefḳat gelmemiş

2 Eski ḥālün terk ider ẓann eylemişdüm nuṣḥ ile
Pendimüñ teʾs̱iri nerde hīç maḥabbet gelmemiş

3 Bir ṭaḳım aġyār ile ünsiyyeti artmaḳtadur
Ṭabʿınuñ bed ḥāline ḥālā da nefret gelmemiş

4 İḥtirāz itmez mi āyā ʿāşıḳānından ʿaceb
Sālim olmaz mı saña dost vaḳt-i ülfet gelmemiş

5 ʿAşḳ-ı yār endīşesiyle ḫaste olmış bu göñül
Kāmilā baḳdum dimāġa eski lez̠z̠et gelmemiş

68

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Maḥrem olduñsa eger sırr-ı Ḫudā'yı itme fāş
Vāḳıf-ı esrār olup ʿazm-i beḳāyı itme fāş

2 ʿĀlem-i seyrāñ içinde her ne vāḳıʿ olsa ḥāl
Bir kemān-keş sırrıdur kim oḳu yayı itme fāş

3 "Rabbi yessir"den hemān-dem bed´-i aġāz eyleyüp
Nüsḫāyı tekmīl iderseñ ḥükm-i bāyı itme fāş

4 Sen mürīd-i ṣādıḳānuñ ṣıdḳ-ı iḳrāruñ gözet
Baḳma ḥāline anuñ rü´yā-yı ḥāli itme fāş

5 Nās cefā ṣansun bu rāhı bilmesün esrārını
Kāmilā yār ile ẕevḳ it sen ṣafāyı itme fāş

69

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Pertev-i nūrı ḥaḳīḳatdür cihāna bu güneş
ʿİbret-i ehl-i ṭarīḳdür ṣūfiyāna bu güneş

2 Şuʿle-endāz-ı zemīne āsumāndan gösterüp
Raḳṣ ider mir´āt içinde vech-i cāna bu güneş

3 Bāġ-ı engūr-i gülistāna ġıda olmış ʿaceb
Ẕerresi deryāyı ṭutmış maḥremāna bu güneş

4 Çün ṭulūʿı eyledi dünyāyı ẓulmetden ḫalāṣ
Zümregāh-ı ehl-i dile bir nişāne bu güneş

5 Dīdeler aṣlını görmege ḳamaşur şübhesiz
Kāmilā eyle naẓar sen ʿibretāne bu güneş

70

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ey ʿādil-i dil ʿadl-i ʿadālet saña maḫṣūṣ
Eltāf-ı mürüvvetle saʿādet saña maḫṣūṣ

2 Bir ẕerre midür ẕenb-i kes̱īr ʿind-i Raḥīm'de
ʿĀṣī ḳuluna ʿafv ü şefāʿat saña maḫṣūṣ

3 Sen ʿārif-i bi'llāh cihāna ḳuṭb-ı zamānsuñ
Envāʿ-ı beşāretle kerāmet saña maḫṣūṣ

4 Şānuñ bilemez şān-ı belīġāne naʿīmüñ
Esrār-ı feṣāḥatle belāġat saña maḫṣūṣ

5 Mestāne mi yoḳ dīvāne midür bendesi Kāmil
Bu ḥāl-i perīşān-ı beşāret saña maḫṣūṣ

71

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bir maḥabbetdür cihānda ʿaşḳ u sevdādan ġaraż
Ḥubb-ı ẕāt-ı faḫr-i ʿālemdür bu dünyādan ġaraż

2 Ḫulḳ-ı ḥayvāniyyetüñle ṣanma insān kendini
Ẕikr ü tevḥīd eylemekdür işte insāndan ġaraż

3 Mekteb-i ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳīde bulup bir mürşidi
"Men ʿaref"[322] taḥṣīl itmekdür bu ʿirfāndan ġaraż

4 Kendini is̱bāt içün ḫalḳ itdi Allāh Ādem'i
Münkiri ihlāk içündür Nūḥ-ı ṭūfāndan ġaraż

5 "Len-terānī"[323] çün buyurdı Ḥażret-i Mūsā'ya Ḥaḳ
Çāk idüp benlik ḥicābındur bu daʿvādan ġaraż

---

[322] "Nefsini bilen Rabbini bilir."

[323] "...Rabbi, "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin" buyurdu."

6 "Fe'ẕkürūnī eẕkürküm"[324] sırrı ola āşikār
Ol vaḳit maʿlūm olurdı ʿarş-ı Raḥmān'dan ġaraż

7 Nūr-ı tevḥīd ile maḥv olsuñ vücūduñ Kāmilā
Āşikār olsun vücūdda nefy ü is̱bātdan ġaraż

72
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Sālik-i rāh-ı ṭarīkde yār ile ḳıldum şürūṭ
ʿAhd ü peymān eyleyüp dildār ile ḳıldum şürūṭ

2 Her seḥerde bülbülāsā dem çeküp feryād idüp
Bāġ-ı vuṣlat içre ben gülzār ile ḳıldum şürūṭ

3 Ṣabra ṭāḳat ḳalmayup ʿaşḳile āmān deyüp
Yek nevāziş gösterüp reftār ile ḳıldum şürūṭ

4 H̱āk-i pāye ʿarż-ı ḥācet itmege ḥaddüm mi var
ʿAfv u ʿisyānum içün āh zār ile ḳıldum şürūṭ

5 Dem bu dem ʿuşşāḳa rāzum itmedüm ben rāyegān
Kāmilā bu şeb daḫı güftār ile ḳıldum şürūṭ

73
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bend-i aġyāra düşürme Müslimānı yā Ḥafīẓ
Dū cihānda itme maḥzūn sālikānı yā Ḥafīẓ

2 Ser-te-ser seyyāḥ olup itmekdedür āh u enīn
Ṣabr-ı Eyyūb'dan ayırma dervīşānı yā Ḥafīẓ

3 "Küntü kenzen"[325] sırrını iẓhār idersüñ ḳuluna
Eyle naṣīb işbu sırra ṣādıkānı yā Ḥafīẓ

---

[324] "Siz beni anın ki bende sizi anayım."

[325] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."

4 Cism-i cānuñ hep fedāke eylemiş ʿāşıḳlaruñ
ʿİzzetüñle eyle mesrūr āşıḳānı yā Ḥafīẓ

5 ʿĀşıḳānuñ cümlesinden kemteridür Kāmilā
Vaṣl-ı cānāndan ayırma her dem anı yā Ḥafīẓ

74
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bir reviş ḥāle naẓarla yāre itdüm elvedāʿ
Ḳubḥ-ı ṭabʿum ḥükm edip dildāra itdüm elvedāʿ

2 Bāġ-ı ʿaşḳda bülbülāsā bir zamān feryād idüp
Ḥasb-i ḥālüm bilmeyüp gülzāra itdüm elvedāʿ

3 Şarḳ u ġarba ḥükm-i cārī hem Süleymān-ı zamān
Çāk çāk itdüm derūn bī-çāre itdüm elvedāʿ

4 Mūr-ı kemter aḥḳar-ı ʿāciz menem yā Hū hele
Dā´imā düşnām iken güftāra itdüm elvedāʿ

5 Kāmilā ḥālüñ bilinmez itme ifşā kimseye
Bāġbān-ı bāġ-ı ʿaşḳ tatara itdüm elvedāʿ

75
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Saʿyini eyle ziyāde mevte dek olma ferāġ
İtme tevḥīdde tekāsül laḥde dek olma ferāġ

2 "Küllü şey´in hālikün̄"[326] āṯārına şek var mıdur
Yaḳ vücūduñ nār-ı ʿaşḳa ḥaşra dek olma ferāġ

3 ʿĀşıḳ iseñ olma nā´im çün seḥer vaḳtinde sen
Çıḳsun aġzından āteşler ṣubḥa dek olma ferāġ

4 Vaṣl-ı cānān ister iseñ gir riyāżet-ḫāneye
Eyle devām ism-i Hū'ya fecre dek olma ferāġ

---

[326] " ...O'nun kendinden başka her şey yok olacaktır..."

5 Cümle esmā´ sırrını bilmek dilerseñ Kāmilā
Eyle taʿlīm tā ḫitām-ı derse dek olma ferāġ

76
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Bir ʿāşıḳ-ı dil eylese maʿşūḳına nefret
Sevdāsı kiẕb yārına aġyārına yuf yuf

2 Daʿvā-yı ṣadāḳatligini diñlemem ḥāşā
Merdāne degül şānına ʿirfānına yuf yuf

3 Ṣadıḳ olamaz ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳīde bulunmaz
Aḫlāḳ-ı zemīm kāline efʿāline yuf yuf

4 Bir resm-i maḥabbet hele nefsānīdür ancaḳ
Hem-rāh olanuñ ḥāline aḥvāline yuf yuf

5 S̱ābit ḳadem ol baḳma dū-rūy ādeme Kāmil
Rāhuñ şaşurur söylenür iḳrārına yuf yuf

77
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Beni Mecnūn gibi rüsvā iden dünyāya hep üç ḥarf
Cihānuñ başını böyle yaḳan ġavġāya hep üç ḥarf

2 Kimi ʿābid kimi zāhid kimi mülhid kimi şeyṭān
Kimi abdāl olup ʿüryān olan sevdāya hep üç ḥarf

3 Kimi eflākı seyrānī kimi ḥalvetde iskānī
Geçüren kendi nāmını bütün şeydāya hep üç ḥarf

4 Kişi baʿżan ferāḥnāk üzredür baʿẓan de ġāmnākdur
Taḥassür üzre ifnānı düşen bünyāna hep üç ḥarf

5 Oḳundı şānına "levlāk" ile "levlāke"[327] ol şāhuñ
Fedā-yı cān içün Kāmil hele zībāya hep üç ḥarf

[327] "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."

78

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ẕikrile hemān cūşa gelür şām u seḥer ʿaşḳ
Pervāz iderek raḳs ider elbet gezer ʿaşḳ

2 Ṭaʿn eyleme gel ʿāşıḳa ey zāhid-i ḫod-bīn
Bildirmez ider kendini ʿuşşāḳa meger ʿaşḳ

3 Aḥvāli yaman ḳāle yeḳūl ile bilinmez
Vāʿiẓ hele gir leẕẕetüñ al baḳ ne şeker ʿaşḳ

4 Mecnūn'a su´āl eyleseler ʿaşḳ ne dimekdür
Leylā'dur iken bir daḫı Mevlā'ya geçer ʿaşḳ

5 Pervāneye baḳ ʿibret içün ġayra ne ḥācet
Maʿşūḳına āh irmege kendini yaḳar ʿaşḳ

6 Bülbül daḫı gör zārı hemān bir gül içündür
Feryādı bütün mest ider hep öyle öter ʿaşḳ

7 Ser-ḫoş diyü gel Kāmile sen eyleme isnād
Bir vaḳt ola kim kendini mestāne ider ʿaşḳ

79

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Murġ-ı göñlüm yanmaġa ārzū ider daʿvā-yı ʿaşḳ
Tende cānum perr ü bāl itmekligi sevdā-yı ʿaşḳ

2 Pādişāh-ı cismümi sen eyle manṣūr yā Kerīm
Nesf-i ẓālim ile eyler dā´imā ġavġā-yı ʿaşḳ

3 Bend idüp aʿżālarum zencīr-i zülfe baġladı
Virme sevdā ġayrı yāre bu daḫı ibḳā-yı ʿaşḳ

4 ʿAşḳuñ aṣlın müftī-yi dānāya itdüm ben su´āl
Bunca kitāb-ı fıḳıhda görmedüm fetvā-yı ʿaşḳ

5 Ekl ü şürb itmez cihānda leẕẕetin almış olan
Öyle bir ḥāl gelse bi'llāh ḥayy ider mevtā-yı ʿaşḳ

6 Cümle envār-ı Ḫudā'dan ḥiṣṣe aldı ʿāşıkān
Zāhidā daʿvāyı terk it ṣanma bī-maʿnā-yı ʿaşḳ

7 Çün ezelden Kāmilā olmış delīl licām-ı ʿaşḳ
Eyleme terk vāṣıl-ı Ḥaḳ eylesün me´vā-yı ʿaşḳ

80

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün

1 Ehl-i ẕikrüñ ẕikrine burhān olur vaḳt-i şafaḳ
Ṣāhib-i derde daḫı dermān olur vaḳt-i şafaḳ

2 ʿĀşıḳānuñ ʿaşḳı mevc eyler hemān ol demdeki
Çün tecellī ol vaḳit iḥsān olur vaḳt-i şafaḳ

3 Bülbül-i şeydāya baḳ kim ʿaşḳile āh u zār ider
Ẕerre sevdā olana nālān olur vaḳt-i şafaḳ

4 Sālikān-ı Haḳ olanlar ṣıdḳile evrād oḳur
Müẕnib-i bī-çāreye ġufrān olur vaḳt-i şafaḳ

5 Ḥalḳa-i tevḥīdde bulun nā´im olma Kāmilā
Ehl-i nā´im ḥaḳḳına zindān olur vaḳt-i şafaḳ

81

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Kāle-i ülfeti biz ḥażret-i şeyḫden alduk
Ẕevḳ-i ḥubb-ı leẕẕetini cān-ı göñülden ṭatduk

2 O raḳīb-i bed-liḳā āh ikiyüzlü kāfir
Dost ṣanup söyledigi sözlere eyvāh baḳduk

3 İrişüp mürşid-i dānā bize rāh-ı ḥaḳdan
Eyleyüp nuṣḫını gūş düşmāna ġayrı ṣatduḳ

4 Bu fenā bāġ-ı cihān içre maḥabbet virme
Ḳaṣr-ı gerdūn temeli ẕikrile yıḳduḳ yaḳduḳ

5 O kerem-kānum efendim işte ismi Fehmi
Kāmilā bende olup bendeligine çatduḳ

82

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Serdār-ı şefīʿ-i rūz-ı cezā ḥażret-i Ṣıddīḳ
Müẕniblere hep ḳıldı vefā ḥażret-i Ṣıddīḳ

2 Sen şāh-ı ḫilāfetlik idüp baʿde nübüvvet
Kāfirlere hem itdi ġazā ḥażret-i Ṣıddīḳ

3 Ḥaḳ rāżī olup niʿmetini eyledi iḥsān
Nā´il olamaz kimse buña ḥażret-i Ṣıddīḳ

4 Ṣıddīḳ diyü tesmiyye idüp şāh-ı nübüvvet
ʿUşşāḳa bütün virdi ṣefā ḥażret-i Ṣıddīḳ

5 Sen eyle luṭuf Kāmil-i bī-çāreye her dem
Müştāḳınam hem bende saña ḥażret-i Ṣıddīḳ

83

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Göñül sevdi o meh-rūyu taʿaşşuḳdan ḳarārum yoḳ
İzāle eyledi ʿaḳlum benüm hīç bir s̱ebātum yoḳ

2 Maḥabbet āteşi düşdi hele sīnemde yer itdi
Dil-i kāşānemi yaḳdı anuñ içün mekānum yoḳ

3 Baña dünyā degül lāzım ne ʿuḳbāda ümīdüm var
Viṣāli eylerem ārzū benüm ṣabra mecālüm yoḳ

4 Kemāl-i ḥüsn-i dil-cūsı behişt-i ḫuldi çekmişdür
Cemāl-i nūr-ı şuʿleñle bütün şeblerde ḫābum yoḳ

5 Senüñ ʿaşḳından ey Kāmil bilür ehl-i maʿārifler
Ṣaḳın nādān olan bilmez anuñla hīç kelāmum yoḳ

84

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳatler bilür maʿnā-yı ʿaşḳ
Yoḳsa ṣūfī-i zamānlar ne bilür sevdā-yı ʿaşḳ

2 H̱āne-i ʿaşḳda ḳarār itmiş ise ʿaşḳuñ eger
Bu fenā mülkinde cismüñ maḥv ider ibḳā-yı ʿaşḳ

3 Bāġ-ı gülzār-ı cemālde āh idüp vuṣlat diler
Dīde-i giryān ider hep bülbülü şeydā- yı ʿaşḳ

4 Defter-i sevdāda ey dil eyleyüp evrāḳ küşād
Harf-be-harf itdi tefekkür bulmadı fetvā- yı ʿaşḳ

5 Ẕevḳ-i cennetden leẕīẕdür Kāmilā ʿaşḳ leẕẕeti
Öyle bir baḥr-i muḥīṭdür dā´imā deryā- yı ʿaşḳ

85

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Kendi nūruñ rūy-ı maḥbūbdan rüveydā ḳıldı ʿaşḳ
ʿAyn-ı ʿāşıḳdan hele sırren mücellā ḳıldı ʿaşḳ

2 Kendidür maḥbūb ammā kendini ʿāşıḳ ider
Sırr idüp dīdārını nāzile isrā ḳıldı ʿaşḳ

3 Vech-i envār-ı ḥaḳīḳatden hele itse naẓar
Maḥv idüp cismini istiġrāḳa mecrā ḳıldı ʿaşḳ

4 ʿArş-ı kürse hem cināna sıġmaz ʿaşḳuñ ʿaskeri
Ne ʿacebdür bu dil-i ʿuşşāḳda me´vā ḳıldı ʿaşḳ

5 İsmini hem cismini maḥv eylesün sevdā-yı ʿaşḳ
ʿAḳl u fikrüñ Kāmilā hep şimdi yaġmā ḳıldı ʿaşḳ

86

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Nār-ı sevdā ile cismün yaḳdı her bār ehl-i ʿaşḳ
Bāb-ı maḥviyyetde dā´im ider eẕkār ehl-i ʿaşḳ

2 Künc-i ʿirfāniyyetüñ keşf eylemez ʿālemlere
Ehl-i dünyālar yanında oldı esrār ehl-i ʿaşḳ

3 Dū cihānda maṭlabı yoḳdur rıżādan ġayrı hīç
Vuṣlat-ı maʿşūḳa her dem eyler efkār ehl-i ʿaşḳ

4 Ṣanma ṣūfī ehl-i ʿaşḳı hubb u sevdādan geçer
Bāġ-ı maḥabbetde ancaḳ buldı gülzār ehl-i ʿaşḳ

5 Münkirānuñ daḫlini gūş itme aṣlā Kāmilā
Mekteb-i ʿirfānda ey dil dosta hem-yār ehl-i ʿaşḳ

87

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Sırr-ı ʿaşḳı bilmeyenler dā´imā taʿyīb ider
Tā ezelden eyledi mest anları iḥsān-ı ʿaşḳ

2 Zāhidā bilmek dilerseñ sen daḫı maʿnāsını
Mekteb-i mürşidde taḥṣīl olınur ʿirfān-ı ʿaşḳ

3 Cān u başı terk ider ʿuşşāḳ hemān sevdā içün
Rāh-ı firḳatde bıraḳmaz sāliki cānān-ı ʿaşḳ

4 Manṣūr'uñ daʿvāsını hīç itme inkār ṣūfīyā
Söyledür esrārı baʿżan cez̠be-i raḥmān-ı ʿaşḳ

5 Ḥāl-i istiġrāḳuñ aṣlā bir muḫaṣṣaṣ vaḳti yoḳ
Bī-vaḳitde bülbül-i şeydā ider gül-şān-ı ʿaşḳ

6 Kāmilā eṭrāfa itdi ḥāl-i ʿaşḳı rāyegān
Her ne dirlerse disünler böyledür fermān-ı ʿaşḳ

88

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Çün ezelden mest olup mestāne geldim ʿāleme
Yoḳ yere mey-ḫor diyü beyhūdedür daḫlüñ senüñ

2 "Küllü şey´in yerciʿu" efkārını itmez misüñ
Ḳanda geldüñ ḳandadur ārām-gehi aṣluñ senüñ

3 Bir müsāfir-ḫānedür itme temellük ṣūfiyā
ʿĀlem-i nāsūta mā´il olmasun zühdüñ senüñ

4 Bāġ-ı ʿaşḳuñ meyvesinden gel tenāvül eyle sen
Lez̠z̠et al kim ola müzdād gün-be-gün ʿaşḳuñ senüñ

5 Ḫāne-i ʿaşḳa girenler cümle varın terk ider
Sen daḫı terk eyle ḫalḳuñ yoḳ ola varuñ senüñ

6 Böyle bir dünyā denīnüñ mekrine aldanmayup
Vesvese şeyṭānına aldanmasun nefsüñ senüñ

7 Rāh-ı maḳṣūda irem dirseñ eger sen Kāmilā
Mürşidüñ emrine s̠ābit olsun efkāruñ senüñ

89

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bir gedā-yı ʿāṣiyem raḥmuñla ḫāndān eyle señ
Bu ġarīb bī-çāreye luṭfuñla iḥsān eyle señ
Maḥzen-i ġamdan çıḳar ʿafvuñla şādān eyle señ
Çār u nā-çār derde düşdüm derde dermān eyle señ
Cürm ü taḳṣīrātumı ʿindinde pinhān eyle señ
Ben żaʿīfi itme maḥzūn ʿafv u ġufrān eyle señ

2 Nefs-i ġaddār ḫudʿasıyla baḥr-i z̠enbe ṭalmışam
Rūzigāra karşu cismüm bād-bānsız ṣalmışam
Vaḥşī ḥayvānāt ile berr ü yabānda ḳalmışam
Ḥamdü li'llāh nisbet-i cānānı ṣoñra almışam
Cürm ü taḳṣīrātumı ʿindinde pinhān eyle señ
Ben żaʿīfi itme maḥzūn ʿafv u ġufrān eyle señ

3 Rūz u şeb efkār-ı vaṣluñla hele ḥālüm ḫarāb
Yandı göñlüm āteş-i ʿaşḳuñla āh oldı kebāb
Var mıdur görmiş cihānda mis̱lini hīç şeyḫ u şāb
ʿĀşıḳuñdur cümle ʿâlem böyledür şāfī cevāb
Cürm ü taḳṣīrātumı ʿindinde pinhān eyle señ
Ben żaʿīfi itme maḥzūn ʿafv u ġufrān eyle señ

4 İftiḫār eyler efendim ẕātuña bende olan
Her bir ʿuşşāḳında vardur şemʿ-i ʿaşḳdan bir nişān
Āteş-i hicrāne yanmaḳda bu göñlüm her zamān
Rāḥ-ı ʿaşḳda çün fedāke eyleyenler virdi cān
Cürm ü taḳṣīrātımı ʿindinde pinhān eyle señ
Ben żaʿīfi itme maḥzūn ʿafv u ġufrān eyle señ

5 Nīm nigāhuñ ʿāleme hep virdi ʿaşḳından es̱er
Luṭf idüp göster cemāl itme celālinden naẓar
Ḳorḳup ʿuşşāḳ çaġrışur eyne'l-ḥaẕer "eyne'l-mefer"[328]
Kāmilā iḫvānına naẓmuñ ile olsun ḫaber
Cürm ü taḳṣīrātumı ʿindinde pinhān eyle señ
Ben żaʿīfi itme maḥzūn ʿafv u ġufrān eyle señ

90

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Başlayam medḥ ü s̱enāya öyle ẕī-şān kākülüñ
Söyledür bülbül mis̱āli hep süḫāndān kākülüñ

2 Şöhretüñ āfāḳa çıkdı bilmeyen var mı ʿaceb
Hep süḫān-gū meclisinde oldı destān kākülüñ

3 İtmesün taʿyīb raḳībā ḫāṭır-ı pür-ḫūnumı
Bilmezem kendümi aṣlā itdi sekrān kākülüñ

4 ʿUḳde olmış ḳalb-i ʿuşşāka anuñ her ṭurresi
Bend ider bir mū yine biñ merd-i meydān kākülüñ

5 Bendesi Kāmil ḳuluñ söyler saḫāvet baḫşini
Ḫātem-i Ṭay mis̱li oldı ṣāḥib iḥsān kākülüñ

---

[328] "İşte o gün insan "Kaçacak yer var mı? diyecektir."

91
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥarf-i nefy-i lā'da ḳalma gel hemāñ illā'ya gel
Geç bu varlıḳ ʿāleminden "ʿalleme'l-eṣmā"[329]ya gel

2 Ṣūreti insān olup sīretde ḥayvān olma sen
Rūḥ-ı ḥayvāniyyetüñ ḳır āyet-i kübrāya gel

3 Cāh-ı dünyāya ḳapılma ʿömrüñi ifnā ider
Māsivādan ḥubbını terk eyleyüp ʿuḳbāya gel

4 Rāh-ı Ḥaḳ'dan olma ġāfil ḫāne-i tevḥīde gel
"Fe'ẕkürūnī"[330] āyetiyle cennetü'l-me´vāya gel

5 Nār-ı ʿaşḳa yaḳ vücūduñ itme ṭamudan ḥaẕer
Kāmilā beyhūde gezme vuṣlāt-ı Mevlā'ya gel

92
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ey göñül sen lā dime illā'ya baḳ da ʿibret al
Eyle iṣbāt-ı vücūd daʿvāya baḳ da ʿibret al

2 ʿAşḳile maḥv it vücūduñ ḳalma varlıḳda hemān
Bülbül-i şeydādaki sevdāya baḳ da ʿibret al

3 "Küllü şey´in ḫālikün"[331] āyetini bilmez iseñ
Pīş-i gāhında giden mevtāya baḳ da ʿibret al

4 "Küntü kenzen"[332] sırrı ifşā olmadı hīç kimseye
Cān u dilden sūre-i İsrā'ya baḳ da ʿibret al

5 Bu vücūd iḳlīmi şāhuñ emr ü fermānın ṭutup
Nefs-i bed-girdār ile ġavġāya baḳ da ʿibret al

---

[329] "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti."
[330] "Siz beni anın ki bende sizi anayım."
[331] ...O'nun kendinden başka her şey yok olacaktır..."
[332] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."

6 Aḥsen-i taḳvīm taḫtında bulunmaḳ isteyen
Ādem'e taʿlīm olan esmāya baḳ da gel

7 Maʿrifet rāhını bilmekse murāduñ Kāmilā
Eyle teslīm mürşid-i dānāya baḳ da ʿibret al

93
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ey göñül vuṣlat dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel
ʿAşḳına sürʿat dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel

2 Olma maġlūb sen ʿadūya it cihād-ı ekberi
Düşmene nuṣret dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel

3 Māsivāya virme ḫubbuñ ḳalma kes̱retde saḳın
Sen daḫı vaḥdet dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel

4 Hem münāfık ḥāli terk it emrini ṭut mürşidüñ
Kendine ḫidmet dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel

5 ʿĀşıḳānuñ himmetīn al olma ġāfil Kāmilā
Ḥaline şefkāt dilerseñ ẕikr ü tevḥīd eyle gel

94
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Mā-cerā-yı ʿaşḳumı bilmez benüm erbāb-ı ḳāl
Her ne derlerse[333] disünler muṭribā ḳānūnu çal

2 Maḫrem itme meclise sen zümre-i ṣūfīleri
Añlamaz etvār-ı ʿaşḳı kendisi ḥayvān mis̱āl

3 Dost diyüp ger okusa bir besteyi yāḫud ġazel
Mest ider ʿuşşāḳı cümle ḳaldılar hep bī-mecāl

---

[333] Kelime metinde "dilerse" şeklindedir. Anlam açısından yukarıdaki şekilde okunması daha doğru olacaktır.

4 Çün ezelden böyle ḫalḳ itmiş cihānı Lem-yezel
Kendisi ʿāşıḳ olıcaḳ sen daḫı ol ehl-i ḥāl

5 Bir ʿaceb sevdā-yı ʿaşḳa uġramışdur Kāmilā
Eylemem gūş ḳīl ü kāli ġayrı terk itmek muḥāl

95

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Gel bu bezm-i ʿālem içre kesb-i ʿirfān eyle gel
Ẕikr ü tevḥīd ile tezyīn ḳalb-i şādān eyle gel

2 Her ne içün ḫalḳ idüpdür seni Ḫallāk-ı cihān
Eyleme beyhūde daʿvā nefsi insān eyle gel

3 Ḳalma kes̱ret ʿāleminde bu fenā mülkinde sen
Kes̱ret içre vaḥdeti bulup da seyrān eyle gel

4 "Küntü kenzen"[334] bu ḥadīs-i ḳudsīnüñ aḥkāmını
Eyleyüp icrā hemān rūḥunı ḫāndān eyle gel

5 Kāmilā mürşid gerekdür maʿrifet taḥṣīline
Sīretüñ tebdīl idüp kendüñi sulṭān eyle gel

96

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Maʿşūḳına itse naẓar ʿummān gibi çaġlar göñül
Maḥzūn görürse ḥālini ṣubḥ u mesā aġlar göñül

2 Hem meclis oldıḳça hele şevḳile raḳṣ eyler dili
İtse vedāʿ ḥasretile ḳaralar baġlar göñül

3 Dostu ile dost olmalı düşmānına itme naẓar
Aġyārına meyl eylese sīnesini ṭaġlar göñül

---

[334] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."

4 Luṭf ü ṣafā ḳahr-ı vefā emrine eyle imtis̱āl
Pendümi gūş eyler ise maḥabbeti sağlar göñül

5 Zencīr-i ʿaşḳa bağladum Kāmil yine gerdānumı
Çekdükçe ism-i Hūy'u hep dil-ḫāneyi yağlar göñül

97
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ezelden itdigüñ iḳrārını gözle behey ġāfil
Niçün bu ʿālem-i süflīde olduñ ġayrıya māʾil

2 Kişi ḳandan gelüp gitdigüñi bilmek budur ʿirfān
Ḳamu menzildedür nefsüñ anı tertīb it [ey] ʿāḳil

3 ʿĀnāṣırla idüp ülfet mübeddel itme aḫlāḳuñ
Ṣorar yek enfüsüñ Allāh maḥall-i ṣarfını ḫāsıl

4 Maʿārif bāb-ı mekşūfdur cihānda gün gibi ẓāhir
Devām üzre s̱ebāt eyle olasuñ maḳṣada nāʾil

5 Bu meydān-ı süḫān-gūda münāfıḳ iʿtirāf itse
Nice yüz biñ cevābum var sūʾal olur ise Kāmil

98
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḳalma inkār ʿāleminde ey göñül illā'yı bul
Tā ezelden ʿahd ü mīs̱āḳ üzre hem daʿvāyı bul

2 Evvelā rāh-ı şerīʿatden ṣaḳın sen çıḳma hīç
Sünnet-i faḫr-i risāletden meh-i ġarrāyı bul

3 Meslek-i ādāb-ı pīrānı gözet sen s̱āniyen
Gir ṭarīḳat şehrine de şecere-i ṭūbāyı bul[335]

4 Hem ḥaḳīḳat maʿrifet taḥṣīl idüp ʿirfān gözet
Pend-i mürşid üzre gidüp vuṣlat-ı cānānı bul

---

[335] Mısrada vezin hatası vardır.

5 Kāmilā himmet gerekse mürşidinden iste hep
Ṣıdḳile ṭut dāmenini "ʿalleme'l-esmā"[336]yı bul

99

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1 Elā ey mürşid-i dānā-yı ʿālem
Bu şeb mir´āt-ı ḥüsnüñ oldı ḫürrem
Dil-i virānemi mest itdi mestem
Zebānum varmadı oldum ben ebkem
ʿİnāyet ḳıl baña ġayrı hemān-dem
Ġarībem bī-kesem va'llāh ḥazīnem

2 Meşīḫān-ı kirāmuñ ekremisüñ
İmāmü'l-ʿāşiḳānuñ efḫamısuñ
Cenāb-ı ḳuṭb-ı ʿālem ekberisüñ
Naẓīrüñ yoḳ cihānuñ aʿẓamısuñ
ʿİnāyet ḳıl baña ġayrı hemān-dem
Ġarībem bī-kesem va'llāh ḥazīnem

3 Cenāb-ı himmetüñ fevḳa'l-ʿulādur
Vücūduñ cümleye bedrü'd-dücādur
Żiyā-yı vechüñiz nūrü'l-hüdādur
ʿUluvv-ı himmetüñ bi'llāh beḳādur
ʿİnāyet ḳıl baña ġayrı hemān-dem
Ġarībem bī-kesem va'llāh ḥazīnem

4 Disem mihr-i zamānsuñ yoḳ ḫilāfum
İdemez şānını tavṣīf zebānum
Bu rütbe ḥamd ola var iʿtiḳādum
Münāfık münkire iṡbāt ne lāzım
ʿİnāyet ḳıl baña ġayrı hemān-dem
Ġarībem bī-kesem va'llāh ḥazīnem

[336] "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti."

5 Nice biñ vardur evlāduñ cihānda
Hele ez-cümle Fehmi'dür lisānda
Maʿārif maʿdeni tekmildür anda
Bu Kāmil'dür hep ednā ʿāşıḳānda
ʿİnāyet ḳıl baña ġayrı hemān-dem
Ġarībem bī-kesem va'llāh ḥazīnem

100

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bir gül-i zibāya ʿāşıḳ olmışam yā Rabb meded
İtme mehcūr sen raḥim ḳıl derde dermān isterem

2 Rūz u şeb āh u enīnüm eylesün ʿarşa resīd
Heşt cennet içre olsam vaṣl-ı cānān isterem

3 Görmedüm bi'llāh efendim mis̱lini teşbīh idem
Ġayrı ṣabra çāre yoḳdur şimdi amān isterem

4 Nice yüz biñ vardur ʿuşşāḳuñ hele bu aḥkaruñ
Müẕnibem luṭfuñdan ancaḳ ben de iḥsān isterem

5 Sā΄ilem muḥtācınam ben ey Kerīm-i pür-ʿaṭā
El-amān yā dest-gīrüm emr ü fermān isterem

6 Var mı çāre vaṣlıñuzdan başḳa bu derde devā
Yoḳsa feryādumla artıḳ bārī Loḳmān isterem

7 Girye vü zārum içün itme ṣaḳın taʿyīb beni
Kendümi kendümle bilmem nisbet-i cān isterem

8 Bir melekāsā efendim ġayra itmem ser-fürū
Uġruna ʿömrüm fedā cānumı ḳurbāñ isterem

9 Mevc-i ʿaşḳum cūşa geldükde olur āb-ı ḥayāt
Ḳatreyüm gerçi ve-līkin baḥr-ı ʿummān isterem

10 Maḥrem-i rāz itmege bir er bulunmaz neyleyem
Sırrumı ifşāya ancaḳ ṣādıḳ iḫvān isterem

11 Bir gürūh-ı ʿāşıḳāne uġrayup itdüm su´āl
Ḳāl ile bilmek muḥāldür ḥāle cesbān isterem

12 Sāḳīyā ṣun bāde-i ʿaşḳı baña Allāh içün
İstemem gülzār-ı cennet mest ü ḥayrān isterem

13 İtme taṭvīl-i maḳālāt Kāmilā eyle edeb
Vaʿẓ-ı dersüñ şöyle dursun kesb-i ʿirfān isterem

101

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Yine bir dil-ber-i nāzik-tere virdüm göñlüm
Beni Mecnūna müşābih ideyordı şāhum

2 Var mıdur mis̱lini görmiş bu cihānda eyā
Bedr-i envār gibidür ḫūbb-ı cemāli māhum

3 Naḳd-i cān eyler isem vaṣlı içün āh ne ʿaceb
Bu fedākārlıġa nisbet idemez mi cāhum

4 Giceler ṣubḥa degin mātem-i esrārda iken
Āsumāne çıḳıyor zār-ı derūn-ı āhum

5 Bu taʿaşşuḳla benüm ḥālüme raḥmuñ var mı
Saña da vire hemān ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳī Allāhum

6 Bilürem ḥāl-i ṣıddīḳuñ itmem inkār ḥāşā
Bu ṭuruḳ nāz-ı ṭarīḳ-i ḫāniḳāh-ı dergāhum

7 Rūz u şeb eyle duʿā ʿāşıḳuñ olmış Kāmilā
Bu da bir cilve-i Ḥaḳ'dur giderek gör rāhum

102

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿAşḳla āh eylemek çün oldı muʿtādum benüm
Bu sebebden dā΄imā hep artdı efġānum benüm

2 Nār-ı hicr-i yār içün itmekdeyüm vā ḥasretā
Nefs-i emmār ẓulmünden ṭoġmıyor māhum benüm

3 Ben ġarīb ü bī-kesem luṭf eyle şāhum ḥālüme
Dest-gīrüm el-amānum derde dermānum benüm

4 Vuṣlatına iştiyāḳum ḥadden efzūn olmada
İftirāḳ-ı yār içündür çeşm-i giryānum benüm

5 Sāḳīyā ṣunsa bize peymāne -i ʿaşḳı hele
Eylesem nūş ṣūfiyā hīç var mı ʿiṣyānum benüm

6 Sen ṣalāt ü ṣavm ile ol itme fevt evḳātını
Ben daẖı ʿaşḳuñ yolunda terk idem cānum benüm

7 Bende-gān-ı ʿāşıḳāndan olsa Kāmil ġam yemem
Meclis-i ʿuşşāk içinde söylenür nāmum benüm

103

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Yār ile zānū-be-zānū fikre ṭaldum aġladum
Fülk-i cismüm baḥr-ı ʿaşḳa şimdi ṣaldum aġladum

2 Dün gice maẖfīce gördüm yoḳdur aġyārdan es̱er
Ṣubḥa dek itdüm beyān ḥālümi yandum aġladum

3 Sükkerāsā eyledüm nūş bāde-i ʿaşḳı bu dem
Mest olup mestānelik ḥālüme ḳandum aġladum

4 Raḳṣa āġāz eyleyüp naʿt-ı Resūl'e başladı
Çün ḳurup ḳānūn-ı ʿaşḳı bende çaldum aġladum

5 Āh ṭulūʿ itdi żiyā-yı nūr-ı ʿālem Kāmilā
El-vedāʿ itdi efendim soñra ḳaldum aġladum

104

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Her seḥer vaṣla ümīdvārem cenābuñ beklerüm
Nehr-i ʿaşḳum mevce gelsün hep kenāruñ beklerüm

2 Çünki mevʿūddur efendim vaʿde ḫulf olmaz senüñ
Dīdeler rāhında ḳalmış ben zamānuñ beklerüm

3 Nīm-nigāha muntaẓır ʿuşşāḳ seni görmek diler
Çünki bugün olmadı elbetde yaruñ beklerüm

4 Āh göñül sen itme taʿcīl lā-cerem şeyṭānīdür
Ḥaẓret-i Eyyūb gibi ṣabr-ı vaḳāruñ beklerüm

5 Ṣıdḳile ṭut dāmen-i ʿaşḳuñ bıraḳma Kāmilā
Bir gün iḥsānı olur bīn yıl da rāhuñ beklerüm

105

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Lü´lü-i lālā gibi gāhīce mercāñ oluram
Muḳteżā- yı ṭabʿ-ı ʿāciz cāna cānān oluram

2 Gāh olur pervāneveş eṭrāf-ı fānūsda gezüp
Gāh nār-ı ʿaşḳa yanup sūz-i hicrān oluram

3 Gāh olup zāhid gibi mescidde seccāde-nişīñ
Bir zamān abdāl mis̱āl her demde ʿüryān oluram

4 Eylemem terk ṣūfiyā mey-ḫāneyi hīçbir vaḳit
Dest-i sāḳīden idüp nūş mest ü ḥayrān oluram

5 Bāġ-ı ʿaşḳda ḫāk içinde mūr-ı eżʿafdur refīḳ
Vaḳt olup nisbetle cānum sünbülistān oluram

6 Ḳatreyem ʿuşşāḳ içinde cümleden ednā menem
Katre iken mevc idüp bir bāhr-ı ʿummāñ oluram

7 Ḳaşlaruñ miḥrābına āh secde itse Kāmilā
Sırr-ı ʿaşḳ meydān görüp bi'llāhi sultān oluram

106

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Cām-ı ʿaşḳı ṣundı sāḳī evvelā bezm-i elest
Hamdü li'llāh eyledüm nūş ben daḫı mestāneyüm

2 Ṣanma mecnūn ehl-i ʿaşḳı ʿārif-i bi'llāh olur
Şimdi yārum ile her dem çok şükür divāneyüm

3 Dām-ı geysūsıyla muḥkem baġladı ʿaḳlum benüm
Çeşm-i āhūsına baḳup dā'imā ḥayrāneyüm

4 Virme vāʿiẓ her ḫuṣūṣa ẓāhirā maʿnā ṣaḳın
Eski aʿmāl oldı yaġmā ṣoyunup ʿüryāneyüm

5 Yaḳ vücūduñ nār-ı ʿaşḳa Kāmilā sen rūz u şeb
Şemʿa-i sevdāya yanmış gūyiyā pervāneyüm

107

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bu şeb pervānedür ʿaşḳum yine sevdā mıdur bilmem
O ẓālim nefsile yoḳsa ʿaceb ġavġā mıdur bilmem

2 Baña vaʿd-i viṣāl itdi hele ol ṣubḥ-ı ṣādıḳda
Uzandı leyle-i ḥasret şeb-i yeldā mıdur bilmem

3 Taʿaşşuḳ eyleyüp dilden fiġānum ʿarşa çıḳmışdur
Bu rütbe ḥüsn-i ṭalʿatdur melek sīmā mıdur bilmem

4 Hezārān bāb-ı ʿuşşāḳda menem ednānuñ ednāsı
Beyāñ-ı ḥālüm iḫvāna bu da daʿvā mıdur bilmem

5 Ḳapuñda sā'ilem Kāmil amānum dem-be-dem artar
Kerem ü luṭfa muḥtācum dimek şekvā mıdur bilmem

108

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḳutb-ı ʿālem ġavs̱-ı aʿẓamdur efendim mürşidüm
Dest-gīr-i cümle ʿālemdür efendim mürşidüm

2 Vāsıl-ı ehl-i ilā'llāh melce´-i dermānumuz
Ehl-i ʿaşḳ derdine merhemdür efendim mürşidüm

3 Şirk-i münkirligden āzāde idüp insān ider
Hem mürebbī Ḥaḳḳı ekremdür efendim mürşidüm

4 İştiyāḳuñ varsa ṭālib kesb-i ʿirfān itmege
Maʿden-i bāġ-ı meʿālīmdür efendim mürşidüm

5 Cümle iḫvānumdan ednā aḥkāruñdur Kāmilā
Rehber-i Ḥak dest-gīrümdür efendim mürşidüm

109

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bu şeb ben nār-ı ʿaşḳumdan yanup āh u fiġan itdüm
Ḫayāl-i bezm-i ʿālemden hemān terk-i cihān itdüm

2 Viṣāl-i yār içün dildār-ı ġavvāṣam bu meydānda
Fevā'llāhi ümīdvārem fedā-yı cān u cān itdüm

3 Benem hem bāb-ı mürşidde hele ednānuñ ednāsı
Geçüp ol cümle şānumdan ḥużūrunda nişān itdüm

4 Menem efḳar menem eżʿaf menem ʿāşıḳ menem meftūn
Menem ḫuddām-ı ehlu'llāh metāʿum rāyegān itdüm

5 Ḥużūr-ı emr-i mürşidden ayırma Kāmil'i yā Rabb
Ki bī-kes mücrim ü bī-çāre ʿisyāndan amān itdüm

110
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Çeşme-i ʿaşḳum ḥarārātile bu şeb aġladum
Bir ʿaẓīm ʿummān gibi meydān-ı ʿaşḳa çaġladum

2 ʿAḳl u fikrüm aldı bir meh-pāre-i şūḫ-ı cihān
Zülf-i yārı sīneme ʿuḳde idüp de baġladum

3 Vaʿdi var ʿarż-ı viṣāl itmege ammā vaḳti var
Bir daḫı tekrār idüp ʿahdimüzi [hem] ṣaġladum

4 Āh o aġyār ki amān virmez baña ḫudʿa ider
Hele furṣatuñ bulup da düz ṭabanın daġladum

5 Bahr-ı ʿaşḳı gözle Kāmil bād-bānı ḳıl küşād
Bir müsāʿid rūzigār için ḳızaġı yaġladum

111
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥamdü li'llāh yine ben ol yār[337] ile tenhādayum
Seyr temāşā içün [ol] dildār ile ṣaḥrādayum

2 Gelmişem meydān-ı ʿaşḳa çīst fermān-ı şumā
Ḥaḳḳumı ḥak ide Allāh böyle bir daʿvādayum

3 Ṣanmasun aġyār beni ʿahdinde misāḳ eylemez
Dost ile dost olmışam düşmānile ġavġādayum

4 Meclis-i ʿuşşāḳda ey dil söylesünler nāmumı
Ġoncanuñ ʿaşḳile her dem bülbül-i şeydādayum

5 Bī-vefā ẓann eyler iseñ Kāmil-i bī-çāreyi
Ben ḥużūr-ı ḥākim-i muṭlaḳda bil şekvādayum

[337] Kelime metinde "yārum" şeklinde yazılmıştır.

112

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥasretüm dildār içündür çeşm-i giryān mürşidüm
Ṭāḳatüm yoḳ iftirāḳa ṣabra amān mürşidüm
Bu dil-i maḥzūnumı sen eyle ḫandān mürşidüm
Baḥr-ı ġam ġavvāsıyam āh derde dermān mürşidüm
Sā´ilem bābü'l-amānda ṣāḥib iḥsān mürşidüm

2 Eşk-i dīdem keṡret-i ṣaḥrāyı Ceyḥun eylemiş
Nā-tüvān itdi vücūdum zār u zebūn eylemiş
Ben gedā-yı mücrimi her bār maḥzūn eylemiş
Ḳıl kerem luṭf it ḳuṣūrum ḥadden efzūn eylemiş
Ben ġarībe senden iḥsān şāh-ı ṣulṭān mürşidüm

3 Nuṣḥ-ı irşāduñ ile hep leẕẕet aldı ʿāşıḳān
Ḳuvve-i ḳuṭbiyye envārile memlūdur cihān
İftiḫār itmez mi şāhum buña cümle bende-gān
Sāyeñüzde bunca ʿuşşāḳ sāyelenmişdür hemān
Merḥametde misli nā-yāb māh-ı tābān mürşidüm

4 Nuṭḳ-ı ʿālīñüz cihāna oldı bi'llāh selsebīl
Yek naẓarla cümle ʿuşşāḳı bütün itdüñ cemīl
Āh u ednā kemteri maḳbūl idüp itme ḫacīl
Meclis-i ʿuşşāḳuñuzdan redd idüp itme sefīl
Rūy-ı ḫandānuñla artıḳ eyle şādān mürşidim

5 Gösterür evlādına aḥkām-ı şerʿi ṭoġru yol
Eyledür taʿlīm ẕikri nefy ü iṡbāt ṣaġ u ṣol
Kāmilā ʿirfān isterseñ aña ol sen de ḳul
ʿĀrifā himmet dilerseñ ḫidmetinde ṡābit ol
Ümmeti ıṣlāḥa me´mūr şīr-i yezdān mürşidüm

113

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Cām-ı ʿaşḳı eyledüm nūş dā´imā sekrān menem
Yanmada her bār derūnum ʿan-aṣıl külḫān menem

2 Cümle ʿuşşāḳ meclisinde rāyegāndur mālımuz
Ṣanma aḳmışdur metāʿum dürr ile mercān menem

3 Bir maḥalden geldüm ammā görmedüm pāzārını
Mıṣr iḳlīminde ġayrı Yūsuf-ı Kenʿān menem

4 Bāġ-ı ʿaşḳda gül-ʿiẕār içre durup feryād iden
Dā´imā Mecnūn mis̱āli bülbül-i nālān menem

5 Hicr-i yāruñ yāresiyle yandı artıḳ Kāmilā
İḥtiyācum ḳalmadı Loḳmān'a āh büryān menem

114

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Murġ-ı göñlüm yine ṣayd itdi beni şeh-bāzum
Ġonca-i ṭabʿa ḥalāvet getürdi nāzum

2 Rūz u şeb ʿaşḳı ile beni Mecnūn ḳıldı
Meskānum ḳalmadı zīrā yoḳdur ārām-sāzum

3 Seni aṭvel-i ʿömür ile muʿammer itsün
Dā´imā ḥażret-i Mevlā'ya budur niyāzum

4 Beni maḥrem idünüp açdı baña esrārı
Kimseye fetḥ-i dehān idemem artıḳ rāzum

5 İdemez ṣabrına ṭāḳat bu günehkār bendeñ
Çoḳ şükür Rabbüme olsun bu da ancaḳ yārum

6 Ġam u miḥnetle dil ḥasret çeker iken dā´im
İltifātuñla beni eyledi mesrūr şādum

7 H̱idmetüñ emri de bir başḳa mürüvvet gibidür
Cān u baş üzre hemān emre iṭāʿat lāzum

8 Raḳṣ idüp cümle ʿuşşāḳ amān Allāh diyerek
Hele meydān-ı süḫanda çalınursa sāzum

9 Senüñ evṣāf-ı cemīlini zebānum diyemez
Kāmilā ḥaddini bil de söz çoḳ ne lāzum

115

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bir künūz-ı sırr-ı ḥikmetdür ṭarīḳat-ḫānesi
Ey nefis itme şikāyet yā Vedūd'a başladum

2 Āh u zārum ʿarşa çıḳmaḳda efendim Hū diyüp
Āteş-i ʿaşḳumla sīnem yana yana ḥaşladum

3 Neyledüm aġyāra bilmem muġber olmışdur baña
ʿAczümi itdüm beyān düşmānumı ben ṭaşladum

4 Neylesün neccār ḫarāb olmış binā[338] ṭutmaz temel
Āsiyāb çerḫini muḥkem idüp de ḳaşıladum

5 Terbiyet şarṭdur ḳıvām olmaḳ içün maʿcūn ola
Meyvesiz çınāra Kāmil şimdi bādım baġladum

116

TĀRĪḪ-İ VİLĀDET

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bi-hamdi'llāh bu dem Sālim Efendi ṣulb-ı pākından
Virüp bir duḫter-i pākīze iḥsān itdi Sübhānum

2 Aña tesmiyyedür Zeyneb ile Ṣāliḥa maḫlaṣdur
Hemān ʿömrün füzūn itsün cihānda ol Raḥmānum

3 Tevellüd māh-ı şaʿbānuñ şeb-i yigirmi'kincide
Meserret buldı ʿālemle hele ez-cümle iḫvānum

4 Peder māder ced ü emcādile ʿömür bula rāḥat
Familyaca bulup keṡret keder virmeye Yezdānum

[338] Kelime metinde "baña" şeklindedir. Anlam açısından yukarıdaki şekilde okunması daha doğru olacaktır.

5 Gelüp bir leb mücevherle didi tārīḫini Kāmil
Ḳamer gibi ṭulūʿ itdi cihāna Zekiye Ḫānım

قمر کبی طلوع ایتدي جهانه زکیه خانم

117

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿĀşıḳāne kāse-līslik eylemekdür meşrebüm
Ehl-i diller meclisüñ hep beklemekdür meşrebüm

2 İltifāṭ-ı saḫtekāra ben tevāżuʿ itmenem
Ṭoġrıdan ṭoġrıya Ḥaḳḳ'a söylemekdür meşrebüm

3 İntisāb itdüm cihānuñ ḳuṭbına şükr eylerüm
Kelb-i nefsüm bu ḳapuda beslemekdür meşrebüm

4 Raḳs ider şevḳile ey dil kā´ināt u ʿālemi
Başlasa nāy u kemāna seslemekdür meşrebüm

5 Ṣanʿat-i ḳānūnı mürşidden görünce Kāmilā
Her ne taʿlīm eylediyse işlemekdür meşrebüm

118

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Seyr idüp ʿālem-i ṣuġrāyı temāşā itdüm
Bu fenā mülki içinde daḫı ġavġā itdüm

2 Āh vücūd şehrine iskān iderek aldandum
Meclis-i memlekete düşmeni aʿżā´ itdüm

3 Baña ṣādıḳ görinüp itdi beni çoḳ dekden
Bilmedüm ḫudʿasını cürmile ḫaṭā itdüm

4 Öyle bir ẓālim ü ġaddāra hele bende olup
Bir zamān kendümi maʿṣiyete ilḳā itdüm

5 Rūz u şeb emrine ʿāmil olaraḳ her dā´im
Müddet-i ʿömr ḫarāb eyleyüp ifnā itdüm

6 Ṣūret-i ḥaḳ ṭarafından görünüp itdi ḫarāb
Bilerek ʿāṣī olan işleri ḥāṣā itdüm

7 Çoḳ zamān pençe-i mekkārasına düşdüm amān
Çāresin bulmaḳ içün ḥākime şekvā itdüm

8 Bir mübāşir hele taʿyīn eyleyüp celb itdi
Ben ḥużūrunda hemān ḥaḳḳumı daʿvā itdüm

9 Terk-i tesḫīr içün ẓālime tenbīh oldı
Ben anuñ emri ile ḫücceti imżā itdüm

10 Beni maḫfīce alup yanına çoḳ nuṣḥ itdi
Ben daḫı bendine düşmemege recā itdüm

11 Bu naṣīḥat ile ʿāmil olur iseñ eyā
Didi görmez seni ġayrı gözüñ aʿmā itdüm

12 Hele müstaġfīr olup eyle ḫaṭānı iḳrār
Nice mülḥidleri ben ẕikrile iʿlā itdüm

13 Bu naṣīḥatleri gūş eyleyecek ol ẕātdan
Dāmenin ṭuṭdum o dem emrini hem-pā itdüm

14 Bāb-ı mürşidden ayırma bizi yā Rab ḥıfz it
Cümle iḫvānum ile meclis-i cānā itdüm

15 Kāmilā tevbe idüp ṣıdḳile ḫidmet eyle
Ṣad hezār müẕnib olan şeyleri zīrā itdüm

119

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Rāh-ı ʿaşḳda ḫādim-i ehl-i ṭarīḳdür meslegüm
Ol sebebden baʿżı esrār-ı ṭarīḳa maḥremüm

2 On iki pīrān bābında faḳīr ü kemterem
Ḥażret-i şāh-ı ṭarīḳ-i Naḳşībenddür menbaʿum

3 Ṣıdḳile teslīm olup da cān u başın terk iden
Öyle bir ʿuşşāḳ içinde bende olmaḳ meşrebüm

4 Düşse sevdā bābına bir sālik-i ṣādıḳ ḥaḳīḳ
Yāre-i ʿaşḳa mü´es̱s̱ir idecek var merhemüm

5 Sen münāfıḳ olma Kāmil hep rıżāda ṭur hemān
Mürşidüñ gösterdigi rāh üzre gitmek meẕhebüm

120
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şīve-i ʿuşşāḳdan ey dil ben ferāġat eylemem
ʿUḳde-i sevdāya düşdükce ḳasāvet eylemem

2 Ḳavs-ı ġamzuñ şiddetinden itmenem hem iḥtirāz
Sīnemi itdüm nişāngāh hīç şecāʿat eylemem

3 Keştī-i baḥr-ı viṣālde eyler iken cüst ü cū
Bād-bān ḳıldum küşāde hep cināyet eylemem

4 Rūzigār-ı ṭabʿuma ceyş-i muvāfıḳ isterem
Çile-i saḫtüñ çeküp ṣoñra şikāyet eylemem

5 Ḳadr-i erbāb-ı maʿārif Kāmilā ḳıymet bilür
İʿtirāf-ı müẕnibem ġayrı ḳabāḥat eylemem

121
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ey dil idelüm ẕikir de insān olalum
Hem meclis-i ʿaşḳ içre de ʿirfān olalum

2 Cem-i cām-ı ḥaḳīḳat idelüm nūş hemān-dem
Bir leẕẕet alup mest ile mestān olalum

3 Bu cāh-ı fenā gözüme bi'llāhi görünmez
Āh şāh-ı şehīd ʿaşḳına ḳurbān olalum

4 Ġam ḥırḳasını terk idelüm ḥırs u ṭamaʿdan
Seyyāḥ-ı cihānlar gibi ḫandān olalum

5 Kāmil idelüm Ḥaḳḳ'a niyāz ġayrı dem-ā-dem
Dildār-ı derūn dilde de mihmān olalum

122

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Farḳa gelmez mest u istiġrāk üzre gözlerüm
Dürr-i dil-cūya müşābih ʿācizāne sözlerüm

2 Rāh-ı ʿaşḳ berzaḫına düşdüm hele amān didüm
Ẕikr ü tevḥīdüñ külünki yüce ṭaġlar düzlerüm

3 Ger ʿabesle olma meşġūl mes´ūl itme kendini
Nīkū bed daʿvā-yı ḥaḳḳı ṣoñra cānā yüzlerüm

4 Yāre-i sevdāya merhem ur ṭabībüm ḳoḳmasun
Ḳonmasun sinek diyü hep yarasını ṭuzlarum

5 Şemʿa-i pertev-nişānı Kāmilā eyle ṭaleb
Dā´imā didār-ı Ḥaḳḳı bende elbet özlerüm

123

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ḥasret-i derd ü elem bezm-i elestden çekerüm
Sabr idüp āh u enīn üzre bulunmış seferüm
Ne sebebdür o zamāndan beri yoḳdur ḫaberüm
Boyadı sīnemi al ḳana meded dīdelerüm
N´ola bir gün beni rāḥat ḳoya bu çeşm-i terüm

2 Noḳṭa-i ʿaşḳile her şebde ġazel söyler iken
Her seḥer ṣanʿat-i esrār-ı ṭarīḳ işler iken
Nevbetüm gelse diyü ben ḳapuda bekler iken
Bu felekde dili şād itmege saʿy eyler iken
Niçün olsun baña hem-pā şu cihānda kederüm

3 Ülfet-i āb u hevādan leẕẕet-āmize bulup
Her biri mülk-i fenādan daḫı encāmı ṣolup
Cismine yelken açup da rīḥ-i şeyṭāna ṭolup
Gün-be-gün nās-ı cihān ʿişve-i ẕevḳinde olup
Yine ben kendüme ġam-ḫāneyi meskān iderüm

4 Beni gir-dāba düşürdi kes̱ret-i ẕenb-i günāh
Müddet-i ʿömrü geçürdüm didüm eyvāh eyvāh
ʿAceb olmaz mı bu ʿālemde baña nīm refāḥ
Ġam-ı hicrān ile ālūd olalı baḫt-ı siyāh
Amān Allāh dili sūz eyledi āh-ı şererüm

5 N´ideyüm ki bu ḫuṣūṣa yārdan olduḳda cüdā
Maḫzen-i ḥüzne o demde beni itdi ilkā
Kāmilā ḳısmetini böyle virürmiş Mevlā
Fehmiyā ṭāliʿini yazmış ezel böyle Ḫudā
Diye gör dil ḳaderümdür ḳaderümdür ḳaderüm

124

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Mā´il-i yār oldıġum günden berü dertli menem
Cismümi maḥv eyleyüp şām u seḥer Naḳşī menem

2 Eyledüm gūş "fe'zḳürū"[339] emrin hele rūz-i elest
Ḥüccetüm var dilde yā Hū dā´imā Kādrī menem

3 Ḥalvetīyem Celvetīyem Mevlevīyem Sünbülī
Hem ṭarīk-i nāzenīnde mest olup Bekrī menem

4 Gülşenī vü Rūşenīyem hem daḫı Bayrāmīyem
Ḍarb urup oldum Rufāʿī her vaḳit Saʿdī menem

5 Dā´im tevḥīd içre baʿżan oluram ben Bedevī
Kāmilā ʿuşşāḳ içinde maḥrem-i rāzī menem

[339] "Siz beni anın ki bende sizi anayım."

125

TĀRĪḪ-İ VEFĀT

Fā῾ilātün Fā῾ilātün Fā῾ilātün Fā῾ilün

1 Bir melek ḥaṣlet güzīndi üç yaşında bu ṭıfıl
῾Aḳl u fehmine ta῾accüb eyler idi ḫāṣṣ u ῾āmm

2 Ḫalḳa-i tevḥīdde ẕikr eylerdi iḫvānlar ile
῾Āḳıbet ḥavża düşüp ġarḳ oldı kendi ḳaldı nām

3 İsmi Vāḥid ile itmām oldı bu tārīḫ ḥazīn
Uçdı Muḥyī'd-dīnüm elden itdi firdevsde maḳām

اوچدي محي الدّنيم الدن ايتدي فردوسده مقام

126

Fā῾ilātün Fā῾ilātün Fā῾ilātün Fā῾ilün

1 Firḳat-i dildār ile yandı vücūdum el-amān
Nāz u istiġnāya ṭāḳat mi kalur ey nev-civān

2 Vuṣlātuñ itdüm temennī çün müsā῾id olmadı
Ḥayf ṣad eyvāḥ ol ḥasretle aġlardı cihān

3 Yalıñuz kendüm ṣanurdum ῾āşıḳ-ı bīçāreyem
Cümlesinden buldum ednā kendümi ῾aşḳında cān

4 Sā´ilem muḥtācınam ṣubḥ u mesā iḥsānuña
El-meded maḥbūb-ı ῾ālem munṭaẓırdur ῾āşıḳān

5 Ḥāmemüz ῾ācizdür ancaḳ vaṣf-ı şānında senüñ
Ḫāk-i pāye bir teberrük ola yazdum ben hemān

6 Ḥadd-i ẕātuñ bilmege ṭālib olan itsün su´āl
İşte Fehmi'dür efendim mürşid-i ṣāḥib zamān

7 Bende olduñ Kāmilā sen it teşekkür dā´imā
Ni῾met-i kübrāya irmişdür buña nā´il olan

127

MERS̱İYE

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Aġlamaḳdan ḳan döker hep ʿāşıḳānuñ dīdesi
Ṣabra ṭāḳat mı kalur hīç āh Muḥarremdür gelen

2 Mātem-i ḥaḳ üzre icrā eyleyüp mātem iden
Cān u başın terk ider eyvāh Muḥarremdür gelen

3 Ḳurretü'l-ʿayn-i Ḥabību'llāh efendim Aḥsaneyn
İtdi nūş şurb-ı şehādet āh Muḥarremdür gelen

4 Ḫāne-dān-ı ehl-i ʿāşıḳ cümleten mātemdedür
Sen daḫı gel ʿāşıḳ iseñ vāh Muḥarremdir gelen

5 Aġla Kāmil rūz u şeb gülmez bu ayda ʿāşıḳān
Çün şehīd-i Kerbelā bi'llāh Muḥarremdür gelen

128

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Āh idüp ʿaşḳuñla yandum dest-gīrü'l-ʿālemīn
Semʿ-i cāna irdi bir āvāz hātifden mübīn

2 Maḥrem itdi baʿżı esrārı efendim ḳulına
İnkişāfı ġayr-ı mümkin kenz-i esrār-ı yaḳīn

3 ʿAşḳile yaḳdı vücūdın cümle evlād uġrına
Yād ider āyāt ile hep "fedḫulūhā ḫālidīñ"[340]

4 Lā-cerem taṣdīḳ itdüm ẓāhirā hem bāṭınā
Ḥaḳ ile ḥaḳdur efendim eyledüm bi'llāh yaḳīn

5 Ḳurʿa itdüm ḥarf-i evvel her saṭırdan Kāmilā
Yād ider ismile maḫlaṣ mürşidümdür bil hemīn

[340] "...Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete diyecekler."

129

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Rūz u şeb ʿisyānuma bāʿiṡ benüm nefsümdür ol
Eyle iḫlāṣ ile taḫlīṣ girībānum amān

2 Senden olmazsa meded ḥāl-i perīşānuma ger
Kime ityān-ı beyān eyleyeyüm ḥālüm amān

3 Sen ḥabībine buyurduñ "yefʿalü'llāh mā-yeşā´"[341]
Ben gedāya maġfiret ḳıl sırr-ı Sübḥānum amān

4 Eyledüñ nebbāş ḳuluñ tevbesini bizden ḳabūl
Müẕnib-i bī-çāreyi luṭf eyle Yezdānum amān

5 İsm-i Ġaffār'a bağışla sen günehkār Kāmil'i
Ol ḥabībüñ ḥürmetine ulu Allāhum amān

130

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şuʿle virdi leyle-i ẓulmetde nūr-ı ẕākirīn
Maḥrem oldı cümle esrārı Ḫudā'ya ʿārifīn

2 Ḳıblegāh-ı ehl-i diller meclisinde ḥāżır ol
Reh-nümā-yı bāb-ı vuṣlatdur cihānda ʿāşıḳīn

3 ʿĀlem-i süflīde eyle sende nefsüñ terbiye
Zümre-i ʿuşşāḳ içinde saña dinsün vāṣılīn

4 Ey göñül Ḥaḳ ile ḥaḳ ol emr-i mürşid üzre sen
Böyle ḳānūn-ı ṭarīḳ ola insān kāmilīn

5 Ḥaḳḳ-ı ṣādıḳda buyurdı Ḥaḳ Teʿālā müjdeler
"Hāzihī cennātü ʿadnin fe'dḫulūhā ḫālidīn"[342]

---

[341] "... Allah dilediğini yapar."

[342] "Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin, altlarından ırmaklar akan adn cennetlerine..."

6 Ḥīle-i dünyā seni aldatmasun ḥayfā ṣaḳın
Soñ nedāmet fā΄ide virmez ḳalursıñ ḫ̮āsirīn

7 Leẕẕet-i nefsāniye hīç ṭābiʿ olma Kāmilā
Cümle iḫ̮vānum muḥāfıẓ ide ḫ̮ayrü'l-ḥāfıẓīn

131
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Dām-ı zülfe baġladı göñlüm benüm şāh-ı cihān
Ol sebebden olmışam mest ʿaşḳ-ı yārdan bir zamān

2 Bāde-i ṣahbāyı sāḳī ṣunsa da nūş eylesem
Cürʿasından geçmezem bi'llāhi ṣūfī bil hemān

3 Ḫ̮āne-dān-ı ehl-i beyte eyledüm cānum fedā
Mātem-i ʿaşḳumla itdüm sīnem içre bir nişān

4 Vāḳıf-ı ḥāl-i żaʿīfe var mı hīç āgāh olan
Himmet-i mürşid baña her demde oldı sāye-bān

5 Zümregāh-ı ʿāşıḳāna bende olmış Kāmilā
Rūz u şeb efkār-ı derdüm āḥ efendim el-amān

132
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şimdi aġyāra riʿāyet itmem aṣlā gelmesün
Eski ḥālüm ẓann idüp meclise ḳatʿā gelmesün

2 Sāye-i mürşidde itmem kimseden hīç iḥtirāz
Öyle dū rūy diñlemem ḫ̮āṭıra zīrā gelmesün

3 Ben gürūh-ı ʿāşıḳāndan olmışam ḥalvet-nişīn
Tecrübe içün münāfıḳ söyle tenhā gelmesün

4 Cām-ı ʿaşḳı eyledüm nūş dā΄imā mey-ḫ̮or menem
Mest olanlar gelsün ammā ehl-i taḳvā gelmesün

5 Añlamaz zāhid kelāmuñ Kāmilā aṣlā senüñ
ʿAşḳ-ı ḥālāt ile yan da ḳalbe riyā gelmesün

133

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şāh-ı kevneyn-i ḥafīdāndur efendim Aḥsaneyn
Server-i rāh-ı şehīdāndur efendim Aḥseneyn

2 Nūr-ı çeşm-i ol ʿAlīyyü'l-murtażānuñ ġoncası
Ṭıfl-ı gülzār-ı cināndandur efendim Aḥsaneyn

3 Sāḳiyān-ı ḥavż-ı Kevserdür Emīrü'l-mü´minīn
Pençe-i Āl-i ʿabādandur efendim Aḥsaneyn

4 Rütbe-i meşhedlik olmışdur muḳadder çāre-nīst
Hem şehīd-i şāh-ı merdāndur efendim Aḥsaneyn

5 H̱āk-i pāyından niyāzum ḳıl şefāʿat Kāmil'e
Şāfīʿ-i rūz-ı cezādandur efendim Aḥsaneyn

134

TĀRĪH̱-İ VİLĀDET

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bāreke'llāh zehī dünyāya başdı çün ḳadem
Nāmdaşı cedd-i ʿOs̱mān-ı kerīm ʿālī-şān

2 Ṣulb-ı ʿācizden gelüp bir ṭıfl-ı maʿṣūm-ı güher
Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a teşekkür eylerüm rūz u şebān

3 Maḳdemi ẖayrü'l-ẖalef itsün cihānda Lem-yezel
Himmet-i mürşid aña her demde olsun sāye-bān

4 ʿÖmr-i aṭvel ẖayrile merzūḳ ide Rabbüm anı
Dū cihānda hem muʿazzez zümregāh-ı ʿāşıḳān

5 Çıḳdı bir ḫarf-i nidā Kāmil didüm tārīḫini
Ṭoġdı Muḥyī'd-dīn cihāna ḥamd ider Ḥaḳḳ'a hemān

طوغدي محي الدّين جهانه حمد ايدر حقّه همان

135

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿAşḳ-ı ẕikru'llāh ile hep oldı ʿuşşāḳ teşnegān
Nūr-ı tevḥīd ile müsteġraḳ olanda var nişān

2 "Men ʿarefden"[343] ders alan er maẓhar-ı ḥükmündedür
Baʿżılar Manṣūrveş hem itdi sırrı rāyegān

3 "Len terānī"[344] çün buyurdı Ḥażret-i Mūsā'ya Ḥaḳ
Aldı Mūsā varlığını oldı tecelli ʿāyān

4 İtme taʿcīl sen de ṣabr it dā´imā Eyyūb gibi
İtdi Ḥaḳ Yūsuf'u sulṭān Mıṣr ilinde bir zamān

5 Rāh-ı ʿaşḳda kimse maḥzūn olmadı hīç Kāmilā
Olmasun taḥt-ı arżda ṣırf rıżāda ol hemān

136

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Teferrüc eyledüm ey dil bugün pāzār-ı ʿaşḳı çün
Bütün ʿuşşāḳ şādāndur hele maḥzūn hemān bir ben

2 Ser-ā-pā vuṣlat-ı cānān ile ser-mest olmışdur
Yine ḥasret çeküp āh u enīn üzre ḳalan bir ben

3 Vücūdın yaḳdı hep ʿuşşāk fenā fi'llāhda maḥv itdi
Bu dem ʿiṣyān-ı nārile cihān içre yanan bir ben

343 "Nefsini bilen Rabbini bilir."

344 "...Rabbi, "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin" buyurdu."

4 Beni tābiʿ idüp kendine nefsüñ bendine düşdüm
Günāhumla cenāb-ı mürşide diyen emān bir ben

5 Bu yolda ṣıdḳını iẓhār iden elbetde kām aldı
Hemān firḳat ile Kāmil iden āh u fiġān bir ben

137

TĀRĪH-İ VİLĀDET

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1 Ḳarındaşum hele Sırrı Efendi ṣulb-ı pākından
Gelüp bir ṭıfl-ı ʿālī eyledi dünyāyı hep tezyīñ

2 Cenāb-ı Ḥażret-i Nevres Efendi cedd-i ʿālīsi
Bu dem maḥẓūẓ olup şükrān oḳur Ṭā-hā ile Yāsīn

3 ʿAlīyyü'l-Murtażā Ḥaydar-ı Kerrār'a daḥı nāmdaş
Şecāʿat ʿarẓ ider meydān-ı dehr içre hemān metīn

4 Cenāb-ı Ḥażret-i pīre daḫı olmışdı maḫlaṣdāş
Bu nesle şuʿle virmişdür hele ol şāh Celāle'd-dīn

5 Efendim mürşidüm himmet idüp ḥamden duʿā itdi
Mürīdān cümleten destin açup eylediler āmīn

6 Peder māder ile ʿömrin füzūn itsün Cenāb-ı Ḥaḳ
Cihānda kesb-i şān idüp ola ʿirfān ile güzīn

7 Teşekkürle çıḳup bir āh didi Kāmil bu tārīḫ tām
Şems-āsā ṭulūʿ itdi Muḥammed ol Celāle'd-dīn

شمس اسا طلوع ايتدي محّمد اول جلال الدّين

138
TĀRĪḪ-İ VİLĀDET

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḥamdü li'llāh zehī dünyāya teşrīf eyledi
Çıḳdı mā-şā-allāh ṣadā virdi āfāḳa nişān

2 Yaʿnī ol Şerīf Efendi ṣulb-ı pākından gelüp
Himmet-i pīrān ile hem oldı dünyā lemeʿān

3 Maḫlaṣı Fā´iz diyü tesmiyye olmışdur aña
Fā´izü'l-aḳrān itsün ol Cenāb-ı Müsteʿān

4 Bir melek-sīmā ṣıfāt endām-ı pāk-ı gevherī
Teşne-yāb itdi cihānı cümle ʿālem şād-mān

5 ʿÖmri aṭvel ʿilmi nāfiʿ ḫayrile merzūḳ idüp
Dest-gīr olsun aña hep dū cihānda ʿāşıḳān

6 Hem peder māder ile Allāh ḫaṭādan ṣaḳlasun
Didi bu duʿāya āmīn ḳā´ināt u āsumān

7 Çıḳdı bir Kāmil dilinden cevher-i tārīḫ hemān
Ṭoġdı İsmāʿīl Efendi nūr gibi oldı cihān

طوغدي اسماعيل افندي نور كبي اولدي جهان

139

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Lücce- i ʿaşḳumla incü ṣaçmışam deryāya ben
Çalmasun aġyār diyü hep başlarum ġavġāya ben

2 Perr ü bāl açdum cihānda murġ-ı ṭūṭī hem mis̱āl
Yüce bir ṭaġuñ içinde uġradum ʿanḳāya ben

3 Gāh ʿurūc eyler bu göñlüm nisbet-i yār almışam
Gāh ʿaşḳuñ āteşiyle düşmişem deryāya ben

4 Bir zamān estaġfiru'llāh eyleyüp ṣūfī idüm
Bir zamān mey eyledüm nūş uġradum sevdāya ben

5 Ḳangı bir demden su´āl itseñ baña virsem cevāb
Boş yere virmem maḥabbet şu denī dünyāya ben

6 Kes̱ret-i ʿālem içinde lez̠z̠et almaz ʿāşıḳān
Ol viṣālüñ ārzūsiyle gelmişem tenhāya ben

7 Ey efendim ḳoyma maḥzūn Kāmil-i bī-çāreyi
Dest açup ḳapuñda ġayrı başladum duʿāya ben

140

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Aġyāra meyl eyledüm āh ben bilerekden
Uġradı yolum ṣarpa meger git giderekden

2 Bir ḫaylī ḫabās̱etlere çün beni düşürdi
Ḫandān olaraḳ zevḳ ideyor raḳṣ iderekden

3 ʿAḳlum başuma geldi hemān çāre arandum
Buldum hele bir mürşid-i dānāyı gezerekden

4 Ṭutdı yedimi sīnesine çekdi o demde
Pend eyleyerek geçürdi beni ince elekden

5 Ḥayvān ile insān ne dimek eyledi taʿlīm
Çoḳ şeyleri gösterdi baña hep geçerekden

6 Bir derdüme biñ dürlü devā eyle ṭabībüm
Loḳmān gibi aldı ṣadā hem dürlü çiçekden

7 Aġzuma devā eyleyerek virdi südünden
Buldum ṭadını lez̠z̠et-i ʿaşḳuñ emerekden

8 Gel sen daḫı gel şurb it eyā böyle şarābı
Yoḳsa bulamaz lez̠z̠etini öyle yürekden

9 İnsān olana işte suḫan Kāmil'e kāfī
Oḳu ġazelüm eyle tefekkür düşünerekden

141

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿArṣa-i ʿālemde cānā dil fürūzān aġlasun
Kevkeb-i burc-ı kevākīb içre her cān aġlasun

2 Müstedām-ı ehl-i ʿaşḳum yār ile yek dil cihet
Meh-cebīn-i zülf-i geysū-yı perīşān aġlasun

3 Ḫāniḳāhda dām-ı tevḥīd içre gördüm şāhumı
Cümleten ʿuşşāḳ içinde şāh-ı merdān aġlasun

4 Ben gezerüm kimseye hīç ṣormazam seyyāhumı
Keşküli destinde dil-cū murġ-ı cānān aġlasun

5 Kāmilā ṣubḥ u mesā ḳārum benüm āh u enīn
Ser virüp ʿuşşāḳ içinde dīde giryān aġlasun

142

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şemʿa-i yārdan çerāġ-ı ʿaşḳumı yaḳdum bugün
Nūr-ı esrār-ı cemāle ḫaylīce baḳdum bugün

2 Zümre-i ʿuşşāḳ içinde ʿarşa çıḳdı āhımuz
Tāc-ı bālāsına ġayrı hem çelenk ṭaḳdum bugün

3 ʿAşḳ ile mest olmışam ṭaʿn eyleme zāhid beni
Bāde-i gül-gūn-ı cānā iki üc çaḳdum bugün

4 ʿUḳde itdüm ḥubb-ı sevdāyayı derūnumda hemān
Muḥkem olmaḳlıḳ içün ʿaşḳ iksīrin çaḳdum bugün

5 Yoḳdur ārām idecek hīç bir maḥallüm ṣūfīyā
Māʾ-i cārī gibi Kāmil her yana aḳdum bugün

143

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Beni daḫl itme ey zāhid ṣakın bu ʿaşḳ-ı zārumdan
Yanar pervāneler her şeb çerāġ-ı şemʿ-i āhumdan

2 Menem mey-ḫānede sāḳī meyüm bitmez benüm aṣlā
Eger ṭālib iseñ ṣūfī ṣakınma iç şarābumdan

3 Riyāyı terk idüp yā Hū bu nār-ı ʿaşḳa yaḳ cismüñ
Gülistān-ı maḥabbetde cüdāyum hem diyārumdan

4 Teferrüc vaḳtidür ey dil eger geşt ü güzār itsem
Bütün taʿcīz olur ʿālem benüm āh u fiġānumdan

5 Sirāyet eylemez cürmüñ senüñ bir ferde ey Kāmil
Ṣaḳın ḫavf itmesün kimse benüm cürm ü günāhumdan

144

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bu gice bir pehlevān gördüm elinde seyfi var
Kāfire eyler ġazālar ḥamdü li'llāh āferīn

2 "Fī sebīli'llāh"[345] cihādı eyledi icrā tamām
Geldi hātifden ṣadā-yı ġāzīdür ḥaḳḳa metīn

3 Seyfini ʿarşa resīde eylesün Rabbü'l-enām
Şānına didi melekler ile ḫaṭādan āmīn

4 Hep ṭarīḳat sāyesiyle buldı böyle ḳuvveti
Himmet-i mürşid aña her demde olmışdur muʿīn

5 Dest açup Kāmil daḫı min ġayrı ḥaddin ḳıl duʿā
Vuṣlatını it müyesser yā İlāhe'l-ʿālemīn

[345] "Allah yolunda öldürülenler için 'ölüler' demeyin."

145

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Bezminde safā-yāb olam ilhāmum açılsun
Aḥvālümi ʿarż eyleyem ehyāmum açılsun

2 H̱aṭṭuñ yine bir ʿāleme hep başḳa edādur
Envāʿını taʿlīm idem aḳlāmum açılsun

3 Geysū-yı siyāh ditrediyor ʿāşıḳı her bār
Laʿl-ı lebinüñ būsına hep kāmum açılsun

4 Zühdile riyā bir yere cemʿ eylemek olmaz
Ey ṣūfī saña söyleyeyüm rāmum açılsun

5 Manẓūra sezā oldı bu manẓūm-ı selīsiñ
Kāmil yine eṭrāfa hemān nāmum açılsun

146

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Göñlüm bir ʿaşḳa düşmiş kim yanar pervāneveş her ān
Çerāġ-ı şemʿ-i dildāra ʿaceb virmiş midür nişān

2 Ne rūzum pertev-efzādur ne şeb rāḥatdadur bu dil
Firāḳ-ı nār-ı ḥasretde amān yā Rabbüm el-amān

3 Bu derd ber-dāġına düşmiş yananuñ birine ṣordum
Didi yanmaḳ ʿaceb midür fedādur yolına her cān

4 Ḥaḳīḳat ḥālini bilmek hemān birdenbire müşkil
Hele tedrīc-i tedrīcī olursuñ vāṣıl-ı cānān

5 Senüñ ḥaddüñ degül Kāmil bu ʿāşıḳ zümregāhında
Edeb it ṣabra ol rāżī saña da olısar iḥsān

147

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Zindegān eyler vücūdum tende cānum ism-i Hū
İtsem aġyārdan ferāġat hep lisānum ism-i Hū

2 Hū ṣadāsı sīnemi çāk eyledür şām u seḥer
Ḳaṭre ḳaṭre çeşm-i ʿaşḳum aḳsa ḳanum ism-i Hū

3 Ben fedā-yı cān itdüm ism-i Hū'ya ʿāşıḳam
ʿAşḳa ser-mestle ḥayāt-ı cāvidānum ism-i Hū

4 Hū ile ālūde olmışdur vücūd-ı ʿāşıḳān
Mürşidümden ber-güẕārdur āh amānum ism-i Hū

5 İsm-i Hū'dan başḳa yoḳdur Kāmilā encām necāt
Ṣoñ nefesde it müyesser ḳıl zebānum ism-i Hū

148

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Girdi ʿāşıḳ rāh-ı ḥaḳḳa ṣıdḳile Allāh diyü
Cezbe-i envāra irdi ẕikrile Allāh diyü

2 Aṣlını itdi tefekkür vārlıġuñ atdı hemān
ʿUẓlet eyledi cihāndan fikrile Allāh diyü

3 Ser-te-ser seyyāḥ-ı ʿālem oldı ʿāşıḳ zāhidā
İtmez ārām bir maḥalde ʿaşḳile Allāh diyü

4 Gerçi ser-ḫoş ṣanma ʿişret eylemiş mey-ḫāneden
Eyledür sekrān cihānı şevḳile Allāh diyü

5 Rāh-ı ʿaşḳda ḳalmadı maḥrūm kimse Kāmilā
Eyle iẓhār ṣıdḳını sen ḳalbile Allāh diyü

149

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bu gice gülzār-ı ʿaşḳum oldı reng-āmīz yine
Nefḫa-sāz-ı bülbülān eṭrāfum aldı Hū diyü

2 Pür-ṣadā itdi ẓuhūr ʿaşḳuñla yandum yā Resūl
Ehl-i tevḥīd cümleten ser-mest ḳaldı Hū diyü

3 Raḳṣ idüp meydān-ı ʿaşḳda öyle cevlān eyledi
Allāh Allāh naʿrasile nāyı çaldı Hū diyü

4 Āteş-i sevdā ile yaḳdı vücūdın itdi maḥv
Vāṣıl-ı cānān olan gül-ḫāne ṭaldı Hū diyü

5 Zaḥm-ı ʿaşḳuñ yarasile yana gör kim Kāmilā
Cümle ʿuşşāḳ cānını ʿummāna ṣaldı Hū diyü

150

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Sevdigüm bir yārdur ancaḳ ġayra itmem ser-fürū
Terk-i aġyār eyleyüp ʿaşḳında itdüm ārzū

2 Ḫaylī müddet iltifātuñla telez̠z̠üz̠ itmedüm
Ḥamdü li'llāh bu gice olduḳ efendim rū-be-rū

3 Gerçi ʿāṣī defterüñ ser-levḥası ismüm benüm
Raḥmetinden kesmem ümmīd hüccetüm "lā-ṭaḳnatū"[346]

4 Üç maḥalde ben fedāke cān u dilden itmişem
Ṣıdḳile teslīm olan sāliklere ʿādet mi bu

5 İsm ü cismüñ nār-ı ʿaşḳa sen hebā it Kāmilā
ʿĀşıḳānuñ ẕikr ü fikri dā'im oldı ism-i Hū

[346] " ... Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin..."

151
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Gözüñ aç ḫᵛāb-ı ġafletden baḳuñ yā Hū seḥerdür bu
ʿAṣā-yı müttekā itme hele dervīş teberdür bu

2 Görünmez naḳş-ı mir´ātı ṣanur ẓāhid bunı ammā
Naẓargāh-ı dil-i ʿuşşāḳa her demde ḳamerdür bu

3 Elest bezmini idrāk hīç itmezsüñ behey ġāfil
İdersüñ aṣlına ricʿat bu ʿālemde seferdür bu

4 Mürīdān-ı zamān aġyāra meyl itmiş ṣaḳın ṣanma
Meyān-ı mürşide baġlu hele muḥkem kemerdür bu

5 Bu nār-ı ʿaşḳ-ı dildāra yanup āh eyleme Kāmil
Bilinmez sırr-ı ḥikmetdür cihāna yek beterdür bu

152
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Becādur ẕāt-ı pākına nübüvvet yā Resūla'llāh
Revādur şān-ı ʿulyāna ʿadālet yā Resūla'llāh

2 Ḥicāb-ı ḫūrşīdi refʿ eyle ol nūr-ı cemālüñden
Temāşā itmek ʿuşşāḳa ʿināyet yā Resūla'llāh

3 İrişdi "ḳābe ḳavseyn"[347]e vücūd-ı lāmiʿü'n-nūruñ
Risālet aʿẓamı sensüñ nihāyet yā Resūla'llāh

4 Cemīʿ -i enbiyā nūrı senüñ nūruñ żiyāsıdur
Saña ʿāşıḳ olan buldı saʿādet yā Resūla'llāh

5 Temennī eyledi Kāmil ḳuluñ ẕāt-ı risāletden
Saña iḫvānumı itdüm emānet yā Resūla'llāh

[347] "O kadar ki iki yay kadar hatta daha yakın oldu."

153

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿĀşıḳ-ı şūrīde meşreb itdi yaġmā ʿaḳlumı
Çāresin bildür baña sen söyle Allāh ʿaşḳına

2 Hep ḫᵛāce hem eṭibbā cümlesinden çāre yoḳ
El-amān şāhum devā sen söyle Allāh ʿaşḳına

3 Bir ʿaceb ḥayretdeyüm ben yoḳdur hīç ārāmgāhum
Bendeñi itme fedā sen söyle Allāh ʿaşḳına

4 Defter-i ʿaşḳında nāmum āh muḳayyed mi ʿaceb
Müşkilüm bildür baña sen söyle Allāh ʿaşḳına

5 Bu denī keṡretde maḥbūbına vāṣıl olamaz
Ṭoġrısını Kāmilā sen söyle Allāh ʿaşḳına

154

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ey göñül eyle s̱ebāt bir yerde ki iḳrār ola
Ṣıdḳını eyle nümāyān sırr-ı ḥaḳ iẓhār ola

2 "Küntü Kenzen"[348] çün buyurdı gir ṭarīḳat şehrine
Bildirür mürşid bu sırrı aḫsāra esrār ola

3 "Aḥsen-i taḳvīm"[349]de insān olmaġa ṭālib olan
Şeyḫinüñ pendiyle ʿāmil olması miʿyār ola

4 Nefsini maġlūb idüp eyle cihād-ı ekberi
"Men ʿaref"[350] sırrına vāḳıf olmaġa eẕkār ola

5 Vaḥdeti keṡretde bulmaḳ ister iseñ Kāmilā
Geç bu varlıḳ ʿāleminden maṭlabuñ iẓhār ola

---

348 "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."
349 "Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır."
350 "Nefsini bilen Rabbini bilir."

155

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Beni mest itdi ʿaşḳuñla o şāhum ḳanda ben ḳanda
Velīyyü'n-niʿmetüm melce´-penāhum ḳanda ben ḳanda

2 Ḳanı ol meclis-i ʿaşḳ-ı maḥabbet cān-fezā eyler
O demlerde olan ẕevḳ ü refāhum ḳanda ben ḳanda

3 Tezeyyün ḳalb-i ʿuşşāḳuñ libāsı faḫrile olmaz
Göñül abdāl-ı ser-mestdür külāhum ḳanda ben ḳanda

4 Düşüp bir nār-ı mümtāz-ı cihānuñ ʿaşḳına bu dil
Fedā itdüm bütün ʿömr-i tebāhum ḳanda ben ḳanda

5 Taʿaşşuḳ eyledi Kāmil ṭarīḳ-i nāzile yāre
Mükaḥḥal dīdesi zülf-i siyāhum ḳanda ben ḳanda

156

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Āteş-i ʿaşḳda yanup sūzān olursam kime ne
Vuṣlat-ı yāre irüp ḫandān olursam kime ne

2 Ṣāḥib-i taḳvā gibi itsem ʿibādet rūz u şeb
Baʿdehu ʿişret idüp ṭuġyān olursam kime ne

3 Bir ṭaḳım ḥayvān ile ünsiyyet eylerdüm hemān
Bir zamān ihlāk idüp insān olursam kime ne

4 Bir zamān Yaʿḳūbveş eyler isem āh u enīn
Bir zamān Yūsuf gibi Kenʿān olursam kime ne

5 Bir zamān Ferhād gibi ṭaġ delmege başlar iken
Bir zamān Şīrīn gibi hicrān olursam kime ne

6 Bir zamān ṣaḥrāları iskān idüp Mecnūnveş
Bir zamān Leylā gibi destān olursam kime ne

7 Zīnet-i elbās ile tezyīn vücūdum eylesem
Bir zamān abdāl olup ʿüryān olursam kime ne

8 Ḥasret-i yār iştiyāḳında hemān-dem aġladum
Bir zamān maʿşūḳuma cānān olursam kime ne

9 Cümle ḥālinden geçüp de emr-i mürşidde ṭurup
Tekyede Kāmil yine mihmān olursam kime ne

157
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Yine dūş oldı bu göñlüm bu şeb bir ṭıfl-ı cānāna
Esīr itdi beni kendisine birden bire yana

2 Hele ruḫsārını gördükde ʿaşḳum tāzelendi āh
Çekem mi ḥaşre dek ḥasret bu da lāyıḳ mıdır cānā

3 Zimām-ı ʿaşḳumı ṭutdı hemān ḳuvvetle ol şāhum
Diler ʿarż-ı viṣāl eyler diler çarpar şecīʿāne

4 Bu ʿaşḳuñ ḳavsınuñ zaḫm-ı ʿilācı pekçe müşkildür
Meger luṭf eyleyüp itse devāsını ḥakīmāne

5 Yalıñuz sen misüñ Kāmil ʿaceb ʿāşıḳ hemān yāre
Nice yüz biñden ednāsuñ edeb eyle edībāne

158
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Nedendür yāri görmekle beni uġratdı bir derde
Bu çille saḫtini çekmek meger kim var imiş serde

2 Hele vaṣluñla kām alsam teşekkür eylerüm her bār
Velākin beynimüzde var nice ḥicāb ile perde

3 Muḳarreb olmaġı ister göñül ammā nedür çāre
Tebāʿud eyledi aġyār efendim nerde ben nerde

4 Taʿaccüb eyleme ṣūfī bu ʿaşḳa hīç nihāyet yoḳ
Bütün ʿuşşāḳ fedā-yı cān ider hep gördigi yerde

5 Tefekkür baḥrına ṭaldum aḳıtdum dīdeden eşküm
Ṣabır pīrāhenin giydüm dimez Kāmil anı ferde

159
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Eger ʿāşıḳ iseñ Ḥaḳḳ'a temessük eyle esmāya
Ḥayāt-ı cāvidān cānā temessük eyle esmāya

2 Devām it rūz u şeb ẕikre eger insān olam dirseñ
Bulup bir mürşid-i dānā temessük eyle esmāya

3 Seni senden hele alsun seni saña yine virsün
Budur çün rāḥat-ı ʿuḳbā temessük eyle esmāya

4 Mücellā eyle ḳalbini naẓargāh-ı İlāhī'dür
Ṣaḳın ḳalmayasun aʿmā temessük eyle esmāya

5 Riyā eyleme ey ṣūfī bütün aʿżā ile ẕikr it
Dime ḥarām degül ḥāşā temessük eyle esmāya

6 Ḥicābı çāḳ idüp zāhid ṭarīḳ-i ḥaḳḳa raġbet ḳıl
Olursuñ vāṣıl-ı Mevlā temessük eyle esmāya

7 Künūz-ı sırr-ı ḥaḳ olmaḳ eger ister iseñ Kāmil
Fe bi'llāh ġayrı yoḳ illā temessük eyle esmāya

160
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Kişiye mürşid gerekdür Ḥaḳḳ'a vāṣıl itmege
Maʿrifet kesb eyleyüp envārı ḥāṣıl itmege

2 "Küntü kenzen"[351] sırr-ı ḥaḳdur mürşidān miftāḥıdur
Fetḥ-i bāba bu sebeb miftāḥ mā´il itmege

---

[351] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."

3 Kendi nefsüñ bilmek isterseñ egerçi ṭālibā
Ẕikr ü evrād eyle ki aġyāra ḥā´il itmege

4 "Sırr-ı mūtū ḳable mevt"[352] ʿāşıḳānuñ rāhıdur[ur]
ʿİlm-i ʿirfāniyyeti taḥṣīl-i ḳābil itmege

5 Rāh-ı ḥaḳdan olma ġāfil "fe'ẕḳürū"[353] emrin bilüp
Kāmilā mürşid gerekdür nefsi kāmil itmege

161
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Keşf-i envār-ı cemāl itdüm temāşā dün gice
Cümle ʿuşşāḳ munṭazır her dem ser-ā-pā dün gice

2 H̬āne-i dilde tecemmuʿ itmiş idi dün gice
Baʿżısı yek-dil vücūd hep oldı cānā dün gice

3 Leẕẕet-i ʿaşḳuñ dimāġumdan gider mi bir vaḳit
Nāle vü ḥayrān olup ser-mest ḥālā dün gice

4 Müjdeler olsun efendim ṣad hezārān müjdeler
Ben gibi kemter żaʿīfi itdi iḥyā dün gice

5 H̬āk-i pāye yüz sürüp Kāmil zār u niyāz
Nezd-i vālāda ḳuṣūr itmem ḥāşā dün gice

162
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bu dil ḥasret çeker dā´im niyāzum bezm-i ġurbetde
Güzārum ḳalmadı şāhum ḳarārum bezm-i ġurbetde

2 Göñül maḥzūn-ı firḳatdür cüdāyum āşiyānumdan
Tavaṭṭun ṭutamaz aṣlā diyārum bezm-i ġurbetde

352 "Ölmeden evvel ölünüz."
353 "Siz beni anın ki bende sizi anayım."

3 Yem-i vaḥdet ilindeyken ʿanāṣır bendine düşdüm
Anuñçün kes̱ret içre iḫtiyārum bezm-i ġurbetde

4 Giyindüm s̱evb-i ʿiṣyānı ḳapandı çeşm-i ebṣārum
Görünmez nūr-ı esrār-ı ārām bezm-i ġurbetde

5 Taḥassür derdile Kāmil fiġānum ʿarşa çıkmışdur
Gice gündüz hemān āḥ ile zārum bezm-i ġurbetde

163
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Şemʿa-i çeşmüm yine aḳdı cihāna bu gice
Murġ-ı göñlüm eyledi pervāz cāna bu gice

2 Nār-ı dūzaḫdan ṣaḳın hīç ṣūfiyā itmem ḥaẕer
Āteş-i ʿaşḳile ḫūnum yana yana bu gice

3 Öyle bir mest olmışam kim itmenem farḳ kendümi
İçmişem ʿaşḳuñ şarābın ḳana ḳana bu gice

4 Sīnem içre bunca müddet vardur ʿaşḳuñ yarası
Ol vaḳitden berüdür virdi nişāna bu gice

5 Cümle ʿuşşāḳ yār içün seyrāne çıḳmış Kāmilā
Rūḥ-ı cānum ṣıḳdı bi'llāh şimdi cāna bu gice

164
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Öyle bir zār eyledüm efġān içinde kim kime
Āh idüp de ḳalmışam zindān içinde kim kime

2 Kimi dil-şād kimi ġamnāk kimisi evsaṭdadur
Baʿżılar dost baʿẓılar düşmān içinde kim kime

3 Bir sefīne ṣāḥibi iken olsa mellāḥ bir kişi
Ol sefīne ḳalsa hem ṭūfān içinde kim kime

4 Dīde giryān sīne ʿüryān görseler Mecnūn'ı hep
Ol daḫı Leylā gibi iḥsān içinde kim kime

5 Baḥr-ı ġamdan itse āzāde vücūduñ Kāmilā
ʿAşḳile düşse gerek ʿummān içinde kim kime

165
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḫalḳa-i tevḥīd içinde cezbe-i Raḥmān ola
Kimi farḳda kimi cemʿde kimisi hayrān ola

2 Seyr-i kes̱retden geçüp de olsa bir ḥalvet-nişīn
Ḥücre-i vaḥdet ilinde bir ulu meydān ola

3 Cām-ı ʿaşḳı nūş idenler curʿasından çekmedi
Sırr-ı ʿirfāniyyet içre mest olup mestān ola

4 Āb-ı raḥmet ḳatresi mevtā vücūda damlasa
Ol ḥayāt-ı cāvidāna irişüp gülşen ola

5 Nār-ı sevdā ile yanup Kāmilā fāş itme sen
Maḥrem-i ʿuşşāḳ içinde bir ʿaẓīm hicrān ola

166
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ey bād-ı ṣabā zülf-i perīşānuma degme
Bārān gibi hem bülbül-i nālānuma degme

2 Üftādeligüm ʿarşa çıḳar geşt ü güzārda
Çāk it aradan perdeyi seyrānuma degme

3 Ṣahbā-yı meyi nūş ide gör cām-ı ṣafādan
Ṣūfī ṣaḳınup mest ile mestānuma degme

4 Dil neş´elenür meclisimüz yevm-i ḳıyāmet
Āh rīḥ-i ecel ṣūra dek iḫvānuma degme

5 Ġafletde bilüp zūr iderek ṭutma raḳībā
Tā cāndan ʿazīz cān ile cānānuma degme

6 Bir kez naẓaruñ sīnemi pür-ḫūna çevirdi
ʿAşḳ yarasıdur bilmeyüp her yanuma degme

7 Kāmil yine āh eyleyerek yaḳdı vücūdın
Yānsun hele dur raḥm ile büryānuma degme

167
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 "Elestü"[354] bezmini itdüm tefekkür baḳdum iḳrāra
Anuñ içün beni maḥrem iderler baʿżı esrāra

2 Menem müẕnib günāhkār kim bir aḥsen yoḳdur aʿmālüm
Büküp boynum amān didüm ṭayandum ism-i Ġaffār'a

3 ʿUyūbın kimsenüñ urma yüzine setri vācibdür
Muġāyir bir uṣūl itme cenāb-ı ẕāt-ı Settār'a

4 Celāl mir´ātına baḳup cemālī gör behey ġāfil
Kevākib sūr-ı iḳbāle döner elbetde seyyāra

5 Bu bezm-i ʿālem-i fānīye virme raġbetüñ Kāmil
Düşürür vārṭāya ṣoñra ki zīrā ism-i mekkāra

168
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Müjde ey dil eyledüm teslīm cān cānānuma
Eyledi tebşīr vaṣlı it naẓar fermānuma

2 Keṡret içre virmedüm hīç rūy-ı raḥāt bir vaḳit
Bāġ-ı vaḥdetde niyāz hep eylerüm Sübḥānuma

---

[354] "...Ben sizin Rabbiniz değil miyim?.."

3 "Faṣbir"[355] emrinde s̱ebāt it rāh-ı ʿaşḳda ey göñül
Baḳ ne iḥsānlar idüpdür çoḳ şükür Yezdānuma

4 Gāh olur minnet gelür gāhīce dil-şād eyledür
Her ne fermān eyler ise rāżıyam sulṭānuma

5 Esb-i ʿaşḳa oldı rākib Kāmilā yine bugün
Zāhidā ḳılsun naẓar bir kerrecik seyrānuma

169
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bu dil mecrūḥ olur her dem cemāl-i yāre baḳduḳça
Taḥayyürde ḳalur ḳalbüm celāl-i yāre baḳduḳça

2 Derūnum yandı ḥasretden ṭabībler ġayrı kār itmez
Tesellī ḫāṭırı buldum viṣāl-i yāre baḳduḳça

3 Nice bir meclis-i maḫfīde ṣun bir bāde-i ʿaşḳı
Olam bir mest-i lā-yaʿḳıl ḫayāl-i yāre baḳduḳça

4 Bu yıl māh-ı ṣiyāmuñ çekdüñ ammā çille-i saḫtin
Göñül ʿīd eyledi ebrū hilāl-i yāre baḳduḳça

5 Bu dem meydān-ı ʿaşḳ içre urup bir naʿra-i Kāmil
Süḫan meydānına geldüm kemāl-i yāre baḳduḳça

170
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Gūş idüp Ḥaḳ[ḳuñ] kelāmı itme inkār dime lā
Anı is̱bāt ider elbet olur iẓhār dime lā

2 Tecrübe eyle ḥaḳīḳatdeki insān ne imiş
Eyledür hep nice münkirleri iḳrār dime lā

3 Öyle taḳlīd ile ṣūfī sırra āgāh olamaz
Ḳāle gelmez ḥikmet-i Ḥaḳ olur esrār dime lā

---

[355] "Rabbinin rızasına ermek için sabret."

4 Leẕẕet-i ʿaşḳı alanlar gice gündüz duramaz
Çıḳar eflāka fiġānı ider eẕkār dime lā

5 Nār-ı sevdā ile Kāmil bu vücūduñ yansun
Ola bir günde müyesser vaṣl-ı dildār dime lā

171

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ẕāt-ı mir´āt-ı H̱udāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā
ʿĀleme behcet-nümāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā

2 Yek işāretle ḳamer şaḳḳ olup secde eyledi
Ṣāḥib-i ʿarşü'l-ʿalāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā

3 Hep senüñçün ẖalḳ olundı ʿarş ü kürs levḥ ü ḳalem
Cümleye bedrü'd-dücāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā

4 İsm-i pākuñ gūş idenler oldı müştāḳ ʿaşḳile
Ehl-i derde hem devāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā

5 H̱āk-i pāy-ı ḥażretinden eyleme red Kāmili
Mücrime ṣāḥib-ʿaṭāsuñ yā Muḥammed Muṣṭafā

172

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Yoḳ mı bir dānā-yı ʿālem görmiş ol cānānumı
Vaṣfını itdükçe meskān idelüm ġam-ẖāneyi

2 Öyle bir ser-mest olam ger itmeyem farḳ kendümi
Ġam gidüp dil-şād ḳılsun ẖāne-i kāşāneyi

3 Ḥücre-i vaḥdetde olsam yār ile yek-dil vücūd
İstemem bi'llāhi virse şāh sarāy şāhāneyi

4 İltifāt itmem cihānuñ ʿizz ü şānına naẓar
Ḥāṣılı dünyāya virmem kūşe-i mey-ẖāneyi

5 Bilmedüñ maʿnā-yı ʿaşḳı virme fetvā müftiyā
Ḥāl-i Kāmil şimdi maḥzūn yaḳma hīç dil-ḫāneyi

173
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Yāri maḫfīce görüp zaḥmından eyledüm suʿāl
Nār-ı ʿaşḳındandur ancaḳ bende sevdā yarası

2 Bir melek-simā vücūd tavṣīfine ʿāciz ḳalem
Ṣad hezār ʿuşşāḳa bend itmişdi zülfüñ ḳarası

3 Hep fedāke cān itdi ʿāşıḳānuñ cümlesi
Āh u zārdan başḳa var mıdur bunuñ hīç çāresi

4 Rūz u şeb efkārımuzdur bir kez ümmīd-i viṣāl
Cānımuñ cānānesi hem göñlümüñ āvāresi

5 Bendesi Kāmil'dür ednā şimdi beyne'l-ʿāşıḳīn
Līk mevʿud-ı viṣāldür uzamışdur arası

174
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ben ġarīb bī-çāre ḳaldum el-amān yā Seyyidī
Lücce-i ʿiṣyāna ṭaldum el-amān yā Seyyidī

2 Bī-kes-i āvāreyüm raḥm eyle ḥālüme benüm
Cismümi sevdāya ṣaldum el-amān yā Seyyidī

3 Gülmedüm aṣlā cihānda hele maḥzūnum şükür
"Faḳru faḫrī"[356] dersin aldum el-amān yā Seyyidī

4 Dün gice bir Hū ṣadāsı yaḳdı baġrum ḥaşladı
Ol ṣadāya nāy çaldum el-amān yā Seyyidī

5 Raḥm-ı iḥsānına muḥtācdur bu Kāmil derdmend
Lücce-i ʿiṣyāna ṭaldum el-amān yā Seyyidī

[356] "Fakirlik benim övüncümdür. Onunla övünürüm."

175

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḫaste dil göñlüm perīşān iftirāḳ-ı yār içün
Ḥamdü li'llāh yine gördüm şāh-ı ʿālī himmeti

2 ʿÖmrümi ʿaşḳuñ yolunda eyledüm bi'llāh fedā
Dīnüm īmānum buyurdı "ümmetī vā ümmetī"

3 Var mıdur ʿişyānı çoḳ āh ḳullarında ben gibi
Müẕnibāne sen buyurduñ "lā-taḳnaṭū min-raḥmeti"[357]

4 Saña ʿuşşāḳum diyen ṣādıḳlar oldı ber-murād
Kişi sevdigine aṣlā çekdirür mi zaḥmeti

5 Ben gedā-yı mücrimem ʿaşḳuñ ile divāneyüm
İḥtirāzum yoḳ ṭamudan itmem ümmīd cenneti

6 Māsivāyı eyle terk nā-dān sīret olma sen
Kimseler bulmış degüldür kes̱ret içre vaḥdeti

7 Eyleme beyhūde daʿvā Kāmilā at varlıġuñ
Allāh Allāh sende yoḳ mı ʿāşıḳānuñ ġayreti

176

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Cilvegāh-ı ʿāşıḳāndur mest ola dil-ḫānesi
Nīm nigāh itse eger dil-şād olur ġam-ḫānesi

2 Ṣunsa sāḳī dest-i pākile hemān bir iki üç
Şöhreti āfāḳa çıḳar ʿāşıḳān mey-ḫānesi

3 Zāhidā tesbīḥ çeküpde müskirātdan ḳaçma sen
Ṣūfiyā bal şerbetinden de leẕīẕ dem-ḫānesi

4 Ḳaṣr-ı firdevse degişmem bir daḳīḳa ẕevḳini
Nūr-ı esrār-ı Ḫudā'dur ʿāşıḳān sāl-ḫānesi

[357] " ... Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin..."

5 Bülbül olmazsa sarāyda leẕẕet almaz sākinān
Kāmilā yāruñla aʿlādur anuñ tek-ḫānesi

177
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Rūy-ı arżda var mı ekber böyle ʿiṣyānum gibi
Maġfiret ider bulunmaz ulu Raḥmānum gibi

2 Ben muḳirrem her günāhum ʿaczümi itdüm beyān
Şānına lāyıḳ ne itse yoḳ ki ṭuġyānum gibi

3 Sen ki Settārü'l-ʿuyūbsuñ ey Kerīm-i Lem-yezel
Cürmümi ʿavf idecek yoḳ işte Sübḥānum gibi

4 Kes̱ret içre ṭutdı bir ẓālim beni itdi esīr
Var mı hīç taḫlīṣ ider āh şāh-ı sulṭānum gibi

5 Yoḳdur ʿāṣī Kāmilā senden ziyāde tevbe it
Ṣıdḳını muḥkem idüp ṭut Şeyḫ-i Ṣanʿānum gibi

178
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Sırr-ı ʿaşḳ ẕevḳini bilmeyene mektūm oldı
Bu sebeb zāhid ẓāhirlere meş´ūm oldı
Gūyā ṣūfī ṣanur ki bize meẕmūm oldı
Bezm-i ehl-i dile her kim ki yandı mūm oldı
Meh-rū-veş pertev ehliyyeti maʿlūm oldı

2 Hele bir görmede itdi beni yārum meftūn
Ṣanma Ferhād gibi olmaḳdadur ʿaşḳum ceyḥūn
İşte Şīrīn midür elbetde ider zār u zebūñ
Ṣıbġı gör kim dem niyāle ḳasd-ı Mecnūn
Nām-ı Leylā ile oldum nice mersūm oldı

3 İtme beyhūde yere ḥayf ola her dem aḳvāl
Böyledür meslek-i ʿāşıḳ söylemezler aḥvāl
Kişi kendine ider her ne ki itse efʿāl
Kes̱ret-i ḫʷāhiş olur māniʿ neyl-i āmāl
Āb-ı ḥayvān Skenderse de maḥrūm oldı

4 Terk-i ḥubb it bu fenā mülkine virme cāhuñ
Olur elbetde umūrında tekāsül rāhuñ
Ḥayf olur kim ki esīri oldı denī dünyānuñ
Nice eyvānı bilindi bu ḫarāb-ābāduñ
Cāy- ı ārām ruġanı lāne ki būm oldı

5 Ne ḳadar ḥırs u ṭamaʿ eylese iʿtimādın
Bulamaz lez̠z̠etini nesnede hīçbir dādın
Kāmilā bir gün olup söylene dilde adın
Rāsimā maḥv u hebā eyleye istiʿdādın
Olmayup ḳābil-i feyż-i ebteri maʿdūd oldı

179

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḳadd-i mevzūnuñ gören teşbīh-i vildān eyledi
Nūr-ı vechüñ ʿālem-i şems-i dıraḫşān eyledi

2 Āh u zār üzre cihānda kā΄inātuñ cümlesi
Öyle maḥzūñ ḳalbleri mesrūr u şādān eyledi

3 Munṭazır ʿuşşāḳ anuñ dīdārını görmeklige
Eyleyüp ʿarż-ı cemāl eṭrāfı ḥayrān eyledi

4 Nā-ümīd oldum diyü hīç çekme derd ü miḥneti
Bunca ṣāḥib ʿilleti raḥmuñla Loḳmān eyledi

5 Rūz u şeb bāb-ı ṣabırda Kāmilā ṭut kendini
Ṣabr-ı miftāḥü'l-ferec cümleye iʿlān eyledi

180

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1 Taḥassür nārına yanmaḳ ʿaceb baḫt-i siyāhum mı
Ġamuñ deryāsına ṭalmaḳ benüm yā Rab günāhum mı

2 Menem ol ʿācizü'l-ḳāṣir menem hem faḳrile fāḫir
Menem ol mest-i lā-yaʿḳıl bu da ʿömr-i tebāhum mı

3 Degişmem fām-ı geysūya bütün dünyāyı vā'llāhi
Benüm cennetde ārzūm yoḳ ṣūfī vildān refahum mı

4 İderse vuṣlatı tebşīr fedā-yı cān müjdemdür
Hele nisbetle dil ḫasta gelen melceʾ penāhum mı

5 Yine meydān-ı ʿaşḳ içre urup bir naʿra yā Kāmil
Semāyı Mevlevīlerle iden bilmem ki şāhum mı

181

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 El-meded yā dest-gīrüm şāḥ-ı sulṭānum ʿAlī
Melceʾ-i ḥācet revāsuñ derde dermānum ʿAlī

2 Ḥaḳ şānında buyurdı faḫr-i ʿālem çün senüñ
"Lā-fetā illā ʿAlī"[358] şems-i dıraḫşānum ʿAlī

3 Sen ki dāmād-ı nübüvvet ṣāḥibi hem Ẕü'l-fiḳār
Şāfiʿ-i rūz-ı cezāsuñ dīnüm īmānum ʿAlī

4 Şehr-i ʿilmüñ bābı sensüñ yā ʿAlīyyü'l-Murtażā[359]
Maʿrifet mirʾāt-ı ḥüsnüñ māh-ı tābānum ʿAlī

5 Derdine Kāmil ḳuluñ dermān eyle yā saḫī
Mücrimem bī-çāreyüm āḥ sende gümānum ʿAlī

---

[358] "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur."
[359] "Ben ilmin şehriyim ve Ali de onun kapısıdır."

182

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Bir naʿra ses dün gice āh cānuma geçdi
Allāh diyü bir ʿaşḳile iḫvānuma geçdi

2 Ārām idecek yoḳ ki yerüm rūy-ı zemīnde
Sīnemdeki āh āteş cānānuma geçdi

3 Bilmez bunu hīç ṣūfī hele eylemem ifşā
Yalıñuzca hemān neşter-i şevḳ ḳanuma geçdi

4 ʿUşşāḳ-ı cihān mechūl olup bilmedi aġyār
Üç ḥarfuñ odu ciger-i hicrānuma geçdi

5 Mecnūn mı diyü ḥayf ile Kāmil'e baḳma
Sevdāya düşüp vuṣlat-ı sūzānuma geçdi

183

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Feyż-i ʿaşḳuñ şuʿlesiyle rubʿ-ı meskūn parladı
Ser çeküp rūy-ı zemīnde nehr-i ceyḥūn parladı

2 Gösterüp envār-ı raḳṣuñ didi ʿuşşāḳ ḥabbeẕā
Leyli-veş zār-ı cihānda hem de mecnūn parladı

3 Bir ʿacāyib ḥāle girdi görmemiş hīç dīdeler
Ṣūfīnüñ misvāk elinde işte gül-gūn parladı

4 Geç naẓar itme raḳībā böyledür pāzār-ı ʿaşḳ
Söylemez esrār-ı ʿaşḳı cenk-i Şemʿūn parladı

5 Ḳatre-i ʿaşḳuñla Kāmil dā´imā söyler gezer
Māh ḥicāret çekmeyüp de ḥāl-i maġbūn parladı

184

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ey dil virelüm nefse bugün ṣāfī cevāb
Virmezse devāmu
Vuṣlat görinür gözledelüm şāh-ı cihān
Ol ʿālī cenābı

2 ʿAşḳ ḫānesini parlada gör şemʿ-i çerāġdan
Vazgeç o cāndan
Maḥvine gir vuṣlatı bul isteme cāhı
Bu dār-ı fenāyı

3 Eslāfına baḳ ḥāl-i enāniyyeti terk it
Sen ṣıdḳ ile git
Yek emri bilüp diñleme sen ġayrı maḳālı
Bul derde şifāyı

4 Ṣahbāyı mı nūş idelüm sāḳī elinden
Geç ṣūfī odundan
Mest ḥālini bil leẕẕet al tā ola bāḳī
İç āb-ı ḥayātı

5 Esrār-ı taʿaşşuḳ ne dimek Kāmil'e ögret
Āh bula selāmet
Maʿnāy-ı ledünde ne dimek noḳṭa-i bāyı
Hem "kün"[360] ḫiṭābı

185

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 ʿArż idüp itdüm beyān ol şāh-ı ʿadle ḥālumı
Eyle iḥsān bu faḳīre cān gibi cānānumı

2 Eyledi tevfīḳ cenāb-ı ḥażret-i mürşid baña
Pençe-i aġyārdan aldum ḥamdü li'llāh yārumı

3 Az vaḳitde itdüm ülfet itdi te´s̱ir kendine
Eyledi taṣdīḳ o demde melce´-i dermānumı

[360] "Bir şey murat ettiğinde, O'nun buyruğu "ol" demekten ibarettir..."

4 Sen muḥāfız eyle yā Rab şerr-i düşmāndan amān
Yaḳdı zīrā ʿaşḳ odıyla bu daḫı dil-ḫānemi

5 Oldı teslīm çün ṭarīḳ-i ʿāliye hezār şükür
Ger s̱ebāt eylerse Kāmil yolına vir cānını

186

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Beni ḥayretde bıraḳdı āteş-i ʿaşḳ es̱eri
Eyleyüp terk-i diyār destüme aldum teberi

2 Vaṭanumdan beni dūr eyledi hep leẕẕet-i ʿaşḳ
Bilmedi ḥālumı kimse kime diyem ḫaberi

3 Rāh-ı vuṣlatda fedā eylemişem cism ü tenüm
Ḥamdü li'llāh bu da bir ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ḳaderi

4 Beni ıṣlāḥa niçün saʿy idiyor bu vāʿiẓ
İḫtiyār eyledüm artıḳ şu cihānda seferi

5 Ḥażret-i Ḥaḳḳı'ya Kāmil çoḳ şükür bende olup
Meslek-i irs̱-i pederdür çekerüm ben keder

187

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ey göñül ʿaşḳile ẕikr it seḥeridür seḥeri
Maʿşūḳuñ beline baġlu kemeridür kemeri

2 Vaṣl-ı cānāna irüp kendisi cāndan geçdi
Müjde ey dil bu da ʿaşḳuñ ḫaberidür ḫaberi

3 Aldanup cāhına baḳma bu fenā-yı mülküñ
Dervīşüñ mālı elinde teberidür teberi

4 Hele seyyāḥ yalıñuz geşt ü güzār itme degül
Bu ṭarīk ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳī seferidür seferi

5 Bu vücūd şāhınuñ aḥkāmını icrā itme
Nefsinüñ āb u hevāsı gideridür gideri

6 Cezbe-i ʿaşḳile yanmaḳdadur ʿālemde hüner
Bu da bir ḥāl-i diger-gūn beteridür beteri

7 Nār-ı sūzāna düşüp yanmadayum ṣubḥ u mesā
Kāmilā sendeki sevdā es̱eridür es̱eri

188
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Bu dilüm āh iderek hep yine vuṣlat buldı
Ḥamdü li'llāh hele sevdā ile lez̠z̠et buldı

2 Ẓulmet-i hicrile ḳalbüm dūzaḫa dönmiş iken
Nūr-ı esrār-ı ḫidāyet ile cennet buldı

3 ʿAşḳ-ı ḥālāta düşüp farḳ idemezdüm kendüm
Sāye-i mürşid-i Ḥaḳḳı ile himmet buldı

4 Yāre-i neşter-i ʿuşşāḳını çekdüm ammā
Merḥem-i vaṣlı ile cismüm daḫı ṣıḥḥat buldı

5 Bir zamān eyledi Mecnūn mis̱āli āvāre
Kāmilā vuṣlāt-ı yārile meserret buldı

189
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ḫāne-i cānumı deldi beste-i dost naʿrası
Āteş-i ʿaşḳa düşürdi dilde sevdā yarası

2 Nīm nigāhı rubʿ-ı meskūnı müsaḫḫar eyledür
Anuñ içün cümleyi ʿāşıḳ ider dīdāresi

3 Ṣūfīyā itmez ater bāġ-ı maḥabbet nisbeti
Şemmesin almış olan ʿuşşāḳ olur meh-pāresi

4 Vuṣlat olmazsa eger ẕevḳ-i cinān dūzaḫ gibi
Niʿmet-i vaṣla iren ʿāşıḳ hemān dīdāresi

5 Dilde leẕẕet bulmadum bi'llāhi ben ʿaşḳdan leẕīẕ
Rūz u şeb eyler teşekkür Kāmil-i bīçāresi

190

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Gelüp tevḥīde gir sālik saʿādet olsun istersen
Ṭutup bir dāmen-i şeyḫi selāmet olsun istersen

2 İṭāʿat eyle emrine anuñ pendiyle ʿāmil ol
Ḥaẕer itme ṣaḳın ḳorḳup şecāʿat olsun istersen

3 Derūnuñ ġusl idüp tevḥīd suyuyla eyle taṭhīr
Musaffā eyle ḳalbini ṭahāret olsun istersen

4 Ṣıfāt reddini ihlāk idersen seyf-i ẕikrüñle
Olursın kāmil-i insān ʿadālet olsun istersen

5 Berāzīḫ ḫalāṣ olmaḳlıġa bāʿiṡ nedür dirsen
Hemān ṣıdḳile teslīm ol ṣadāḳat olsun istersen

6 İdüp nefsini terbiyye irince muṭma´inneye
Olur rāżiyye marżiyye kerāmet olsun istersen

7 Ṣunarsa bāde-i sāḳī yed-i maḥbūbdan el çekme
Kemālile teleẕẕüẓdür beşāşet olsun istersen

8 Ṣaḳın esrārını ṣūfī yanında fāş itme zīrā
Yecūz ü lā-yecūz dir şemāmet olsun istersen

9 Maʿārif mektebinde eyle taḥṣīl-i ʿilm ki
Senüñ her bir kelāmında belāġat olsun istersen

10 Yanup ʿaşḳ-ı nārına dervīş şikāyet eyleme aṣlā
Maḳām-ı vaḥdet içinde ḥalāvet olsun istersen

11 Kelām-ı Kāmil'i gūş eyleyüp aġyāra keşf itme
Eger encām-ı kārında ʿināyet olsun istersen

191

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Bu vücūd iḳlīmini maʿmūr iderse bir kişi
Anuñ içün bu ḳader aṣlā dū cihānda hīç su´āl

2 Her bir eşyānuñ ḥaḳīḳat ḥāline vāḳıf olan
ʿĀlem-i sırr-ı ledündür dinlemezler ḳīl ü ḳāl

3 Noḳṭa-i vaḥdetden aldılar maḥabbet dersini
Bildiler ʿaşḳ-ı maʿneviyātını anlar ber-kemāl

4 Nefy ü is̱bāt ḥatmini icrā edince şevḳ ile
Ehl-i rüsūm ile bunlar itmediler ḥasb-i hāl

5 Nuṣḥ u pend-i mürşidi Kāmil ferāmūş itmeyüp
Ḥasbeten li'llāh söyler ġabrāyı terk itmek maḥāl

192

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Nūr cihānuñ cennet-i ʿulyāsı sulṭānlıḳ virür
Nīm nigāhuñ ʿālem-i kübrāya sulṭānlıḳ virür
Cism-i pākuñ cümleten eşyāya sulṭānlıḳ virür
Serv ḳaddüñ ʿarʿar-ı ṭūbāya sulṭānlıḳ virür
Ṭalʿat-ı ḥüsnüñ meh-i ġarrāya sulṭānlıḳ virür

2 Ẕātına nisbetle Yūsuf medḥe şāyān mı ʿaceb
Mest ider ʿuşşāḳı dā´im būy perī-ẖān mı ʿaceb
Refʿ-i ẓulmet eyleyen ol māh-ı tābān mı ʿaceb
Zülf-i sīmüñ şuʿlesi ḫūrşīd-i raḫşān mı ʿaceb
Ḥüsnüñ aya ḳaşlaruñ ṭuġrāya sulṭānlık virür

3 Bendegānuñdur hep cümle maḫlūḳ ḫaṣṣ u ʿāmm
Muḳtedā-bihsüñ efendim ʿāmmeye olduñ imām
Ḫāk-i pāye yüz sürenler oldılar nā´il merām
Zümre-i ʿuşşāḳa kūyuñ ʿumre-i ḥaccü'l-ḥarām
Vaṣl-ı ruḫsāruñ dil-i şeydāya sulṭānlık virür

4 Kā´inātuñ ḫalḳı ancaḳ şānını tevḳīr içün
Emrine muḥtāc Süleymānlar senüñ tedbīr içün
Nūr-ı iḳbālüñ ṭuluʿı ümmetüñ teks̱īr içün
Saṭvet-i ġamzeñ çeküp şemşīri tesḫīr içün
Şevḳet-i ḫükmüñ yedi deryāya sulṭānlık virür

5 Nūr-ı ḳudretle münevver sürmelenmiş gözlerüñ
Ḫaste-gān ʿāşıḳlara dermān olmış gözlerüñ
Yek naẓarla ʿālemi ḥayrān ḳılmış gözlerüñ
Tīrdür āġūş idüp ʿuşşāḳa çekmiş gözlerüñ
Nīm nigāhuñ ben gedā vü bāya sulṭānlık virür

6 Āteş-i ḥasretle dā´im yanmadayum el-amān
Ḳalmadı ṣabra taḥammül vuṣlatuñla vir nişān
Şīve-i ʿaşḳūnla Kāmil āh ider her bir zamān
Pūte-i ʿaşḳum yanar pervāneveş cismümde cān
Rüşdi Mecnūna yār Leylā'ya sulṭānlık virür

193
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Mutaʿaṣṣıb ehli her dem ḥāline mesrūrdur
Bir riʿāyet görmez ise ol zamān mekdūrdur
Mutaʿaẓẓımlar hele ʿāḳıbet maḳhūrdur
Zāhidüñ hubb-ı riyāsı ʿāleme meşhūrdur
Şārib-i bezm-i ḥaḳīḳat sāliki maḥmūrdur

2 Kibr ile ālūde olmış bu cihānda ol cühūd
Ḳubḥ-ı ṭabīʿatla iderler her bir efrāda ḥasūd
Tuḫm-ı ifsādı temel ṭutmaz ki mis̱li ʿankebūd
Sırr-ı vaḥdet n´idügin bilmez o cühhāl-i ʿanūd
İddiʿā-yı şeyṭanetle ʿilmine maġrūrdur

3 Ṣūfiyānuñ nuṣḥını gūş itme baḳma pendine
Aldatup iblīs gibi düşürmesünler fendine
Menfaʿat-i nefsiçün raḫm itme derdmendine
Neylesün bī-çāre vāʿiẓ ʿādet itmiş kendine
Çıḳmamaḳ elde degüldür neylesün maʿẕūrdur

4 Çün ḥaḳīḳat ḥāle vāḳıf olmadı bī-çāre kim
Bulmadı derdine dermān neylesün meh-pāre kim
Meclis-i ʿuşşāḳda s̱ābit olmayan bī-çāre kim
Hāy u hūyuñ naʿrasından ṣıḳılur āvāre kim
Dāḫil-i ẕikr-i Ḫudāvend olmadan mehcūrdur

5 İʿtibār itme cihānuñ mesnedine baʿde-mā
Rāḥatı bulmazlar anlar ʿālem içre meh-liḳā
Zevḳ-i fānīye ṣaḳın hīç raġbet itme Kāmilā
Terk idüp ālāyiş-i dünyāyı birden Veysiyā
Sen maḳāmāt ehline baḳ cümlesi mebrūrdur

194
Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Dervīş olan ʿāḳil olur
Maḳṣūdına nā´il olur
Ḥubb-ı sivā zā´il olur
Gel dervīş ol Allāh'ı bul

2 Dervīş yolu ẕelīldür
Maʿnen faḳaṭ ʿizzetlidür
Allāh içün rifʿatlidür
Gel dervīş ol Allāh'ı bul

3 Dervīş olan temcīd ider
Mevlāsını tevḥīd ider
Şeyḫ necdini tebʿīd ider
Gel dervīş ol Allāh'ı bul

4 Dervīşlere ḫor baḳma sen
Maʿnāsını ṣor baḳma sen
Anlardan aṣlā ḳorḳma sen
Gel dervīş ol Allāh'ı bul

5 Dervīşleri sevmek gerek
İçlerine girmek gerek
Kāmil olup bilmek gerek
Gel dervīş ol Allāh'ı bul

195

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ẕāt-ı maḥbūbiyyetüñ vaṣfında taʿcīl eylerüm
Defter-i ḳalbümde dā´im ḳayd u tescīl eylerüm
H̱āḳ-i pāy-ı ḥażretüñ biñlerle taḳbīl eylerüm
Āyet-i ḥüsnüñ kitābu'llāha tenzīl eylerüm
Levḥden bu ṣūretle biñ sūre tenzīl eylerüm

2 Āteş-i sevdā ile yandurdı şevḳüñ göñlümi
Bir teleẕẕüẕ-ẖāne itdi şimdi ẕevḳüñ göñlümi
Maḥrem-i sırr-ı ḥaḳīḳat ḳıldı ṣıdḳuñ göñlümi
Maẓhār-ı esrār-ı "levlāk"[361] itdi ʿaşḳuñ göñlümi
ʿĀşıḳa göñlümde ben bir Kaʿbe teşkīl eylerüm

3 ʿÖmrümi itdüm hebā taḥṣīl-i ders oldı sebeb
Bulmadum bir leẕẕetini çekdigüm bunca taʿab
Görmedüm bir ẖᵛāce-i ẓāhirde aṣlā hīç edeb
Ben ne feyż aldum medārisden ne ögrendüm ʿaceb
Bunca yıldur baḥs̱-i ʿömr devrīydi taḥṣīl eylerüm

4 İṭṭilāʿ-ı kesb eyledüm sırruñ ḥaḳīḳātına
Nā´il oldum ẕikr ü tevḥīd ile ẕevḳiyyātına
Beni āgāh eylediler baʿżı keşfiyyātına
Vāḳıf oldum şimdi ben ʿaşḳuñ ledünniyyātına
Zāhid-i ʿallāme-i ʿaṣr olsa techīl eylerüm

5 Neylerüm ben ʿaşḳı bilmez ṭaylesānlı[362] ʿābidi
Ber-taʿab ḥāle ile olmış cihānuñ fāsidi
Gördigüm birden firār eyler idüm ben ḥāẓırı
Nefretüm ol rütbe kim ḳanda görsem zāhidi
Zevḳ-i sırr-ı cenneti nīrāne taḥvīl eylerüm

---

[361] "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."

[362] Kelime metinde "ṭālisānlı" şeklindedir. Anlam açısından yukarıdaki şekilde okunması daha doğru olacaktır.

6 Ḥayy ider mevtāları bürhān-ı ʿaşḳuñ sözleri
Kesb-i faḫr eyler hemān merdān-ı ʿaşḳuñ sözleri
Ṭālibi ʿulvī ider cānān-ı ʿaşḳuñ sözleri
Ṭabʿa ʿulviyyet virür rindān-ı ʿaşḳuñ sözleri
Ben ḫarābāt ehlini elbetde tafṣīl eylerüm

7 Maʿrifet taḥṣīl eyle ʿālem-i kāşānede
Sırr-ı ḥaḳ pinhān degüldür mekteb-i ʿirfānede
Kāmilā ẕikr eylerüm olsam eger büt-ḫānede
Her cihet vaḥdet-nümādur mescīd-i mey-hānede
Eylerüm saʿdī Cenāb-ı Ḥaḳḳı tehlīl eylerüm

196
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Zāhidā ẓann itme aṣlā ḳīl ü ḳāl ister göñül
Bir muṣāḥib bulmaġa ṣāhib kemāl ister göñül
Ḥālüme vāḳıf olanla ḥasb-i ḥāl ister göñül
Ṣanmasunlar irtifāʿ ḳadar māl ister göñül
Mübtelā-yı hecrdür ẕevḳ-i viṣāl ister göñül

2 Maṭlab itmez ḥūrī ġılmān ne de zaḥmetden hevās
Eylemez raġbet cihāna hem de dehşetden hirās
İltifāt itmez fenāya ḫavf u dehşetden hirās
Ne temennā cinān eyler ne de dūzaḫdan hirās
Ey melek simā temāşā-yı cemāl ister göñül

3 Hīç tenezzül eylemez ṣūfiyle daʿvā itmegi
Ḥāl-i ʿaşḳı bilmeyen cāhile şekvā itmegi
Dā΄imā ārzū ider ʿuşşāḳa ṣahbā itmegi
İstemez nādāna ʿarż-ı hāl-i sevdā itmegi
Sırr-ı ʿaşḳ iẓhārına bir ehl-i ḥāl ister göñül

4 Bāġ-ı gülde ʿandelībler eyliyor feryād-ı ʿaşḳ
Her seḥer Mecnūn miṡāli eyledi Behzād-ı ʿaşḳ
Yaluñız Leylā içün midür ʿaceb taʿdād-ı ʿaşḳ
Telḫ-i nuṣḥuñ zāhidā gūş eylemez Ferhād-ı ʿaşḳ
Ḳıṣṣa-i ṭūṭī gibi şīrīn-maḳāl ister göñül

5 Nār-ı ʿaşḳile derūnuñ yaḳmadan olmaz kebāb
Ṣıdḳı iẓhar itmeyince fetḥ olur mı öyle bāb
Kāmilā ʿuşşāḳa söyle işte bu ṣāfī cevāb
Raḥmiyā keyfüñ ṣahbādan itmez teşne-yāb
Meclis-i ʿişretde şūḫı bī-miṡāl ister göñül

197

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Nūr-ı Aḥmeddür cihānuñ ḫalḳına bā´iṡ olan
Şuʿle-endāzile ḥayy oldı ḳulūb-ı ʿāşıḳāñ

2 On sekiz biñ ʿālemüñ sulṭānı sensüñ yā Resūl
Ümmet-i mücrimlere senden şefāʿat el-amāñ

3 Eyledi ʿĪsā resūlken ümmetüñ olmak ṭaleb
İdecek elbet nüzūl yeryüzüne āḫir zamāñ

4 Kim maḥabbet eylemez hīç sen gibi peyġambere
Seni sevmeyen umar mı rūz-ı maḥşerde īmān

5 Sen şefāʿatle müşerref eyle müẕnib Kāmil'i
Çār-yāruñ ḥürmetine vaṣlile ḳıl şādān

198

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Leẕẕet-i vaḥdet bulan keṡretde iskān istemez
Kūşe-i ḥalvetde sulṭān bāġ u bostān istemez
Vaṣl-ı yāre irişeñ hīç başḳa iḥsān istemez
Vech-i yāre dūş olan ʿālemde seyrān istemez
Cānını cānāna teslīm eyleyen cān istemez

2 Ehl-i ḥaḳḳuñ ḥālini inkār edendür bilmeyen
Anlara beyhūdedür hep ḳīl ü ḳāl söyleyen
Raġbet etmez bu cihāna nuṣḥ-ı mürşid dinleyen
Bu müsāfir-ḫānenüñ fānīligüñ fehm eyleyen
Ḫāne-i ḳalbinde Ḥaḳ'dan ġayrı mihmān istemez

3 Bāġ-ı ʿaşḳuñ dā´imā mekşūf olur hep gülleri
Her seḥer feryād iderler anda Ḥaḳ bülbülleri
İltifāt itmez cihāna sırr-ı Ḥaḳ ʿārifleri
Cennet içre ṭamudan ḳorḳmaz Ḥaḳ ʿāşıḳları
Ḥaḳ budur erbāb-ı ʿaşḳ cennāt u ġılmān istemez

4 "Küntü kenz"in[363] sırrına vāḳıf olan bilür anı
Cān u dilden ʿāşıḳ oldı dā´imā sever anı
Rūz u şeb ehl-i ḥaḳīḳat vaṣlına diler anı
Zāhidā ʿārif yine ḳalsa naẓar görür anı
Şekki yoḳdur ʿālemün āyāt burhān istemez

5 Geldi bir hātif ḫiṭābı ricʿat eyle aṣlına
"Küllü şey´in hālikün"[364] āyāt-ı daʿvet vaṣlına
İḫtiyārum gitti elden bī-mecālüm vaṣfına
"İrciʿī"[365] āvāzı irdi murġ-ı cānum semʿine
Bī-ḳarār oldı anuñçün virdi ḫandān istemez

6 ʿAşḳ-ı ḥarruñ[366] şiddetinden ṣoldı İbrāhīm bugün
Çün tecellī ẕāt ile hep ṭoldı İbrāhīm bugün
Kāmilā vaṣlu'llāhı buldı İbrāhīm bugün
Māsivā'llāhdan mücerred oldı İbrāhīm bugün
Varını dildāra virdi vaṣl-ı hicrān istemez

199

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Rūz u şeb ʿuşşāḳa ancaḳ virdi naġme sāz-ı nūn
Eyyühe'l-iḫvān ecību innekūm lā tesmaʿūn

2 Sāz-ı nūn mest itdi cümle sāmiʿīni ʿaşḳ ile
Lā yaẓunnu sekrehum bilḫamri mālā tuşrābūn

3 Cām-ı ʿaşḳı nūş iderse dost elinden şübhesiz
Ḥāluhum lā yaʿlamu'n-nāsü ve illā ʿārifūn

---

[363] "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım."
[364] " ...O'nun kendinden başka her şey yok olacaktır..."
[365] "Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak rabbine dön."
[366] Kelime metinde "ḥarāret" şeklinde yazılmıştır.

4 Vech-i pākuñ rū´yet itse cümle ʿālem ser-te-ser
Emenu'llāhi leküm niʿmen keṡiren şākirūn

5 Kāmilā sen rāh-ı ʿaşḳda cānını virseñ gerek
Felyaḳūlu's-sāmiʿīn "innā ileyhi rāciʿūn"[367]

200

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Kendi nūrından yaratdı Ḥaḳ seni yā Musṭafā
Nūr-ı pākūndan yaradıldı cemīʿ-i enbiyā
Saña muḥtācdur efendim evliyā vu eṣfiyā
El-amān yā Seyyidī yā Aḥmed müctebā
Ümmetine ḳıl şefāʿat yā Ḥabīb-i Kibriyā

2 Şānına "levlāke levlāk"[368] çün buyurdı Ḥaḳ senüñ
Kā´inātuñ ḫalḳına bāʿiṡ vücūd-ı ḫilḳatüñ
On sekiz bin ʿāleme iḥsān oldı raḥmetüñ
El-amān yā Seyyidī yā Aḥmed müctebā
Ümmetine ḳıl şefāʿat yā Ḥabīb-i Kibriyā

3 "Lī meʿa'llāh"[369] sırrı ẓāhir oldı ẕāt-ı şānına
"Ḳābe ḳavseyn"[370] viṣāli şübhesiz burhānına
Cümle uşşāḳ ḳurbān itdi cānını cānānına
El-amān yā Seyyidī yā Aḥmed müctebā
Ümmetine ḳıl şefāʿat yā Ḥabīb-i Kibriyā

4 Eyledün teşrīf cihānı yā şefīʿa'l-müznibīn
Cümle maḫlūḳāta olduñ "raḥmeten li'l-ʿālemīn"[371]
Olmadı bu sırra maẓhar evvelīn ü āḫirīn
El-amān yā Seyyidī yā Aḥmed müctebā
Ümmetine ḳıl şefāʿat yā Ḥabīb-i Kibriyā

---

[367] "Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde , "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz" derler."
[368] "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."
[369] "Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir."
[370] "O kadar ki iki yay kadar hatta daha yakın oldu."
[371] "Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak göndedik."

5 Mücrim-i ʿāṣīlere senden şefāʿat yā Ḥabīb
Teşhir-i vaṣluñla dermān ile derde yā ṭabīb
Ümmetinden bu günāhkār Kāmil'i itme ġarīb
El-amān yā Seyyidī yā Aḥmed müctebā
Ümmetine ḳıl şefāʿat yā Ḥabīb-i Kibriyā

201

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Murġ-ı ṭabʿum söyledür bülbül gibi sevdā-yı ʿaşḳ
Virdirür nisbet cihāna sünbül-i şeydā-yı ʿaşḳ

2 Her seḥer Mecnūn mis̱āli ṭaġları meskān ider
İşte bir Leylā içün hep gezdirür ṣaḥrā-yı ʿaşḳ

3 Çün ezelden bir ṣadā gūş itdi hātifden hemān
Bī-ḳarār oldı anuñçün dā´imā ʿanḳā-yı ʿaşḳ

4 Çün ḥāl-i ʿaşḳuñ ger su´āl itse ḥaḳīḳat ḥālini
Aṣlını hīç kimse bilmez böyledür maʿnā-yı ʿaşḳ

5 ʿAşḳdur cümle cihānuñ ẖalḳına bāʿis̱ olan
Kāmilā virdi mürīdāna bugün fetvā-yı ʿaşḳ

202

Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Allāhum Allāh Rabbenā
Yoḳdur şerīküñ aṣlā
Muḥtāc saña bāb-ı gedā
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā

2 Yoḳdan bizi ẖalḳ eyledüñ
Dīdāra müştāḳ eyledüñ
Vuṣlat yolunı söyledün
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā

3 Maʿbūdımuzsuñ Lem-yezel
Maḳṣūdımuzsuñ Lem-yezel
İḳrārımuz oldı ezel
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā

4 ʿAşḳuñ bize eyle naṣīb
Vaṣluñ bize eyle ḳarīb
Ḥasretde biz dā´im ġarīb
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā

5 Ṣūfīlere cennet gerek
ʿĀşıḳlara vuṣlat gerek
Fāsıḳlara şiddet gerek
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā

6 ʿAşḳuñla dā´im yanalum
Şevḳüñle leẕẕet bulalum
Vaṣluñla mecnūn olalum
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā

7 Bir yerde itmez ḳarār
Aʿmālimüz de āşikār
Kāmil ḳuluñ hep āh u zār
Yā Rabbenā yā Rabbenā
Senden kerem senden ʿaṭā

203

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Ey göñül raġbet iderseñ ʿaşḳa ḫuddām olmaġa
Dāmen-i şeyḫi bıraḳma ḫalḳa-i tevḥīde gir

2 Nefs-i ġaddārı eger istersen ıṣlāḥ itmege
Ḫudʿa-i iġvāya baḳma ḫalḳa-i tevḥīde gir

3 Vākıf-ı sırr-ı ṭarīḳat olayum ben dir iseñ
Ṣubḥa dek ġafletde yaṭma ḫalḳa-i tevḥīde gir

4 Ḥüsn-i taḳvīmde insān olmaġı iden ṭaleb
Zīnet-i dünyāya ṭapma ḫalḳa-i tevḥīde gir

5 Vuṣlat-ı deryāda Kāmil bādbān açmış iken
Ḥasretüñ nārına yanma ḫalḳa-i tevḥīde gir

204
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Çerāġ-ı ʿaşḳumı yaḳdum cemāl-i yāri gördükce
Maḥabbet leẕẕetüñ ṭatdum cemāl-i yāri gördükce

2 Ṣaḳın daḫl eyleme ṣūfī benüm mestāne ḥālümden
Şarāb-ı vuṣlatı çaḳdum cemāl-i yāri gördükce

3 Degişmem zevḳini bi'llāh bütün dünyā vü ʿuḳbāya
Cihānı ḥabbeye ṣatdum cemāl-i yāri gördükce

4 Ne ʿaḳlum eyledi tedbīr ne fikrüm fāʾide virdi
Şaşup ḥayretde ḳaldum [ben] cemāl-i yāri gördükce

5 Kenār-ı vaṣl-ı deryāda gezer iken hele Kāmil
Teşeḳḳür eyleyüp ṭaldum cemāl-i yāri gördükce

205
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Dil-i mürşidde hemān kendini iskān eyle
Sırrı fāş eylemeyüp ẕevḳ ile mihmān eyle

2 Pendini ṣıdḳile gūş eyle hemān ṣubḥ u mesā
Bezm-i ʿirfānınuñ ʿālemi seyrān eyle

3 Nefs-i şeyṭāniyeyi secdeye terġīb iderek
Rūḥ-ı ādemle muṣaffā ola ṣulṭān eyle

4 Vaḳt-i evveldeki aʿmāl riyāyı terk it
Anı bir dīn ulusın zāhide iḥsān eyle

5 İşte bir ʿāşıḳ-ı kemter sözüni ṭut Kāmil
Nüsḫa-i ekber idüp nuṭḳını burhān eyle

206
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Rāh-ı ʿaşḳuñ sāliḳānı istiḳāmetde gerek
Ẓāhirā hem bāṭınā iṭāʿatde gerek

2 Sen mürīd-i ṣādıḳı bilmek dilersen ey göñül
Şeyḫine teslīm olup ẕāt-ı ḥaḳīḳatde gerek

3 Saʿy ü ġayretde ḳuṣūr itmez mürīd-i ṣādıḳān
Cān u başuñ terk ider elbetde miḥnetde gerek

4 Miḥnete ẕevḳ itme dir bir ʿālemde meşhūr kelām
Ṣabr idüp āh u enīn üzre iḳāmetde gerek

5 Ger bu nuṣhum ile ʿāmil olur iseñ Kāmilā
Nefsinüñ bed ḥāli gidüp ṣoñra vuṣlatda gerek

207
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Cām-ı ʿaşḳı eyledüm nūş dest-i Ḫaḳḳı'dan şükür
Anuñ içün olmışam mest taʿyīb itme ḥālümi

2 İsmümü ben defter-i ʿuşşāḳa taḥrīr eyledüm
Rāḥ-ı ʿaşḳda çün fedāke eyledüm mekānumı

3 Leşker-i ʿaşḳı yürütdüm vaṣl-ı cānāna hemān
Oldı istiḳbāl o demde bilmişem sulṭānumı

4 Lezẕet-i vaṣlı degişmem ḥūr-ı vildāna saḳın
İtme maḫzūn iftirāḳuñla dil-i virānemi

5 Zāhidā zühdüñ senüñ olsun ʿālemde hemān
Kāmilā virmem cihāna kūşe-i mey-ḫānemi

208

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefaʿīlü Feʿūlün

1 Ṣāḳī ṣuñ vir bizlere peymāne-i ʿaşḳı
Nūş eyleyelüm hemān bizde lez̠z̠et-i ʿaşḳı

2 Ser-mest olalum ḥaşre dek ayılmayalum hīç
Daḫl eylemesün bizleri bu ḥāl ile ṣūfī

3 Mey-ḫāneyi terk eylemezüm şām u seḥerde
Destüñle baña virse eger bādeyi ṣāḳī

4 Bir ḳaṭresini nūş ide gör māh-ı ṣıyāmda
Zāhid o zamān añlasa āh leyle-i ḳadri

5 At naʿrayı ṣūfī yanında hīç ḥazer itme
Dirlerse disünler saña da Kāmil Beḳrī

209

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Bāġ-ı maʿārif içreyüz gülşen olan anlar bizi
Nisbet cināna virmişüz reyḥān olan anlar bizi

2 Kimdür bu ʿālemde ḳalan variyyetün pula ṣatan
ʿAnḳā olup da bir zamān insān olan anlar bizi

3 Rencīde-i ṣabrı çeküp gencīne-i sırra irüp
Ḥammām-ı ʿaşḳda ġusl idüp ʿirfān olan anlar bizi

4 Ḥubb-ı sivāyı redd idüp aġyār kelāmından çıkup
Nār-ı maḥabbetle yanup gül-ḫān olan anlar bizi

5 Mey-ḫāne-i ʿaşḳa girüp hem dest-i mürşīdden içüp
ʿAşḳ cāmını nūş eyleyüp mestāne olan anlar bizi

6 Āġūşa-i yāre giren sīnede hem nisbet bulan
Cānını cānāna viren cānān olan anlar bizi

7 Bāb-ı tevekkülde amān āh eyleyüp her bir zamān
Kāmil bu ʿālemde hemān sulṭān olan anlar bizi

210

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Fedā-yı cān idüp dildārile iḳrārımuz vardur
Ṣadāḳat ʿarż ider rāhında çoḳ ʿuşşākımuz vardur

2 Ezelden cām-ı ʿaşḳı nūş idüp gelmiş bu meydāna
Esirmiş nākaya benzer nice sekrānımuz vardur

3 Görüp bu ḫālumı ṣūfī eger bir iʿtirāż itse
İki pāre ider yek pençede arslanımuz vardur

4 Bu bir ṣaḥrā-yı gülşendür ʿaḳıl irmez buña yā Hū
Tefekkür idecek zīrā nice esrārımuz vardur

5 Nüfūẕı Ẕü'l-Fiḳār-ı Ḥaydar'a irsün resīde çün
ʿAlīyyü'l-Murtażā gibi ulu sulṭānımuz vardur

6 Ṭarīḳat bābına ḫidmet iderse ṣıdḳile sālik
Fevā'llāhi aña bī-ḥad büyük iḥsānımuz vardur

7 ʿAlem çekmiş cihān içre yazılmış ḳudret-i Ḥaḳ'dan
Ṣaḥīḥen böyle bir Kāmil gibi abdālımuz vardur

211

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Göñül bir yār içün ḫaste olup dermānını ister
Ḥayāt-ı cāvidān bulmaḳlıġa Loḳmān'ını ister

2 Ḳanı iḳrārımuz vardur bizim ol ʿahd ü miṡāḳı
Ana mevʿūd olan her ne ise iḥsānını ister

3 Günehkāram beni iḳrār ile ʿafv eyledüñ ammā
Āzād oldıġına dā´ir senüñ fermānını ister

4 Fedāke eyleyüp durmış bu dem mīzān-ı ʿaşḳında
Ṣırāṭdan geçürecek ol zamān ḳurbānını ister

5 Hele aġyārını dost eyleyüp yek-dil vücūd olmış
Yine kendini iṭmi´nāna içün burhānını ister

6 Tecemmüʿ eylemiş insān bütün meydān-ı ʿaşḳ içre
Ḥaḳīḳat mektebinden ders alup ʿirfānını ister

7 Cenāb-ı ḥażret-i mürşid ḳapusında açup
Bu Kāmil derd-mend bī-çāre de iḫvānını ister

212
Fāʿilātün Fāʿilātün Fā1ilātün Fāʿilün

1 ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ olanlar dā´imā tevḥīd ider
Lez̠z̠et-i ʿaşḳı bulanlar dā´imā tevḥīd ider

2 Ehl-i tevḥīdi ṣaḳın ṭaʿn itme zīrā zāhidā
Özini ḥaḳḳa ṣalanlar dā´imā tevḥīd ider

3 Nesfini bilmek dilerseñ ders ile olmaz ḫᵛācem
"Men ʿaref"[372] sırruñ bilenler dā´imā tevḥīd ider

4 Sen ṭarīḳ-i müstaḳīme gitmek istersen eger
Rāh-ı ḥaḳḳa hep gidenler dā´imā tevḥīd ider

5 Mevt-i ẓāhirden muḳaddem ölmege ṭālib olanlar
Sırr-ı "mūtū"ya[373] irenler dā´imā tevḥīd ider

6 Bāb-ı vuṣlat fetḥ olur mı şübhe itmek istemez
Vech-i yāri hep görenler dā´imā tevḥīd ider

7 Bāde-i ʿaşḳile mest olmaḳ dilerseñ Kāmilā
Cām-ı ʿaşḳı nūş idenler dā´imā tevḥīd ider

---

[372] "Nefsini bilen Rabbini bilir."
[373] "Ölmeden evvel ölünüz."

213

Fāʿilātün Fāʿilātün Fā1ilātün Fāʿilün

1 Nefsini aḥḳar idüp ḳalb-i muṣaffāyı gözet
ʿAẓamet eylemeyüp ʿizzet-i bālāyı gözet

2 Ṣıdḳıyet üzre olup melek-i raʿnāyı gözet
Gūş idüp nuṣḥ-ı şeyḫüñ ḳuru daʿvāyı gözet

3 Düşme taḥrīṣ muḳadderle olan ḥāli gözet
Çekme dünyā miḥnetüñ ḳudret-i Mevlā'yı gözet

4 Her ne ki oldıysa olmış ezel ḳısmet bu
Yoḳ yire dime ṣaḳın āh sebeb oldı şu

5 İtme ḥālinden şikāyet ḳadere rāciʿ bu
Hep tevekkülde olup er-rızḳu ʿala'llāh oḳu

6 Düşme taḥrīṣ muḳadderle olan ḥāli gözet
Çekme dünyā miḥnetüñ ḳudret-i Mevlā'yı gözet

214

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Bugün bir pehlevān gördüm elinde seyf-i ḳudret var
Anuñçün iştibāh itmem yüzünde fetḥ-i nuṣret var

2 Bi-ḥamdi'llāh ṭulūʿ itdi cihāna şems-i iḳbāli
Bütün üzerinde bu sālda refīʿ-i ẓulmet var

3 Bu vaḳti beklemek hep nice ḥasret keşān var
Naẓar itsün ūlü'l-ebṣār ki zīrā necm-i şevket var

4 Hele inṣāf idüp artıḳ temessük eylesün millet
Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ bize emr-i şeriʿāt var

5 Teşekkür eyleyüp Kāmil didüm bu şiʿri tebşīr it
Muvaffaḳ eylesün Allāh yine çoḳ ḥüsn-i himmet var

215

Fāʿilātün Fāʿilātün Fā1ilātün Fāʿilün

1 Söyledür ʿuşşāḳı her ṣubḥ u mesā sulṭān-ı ʿaşḳ
Gösterür ʿālemlere aḥvālini burhān-ı ʿaşḳ

2 ʿAşḳdur bu kā´inātuñ ḫalḳına bāʿis̱ olan
Keşf ider esrār-ı ḥaḳḳı mekteb-i ʿirfān-ı ʿaşḳ

3 Bir naẓar ḳılsa cihāna ʿāşıḳ-ı şūrīde-dil
Mest idüp ṣūfīleri ḥayrān ider sekrān-ı ʿaşḳ

4 Var mıdur ʿaşḳuñ nihāyesine hīç irmiş ʿaceb
Ḳaʿrını bir kimse bilmez böyledür ʿummān-ı ʿaşḳ

5 ʿAşḳ yolında cānını eyle fedā Kāmil hemān
Dā´imā lez̠z̠et virür cāna hele cānān-ı ʿaşḳ

216

Fāʿilātün Fā1ilātün Fāʿilün

1 Bir gül-i zībāya ʿāşıḳdur göñül
ʿAhd ü mis̱āḳında ṣādıḳdur göñül

2 Kimseler ol ḥāli taʿyīb itmesün
Böyle bir sulṭāna lāyıḳdur göñül

3 Sebḳat itmişlere itmezler naẓar
Öyle bir maḥbūba lāḥikdur göñül

4 Her bir eşyāya tenezzül eylemez
Nisbet-i aḳrāna fā´iḳdür göñül

5 Yek naẓarla Kāmil'i ʿāşıḳ iden
Ḳıl tefekkür baḳ ne sā´iḳdür göñül

217

Fāʿilātün Fāʿilātün Fā1ilātün Fāʿilün

1 Āh dirīġā bu cihānuñ ḳaddini büḳdi ecel
Firḳat-i ḥasretle iḫvān cümlesi didi ḥayf

2 Masḳaṭ-ı re´si Manastır meskeni bu şehr idi
İtdi bu dergāhda ḫidmet mükerrem ehl-i ḥaḳ

3 Bir zamān ʿaskerlik idüp çoḳ ġazā itmiş idi
Düşmen-i dīn-i mübīne eyler idi sell-i seyf

4 Ḥüsn-i ḥāline şehādet eylerüz her bir zamān
Cennet-i aʿlāda itsün cümle Rıḍvān ile keyf

5 Çār-yāruñ himmetiyle söyledüm tārīḫ-i tām
Genc iken gitti fenādan ʿAbdu'r-Raḥmān pek ḥayf

كنج ايكن كيتدي فنادن عبد الرّحمن پك حيف

218

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Bir şāh-ı cihān-velvele maḥbūb elinden
Yek bāde-i ʿaşḳı hele içmege geldüm

2 Zerʿ eylemişem ṭuḫm-ı viṣāli evārıżdan
Çoḳ vaḳit ḥaṣād oldıġıçün biçmege geldüm

3 Meydān-ı maḥabbetde bugün ẕevḳ ü ṣafāda
Aġyār ile yāri hemān seçmege geldüm

4 Bir ʿālem-i varlıḳ diyü işitdi ḳulaġum
Ol ʿālemi birdenbire geçmege geldüm

5 Rāh-ı rāst üzre ḳāfile uġradı fenāya
Kāmil bu fenā ʿālemine göçmege geldüm

219

Fāʿilātün Fāʿilātün Fā1ilātün Fāʿilün

1 Doġdıġum günden beri āh itdigüm eyā neden
Neşter-i ʿaşḳile mecrūḥ eyledi dil-hāneden

2 Öyle ser-mest olmışam farḳ itmezem ʿālem nedür
Zāhidā ṣanma benüm ser-keşligüm dem-ḫāneden

3 Bu ciḥānuñ kuru şāñına hele itmem naẓar
Anuñ içün ʿuzlet itdüm ālem-i kār-ḫāneden

4 Keşf-i esrār eyleme fāş itme hīç kimseye
Kişiye her ne olursa ancaḳ olur[374]

5 Sırr-ı ʿaşḳı ṣorma ṣūfī ṣaḳın bilmez anı
Ṣorar iseñ ṣor anı Kāmil-i divāneden

220

Fāʿilātün Fāʿilātün Fā1ilātün Fāʿilün

1 Şemʿ-i ʿaşḳa baḳmışam ben cānumı cānān içün
Sā΄ilem bāb-ı viṣālde beklerüm iḥsān içün

2 Rāh-ı ʿaşḳda varumı virdüm yine dildāra ben
Luṭf idüp teşrīf ider mi bir gice miḥmān içün

3 Hem nişāngāh itmişem tīġ-i ʿaşḳa sīnemi
Ṭurmışam meydān-ı ʿaşḳda kendümi büryān içün

4 Noḳṭa-i ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳī sırrını bilsem diyü
Dergeh-i Ḥaḳḳıya ḳoydum başum mı ḳurbān içün

5 Ḥāl-i ʿaşḳı eyle taʿlīm Kāmilā ṭāliblere
Rūz u şeb saʿyüñ senüñ olsun hemān iḫvān içün

---

[374] Mısraın vezni hatalıdır.

221

Fāʿilātün Fāʿilātün Fā1ilātün Fāʿilün

1 Nār-ı ʿaşḳıyla Ḥüseynüñ yandı cümle ʿāşıḳīn
Mātem-i giryān iderler bendegān-ı ṣādıḳīñ

2 Laʿnet olsun ol Yezīd'e tā ḳıyām-ı ḥaşre dek
Çünki ḳaṣd itdi Ḥafīdān-ı Resūl'e ol laʿīn

3 Ḥānedān-ı ehl-i beyti kim ki taḥḳīr eylese
Küfrine hīç şübhe yoḳdur böyledür şerʿ-i mübīn

4 Kāmilā laʿnetle yād it rūz u şeb ol ẓālimi
İnneme'l-küffāru kānū baʿde mevti'l-ḫāsirīn

222

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

1 Ey ʿāşıḳ uyan ẕikr idelüm vaḳt-i seḥer bu
Gözyaşı döküp āh iderek tevḥīdüñ oḳu

2 Ḳalbinde sivā zerre ḳalmaya yā Hū
Allāh yolına ṣıdḳile Hū diyelüm Hū

3 ʿĀşıḳ olana ʿār ile nāmūs gerekmez
Mecnūñ-ı Ḫudā bir ṭarafa meylini virmez

4 Zühdile riyā ile ṣaḳın dost ele girmez
Allāh yolına ṣıdḳile Hū diyelüm Hū

5 Ḥaḳḳ-ı nuṣḥ bilüp mürşidinüñ emrile ʿāmil
Esrār-ı Ḫudā kenzine ol vāḳıf u nā´il

6 Dervīş olayum dirseñ eger sen daḫı Kāmil
Allāh yolına ṣıdḳile Hū diyelüm Hū

SONUÇ

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun en buhranlı dönemlerinde yaşamış, Nakşî tarikatına mensup olan Gürcü asıllı mutasavvıf bir şairdir. Ahmed Kâmil Efendi, eğitimini Silivri Müftüsü olan babası Gürcü Osman Efendi ve hocası Kerîmî Efendi'den tamamlamış, belli bir müddet müderrislik vazifesinde bulunmuş, İstanbul'da kendi yaptırdığı tekkede şeyhlik yapmış bir şahsiyettir.

Bu çalışmada XIX. yüzyılda yaşamış olan gürcü asıllı Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi'yi ve ardında bıraktığı tek eseri olan Dîvân'ını inceledik. Kâmil Efendi, edebiyatın yeni bir kimlik arayışı içerisine girdiği bir asırda yaşamış; ancak kendisi bu yeniliklerden etkilenmemiş, eserini de Klasik Edebiyat anlayışı ile kaleme almıştır.

İstanbul'da Hulûsî Efendi Matbaası'nda m. 1907-8 yılında basılan Dîvân 80 sayfadan oluşmakta ve içerisinde 222 adet şiir yer almaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde Dîvân'ın el yazma nüshasının olmadığı tespit edilmiştir. Mutasavvıf bir şair olan Kâmil Efendi eserinde yer alan şiirleri aruz ölçüsüyle yazmış ve remel, hecez, recez bahirlerini kullanmıştır. Şiirlerinde en çok aruzun "Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün" kalıbını kullanmıştır.

Şairin Dîvân'ı mürettep bir dîvân değildir. Ahmed Kâmil Efendi şiirlerini Klasik Türk Şiiri'nde kullanılan gazel, kıt'a, müstezad murabba, muhammes, tahmis, müseddes ve tesdîs nazım şekilleri ile kaleme almıştır. En çok gazel nazım şeklini kullanmıştır. Dîvân'ında yer alan türler ise münâcât, na't, mersiye, medhiye ve

tarihtir. Na'tlar genellikle Hz. Muhammed (s.a.v.) için yazılmıştır. Bunun yanında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali için yazılmış iki na't da yer almaktadır. Şair kendi çocukları ve arkadaşlarının çoçuklarının doğumu için tarih düşürmüş ayrıca oğlu Muhyiddin ile Abdurrahman adında bir gencin vefatı için de tarih düşürmüştür. Ahmed Kâmil Efendi mürşidi İsmail Hakkı Efendi, Veysel Karanî, Hz. Ali'nin çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için medhiyeler yazmış, ayrıca Hz. Hüseyin için bir mersiye de kaleme almıştır. Şair ehl-i beyt sevgisi üzerinde durmuştur.

Ahmed Kâmil Efendi, eserinde Allah'ın varlığı, birliği, yüceliği, merhameti, sonsuz kudreti vb. konular üzerinde durmuştur. Esmâ-i Hüsnâ'da yer alan bazı isimlerin yanı sıra Cenâb-ı Hak çeşitli isim ve sıfatlarla zikredilmiştir. Dîvân'da dört büyük meleğin adı zikredilmezken sadece cennetin kapıcısı olan Rıdvan'ın adı geçer. Mukaddes kitaplardan da yalnız Kur'ân-ı Kerîm'in adı zikredilir.

Dîvân'da başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere peygamberlerden Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Yakûb, Hz. Yusûf, Hz. Eyyûb, Hz. Mûsâ, Hz. Süleyman, Hz. İsâ ve peygamber olup olmadığı hakkında rivayetler olan Hz. Lokmân'ın adları yer almaktadır. Şair en çok Hz. Muhammed (s.a.v.)'in adını zikreder. Hz. Peygamber'e duyduğu sevgiyi şiirlerinde işlemiş, şefaatine nâil olmayı dilemiştir.

Şiirlerinde namaz, oruç ve hac ibadetlerinden söz eden şair, insanın bu ibadetleri sadece şeklen yerine getirmemesi gerektiğini; önemini idrak etmesini ve özünü kavramasını ister. Şair şiirlerinde sık sık âyet ve hadis iktibasları yapmıştır.

Mutasavvıf bir şair olan Ahmed Kâmil Efendi, eserinde tasavvufa ait kavramların pek çoğuna yer vermiştir. Tasavvuf bölümünde incelediğimiz bu kavramlara örnek olarak tevhid, vahdet, aşk, gönül, mâsivâ, cân, zühd, sabır, rûh, cân, cêmal, celâl, sır, tecellî vb. verilebilir. Tâc, hırka, abâ gibi tarikat ile ilgili mefhumlardan bahseden şair, bu nesneleri giyerek halkı aldatan, bunları itibarsızlaştıranları eleştirir, her giyen kişinin de mürşid olmadığını söyler.

Mutasavvıf şahsiyetlerden Veysel Karanî ve Hallâc-ı Mansûr'u şiirlerinde konu edinen şair, İskender, Bihzâd, Şeyh-i San'ân, Hâtem-i Tâî, Bekrî, Leylâ ile Mecnûn, Ferhâd ile Şirin gibi tarihî ve efsânevî şahsiyetleri şiirlerinde işlemiş, şiir dilini güzelleştirip güçlendirmiştir.

Ahmed Kâmil Efendi eserinde abdâl, âkil, âlim, ârif, âşık, câhil, gâfil, sûfî ve zâhid tiplerini ele almıştır. Bu tiplerden câhil, gâfil ve özellikle zamanla gerçek kimliğinden uzaklaşmış olan "sahte sûfî"yi ve zâhidi eleştirmiştir. Bu tipler İslâmiyet'i şeklen yaşayan, ibadetlerin manasını kavrayaman, ikiyüzlü, güvenilmez, dünyaya rağbet eden aşkın manasını bilmeyen, onun sırrını anlamayan kimselerdir.

Dîvân'ında dinî ve tasavvufî hakikatleri anlatan Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, Klasik Türk Edebiyatı'nın son dönemdeki temsilcilerinden biri olup 1894'te İstanbul'da vefat etmiş ve Edirnekapı'da yaptırdığı tekkesine defnedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

Abdulkerîm Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

Abdürrezzak Kaşanî, *Tasavvuf Sözlüğü*, Ter. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Mûzilü'l-İlbâs Amme'Ştehera Mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs (I-II)*, Mektebetü'l-Kudsî, Beyrut, 1351.

Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.

Ahmed Rıf'at Efendi, *Lugât-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul, 1299.

Akay, Hasan, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2005.

Akün, Ömer Faruk, *Divan Edebiyatı*, İsam Yayınları, İstanbul, 2015.

Akyıldız , Ali, "Tanzimat", *D.İ.A***.**, İstanbul, 2011, c. 40, s. 1-10.

Atlı, Ahmet, *Tasavvufta Ricâlu'l-Gayb*, Doktora Tezi, Ankara Ün. S.B.E., Ankara, 2011.

Avcı, İsmail, "İskendernâmelerde Ölümsüzlüge Yolculuk: İskender-i Zülkarneyn ve Hızır", *Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu*, Adana, 2012, s. 28-40.

Ayverdi, İhsan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2011.

Babür, Yusuf, "Şeyh-i San'ân Kıssasına Dair", *Electronic Turkish Studies*, Ankara, 2013, s. 510-516.

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1333.

Bayrak, Özcan (ed.), *Yeni Türk Edebiyatı-I*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2015.

Canım, Rıdvan, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2014.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Otto Yayınları, Ankara, 2014.

Ceyhan, Semih, "Tasavvufun Doğuş Devrini Anlamada Anahtar Kavram Olarak Zühd'ün Hakikati ve Dereceleri: Gazzâlî Yaklaşımı", *900. Vefât yılında İmâm Gazzâlî,* M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No. 27, İstanbul, 2011, s. 457-471.

Ceylan, Ömür, *Tasavvufi Şiir Şerhleri*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.

Cilacı, Osman, "Dua", *D.İ.A*., İstanbul, 1994, c. 9, s. 529-530.

Çakan, İsmail L., Solmaz, N. Mehmed, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2015.

Çelebioğlu, Âmil, "Âb-ı Hayât (Edebiyat)", *D.İ.A.,* İstanbul, 1988, c. 1, s. 3-4.

Demir, A. Hâki vd., *Fâtih Camileri ve Diğer Târihî Eserler*, Türkiye Diyanet Vakfı Fâtih Şubesi, İstabul, 1991.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997.

Dilaver, Selvi, "Sûfîlerin Ricalü'l-Gayb Tanımı, Taksimi ve Buna Dayanak Yaptıkları Hadisler", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2013, c. XIV, sy. 32, s. 111-137.

Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı Yayınları, c. 7, İstanbul, 1993.

Ece, Hüseyin Kerim, *İslâm'ın Temel Kavramları*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2013.

Emeksiz, Abdulkadir, *Bir İstanbul Kahramanı Bekri Mustafa (İnceleme-Metin)*, Mühür Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 2010.

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.

Fatîn Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, Haz. Ömer Çiftçi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. (http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78465/fatin-davud---hatimetul-esar.html)

Ferîdüddin Attar, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Ter. Süleyman Uludağ, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2015.

Ferîdüddin Attâr, *Mantık al-Tayr*, Çev. Abdülbâki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

Finkel, Caroline, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı-Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*, Ter. Zülal Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul, 2007.

Gibb, Elias John Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi*, Ter. Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Göktaş, Vahit, Tenik, Ali, "Esad Erbili'nin Zikirle İlgili Görüşleri", *Toplum Bilimleri Dergisi*, 2013, c. VII, sy. 14, s. 273-282.

Güngör, Zülfikar, "Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Hadisler", *İslâmî İlimler Dergisi*, Çorum, 2007, s. 201-211.

Güngör, Zülfikar, "Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Kur'ân-ı Kerîm", I. Kur'ân Sempozyumu, *İslâmî İlimler Dergisi*, 2007, s. 178-188.

Güzel, Abdurrahim, "Kelam ve Tasavvuf Açısından Tevhid", *Erciyes Ün. S.B.E. Dergisi*, 2001, sy. 11, s. 193-209.

Hakverdioğlu, Metin, "Fuzûlî'de 'Aşk ve Âşık Kavramı", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2012, c. 5, sy. 1, s. 131-155.

Harman, Ömer Faruk, "Hac (İslâm'dan Önceki Dinlerde Hac)", *D.İ.A.*, İstanbul, 1996, c. 4, s. 382-386.

İmam Beyhakî, *Kitabü'z-Zühd Allah için Yaşamak*, Ter. Enbiya Yıldırım, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2012.

İmam Buhârî, *Sahih-i Buhari Muhtasarı*, Polen Yayınları, İstanbul, 2008.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.

İnehân-zâde Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâili Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, 1949.

İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

İsen, Mustafa vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü***,** Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

İsen, Mustafa, Bilkan, Ali Fuat, *Sultan Şairler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

İsen, Mustafa (ed.), *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2011.

İslamoğlu, Abdülmecit, *Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd'i*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2013.

İslamoğlu, Abdülmecit, *Vâhib Ümmî Dîvânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli*, İlahiyat Yayınları, Ankara, 2013.

İşli, Esin Demirel, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Ün., F.B.E., İstanbul, 1998.

Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Ter. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005.

Kara, Mustafa, *Dervişin Hayatı Sûfînin Kelâmı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.

Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

Karagöz, İsmail vd. *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

Karaman, Hayrettin vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014.

Kelâbâzî, Muhammed b. İshak Buhârî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf et-Ta'arruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

Kemikli, Bilal, *Sun'ullâh-i Gaybî Divanı (inceleme-metin)*, Doktora Tezi, Ankara Ün. S.B.E., , Ankara, 1998.

Kılıç, Ünal, "Kerbela Vakası (Tarihi Süreç)", Âlim Yıldız (ed.), *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri)*, Sivas, 2010, c. 1, s. 15-48.

Kiraz, Seydi, *Türk İslam Edebiyatında Hz. İsa*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Ün. S.B.E., Sivas, 2013.

Korkmaz, Ramazan (ed.), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2009.

Köksal, Mustafa Âsım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2015.

Kurnaz, Cemâl, *Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2012.

Küçük, Cevdet, "Abdülhamid II", *D.İ.A.*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 216-224.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, Haz. Keskin, Mustafa, Öztürk, Ayhan, Tosun, Ramazan, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996.

Mengi, Mine, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2014.

Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.

Onay, Ahmet Talât, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2014.

Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Ögke, Ahmet, "Tasavvuf Düşüncesinde Sır Kavramı ve Marmaravî'nin Keşfü'l-Esrâr İsimli Risâlesi", *Yüzüncü Yıl Ün. İ.F.D.*, 2000, c. 3, sy. 3, s. 225-262.

Öğüt, Salim, "Hac (Hacla İlgili Fıkhî Hükümler)", *D.İ.A.*, İstanbul, 1996, c. 14, s. 389-397.

Öz, Mustafa, "Ehl-i Beyt", *D.İ.A.*, 1994, c. 10, s. 498-501.

Özkan, İsmail Hakkı, "Hüseynî", *D.İ.A.*, İstanbul, 1999, c. 19, s. 21-22.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1951.

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012.

Pala, İskender, *Kitâb-ı Aşk*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2016.

Reis, Bedriye, "Gazâlî'ye Göre Sözde Sûfîler ve Yanılgı Noktaları", *Ekev Akademi Dergisi*, 2013, sy. 55, s. 137-150.

Sinanoğlu, Mustafa, "İbadet (Etimoloji ve Tanım)", *D.İ.A.*, İstanbul, 1999, c. 19, s. 233-235.

Soysaldı, H. Mehmet, "İslâm'da Tevbe", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara, 2001, c. 2, sy. 6, s. 81-90.

Şemdeddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1317.

Şentürk, Ahmet Atilla, Kartal, Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.

Şükûn, Ziyâ, *Farsça-Türkçe Lügat*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.

Tatcı, Mustafa, *Yunus Emre Dîvânı*, H Yayınları, İstanbul, 2008.

Tenik, Ali, Göktaş, Vahit, "Tasavvufi Düşüncede Zikir ve Zikrin Benlik İnşâsına Etkisi", *Toplum Bilimleri Dergisi*, 2014, c. 8, sy. 15, s. 263-286.

Tosun, Necdet, "Veysel Karanî", *D.İ.A.*, 2013, c. 43, s. 74-75.

Tökel, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

Tunç, Cihat, "Kader ve Kaza Hakkında Düşünceler", *Erciyes Ün. İ.F.D.*, 1987, sy. 4, s. 1-12.

Turan, Lokman, *Yenişehirli Avni Bey Divanı'nın tahlili (Tenkitli Metin), Encümen-i Şu'ara ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş*, Doktora Tezi, Atatürk Ün. S.B.E., Erzurum, 1998.

Türk Ansiklopedisi, "Osmanlı İmparatorluğu", Milli Eğitim Basımevi, c. XXVI, Ankara, 1977.

Uludağ, Süleyman, *Tassavuf Terimeri Sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Uludağ, Süleyman, *Dört Kapı Kırk Eşik*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

Uluç, Tahir, *Tasavvuf Geleneğinde Hırka Giymek ve Giydirmek*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Ün. S.B.E., Konya, 2001.

Uzun, Mustafa, "Aşk (Edebiyat, Kültür ve Sanat)", *D.İ.A.*, 1991, c. 4, s. 18-21.

Ünver, İsmail, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. XXXII-I, Ankara, 1988, s. 131-140.

Ünver, İsmail, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, c. IX., sy. 1, Ankara, 1993, s. 51-89.

Weisman, Itzchak, *Nakşibendilik*, Ter. İrfan Kelkitli, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Yıldırım, Ali, *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

Yılmaz, Kâmil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar*, Ensar Neşriyat Yayınları, İstanbul, 2009.

Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

İnan, Ömer Suat, Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi ve Dîvân'ı (İnceleme-Metin), Yüksek Lisan Tezi, Danışman: Doç. Dr. Abdülmecit İslamoğlu, 265 s.

ÖZET

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, XIX. Yüzyılda yaşamış Gürcü asıllı mutasavvıf bir şairdir. Nakşî tarikatı şeyhi olan Ahmed Kâmil Efendi'nin tespit edebildiğimiz tek eseri Dîvân'ıdır.

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi eserini, XIX. Yüzyılda Türk Edebiyatı'nın yeni bir kimlik arayışına girdiği zamanda yazmıştır. Ancak şair eserini klasik tarzda kaleme almıştır.

Çalışmamızın giriş bölümünde şairin yaşadığı devrin siyasî ve edebî durumu hakkında bilgi verilmiştir. Eser üç bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde şairin hayatını, edebî kişiliğini ve Dîvân'ını, Eski Türk Edebiyatı'nda kullanılan şekil ve tür yönünden inceledik. İkinci bölümde dinî-tasavvufî içeriğin yoğun olduğu eseri, dinî ve tasavvufî kavramlar açısından inceledik. Üçüncü bölümde ise eserin transkripsiyonlu metnine yer verdik.

Anahtar Kelimeler: Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, Dîvân, Din, Tasavvuf, Nakşibendîlik.

İnan, Ömer Suat, <u>Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi and his Dîvân (Examination-Text)</u> Master's Thesis, Advisor: Assoc. Prof. Abdülmecit İslamoğlu, 265 p.

ABSTRACT

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi is a sufi poet of Georgian origin who lived in 19th century. Ahmed Kâmil Efendi was a sheikh of Nakşi religious order. We studied on "Divan" which is his only work that we have today

Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi wrote his poems in 19th century when Turkish Literature began to follow new paths. He was one of the poet who wrote his poems in classical way in 19th century.

In the introduction part, we gave information about politicial and literary situation of 19th century. Then we handled the subject in three main chapters. In the first chapter we analyzed the life of Ahmed Kâmil Efendi, his literary personality and his Divan from the point of forms and types that was used in Classic Turkish Poem. In the second chapter we determined the religious and sufistic concepts of Divan and analyzed them. In the end of the study we gave the text of Divan with transcription.

Key Words: Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi, Dîvân, Religion, Sufism, Naqshbandiyya